

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

OSMANLI ARŞİV KAYNAKLARINA GÖRE KONYA OVASI
SULAMA PROJESİ

DOKTORA TEZİ

MÜJGAN MUŞMAL

DANIŞMAN

PROF. DR. ALAATTİN AKÖZ

KONYA 2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
HARİTALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
Konu, Amaç, Metot ve Kaynaklar	1
Coğrafi ve Tarihî Arka Plan	3
Anadolu’da Tarımsal Sulamanın Tarihçesi.....	3
Konya’da Sulu Tarım, Kuraklık ve Kıtık	5
BİRİNCİ BÖLÜM.....	14
KONYA OVASI’NIN SULANMASI FİKRİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE İLK TEŞEBBÜSLER.....	14
1.1 Çelik Mehmet Paşa’nın Suğla Düdenlerini Kapattırması.....	16
1.2 Yusuf Hüsnü Bey’in Keşif Çalışmaları	18
1.3 Muhacir’in Komisyonu Başkanı Hafız Paşa’nın Çalışmaları.....	20
1.4 Konya Vilayeti Mühendisi Ahmed Hadi Efendi’nin Keşif Çalışmaları.....	21
1.5 Mösyö Antuvan Rati’nin İncelemeleri ve İmtiyaz Talebi	23
1.5.1 Antuvan Rati’nin Hazırladığı Layiha.....	28
1.5.2 Rati’nin Şartname Özeti.....	29
1.5.3 Rati’nin İnşa Maliyetine Dair Hesaplamaları	31
1.5.4 Rati, Tahir Bey ve Ali Efendi’nin İmtiyaz Talebi	34
1.6 Kurukafa Mehmet Efendi Efsanesi.....	40
1.7 Vali Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa ve Konya Ovası Sulama Projesi	42
İKİNCİ BÖLÜM	48
KONYA OVASI SULAMA PROJESİ’NİN İHALE VE YAPIM SÜRECİ	48
2.1 İhaleyi Alan Anadolu Demiryolu Şirketi ve Konya Ovası Sulama Projesi Şirketi	48
2.2 Şirketin İhale Öncesi Çalışmaları	52
2.3 Anadolu Demiryolu Şirketi’nin Amacı, Vaatleri ve Projeden Diğer Beklentiler.....	55
2.4 Projenin İhale Safhası.....	58
2.4.1 Projenin Maliyetine Dair Bazı Hesaplamalar	58
2.4.2 Anadolu Demiryolu Şirketi’nin Hisse Senetlerinin Artırılması Talepleri	73
2.4.3 İhalede Gecikme Yaşanması	78

2.5 Sulama Çalışmalarına Dair Mukavelename ve Şartname	80
2.6 Sitüasyon (Hakediş) Raporu	86
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	88
PROJE ÇALIŞMALARI SIRASINDA VE SONRASINDA YAŞANAN SORUNLAR..	88
3.1 Arazi İstimlak Bedellerin Ödenmemesi ve Projede Bazı Aksaklıklar	88
3.2 Arazi Zaptı ve Sınırların Belirlenmesi Problemleri.....	95
3.3 Konya’da Güvenlik Meselesi ve Polis Takviyesi Talebi.....	99
3.4 Proje Arazisine Yabancıların Yerleştirilmemesi	102
3.5 Projede Yön Değişikliği ve Projeye İlave Talepleri	104
3.5.1 Sulamadan Mahrum Kalan Köyler	104
3.5.2 Ova Köyleri’nin Sulanması Talebi	109
3.5.3 Konya Kasabası ve Karaarslan Tarafının Sulanması Talebi.....	116
3.5.4 Karaviran Gölü’nün Kurutulmasından Vazgeçilmesi.....	120
3.6 Yabancıların Görevlerine Son Verilmesi	121
3.7 Çalışmalardan Kaynaklı Taşkın Hadiseleri	123
3.8 Kanallarda Balık Avı Meselesi.....	134
3.9 Bataklık ve Hastalık Sorunları.....	137
DÖRÜNCÜ BÖLÜM	145
KONYA OVASI SULAMA TESİSİNİN İŞLETİLMESİ	145
4.1 Geçici İşletme Layihası ve Sulama İşletme Kanunu	148
4.2 İşletme Mukavelesinin Feshedilmesi.....	149
4.3 Projenin Sonuçları, Yapım ve İşletilmesinde Ortaya Çıkan Bazı İhtiyaç, Talep ve Sorunlar	151
4.3.1 Tesiste İstihdamlar ve İhtiyaçları	156
4.3.2 Taş Barutu ve Fitillik İhtiyacı	165
4.3.3 Posta Sürücülüğü Kurulmasına Dair İhtiyaç.....	166
4.3.4 Tarım Aletlerine Duyulan İhtiyaç	166
4.3.5 Ziraat Mektepleri Mezunlarının Talebi.....	173
4.3.6 Muhacir İskanı Çalışmaları.....	175
4.3.7 Arazi İstimlakı ve Kadastro Çalışmaları	180
4.3.8 Taş Ocağı Mevkii’nde Şirketle Anlaşmazlık	181
SONUÇ.....	184
KAYNAKÇA	188
EKLER.....	195

ÖNSÖZ

“Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre Konya Ovası Sulama Projesi” adlı bu çalışma, Osmanlı Devleti zamanında yapılmış ve günümüzde hala kullanılan bir sulama sisteminin proje safhası üzerine temellendirilmiştir. Çalışmanın temel konusunu oluşturan Konya Ovası Sulama Projesi, Osmanlı’nın son dönemlerinde yapılmış olup bu alanda bir ilki oluşturması açısından önem taşımaktadır. Dönemin kısıtlı imkanları dahilinde gerçekleştirilen bu proje, Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne bir miras olarak devredilmiş ve günümüze kadar geliştirilmeye devam etmiştir. Bu yönüyle öncelikle projenin hangi ortam ve ihtiyaçlardan doğduğu ve öncesinde neden yapılamadığı, daha sonra hangi şartlarda gerçekleştirildiği, son olarak nelere yol açtığı araştırılmaya değer bulunmuştur.

Temel kaynaklarını Osmanlı Arşivi’nde yer alan belgelerin oluşturduğu “Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre Konya Ovası Sulama Projesi” isimli bu çalışma, bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Konya’nın coğrafi durumunun ele alındığı giriş bölümünde sulama projesi hayata geçirilmeden önce genelde Anadolu’nun özelde ise Konya ziraatinin durumu üzerine bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Konya Ovası’nın sulanması fikrinin ortaya çıkışı ve ilk teşebbüsler başlığını taşıyan birinci bölümde söz konusu projenin ihale edilmesi sürecinden yaklaşık bir asır öncesinden itibaren Konya Ovası’nın sulanması ile ilgili ilk girişimler başlıklar halinde kronolojik olarak ele alınmaktadır. Burada özellikle Çelik Mehmet Paşa’nın, Yusuf Hüsnü Bey’in, Hafız Paşa’nın ve Ahmed Hadi Efendi’nin çalışmalarına yer verilmektedir. Söz konusu bölümde proje ile ilgili ilk imtiyaz talebi olan Antuvan Rati, Tahir Bey ve Ali Efendi’nin imtiyaz talepleri ele alınmaktadır. Son olarak günümüzde hala halk arasında anlatılmaya devam eden Kurukafa Mehmed Efendi Efsanesi ile Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa’nın sulama fikriyle tanışmasına ve bu konudaki çalışmalarına yer verilmektedir. Konya Ovası Sulama Projesi’nin İhale ve Yapım Süreci başlığını taşıyan ikinci bölümde, ihaleyi alan Anadolu Demiryolu Şirketi merkezinde şirketin ihale öncesi çalışmaları, projenin ihale safhası, sulama çalışmalarına dair mukavelename ve şartname ile hakediş raporları detaylı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca burada Anadolu Demiryolu Şirketi’nin amacı, vaatleri ve projeden beklentilerine yer verilmektedir. Proje çalışmaları sırasında ve sonrasında yaşanan sorunlar adlı üçüncü bölümde ise projenin bütün aşamalarında sahada ve masada yaşanan sorunlar ile tarafların bu sorunlar karşısında tavır ve yaklaşımları ile çözüm süreçleri ele alınmaktadır. Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölüm Konya Ovası Sulama Tesisleri’nin işletilmesi başlığına ayrılmıştır. Bu başlık altında sulama tesisinin işletilmesine dair muamelelerin yanı sıra projenin yapımı ve işletilmesi

sırasında meydana gelen ihtiyaçlar, talepler ve sorunlar başlıklar halinde detaylı olarak ele alınmaktadır.

Çalışmanın hazırlanmasında yaklaşımları ve yönlendirmeleriyle yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Alaattin AKÖZ, süreç boyunca her türlü bilgi ve deneyimlerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Mehmet İPÇİOĞLU ve Prof. Dr. Doğan YÖRÜK hocalarıma, desteğini eksik etmeyen Prof. Dr. Hüseyin MUşMAL’a teşekkür ederim.

Müjgan MUşMAL

Aralık 2022

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Müjgan MUŞMAL
Numarası	144102041001
Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yakınçağ Tarihi
Programı	Doktora ■
Tez Danışmanı	Prof . Dr. Alaattin AKÖZ
Tezin Adı	Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre Konya Ovası Sulama Projesi

ÖZET

Daha önceki tarihlerde çeşitli girişimler bulunmakla birlikte Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, Sultan II. Abdulhamit devrinde hayata geçirilebilmiş Konya Ovası Sulama Projesi, memleket açısından hem bir ilki oluşturması hem de bölgenin sellerin ve kuraklıkların etkilerinden kurtulması açısından oldukça önem taşımaktadır. Söz konusu bu proje ile Beyşehir Gölü'nden Seydişehir (Karaviran / Suğla) Gölü'ne kadar akan suların kaybolmasının önüne geçilmesi ve çeşitli kanallar ve köprüler yapılmak suretiyle yönü değiştirilen sularla Konya Ovası'nın sulanması amaçlanmıştır. Böylece suya şiddetle ihtiyacı olan Konya Ovası suya kavuşacak; Seydişehir Gölü'nün bataklığa çevirdiği arazi kurutulacak ve nihayetinde binlerce dönümlük arazi ekilebilir hale getirilecekti. Bu tez çalışmasında, bölgede Konya Ovası Sulama Projesi'nin ortaya çıkmasını sağlayan şartlar, gerçekleştirilmesine dair ilk çabalar, işletilmesine kadar geçirdiği safhalar ile projenin tamamlanmasında ihtiyaç duyulan maddî ihtiyaçlar, meydana gelen sosyal etkiler, projeden beklenti ve talepler ile projeden kaynaklanan sorunlar ele alınmıştır. Neticede bu çalışma, bugün bir tahıl ambarı olarak görülen Konya Ovası'nın bu niteliğini nasıl kazandığına odaklanmakta ve bu yöndeki sorulara Konya Ovası Sulama Projesi üzerinde cevap aramaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konya Ovası, Beyşehir Gölü, Sulama Projesi, Karaviran, Çumra.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Müjgan MUŞMAL
	Numarası	144102041001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Yakınçağ Tarihi
	Programı	Doktora ■
	Tez Danışmanı	Prof . Dr. Alaattin AKÖZ
Tezin Adı		Konya Plain Irrigation Project According to Ottoman Archive Sources

ABSTRACT

Although there were various initiatives in the previous dates, the Konya Plain Irrigation Project, which was implemented during the reign of Sultan II. Abdulhamid in the last periods of the Ottoman Empire, is very important for the country both in terms of creating a first and in getting rid of the effects of floods and droughts in the region. With this project, it is aimed to prevent the loss of water flowing from Beyşehir Lake to Seydişehir (Karaviran / Suğla) Lake and to irrigate the Konya Plain with diverted waters by constructing various channels and bridges. Thus, the Konya Plain, which desperately needs water, will have water; The land turned into a swamp by Seydişehir Lake would be dried and eventually thousands of acres of land would be made arable. In this thesis, the conditions that led to the emergence of the Konya Plain Irrigation Project in the region, the first efforts for its realization, the stages it went through until its operation, the material needs needed for the completion of the project, the social effects that occurred, the expectations and demands from the project, and the problems arising from the project were discussed. As a result, this study focuses on how the Konya Plain, which is seen as a granary today, gained this quality and seeks answers to these questions on the Konya Plain Irrigation Project.

Keywords: Konya Plain, Beyşehir Lake, Irrigation Project, Karaviran, Çumra

KISALTMALAR

A.}DVN.MKL	:	Sadaret Divan-ı Hümayun Mukaveleler
A.}MKT.MHM.	:	Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Evrakı
A.}MKT.MVL	:	Sadaret Mektubî Kalemi Meclis-i Vala Evrakı
A.}MKT.NZD	:	Sadaret Mektubî Kalemi Nezaret ve Devair Evrakı
A.}MKT.UM.	:	Sadaret Mektubî Kalemi Umum Vilayat Evrakı
BEO	:	Bab-ı Ali Evrak Odası
bkz.	:	bakınız
BOA	:	Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.	:	Cilt
cm	:	santimetre
çev.	:	çeviren
DH.İD.	:	Dahiliye İdare
DH.İ.UM.	:	Dahiliye İdare-i Umumiye
DH.İ.UM.EK	:	Dahiliye İrade-i Umumiye Ekleri
DH.MKT.	:	Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi
DH.MUİ.	:	Dahiliye Nezareti Muharebat-ı Umumiye İdaresi
DH.ŞFR.	:	Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi
DH.TMIK.S.	:	Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu
DH.UMVM.	:	Dahiliye Nezareti Umûr-ı Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü
DSİ	:	Devlet Su İşleri
ed.	:	editör
E.T.	:	Erişim Tarihi
Ha	:	hektar
haz.	:	hazırlayan
HR.İD.	:	Hariciye Nezareti İdare
HR.İM.	:	Hariciye Nezareti İstanbul Mutasarrıflığı
HRT.h.	:	Haritalar
HR.TO.	:	Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı
İ.DUİT	:	İrade Dosya Usulü

İ.HUS.	:	İrade Hususi
İ.MMS.	:	İrade Meclis-i Mahsus
İ.ML.	:	İrade Maliye
İ.MVL.	:	İrade Meclis-i Vala
İ.TNF.	:	İrade Ticaret ve Nafia
JASSS	:	The Journal of Academic Social Science Studies
kg	:	kilogram
km	:	kilometre
km ²	:	kilometrekare
KOSKİ	:	Konya Su ve Kanalizasyon İdaresi
m	:	metre
m ²	:	mertekare
m ³	:	metreküp
ML.EEM.	:	Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti
MV.	:	Meclis-i Vükela Mazbataları
MVL	:	Meclis-i Vala
NEÜ	:	Necmettin Erbakan Üniversitesi
No	:	Numara
s.	:	sayfa
S.	:	Sayı
SUTAD	:	Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
SÜ	:	Selçuk Üniversitesi
ŞD.	:	Şura-yı Devlet
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TOD	:	Tarih Okulu Dergisi
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
vd.	:	ve devamı
Y.A.HUS.	:	Yıldız Sadaret Hususi Maruzat
Y.A.RES.	:	Yıldız Resmi Maruzat
Y.MRZ.d.	:	Yıldız Maruzat Defterleri
Y.MTV.	:	Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı

Y.PRK.HH.	:	Yıldız Perakende Evrakı Hazine-i Hassa
Y.PRK.TNF.	:	Yıldız Perakende Evrakı Ticaret ve Nafia Nezareti Maruzatı
Y.PRK.TŞF.	:	Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi
Y.PRK.UM.	:	Yıldız Perakende Umumi Evrakı
ZB.	:	Zabtiye

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Maliyet Hesaplamaları	31
Tablo 2: İki senede yapılacak kanalın inşa masrafları ve edevat ücreti için gereken şartlar	33
Tablo 3: Arazinin ilk ekimi ve kanalın tamiri için lazım gelen yıllık yaklaşık masraflar	33
Tablo 4: Borç olacak meblağın yıllık faiz ve amortismanına karşılık olarak Hassa Hazinesi'ne ait olacak gelirlerin azami seviyesi.....	65
Tablo 5: 110.000 liranın tahsis şekli ve kullanımı.....	66
Tablo 6: Maliye Hazinesi'ne ait gelirlerin asgari olarak tahmin edilen yıllık miktarı.....	66
Tablo 7: Tahminî 19.500.000 frank masrafın içeriği.....	67
Tablo 8: Çimento ve su kireçli kargir inşaatın maliyetine fikir verebilmesi amacıyla en yüksek fiyattan düzenlenen cetvel	69
Tablo 9: Bazı ülkelerde hektar başına düşen inşa masrafları	71
Tablo 10: Anadolu Osmanlı Demiryolu'nun 1906 Senesi Sonunda Mevcut Olan İhtiyat Akçesi	78
Tablo 11: Sitüasyon (Hakediş) raporları	86
Tablo 12: Konya Ovası Sulama Projesi'nin son hakediş raporu (31.12.1913).....	87
Tablo 13: Konya vilayeti mevcuduna ilavesi gerekli görülen 20 polisin yıllık maaş ve masraflarını içerir tahsisat pusulası	100
Tablo 14: Konya Ovası Ameliyat-ı İskaiye Kumpanyası Konya merkez kazası müstahdemlerinin listesi.....	157
Tablo 15: Bazı memurların ücretleri	157
Tablo 16: Gerekli memurların yerleri ve ücretleri.....	158
Tablo 17: Konya Ovası'nın sulanması ve Karaviran Gölü'nün kurutulmasıyla sulanması için yapılacak çalışmaların tür ve fiyatı.....	209

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Karaviran Gölü'nün konumu	6
Harita 2: Beyşehir Gölü'nün Konumu	9
Harita 3: Beyşehir Çayı'nın Konya Ovası'na akıtılmasında takip ettiği güzergâh	15
Harita 4: Konya bölgesinde Beyşehir ve Seydişehir civarının elle yapılmış haritası	39
Harita 5: Çarşamba Çayı'nın Konya Ovası'na yayılan kolları	105
Harita 6: 1910-11 yılı taşkın hadiselerinden etkilenen yerleşimler	125
Harita 7: Konya Ovası'nın sulanması ile Karaviran Gölü ve havalisinin temizlenmesini gösterir harita	242

GİRİŞ

Konu, Amaç, Metot ve Kaynaklar

Anadolu'nun ortasında bulunan Konya ve çevresinde eski çağlardan itibaren bir sulama kültürünün mevcut olduğu görülmektedir. Konya Ovası'nın ortasında binlerce yıl önce kurulmuş bir medeniyet olan Çatalhöyük'te sulama faaliyetlerinin yapıyor oluşu, bu kültürün 10.000 yıl önceye kadar uzandığını göstermektedir. Tarım yapabilmeye uygun geniş düzlüklere sahip olan bölgede su kaynaklarının yetersiz oluşu, insanları sulamayla ilgili projelere ve arayışlara yönlendirmiştir. Şu halde projenin uygulamaya konulduğu Konya Ovası'nda çok geniş arazilerin mevcudiyeti bilindiğine göre, 20. yüzyılın başlarında gündeme getirilen bu büyük çaplı projenin gerekçelerini ortaya koyabilmek mümkün görünmektedir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin en büyük sulama projesi olarak gösterilen Konya Ovası Sulama Projesi'nin hangi şartlarda ve zeminde ortaya çıktığı ele alınması gereken en önemli sorunsal olarak karşımızda durmaktadır. Konya Ovası'nın sulanması fikrinin gündeme getirilmesinin gerekçeleri izah edilebilirse projenin Osmanlı tebaası, bölge insanı ve devlet için ne ifade ettiği de izah edilebilecektir. Böylece bu çalışmanın birincil amacı olarak Konya Ovası Sulama Projesi neden ortaya çıkmıştır? Söz konusu düşünce daha önceki tarihlerde niçin gündeme getirilmemiştir? Projenin gündeme getirilmesi hangi süreçlerden geçmiş ve devlet nezdinde nasıl karşılık bulmuştur? Hayata geçirilmesindeki süreç nelerden ibarettir? gibi sorulara cevap aranmıştır. Bütün bu sorular bizi aynı zamanda projenin uygulanmasında karşılaşılan zorluklara ve sorunlara da ulaştıracaktır.

Devletin ekonomik ve sosyal durumundan bağımsız olmamakla birlikte devrin siyasi şartlarının da bir gereği olarak büyük çaplı bu projenin neden bir Alman şirketine ihale edildiği sorgulanması gereken ikinci problematik olarak öne çıkmaktadır. Konya Ovası Sulama Projesi ile ilgilenen Alman şirketinin ticari kaygılarının dışında aynı zamanda başkaca menfaat ve beklentileri olmuş mudur? Projeye ilgilenen başka şirketler var mıdır? Bu sorulara cevap verebilmek için de projenin idari ve mali altyapısının ne olduğunun ortaya konulması gerekmektedir. İşte bu nedenle sözleşmeyi imzalayan tarafların önerdikleri mukavelenameler, şartnameler de detaylı olarak ele alınmalıdır. Böylece ihaleyi alan şirketin projeden beklentisinin ne olduğu da görülebilecektir. Nihayetinde bu çalışmanın ikincil amacı projenin yapılmasını talep eden Osmanlı köylüsünün beklentileriyle projeyi almak isteyen Alman şirketinin menfaatlerinin ne şekilde örtüştüğünü tespit etmektir.

Son tahlilde çalışmanın üçüncü amacı olarak uzun yıllar boyunca zaman, emek ve para sarfedilen Konya Ovası Sulama Projesi'nin hayata geçirilmesinin Konya tarımına, köylüsüne

ve ziraî üretimine ne tür katkılar yaptığının sorgulanması olacaktır. Bütün bu sorulara cevap verebilmek için proje fikrinin gündeme getirilmesine zemin teşkil eden mevcut durumun analiz edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmamızın bu kısmında 19. yüzyılın başlarından itibaren Konya vilayetinin ziraî durumu ile köylülerin karşılaştığı kıtlık ve kuraklık hadiselerine değinilmesi gerekmektedir. Konya toprağının, tarımının ve çiftçisinin içinde bulunduğu şartlar ortaya konulabilirse projenin nasıl ve niçin gündeme getirildiği daha iyi anlaşılabilecektir.

Çalışmanın ana kaynaklarını Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgeler oluşturmaktadır. Öncelikle çeşitli anahtar kelimeler oluşturularak arşivde bulunan bütün kataloglar taranmış ve konuyla ilgili çok sayıda belgeye ulaşılmıştır. Ulaşılabilen belgeler ışığında söz konusu proje, hazırlık, yapım ve işletme gibi aşamalar doğrultusunda ele alınmaya çalışılmıştır.

Bölge hakkında, sulama konusunda veya dönemin faaliyetlerine dair olan birçok kaynakta Konya Ovası Sulama Projesi'ne ait temel bilgilere yer verilmiştir. Konya Ovası'nın sulanmasına dair projeyi doğrudan ele alan müstakil eser 2010 yılına aittir. Ömer Faruk Yılmaz'ın hazırladığı *Osmanlı'nın Konya Ovası Sulama Projesi* adlı eser çoğunlukla fotoğraflardan oluşmakta ve daha çok özet niteliğinde bilgiler içermektedir. Doğrudan konuya dair diğer bir çalışma ise Oktay Kızılkaya ve Tolga Akay'ın birlikte hazırladığı ve 2014 yılında basılmış olan *II. Abdülhamid'in Tarımsal Kalkınma Hamlesi (Konya Ovası Sulama Projesi)* adlı kitaptır. Bu kitapta projenin öncesi, ihale edilmesi, yapım süreci, işletilmesi ve bazı temel problemler ele alınmıştır. İlave olarak konuyla doğrudan alakalı çeşitli kaynaklarda makalelere de rastlanmıştır. Tolga Akay'ın "20. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin, Tarımsal Kalkınma Hamlesi: Beyşehir ve Karaviran Gölleri'nin Konya Ovası'na Akıtılması Projesi" adlı bildirisi 2013 yılında gerçekleştirilen *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller Sempozyumu*'nda ve bildiriler kitabında yer almıştır. Hüseyin Muşmal tarafından hazırlanan "Konya Ovası Sulama Projesi Fikrinin Ortaya Çıkışı ve Projeye İlgili İlk Çalışmalar" adlı makalede projenin nasıl ve kim tarafından ortaya çıkarıldığına dair değerlendirmeler yapılmıştır. Sulamaya dair birçok eseri bulunan Mehmet Bildirici ise bazı eserlerinde Konya Ovası Sulama Projesi'ne başlık altında yer vermiş ve daha çok sulama yapılarını ele almıştır. Veysel Eroğlu da *Asırlık Rüya Konya Ovası Sulama Projesi* adlı kitapta konuya kısaca yer vermiş ve projeden bir başlık altında bahsetmiştir.

Projenin Kurukafa Mehmet adında bir kişi tarafından ortaya atıldığına dair birçok kaynakta benzer bilgilere yer verilmiştir. Özellikle Kurukafa Mehmet Efendi'ye dair olarak M. Eken'in "Kurukafa Kimdir?"; Mehmet Bildirici'nin "Konya Ovası Sulamasında Bir Öncü Kurukafa Mehmet"; Ali Altuntaş'ın "Konya-Çumra Ovasının Sulanmasının Tarihçesi ve Kuru Kafa Mehmet Efendi"; M. Yavuz Çolak'ın "Kurukafa Mehmet Efendi'nin Projeleri"; Kemal

Turan'ın "Konya Sulamasının Kahramanı Kuru Kafa" adlı makale ve yazıları söylenebilir. Bu yazılar, temelde projeyi Kurukafa Mehmet'e dayandırmakla birlikte sulamaya dair ilk çalışmaları kendisinin gerçekleştirdiğini ve bu bakımdan sulamanın öncüsü olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu tez çalışması sırasında arşiv kaynakları arasında kendisine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamış ve bu nedenle bir rivayetten ibaret olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Konuyla ilgili yapılan daha önceki çalışmalar, genellikle bazı temel bilgilerden ibaret görünmektedir. Pek çok çalışmada, halk arasında anlatılan rivayetler ekseninde anlatımlar yapılmakta; proje ile ilgili arşiv belgeleri yeterince ele alınmamaktadır. Ayrıca bazı çalışmalarda, proje ile ilgili bir takım yanlış bilgilere de rastlanmaktadır. Çalışmada, bahsi geçen bilgi yanlışlarına yer verilmiş; proje ile ilgili Osmanlı Arşivi'nde yer alan bütün belgelerin değerlendirilmesine gidildiği gibi aynı konuda hazırlanmış makale, rapor, inceleme ve yayımlanmış araştırmalar da derinlemesine analiz edilmiştir. Böylece hakkında pek çok rivayetin bulunduğu Konya Ovası Sulama Projesi daha önce hiç kullanılmamış belge ve bilgilerle bilimsel bir çerçevede ele alınmaya çalışılmıştır.

Coğrafi ve Tarihî Arka Plan

Anadolu'da Tarımsal Sulamanın Tarihçesi

Suyun insanoğlu için hayati bir ihtiyaç olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Geçmiş medeniyetler boyunca şehirlerin nehir kenarlarında, göl ve deniz kıyılarında kurulmasının nedeni hep suya yakın olabilmek ve sudan yararlanabilmek amacıyla¹. Bu amaç doğrultusunda medeniyetlerin gelişme kaydettiği ve günümüzde dahi isimlerinden söz ettirdikleri bilinmektedir. Nitekim eski çağlarda ilkel sulamanın varlığı bilinmekte ve medeniyetlerin sulamanın yapıldığı yerlerde geliştiği görülmektedir.² İlk çağlarda sulu tarım çok iyi bilinmezken nehir kenarlarında bulunan bitkilerin verimliliği, başlangıçta buralarda tarımsal faaliyetlerin gelişmesini sağlamış ve sulama teknolojisi çok uzun bir yol katederek bugünlere kadar gelmiştir. Ne var ki nüfus azlığının etkisiyle mevcut su kaynakları ihtiyaç oranında kullanıldığından sulanabilir toprakların yeterliliği insanları yeni yöntem arayışlarına götürmemiş ve asırlarca geleneksel olarak salma sulama yöntemleri kullanılmıştır. Ancak nüfusun artışıyla birlikte besin ihtiyaçlarının da artması nedeniyle tarımsal üretime olan ihtiyaç üst seviyelere ulaşmıştır. Bu nedenle mevcut su kaynaklarından daha fazla yararlanmak amacıyla denizlere karışan akarsuların önüne su yapıları inşa etmek gibi yeni arayışlara

¹ Fatma Şensoy, "Suyu Vakf etmek, Arşiv Belgelerinden Konya Su Vakıflarını Okumak", *Su Medeniyeti Sempozyumu*, Konya 2010, s.376.

² Neşe Üzen - Öner Çetin, "Geçmişten Günümüze Su ve Sulama Yönetimi", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.I, S.2, 2012, s.282.

gidilmiştir. Böylece arazi kotunun uygun olduğu alanlara kanallarla su taşıyarak daha fazla alanın sulanmasını sağlama, müsait alanlarda baraj, gölet ve depolama tesisleri inşa ederek suyu daha etkin kullanma imkânı doğmuştur.³

Tarıma dayalı yerleşik düzenin gerçekleştirildiği Neolitik Dönem'i Anadolu'da temsil eden ve döneminde dünyanın en gelişmiş kenti kabul edilen Çatalhöyük yerleşiminde avcılığın yanında tarımın da yapıldığı bilinmektedir. Nitekim insanoğlu tarıma ve kent yaşamına yöneldiğinden ilk sulama faaliyetleri de burada yapılmış olmalıdır.⁴ Çatalhöyük'te gerçekleştirilen kazı çalışmalarında, yerleşime yakın derelerden su taşıyan basit arklar yapıldığı ve sulama yoluyla tahıl üretildiği tespit edilmiştir.⁵ Binlerce yıl sonra Konya-Çumra Ovası'nın en önemli su kaynağı durumunda olan Çarşamba Çayı'nın kollarından birinin Çatalhöyük kenarından geçmesi, Konya Ovası'nda asırlardan beri bir sulama kültürünün varlığını akla getirmektedir.⁶

Anadolu'da sulama denildiğinde ilk akla gelen, Doğu Anadolu topraklarına hâkim olmuş Urartulardır. Urartular gerek Doğu gerek Batı dünyasında bağ bahçe sahibi olmanın bir gurur kaynağı ve ayrıcalık göstergesi olduğu eski çağlarda sulamaya önem veren devletler arasında bulunuyordu.⁷ Nitekim bölgede tarımsal alanlarda kullanılmak amacıyla halka düzenli su dağıtılması için yapılan ilk sulama kanalları M.Ö. birinci binyılın yarısında Urartu Krallığı döneminde inşa edilmiş ve bunlar eşi görülmemiş şekilde 2.800 yıl kadar kullanılmıştır.⁸ Benzer şekilde Hititler de suya çok önem vermiş ve Anadolu topraklarında ilk barajları yapmışlardır.⁹ Roma Dönemi'nin en güzel sulama yapısı örnekleri Konya ve çevresinde bulunmakta ve Ereğli Alan Arkı da bunlar arasında yer almaktadır. Selçukluların da sulamaya çok önem verdiği ve Başkent Konya ile Aksaray'da yapılan kentiçi sulama ağlarıyla bahçelerini suladıkları bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nde zaman içerisinde sulama projelerinin yapımını gerektiren bir takım ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Nitekim modern öncesi ve erken dönem çiftçileri, ilk etapta sulanmayan alanlar yerine, su kütlelerinin yakınına yerleşmiş; fakat bu durum 19. yüzyıla

³ Osman Ertürk, "Dün, Bugün ve Yarın Tarımsal Sulamanın Gelişimi", *Su Dünyası Dergisi*, S.100, İstanbul, Kasım 2011, s.58-60.

⁴ Mehmet Bildirici, İ. Öztuğ Bildirici, "Konya ve Çevresinde Çağlar Boyu Tarihi Su Yapıları", *Tarihi Su Yolları Bildirileri*, İstanbul 2008, s.1122; Mehmet Bildirici, *Teknik ve Kültürel Değerleriyle Tarihi Sulama, Su Depolama, Taşkın Koruma Tesisleri*, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı DSİ Genel Müdürlüğü, Ankara 2009, s.1.

⁵ Mehmet Bildirici, "Hitit Öncesi ve Hititler Dönemi Tarihi Su Yapıları", *Tarihi Su Yapıları Konferansı*, İzmir, 26-27 Haziran 2008, , s.21.

⁶ Ali Altuntaş, "Konya-Çumra Ovasının Sulanmasının Tarihçesi ve Kurukafa Mehmet Efendi", *I. Uluslararası Çatalhöyük'den Günümüze Çumra Kongresi Bildirileri*, 15-16 Eylül 2000, Çumra, s.151

⁷ Veli Sevin, "Urartu Bahçeleri", *Belleten*, Ağustos 2000, S.240, C.LXIV, TTK, Ankara, s.395-396.

⁸ Üzen - Çetin, "Sulama Yönetimi", s.284; Oktay Belli, "Doğu Anadolu Bölgesi'nde Keşfedilen Urartu Barajlarına Toplu Bir Bakış", *Belleten*, Aralık 1996, S.229, C.LX, TTK, Ankara 1997, s.631-632.

⁹ Üzen - Çetin, "Sulama Yönetimi", s.283.

gelindiğinde değişmiştir. Artık devlet, artan nüfusun da etkisiyle tebaasını sulanabilir alanlara yerleştirmeye başlamıştır. Yıllardır süren savaşlar sonucu meydana gelen toprak kayıpları nedeniyle Osmanlı Devleti'ne gelen muhacirlerin yerleştirilmesi için yerleşime uygun yeni alanlara ihtiyaç duyulmuştur. Eř zamanlı olarak meydana gelen iklim dalgalanmaları ve kuraklıklar toplu ürün kaybına yol atığından birçok köylü hayatlarını sürdürürebilmek için sulama sistemleri talep etmeye başlamıştır.¹⁰ İlaveten Osmanlı Devleti'nin Batı'da meydana gelen Sanayi Devrimi'nin dışında kalmasının sonucunda, tarıma dayalı ekonomisinde bir değişiklik olmaması da tarımın geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu amaçla bugün Türkiye sınırları dışında kalan İşkodra ve Selanik'te dere ıslahı, Medine'de sulama kanalları inşası ve Musul Ovası'nda sulama şebekesi kurulması gibi çalışmalar yürütölmüştür.¹¹ Erken dönemlerde örneklerinin varlığı bilinmekle birlikte Osmanlı döneminin en çarpıcı örneğini ise 20. yüzyılın başında yapılmış olan 'Konya Ovası Sulama Projesi' oluşturmaktadır.¹²

Konya'da Sulu Tarım, Kuraklık ve Kıtlık

Konya'da tarım ve sulamaya dair öncelikle karşılaşılacak olan 'Suğla' kelimesinin suyun bulunduğu yerden emilip kaybolması veya çekilmesi demek olan 'soğulmak'¹³ kelimesinden türediği düşünölmektedir. Teknik olarak bir yerde biriken suyun en az 40 gün kalıp emilmesinden sonra ekilen araziye 'suğla' adı verilmektedir.¹⁴ Konya ve çevresi için suğlalar, oluştuğu yerlerde kuraklık probleminin yaşanmaması ve verimin yüksek olması sebebiyle fırsat oluştururken; normalden fazla yağış meydana geldiğinde daha önce suğla oluşmayan çukur alanlarda dahi oluştuğundan tarım ve yerleşim alanlarına zarar veren bir tehdit unsuru olabiliyordu.¹⁵ çok verimli olan suğla arazileri, doğal yollarla biriken sularla oluştuğu gibi, akarsulara insanların bentler inşa etmesiyle de oluşabilmektedir. Orta Anadolu'da özellikle Konya, Larende, Ereğli, Niğde, Aksaray, Kayseri, Akşehir ve Beyşehir yerleşimlerine ait tarımsal topraklarda sürekli akan büyük akarsular bulunmadığından tahıl üretimine elverişli olan suğla uygulaması geliştirilmiştir. Böylece göllerin ayaklarından akan suyun doğal kanalları

¹⁰ Sean Davis Lawrence, "What Do You Suppose This Rain is Worth?": German Colonialism, Political Ecology, and the Founding of Modern Turkey, (UC Santa Cruz, Doktora Tezi), Haziran 2022, s.124.

¹¹ Üzen - etin, "Sulama Yönetimi", s.285.

¹² Mehmet Bildirici, *Tarihi Su Yapıları Konya Karaman Niğde Aksaray Yalvaç Side Mut Silifke*, T.C. evre ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2009, s.82.

¹³ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s.2131; İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2006, s.1523.

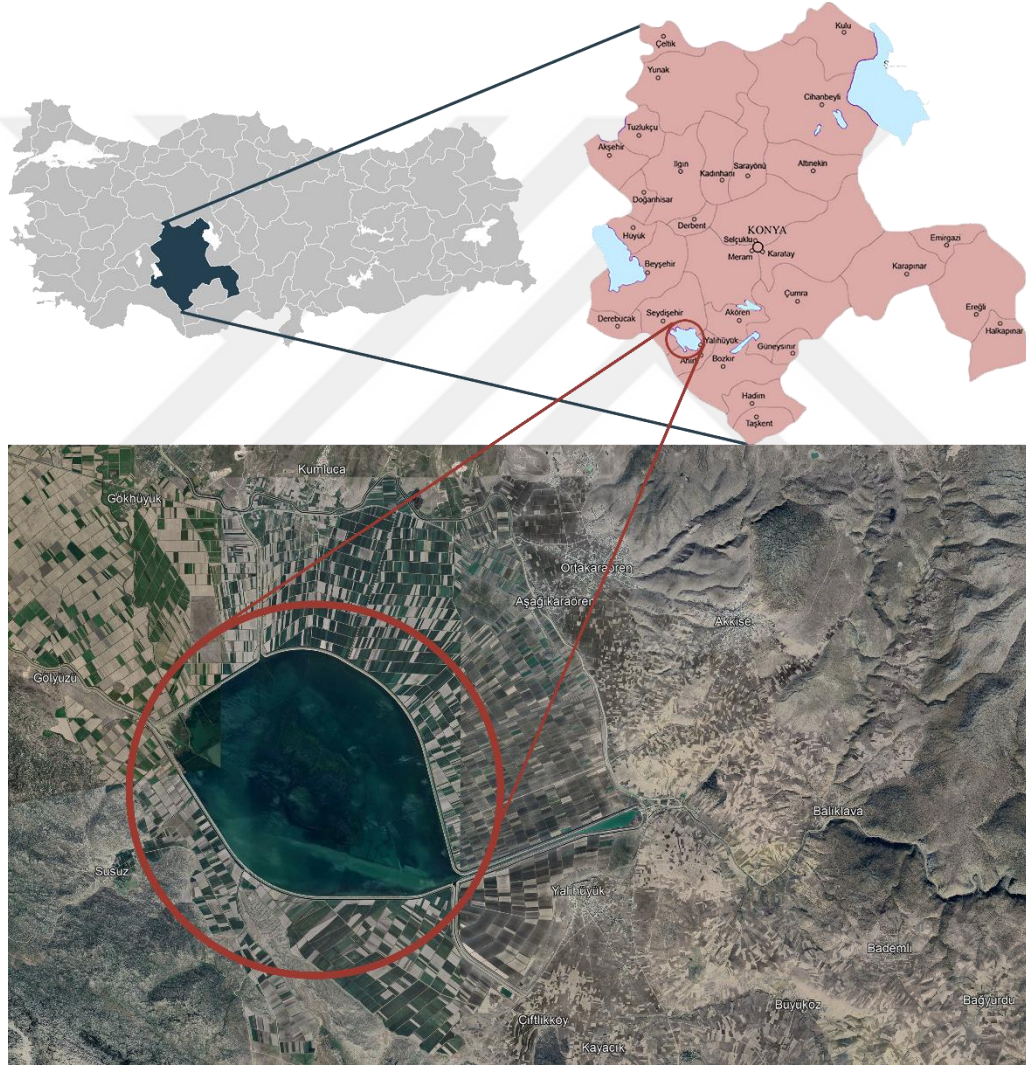
¹⁴ "Konya İrva ve İşka Tarihine Ait Mühim Bir Hüküm Sureti", *Konya Halkevi Dergisi*, şubat-Mart 1938, S.18-19, s.1070.

¹⁵ İlker Yiğit, "İşkândaki Kararsızlık: Doğal Afetler ve Kaybolan Yerleşmeler (XVI-XX. Yüzyıl Manisa-Konya evresi Örneği)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, Ankara 2017, s.350.

ıslah edilmeye çalışılmış ve bu kanalların üzerinde küçük bentler yapılmıştır.¹⁶ Hatta bu konuda kanunnamelerle düzenlemeler yapılarak suyla olan yerlere özen gösterilmesi ve bentlerin taşkınlık durumunda sağlam kalması için taş malzemeden yapılmasına dikkat gösterilmiştir.¹⁷

Konya vilayeti dâhilinde bulunan Karaviran Gölü, bu tür bir özelliğe sahip bulunduğundan halk arasında Suğla adıyla anılmaktadır.¹⁸ Bozkır, Seydişehir, Beyşehir çöküntüsünün güneyinde yayvan bir çanakta oluşan birkaç metre derinliğinde ve 1.040 m yüksekliğindeki Suğla Gölü, yağışlı senelerde 165 km² alana ulaşırken, yaz sonlarında 30 ila 10 km² arasında bir alana kadar küçülmektedir.¹⁹

Harita 1: Karaviran Gölü'nün konumu

¹⁶ M. Akif Erdoğan, "Onaltıncı Yüzyılda Karaman Coğrafyasında Su Kanalları ve Tarımsal Sulama Üzerine", *Su Medeniyeti Sempozyumu*, Konya 2010, s.234.

¹⁷ Doğan Yörük, "16-17. Yüzyıllarda Konya ve Çevresindeki Su Kaynaklarının Kullanımına Dair Gözlemler", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller*, C.II, Not Yayınları, Kayseri 2015, s.678.

¹⁸ Seydişehir, Karaviran veya Suğla Gölü olarak anılan bu gölün konumu ve çevre köyler için bkz. ekler bölümü Harita 7.

¹⁹ Ayşe Değerli, "Osmanlı Dönemi'nde Suğla Gölü'nü Islah Çalışmaları ve Suğla Mukataası", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Haziran 2014, Yıl 7, S.XVIII, s.320; Hasan Eren, "Suğla", *Türkoloji Dergisi*, S.4, Ankara 1972, s.96.

Karaviran Gölü, içerisinde yer alan düdenler²⁰ aracılığıyla suyu çekilen gölün kurak yıllarda ise tamamen kuruduğu görülmektedir.²¹ Örneğin 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde 1853 yılında, Suğla'nın suyu bütünüyle çekilmiş durumdadır.²² Suyun çekildiği bu zamanlarda 200.000 dönüm kadar arazi meydana çıkmakta ve son derece verimli olan bu arazinin çevre köy ahalisi tarafından ekilmesiyle bol ürün elde edilmekteydi.²³ Seyyahların ifadelerine göre, göl çekildiğinde ortaya çıkan bu verimli arazide yer kapmak için çadırlar içinde bekleyen köylülerin tuttıkları yerler kendilerinin ekim sahası olurmuş.²⁴ Özellikle 1840 yılından itibaren suyun çekildiği zamanlarda Suğla arazisi, göl çevresinde yaşayan özellikle fakirler, ihtiyaç sahipleri ve kadınlardan oluşan ahali tarafından ortaklaşa olarak ekilmektedir. Ancak bu durum arazi üzerinde yapılacak ekim faaliyetlerinde çeşitli anlaşmazlıkların yaşanmasına zemin oluşturmuştur. Vergilendirmesi diğer arazilerden farklı olan suğla arazisinde yaşanan anlaşmazlıklar vergi toplanması hususunda yaşanmıştır. Suğla çevresinde yaşayan ahali o zamana kadar kanuna uygun bir şekilde öşür verdikleri halde kaza müdürleri ahalinin mahsulünü kanunsuz bir şekilde ellerinden almak istemişlerdir. Ahalinin karşılaştıkları bu durumu İstanbul'a bir arzuhal göndererek beyan etmeleri üzerine kaza müdürlerinin müdahalesi men edilmiştir.²⁵

19. yüzyıl boyunca yağışlı mevsimlerde genişleyerek kurak mevsimlerde çekilen Suğla arazisinin bu durumu çevresinde ekim yapan ahaliyi bu konuda bazı teşebbüsler yapmaya teşvik etmiştir. Arazi üzerinde çalışan Konya Meclisi ve eşrafı ile Bozkır Kazası'na tabi Akkilise ve Yalhöyük'ten ve Seydişehir Kazası'na bağlı Karaviran köylerinin ahali tarafından İstanbul'a gönderilen mazbata ve mahzarlardan anlaşıldığına göre, su çekilince ortaya çıkan Suğla arazisi yürüme mesafesiyle 5,5 saat uzunluğunda ve 4,5 saat genişliğindedir. Ayrıca çevresi 25 saatte dolaşılabilen bu arazinin saati 40.000 dönüm arazi hesabıyla, 1.000.000 dönüme sahip olduğu belirtilmiştir. Ancak bu büyüklükteki araziden yeterince istifade edilmediği ve arazinin sudan kurtarılması halinde verimli toprakların kullanılabileceği ifade edilmiştir.²⁶

Suğla arazisinin bu durumu tarihî süreçte ahaliyi ve yöneticileri Suğla'nın suyundan yararlanma düşüncesine götürmüştür. Rivayete göre, Konya Valiliği tarafından yapılan girişimlerle gölün kıyısında bulunan Arvana Düdeni'nin kapatılması nedeniyle civarda

²⁰ Düden: Delik; Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s.367.

²¹ Eren, "Suğla", s.94.

²² BOA. *İrade Meclis-i Vala (İ.MVL.)* 293 / 11794 (28 Rebiülevvel 1270 / 29 aralık 1853).

²³ Değerli, "Suğla Mukataası", s.320.

²⁴ Hüseyin Muşmal - Fatih Çolak, "Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Bazı Alman Seyyahlara Göre Konya", *Seyahatnamelerde Konya*, (haz. Ahmet Çaycı), 2016, s.253.

²⁵ BOA. *Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayat Evrakı (A.}MKT.UM.)* 151 / 57 (01 Cemaziyevvel 1270 / 30 Ocak 1854).

²⁶ BOA. A.}MKT.UM. 141 / 50 (27 Zilkade 1269 / 1 Eylül 1853).

bataklıklar oluşmuştur. Sonraki tarihlerde Vali İzzet Paşa'nın düdeni tekrar açtırma, Hafız Paşa'nın da Beyşehir Çayı'nın yönünü değiştirme çabaları ile Karaviran Gölü'nü kurutma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁷

Gölün çekildiği senelerde Suğla arazisi 1/5 öşür alınmak suretiyle Hazine'ye fayda sağlamakta; fakat bu arazinin bitişiğindeki diğer arazilerden bilinen miktarda (1/10) öşür alınmaktadır. Ancak ahalinin öşrü daha az vermek için Suğla arazisini de bu araziler arasında göstermeye çalışması mültezimle aralarında bir takım anlaşmazlıklara yol açmıştır.²⁸ 1890 yılında Suğla arazi içerisinde 500 dönümlük bir alanda ekim yapabilmesi için elinde berat bulunan Gazi Mihal Beyzade Safiyyüddin Bey, merkeze bir arzuhal yazarak kaldırdığı mahsul dikkate alındığında kendisinden istenen 1/5 oranında alınan verginin fazla olduğunu belirterek indirim istemiştir.²⁹ Benzer şekilde Çumra'da yaşayan köylüler de arazileri için suğla vergisi vermek istemediklerinden arazilerinin suğla olmadığı yönünde itirazlarda bulunmuşlardır. Oysa merkez, suyun önüne set çekilerek kullanılan arazinin suğla olduğu kanaatindedir. Tarihi süreçte bölgede devlet ile ahali arasında sık sık suğla anlaşmazlıkları yaşandığı görülmektedir.³⁰

Deniz seviyesinden yüksekliği 1.014 m, şiddetli rüzgarlara ve karasal iklime sahip, yeteri kadar yağış almayan Konya Ovası'nın en önemli su kaynaklarını Beyşehir, Seydişehir ve Akşehir'de bulunan ve Sultan Dağları'ndan beslenen tatlı su gölleri oluşturmaktadır.³¹ Orta Torosların kuzeybatısında yer alan Suğla Ovası ile bu dağların kuzeybatı-güneydoğu ve kuzeydoğu-güneybatı yönlerinde çizdiği geniş içbükey yayın hemen kuzeyinde bulunan Konya Ovası, oluşum ve gelişimleri, bulundukları konum ve coğrafi özellikleri birbirinden farklı iki komşu akarsu havzasını oluşturmaktadır.³²

Konya Ovası Sulama Projesi hayata geçirilmeden önce, Beyşehir Gölü'nün bugünkü Beyşehir Regülatörü (Taş Köprü)'nün bulunduğu yerden taşan suları, gölün ayağı olan Beyşehir Çayı (Uluarık) vasıtasıyla 60 km takip ederek Suğla (Karaviran) Gölü'ne akar ve gölün güneyindeki düdenler vasıtasıyla kaybolurdu.³³ Çok yağışlı senelerde, Suğla Gölü şişer

²⁷ Tolga Akay, "20. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin, Tarımsal Kalkınma Hamlesi: Beyşehir ve Karaviran Gölleri'nin Konya Ovası'na Akıtılması Projesi", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller 1*, Kayseri 2015, s.456; M. Sabri Doğan, *İslam Su Medeniyeti ve Konya Suları*, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya 2004, s.172; M. Sabri Doğan, *Konya Su Tarihi*, KOSKİ, Konya 2012, s.113.

²⁸ BOA. *Şura-yı Devlet (ŞD.)* 404 / 45 (05 Recep 1320 / 8 Ekim 1902).

²⁹ Değerli, "Suğla Mukataası", s.326.

³⁰ "Konya İrva ve İska Tarihine Ait Mühim Bir Hüküm Sureti", *Konya Halkevi Dergisi*, Şubat-Mart 1938, S.18-19, s.1071.

³¹ Yörük, "Su Kaynakları", s.677; Muallim Memduh Yavuz, *Eşref Oğulları Tarihi Beyşehir Klavuzu*, Babalık Matbaası, Konya 1934, s.80.

³² Beyhan Öztürk, "Çarşamba Çayı Boğazı'nın (Suğla ve Konya Ovası Arası) Oluşum ve Gelişim Özellikleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, S.45, İstanbul 2006, s.2.

³³ Beyşehir Çayı güzergâhı için bkz. ekler bölümü Harita 7.

Osmanlı Devleti'nin bol ve verimli topraklarının sınırlı bir kısmında tarım yapılmasına rağmen devletin ekonomisi büyük oranda geçimlik üretim düzeyinde olan tarıma dayalı idi.³⁸ Tarımda kullanılan bu sınırlı toprakların ise neredeyse %90'ında kuru tarım yapılmakta ve hububat ekilmekteydi. Osmanlı toplumunda, pazar ekonomisinin gelişmemiş olması ve ulaşım araçlarının sınırlılığı gibi nedenler tarımı geçimlik düzeyde tutmuştur.³⁹ Bu durum, Osmanlı'nın Batı'da meydana gelen Sanayi Devrimi'nin dışında kaldığı dönemlerde dahi değişmemiştir ve devletin son yıllarında nüfusun %80'i tarımla uğraşmaktaydı.⁴⁰ Tarım, ülke genelinde yoğun bir kitlenin iktisadî faaliyet alanı olduğu gibi geniş ovalara sahip Konya'da çiftçilikle uğraşan ahali de yıllık yiyecek ihtiyaçlarını ve geçimlerini ziraî faaliyetlerden sağlamaktaydı.⁴¹ Ancak suya ulaşabilen yerlerde toprak kalitesinin ekim açısından iyi olmasına karşın ovada kilometreler boyunca ekili araziye rastlanmayabiliyordu.⁴² Nitekim vilayet dahilinde 48 milyon dönüm kadar ekime elverişli toprağın 8 milyon dönümü ekilebiliyordu.⁴³ Konya Ovası'nda bulunan köylerde sulama çalışmaları yapılmadan önce yıllık 60.000 ila 100.000 dönüm arasında bir sahada ziraat yapılmakta ve bereketli senelerde 1'e 5, kurak senelerde ise ancak 1'e 2-3 oranında mahsul alınmaktaydı.⁴⁴ Ancak Konya'da genellikle buğday ekilirdi ki bu yağış düzensizliği ekili buğdayı olumsuz etkilemekteydi. Nitekim ekinin verim alınabilmesi, sabanın kolay sürülebilmesi adına toğrağın yumuşaması için sonbaharda, ekinlerin büyümesi için ise ilkbaharda yağmur yağmasına bağlıydı.⁴⁵

Karasal iklime sahip Konya Ovası'na düşen yıllık ortalama yağış miktarı yetersiz olduğundan ve bu miktarda yağışla topraktan alınacak verim az olmakla birlikte bazen de kuraklıklar meydana gelmekteydi.⁴⁶ Konya ve çevresi jeolojik geçmiş, yağış, sıcaklıklar ve yer şekilleri şartlarına bağlı olarak oldukça hassas bir dengeye sahiptir. Yağışların fazla olduğu dönemlerde Konya-Ereğli arasındaki düzlükte hemen göller oluşabiliyor; var olan göller de kısa sürede genişliyordu. Yağışların az ve sıcaklıkların fazla olduğu dönemlerde ise var olan göller hemen kuruyor, diğer sahalar ise kuraklıktan kavrulabiliyordu.⁴⁷

³⁸ Tevfik Güran, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998, s.67.

³⁹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2012, s.99.

⁴⁰ Dursun Yıldız - Özdemir Özbay - Nüvit Soylu, *Kalkınma İçin Tarımsal Sulama Hukuki-Teknik-Ekonomik-Politik*, 2010, s.28.

⁴¹ Arabacı, Ticaret Odası, s.32; Said Öztürk, "Osmanlı Döneminde Konya Ekonomisine Dair Tespitler", *Osmanlı Döneminde Konya*, (ed. Yusuf Küçükdağ), Konya 2003, s.96.

⁴² Musa Şaşmaz, "İngiliz Konsolosu Stewart'ın Konya vilayeti'ne Dair Genel Raporu (1879)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.12, 2002, s.71.

⁴³ Güran, *Osmanlı Tarımı*, s.89.

⁴⁴ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *Dahiliye Nezareti Umûr-ı Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü (DH.UMVM.)*, 73 / 44, s.4 (01 Muharrem 1336 / 17 Ekim 1917).

⁴⁵ Lawrence, *German Colonialism*, s.122.

⁴⁶ Midhat Altan, *Konya'nın İktisadî Bünyesine Bir Bakış*, Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul 1940, s.131.

⁴⁷ Yiğit, "İşkândaki Kararsızlık", s.346.

Su kaynaklarının zaten sınırlı olduğu ovada, nüfusun artışına paralel olarak tarımsal üretim için suya olan ihtiyaç 19. yüzyılda iyice arttığı gibi bu yıllarda üst üste bazı kuraklıklar görülmüştür. Anadolu’da mevsiminde gereken yağışın düşmemesi, zirai üretimde önemli derecede rekolte düşüklüğüne, özellikle kuru tarım ürünlerinde büyük dalgalanmaların meydana gelmesine ve ilerleyen aylarda kıtlığa yol açabilmektedir.⁴⁸ Nitekim Konya ve havalisi 19. yüzyılda 7-8 defa şiddetli kuraklık geçirmiştir. Kuraklığın en şiddetli yaşandığı 1843, 1853 ve 1873 yıllarında kıtlıklar meydana gelmiş ve bu yıkıcı kıtlık yılları Hicrî tarihteki karşılıklarıyla (1260, 1270 ve 1290 kıtlığı) adlandırılmışlardır.⁴⁹ 1873 yılında ahalinin ifadesiyle 70 senedir görülmemiş bir kış geçiren Anadolu’nun birçok vilayeti kalın bir kar tabakası altında kalmıştır.⁵⁰ Üç koca sene süren 1873/1290 kıtlığının yıkımı bir hayli büyük olmuş; özellikle vilayet dahilinde 40.000’e yakın insan ölmüş ve binlerce hayvan telef olmuştur.⁵¹ Bu konuda anlatılanlara göre, mevsiminde az yağın yağmurlar kuraklık yaşanmasına neden olmuş, vilayette ne bir ot ne de ekin bitmiştir.⁵² Yarattığı derin etkinin sonucu olarak halk arasında bu kıtlık, “Koca Doksan” diye tabir edilmektedir.⁵³ Uzun süren kıtlık hatıralarının etkisiyle, günümüzde dahi yemeği hızlı yiyenlere “Doksan kıtlığından mı çıktın?” denilmektedir. Buradaki 90 tabiri, kıtlık yıllarının Hicrî takvimdeki karşılığı olan 1290 yılından ileri gelmektedir.⁵⁴ 1874 sonbaharında bol yağmur yağdıysa da tohum kıtlığı yaşandığından ve çift hayvanlarının ölmesi sebebiyle yeteri kadar ekim yapılamamış, 1875 yılında kuraklığın etkileri ve kıtlık devam etmiştir.⁵⁵

Aynı yüzyıl içerisinde birçok defa yaşanan kuraklık, yalnızca kıtlıklara değil; aynı zamanda başka sorunlara da yol açmıştır. Özellikle 1884 ve 1887 yıllarında yaşanan büyük kuraklık hadiselerinden sonra Konya Ovası’nı sulayan Çarşamba Çayı’nın da kurumasıyla ova çölleşme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.⁵⁶ Özellikle 1887 yılında yaşanan kıtlığın en şiddetli kıtlıklardan olduğu “1303 kıtlığı” olarak nam salmasından anlaşılmaktadır. 1887 yılında Konya Valisi İngiliz Mehmet Sait Paşa, mart ayında yağmur yağmadığını, bir ay sonra

⁴⁸ Yiğit, “İşkândaki Kararsızlık”, s.352.

⁴⁹ Mehmet Yılmaz, "Konya Havalisinde 1303 (1887) Kıtlığı ve Alınan Bazı Tedbirler", *Yeni İpek Yolu*, Konya 1 Özel Sayı, Konya Ticaret Odası Yayını, 1998, s.136.

⁵⁰ Mehmet Yavuz Erler, *Ankara ve Konya Vilâyetlerinde Kuraklık ve Kıtlık (1845 ve 1874 Yılları)*, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Samsun 1997, s.98.

⁵¹ Arabacı, *Ticaret Odası*, s.35; Yılmaz, “1303 Kıtlığı”, s.136.

⁵² Erler, *Kuraklık*, s.104.

⁵³ M. Yavuz Çolak, “Kurukafa Mehmet Efendi’nin Projeleri”, Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Haber Sitesi, https://konya.tarimorman.gov.tr/Haber/178/Kurukafa-Mehmet-Efendinin-Sulama-Projeleri?fbclid=IwAR061rmOM_9pCNj649ws8F0NXIU6CkhpQiJEVAP26QEu1SwC_Igs1Hd7Zg4 (E.T. 24.02.2020)

⁵⁴ Süha Ünal - Vahap Candan, *Nafia Türkiye’nin İnşa Tarihi*, Ankara 2015, s.53.

⁵⁵ Erler, *Kuraklık*, s.104-105; Şaşmaz, "Stewart", s.71.

⁵⁶ Doğan, *Konya Suları*, s.168; Doğan, *Su Tarihi*, s.108.

nisan ayında ise ilk gün kendisinin de katıldığı yağmur duasına çıkıldığını ve dualara devam edileceğini ifade etmektedir.⁵⁷ Aynı yılın nisan ayında, Vali Sait Paşa tarafından İstanbul'a gönderilen telgrafla Konya havalisine yağmur yağdığı ve kuraklıktan kurtulunacağı müjdelenmişse⁵⁸ de bu yıllarda hayvanların telef olduğuna, ürünlerin mahvolduğuna ve köylerin dağılmaya başladığına vesikalarda rastlanmaktadır. Bir vesikaya göre, Konya ve Niğde'de bulunan ovalarda tüm ekili araziler mahvolmuş, dağlarda ise ancak %20 oranında ürün alınabileceği tahmin edilmiştir. Kuraklık ve kıtlık sebebiyle Konya Ovası'yla kazalara bağlı köylerin ahalisi hayvanlarıyla birlikte başka yerlere dağılmışlardır.⁵⁹ Konya Ovası'nda büyük kuraklıkların hüküm sürdüğü bu yıllarda, hububat ve hayvan fiyatlarının düşmesi, iklim şartlarının kısırlaşması ve meraların kuruması sonucunda çoğu köyde geçici boşalmaların, bazılarında ise köklü dağılmaların baş göstermesiyle köyler ören yeri haline gelme tehlikesiyle karşılaşmıştır.⁶⁰

Vilayet genelinde yaşanan bu kıtlıklar nedeniyle valilik tarafından bazı tedbirler alınması yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak 3 Temmuz 1887 tarihinde Meclis-i Umumî, Konya Sancağı dahilinde hane başına ikişer mecdiye toplanmasıyla bir kıtlık fonu oluşturulması kararı almıştır.⁶¹ Ayrıca Vali Mehmet Said Paşa'nın başkanlığında Mektubî Nazım, Müftü Hüseyin, Defterdar Salim, Şeriye Mahkemesi Hakimi Mehmet Emin, Evkaf Muhasibi Fahreddin, Defter-i Hakani Ragıp ve Azalar Tahir, Hüseyin, Gazarus ve Nikola Efendilerden oluşan bir Kıtlık Komisyonu kurulmuştur.⁶² Aynı yıl Mehmet Memduh Paşa Konya'ya vali olarak atanınca kıtlıkla mücadele amacıyla, ahaliden toplanmış öşür halka geri verilmiştir.⁶³ Ne var ki, bu süreçte çiftçilerin ayırdığı tohumlukların da yiyecek olarak tüketilmesi nedeniyle devlet tohumluk dağıtmak zorunda kalmıştır. Uzun yıllar boyunca devam eden kuraklık ve kıtlık 1892 yılında sona ermiş, bu yıllarda yağışın artmasıyla birlikte hububat rekoltesi de yükselmiştir.⁶⁴ Ne yazık ki, 1898 yılında bir kuraklık daha meydana gelmiş ve aylar sonra yağan yağmur ve kar susuz kalan toprağa bir etki göstermemiştir.⁶⁵

⁵⁷ Ali Işık, *Vali İngiliz Sait Paşa'nın Konya Günleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2018, s.154.

⁵⁸ Yılmaz, "1303 Kıtılgı", s.138.

⁵⁹ BOA. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT.)*, 1424 / 118 (17 Ramazan 1304 / 9 Haziran 1887).

⁶⁰ Şevket A.Birand, "İç Anadolu'nun Su İhtiyacı", *Konya Halkevi Dergisi*, 1 Kanun 1942, S.50, s.4.

⁶¹ Oktay Kızılkaya - Tolga Akay, *II. Abdülhamid'in Tarımsal Kalkınma Hamlesi (Konya Ovası Sulama Projesi)*, Sonçağ Yayınları, Ankara 2014, s.15.

⁶² Yılmaz, "1303 Kıtılgı", s.136.

⁶³ Arabacı, *Ticaret Odası*, s.35.

⁶⁴ Ahmet Atalay, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Konya'da Kurulan Millî Şirketler ve Millî Bankalar*, Çizgi Kitabevi, Konya 2011, s.13.

⁶⁵ Yılmaz, "1303 Kıtılgı", s.137.

Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında vilayet genelinde meydana gelen bu kıtlıklar, kuraklığın engellenmesi amacıyla ahali ve devleti çözüm aramaya yönlendirmiştir.⁶⁶ Böylece özellikle yağışların azalıp derelerin kurumasıyla kuraklık tehlikesinin baş gösterdiği yıllarda, yöre sakinleri ovaya devamlı olarak akacak bir su getirerek kuraklığı nispeten önleyebileceklerini düşünmüş; bu amaçla da sorunlarını ve çözüm önerilerini çeşitli vesilelerle başta vilayet ileri gelenleri olmak üzere devlet yetkililerine arz etmişlerdir.⁶⁷ Çalışmamızın birinci bölümünde başta yerli ahali olmak üzere, yerel idarecilerin Konya Ovası'nın sulanması amacıyla Osmanlı Devleti yöneticilerine yaptığı müracaatları ve devlet yöneticilerinin ovanın sulanmasıyla ilgili ilk teşebbüsleri ele alınacaktır.

⁶⁶ Doğan, *Konya Suları*, s.168; Doğan, *Su Tarihi*, s.108.

⁶⁷ Altuntaş, "Kurukafa", s.151.

BİRİNCİ BÖLÜM

KONYA OVASI'NIN SULANMASI FİKRİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE İLK TEŞEBBÜSLER

Kaynaklarda Osmanlı döneminde Beyşehir Gölü suyundan ziraî olarak faydalanılması çalışmalarının 16. yüzyıla kadar gittiği, Sultan Selim döneminde Konya arazilerinin sulandığı ifade edilmektedir.⁶⁸ Bu dönemde, Karaman Eyaleti'nin Konya, Eskil, Larende ve Seydişehir kazalarında yaşayan ahali Beyşehir Gölü ile diğer yerlerden akan sulardan bentler ile faydalanmaktadır.⁶⁹ Konya'yı gezen Alman seyyahlardan Hans German Graf Von Schweinitz'in 1905 yılına ait anlatılarına göre, Osmanlı Devleti tarafından Konya Ovası Sulama Projesi 300 yıl öncesinden düşünülmüş ve Arvana'nın önüne bir baraj yapılması denenmiş; 80 yıl önce kanallar yapılmaya çalışılmış ancak maddi kaynakların ve mühendislerin eksikliği sebebiyle o tarihte başarısız olunmuştur.⁷⁰ Bu durumda projenin 1600'lü yıllardan itibaren düşünüldüğü 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren de teşebbüs edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Kanunî Sultan Süleyman devrinde, Vezir Koca Haydar Paşa tarafından hazırlanan sulama projeleri içinde “Beyşehir ve Suğla göllerinin bir kanalla birleştirilmesi ve Suğla Gölü suyunun muhtelif kanallarla Çumra Ovası'na akıtılmasıyla Konya Ovası'nın sulanmasını temin etmek” gibi bir planın varlığından söz edilmektedir.⁷¹ Bu planın varlığına dair şimdilik bir netlik bulunmamakla birlikte, ifadeler doğrultusunda Konya Ovası Sulama Projesi'yle benzer şekilde planlandığı söylenebilir. Nitekim gerçekleştirilen proje de temelde Beyşehir Çayı'nın Suğla Gölü'ne akmasının ve orada heba olmasının önüne geçilmesinden ve ileride Çarşamba Çayı ile birleşerek Konya Ovası'na akıtılmasından oluşmaktadır. (bkz. Harita 3)

⁶⁸ Lawrence, *German Colonialism*, s.124.

⁶⁹ Güler Yarcı, “Beyşehir Gölü'nden Su Getirilerek Konya Ovası'nı Sulama Projesi ve Finansmanı”, *Su Medeniyeti Sempozyumu*, Konya 2010, s.255.

⁷⁰ Muşmal - Uslu - Çolak, “Alman Seyyahlar”, s.254.

⁷¹ Faruk Pekin - Hayri Fehmi Yılmaz, *Türkiye'nin Kültür Mirası 100 Köprü*, NTV Yayınları, İstanbul 2008, s.147; Yıldız - Özbay - Soylu, *Tarımsal Sulama*, s.32.

Harita 3: Beyşehir Çayı'nın Konya Ovası'na akıtılmasında takip ettiği güzergâh

Bu fikrin gerçekleştirilmesi için öncelikle Beyşehir Çayı'nın çıkış noktasına bir köprü yapılması planlar arasında yer almıştır. Ancak Beyşehir Gölü'nün doğal ayağı olan ve Konya Ovası'na kadar akan Beyşehir Çayı'nın başladığı noktada bir köprü bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda, "...eski Roma köprüsü..." olarak zikredilen bu tarihî köprünün Selçuklu eseri olması ihtimal dahilindedir.⁷² Kaynaklarda, Konya Ovası Sulama Projesi kapsamında yapılan Beyşehir Regülatörü'nün bulunduğu yerdeki bu eski köprünün Vezir Koca Haydar Paşa döneminde Konya Ovası'nın sulanması amacıyla hazırlanan projede bir baraj olarak yapıldığı; fakat tamamlanamadığı ifade edilmektedir.⁷³ Yapım tarihi tam bilinmeyen eski köprünün 1868 yılında tamire muhtaç durumda bulunduğu; kış mevsiminin geçmesiyle birlikte hayır sahiplerinin yardımlarıyla tamir edileceği belgelerden anlaşılmaktadır.⁷⁴ Osmanlı döneminde birkaç kez yenilendiği bilinen bu köprüyü gören Fransız yazar F. Sarre 1895 yılında köprüden '7 gözlü taş köprü' şeklinde söz etmektedir.⁷⁵ Nihayetinde Beyşehir Çayı'nın gölden çıkış yaptığı noktada bulunan bu tarihî köprü, Konya Ovası Sulama Projesi kapsamında yıkılarak yerine suyu kontrol etmek amacıyla kesme taştan bir regülatör yapılmıştır.⁷⁶ Eski köprünün hangi dönemde yapıldığı ile ilgili bir netlik yoksa da regülatör yapılması amacıyla yıkılmadan

⁷² Remzi Duran, Ali Baş, Ruhi Özcan, *Tarihi Konya Köprüleri*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2016, s.60; Remzi Duran, Ali Baş, Ruhi Özcan, "Beyşehir Çevresindeki Köprüler", *XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Eskişehir, 2012, C.I, s.313.

⁷³ İrfan Unutmaz, *Anadolu'da Antik Dönemden Günümüze Su Mühendisliği Harikaları*, İstanbul 2013, s.284.

⁷⁴ BOA. Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Evrakı (A.}MKT.MHM.) 429 / 73 (25 Şaban 1285 / 11 Aralık 1868).

⁷⁵ Unutmaz, *Su Mühendisliği*, s.284.

⁷⁶ BOA. Sadaret Divan-ı Hümayun Mukaveleler (A.}DVN.MKL.) 47 / 2 (22 Muharrem 1326 / 25 Şubat 1908).

önce burada bir köprü bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır. Tarihî köprünün yapıldığı dönemin bilinmemesinin yanı sıra yapılış amacında da bir netlik bulunmamaktadır. Köprünün sulama amacıyla daha erken tarihlerde yapıldığını söyleyenler bulunmasına karşın, Konya Ovası sulamasına dair pek çok kaynakta ovanın Beyşehir Gölü suları ile sulanması ile ilgili ilk teşebbüslerin Çelik Mehmet Paşa tarafından yapıldığı iddia edilmektedir.

1.1 Çelik Mehmet Paşa'nın Suğla Düdenlerini Kapattırması

Polat Paşa'nın oğlu olan Çelik Mehmet Paşa'nın 'Çelik' lakabını babasının adının Türkçe karşılığı olmasından dolayı aldığı düşünülmektedir.⁷⁷ İlki Ekim 1745, ikincisi Eylül 1761, üçüncüsü de 1764 yıllarında başlamak üzere üç defa 1'er yıl Konya'da valilik yapmıştır.⁷⁸ Dolayısıyla Konya Ovası Sulama Projesi ile ilgili Çelik Mehmet Paşa tarafından yapıldığı söylenen ilk teşebbüsün bu yıllarda yapılmış olduğu beklenmelidir.

Bu konudaki anlatılara göre, ekili arazileri suya muhtaç durumda olan Konya Ovası'nın sulanması gerektiğini düşünen Çelik Mehmet Paşa, valiliği döneminde Çarşamba Çayı'nın Ova Köyleri'ni suladığını, ancak mahsuldar Çumra arazisinin sudan yeterince istifade edemediğini görmüştür. Bunun üzerine yaptırdığı inceleme sonucunda, Karaviran Gölü'nün seviyesi yükseltilerek ovanın sulanması düşünülmüştür. Bu amaçla gölde bulunan 'düden' veya 'yutan' adı verilen 14 adet mecranın kapatılması öngörülmüştür. Özellikle Arvana ve Mahmut Hoca düdenleri kapatırılmış ve gölün ayağı açılmışsa da fenne uygun olmayan bu teşebbüs başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁷⁹ Hatta göldeki su kaçaklarının tam olarak önlenememesi sebebiyle seviye yeteri kadar yükselmediği gibi Balıklava Boğazı'ndan Konya Ovası'na su verilememiş ve çekilmeyen sular da bataklıklara neden olmuştur.⁸⁰

Çelik Mehmet Paşa ile ilgili bilgi veren kaynaklarda, Suğla düdenlerinin kapatırılması konusunda farklı tarihlendirmeler yapılmaktadır. Bazı kaynaklarda Paşa'nın girişimiyle özellikle Arvana ve Mahmut Hoca düdenlerinin 1796 yılında kapatıldığı söylenmektedir.⁸¹ Diğer taraftan Paşa'nın bu teşebbüsünün 1819'da gerçekleştiğini ifade edenler de bulunmaktadır.⁸² Hatta ilginç bir şekilde Konya 1973 İl Yıllığı'nda, Çelik Mehmet Paşa'nın 1876 yılında kapattırdığı düdenleri Vali İzzet Paşa'nın 55 yıl sonra açtırmaya çalıştığı ifade

⁷⁷ Bayram Ürekli - Alpay Bizbirlik, "Karaman Valisi Çelik Mehmet Paşa'nın Terekisi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (SUTAD)*, S.I, Konya 1994, s.175.

⁷⁸ Muzaffer Erdoğan, "Çelik Mehmed Paşa", *Konya Halkevi Dergisi*, Haziran 1945, S.80, s.16-17; Ürekli - Bizbirlik, "Çelik Mehmet", s.175.

⁷⁹ Yavuz, *Beyşehir Klavuzu*, s.80-81; Altan, *İktisadî Bünye*, s.133-134.

⁸⁰ Muşmal, "İlk Çalışmalar", s.19.

⁸¹ Altuntaş, "Kurukafa", s.151.

⁸² Ölçer, *İrva ve İska*, s.7; Güler, "Bozkır", s.317; Ömer Faruk Yılmaz, *Osmanlı'nın Konya Ovası Sulama Projesi*, Çamlıca Basım, İstanbul 2010, s.5; Bildirici, *Konya Karaman*, s.90.

edilmiştir.⁸³ Ancak söz konusu tarihlerde İsmail İzzet Bey, Konya’da valilik yapıyorsa da 1876 yılında Çelik Mehmet Paşa hayatta değildir. Bu nedenle bahsi geçen İzzet Paşa’nın İsmail İzzet Bey olmadığı ve il yıllığında yüzyıl olarak bir yanlışlık yapıldığı tahmin edilmektedir.

Konuyla ilgili bazı çalışmalar yapan M. Sabri Doğan, Konya Ovası’nın sulanması için ilk teşebbüsün 1879 yılında Konya Valisi Çelik Mehmet Paşa tarafından yapıldığını ifade etmektedir. Doğan, Paşa’nın Seydişehir’de bulunan Suğla Gölü’nü şişirmek amacıyla katranla bulanan yapağı balyalarıyla Arvana Düdeni’nin ağzını kapattırdığını söylemektedir.⁸⁴ Aynı zamanda Çelik Mehmet Paşa’nın 1879 tarihinde düdeni kapattığını ifade ettiği aynı kaynaklarında, 1871’de Vali İzzet Paşa’nın kapatılan düdeni açtırma girişiminden de söz etmektedir.⁸⁵ Bu ifadelerden tarihlendirmelerde ciddi bir bilgi yanlışlığı olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Buraya kadar söylenenlerin bir sonucu olarak, Çelik Mehmet Paşa’nın Suğla düdenlerini doldurma girişimini 1796, 1819, 1876 veya 1879 yıllarına tarihlendirmek mümkün değildir. Zira 1765 yılında son Konya Valiliği görevini tamamlayarak Adana Valiliği’ne atanmış; ancak Adana’ya gidemeden aynı yıl Konya’da vefat etmiştir.⁸⁶ Konuyla ilgili pek çok kaynakta, Çelik Mehmet Paşa’nın Konya Valiliği döneminde tarımla ilgili faaliyet ve uygulamaları sebebiyle Suğla Gölü düdenlerinin kapatılarak ovanın sulanmasına girişildiği ifade edilmektedir.⁸⁷ İlave olarak tereke kayıtlarına göre, Çelik Mehmet Paşa’nın Konya’da önemli bir sermaye sahibi olduğunu ve bu servetini tarımsal alanda üretimin artırılması için harcadığını düşünenler de bulunmaktadır.⁸⁸ Hakkında herhangi bir arşiv belgesine rastlamadığımız bu teşebbüslerin gerçekleştiğini düşünsek dahi, bu girişimlerin Paşa’nın ölüm tarihi olan 1765’ten sonraki tarihlerde gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle Çelik Mehmet Paşa’nın etrafında anlatılan bu bilgiler şimdilik yalnızca bir rivayetten ibaret görülmektedir. Çelik Mehmet Paşa’ya atfedilen bu teşebbüsle örtüşecek benzer fikirler, başka valiler tarafından önerilmiş veya yapılmış olabilir. Nitekim 1874 yılında Konya Ovası sulamasıyla ilgili bir layiha hazırlayan Mösyö Antuvan Rati bölgede yaptığı incelemeler sonrasında hazırladığı layihasında Konya vilayeti ahalisinin bir rivayetinden bahsetmektedir. Rati’nin anlattığı bu rivayete göre,

⁸³ *Konya 1973 İl Yıllığı*, (haz. Hanefi Aytekin), Yeni Kitap Basımevi Yayınları, Konya 1973, s.552.

⁸⁴ Doğan, *Konya Suları*, s.172; Doğan, *Su Tarihi*, s.112.

⁸⁵ Doğan, *Konya Suları*, s.172; Doğan, *Su Tarihi*, s.112-113.

⁸⁶ Ürekli - Bizirlik, “Çelik Mehmet”, s.175; Muşmal, “İlk Çalışmalar”, s.18.

⁸⁷ Muşmal, “İlk Çalışmalar”, s.18-19.

⁸⁸ Emrah Yılmaz, “Demiryolları ve Tarımsal Gelişme: Konya Ovası Sulama Projesi Örneği”, *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Konya 2016, s.480.

Mısır Muharebesi⁸⁹ sonrasında böyle bir teşebbüsün yapılması düşünülerek Suğla Gölü sularının Konya'ya kolayca akıtılmasının mümkün olduğunu tespit edilmiş; hatta bu gölde yer alan girdapların kapatılması meselesinin keşfi emredilmiş; ancak muharebenin sona ermesiyle bu mesele unutulmuştur.⁹⁰ Bu anlatıya göre de kişilere atfedilen ve yukarıda yer verilen çeşitli tarihlerde yapıldığı ifade edilen düdenlerin kapatılması fikrinin hayata geçmediği ve bir düşünceden ibaret kaldığı anlaşılabilmektedir.

1.2 Yusuf Hüsni Bey'in Keşif Çalışmaları

Yerelden gelen talepler üzerine Konya Ovası'nın sulanması yolunda devlet merkezinden yapılan girişimlerle bu konuda somut bazı adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu konuda yereldeki taleplere bakıldığında, Konya Meclisi, Konya eşrafı, Bozkır Kazası'na tabi Akkilise ve Yalhöyük ile Seydişehir Kazası'na bağlı Karaviran köylerinin ahalisi tarafından gönderilen mazbata ve mahzarların içeriğine göre, Suğla arazisinde su çekildiği zaman 1.000.000 dönüm büyüklüğünde arazi ortaya çıkmaktadır. Bu verimli arazinin dönümü 500 kuruştan fazla olduğu halde 100 kuruşa satılsa bile 200.000 kese⁹¹ akçe elde edilecektir. Böylece 200.000 kese kıymetindeki arazi istekli kişilere verilip ektilirirse öşrüyle birlikte yıllık icarı 10.000 keseye (5.000.000 kuruş) ulaşacaktır. Arazinin verimli olması nedeniyle burada 1 İstanbul kilesi tohum ekilse 30-40 misli hasılat alınabilecektir. Ancak arazinin verimli şekilde kullanılabilmesi için Beyşehir Gölü'nden gelen sudan kurtarılması gerekmektedir.⁹²

Konya Ovası'nın sulanmasına olan ihtiyacı yerinde tespit eden ahalinin bu konuda gönderilen 1 Eylül 1853 tarihli mahzarda projenin nasıl gerçekleşeceği yönünde de tavsiye ve taleplerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Ahaliye göre, öncelikle Suğla arazisindeki su tahliye edilmelidir. Bu suyun tahliyesi için Beyşehir Gölü'nün ayağına kanal inşa edilerek suyun doğrudan Konya sahrasına ve sulama gerektiğinde Suğla arazisine akıtılması gerekmektedir. Böylece Konya sahrasının boş arazisi ile Suğla arazisi ihya olacaktır. Devlet, Suğla konusuna ne kadar ihtimam gösterirse halk o kadar fayda sağlayacak ve toprak da imar olacaktır. Bu nedenle bir an önce harekete geçilerek kanallar açılması için kazılar yapılarak bir aya kadar inşaata başlanması gerektiği, güz mevsimi geldiğinde yağışlar başlayacağından Beyşehir Gölü'nde suların kabarması nedeniyle araziye su basacağından ekim yapılamayacaktır. Bunun için hemen bir mühendis gönderilmesi ve inşaata izin verilmesi istenmiştir.⁹³ Buraya kadar

⁸⁹ Bahsi geçen Mısır Muharebesi'nin 21 Aralık 1832'de gerçekleşen Konya Muharebesi olduğu tahmin edilmektedir.

⁹⁰ BOA. *Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR.TO.)* 458 / 33 (18 Kasım 1874).

⁹¹ Burada 1 kese akçenin 500 kuruşa eşit olduğu hesaplanmıştır.

⁹² BOA. A. *İMKT.UM.* 141 / 50.

⁹³ BOA. A. *İMKT.UM.* 141 / 50.

söylenenlerden anlaşıldığı gibi Konya Ovası Sulama Projesi çalışmalarının bölge ahalisi tarafından ciddi olarak ilk defa 19. yüzyılın ortalarında gündeme getirildiği anlaşılmaktadır.

İstanbul'a gönderdikleri arzuhallerde, Konya Ovası Sulama Projesi'ni gerekçesiyle birlikte gündeme getiren yerel ahali, projenin hayata geçirilmesi hususundaki taleplerini ısrarlı bir şekilde dile getirmeye devam etmişlerdir. Nitekim devletin proje konusunda herhangi bir somut adım atmaması üzerine, 1854 yılında İstanbul'a gönderilen yazılarda yeni taleplerde bulunulmuştur. Buna göre, Suğla arazisini yeniden su basmaması için suyun kaynağı olan Beyşehir Gölü'nden çıkan çayın önüne duvar ve kapı inşa edilerek Konya tarafına doğru bir hark yapıldığı takdirde öşür ve kira geliri olarak elde edilen hasılatın yarısı devlete ait olmak üzere arazinin ekilmesine civar yerleşim ahalisinin talip olduğu dile getirilmiştir. Yapılacak olan bu çalışmalar için tahminî masrafın 600 keseye (300.000 kuruşa) ulaşacağı; ancak arazi ekilir ve hasılatın yarısı alınır 1 senelik öşrün bu masraftan daha fazla olacağı ifade edilmiştir. Bunun üzerine Meclis-i Vala'da yapılan görüşmede, Mühendishane-i Hümayun kolağalarından Yusuf Hüsnü Bey seçilerek 590 kuruş maaş ve 2.360 kuruş harcırah ile bölgede inceleme yapmak maksadıyla görevlendirilmiştir.⁹⁴

1854 yılında bölgeye gelerek inceleme yapan Mühendis Hüsnü Bey⁹⁵, görevini tamamlayarak yaptığı inceleme sonrasında 5 kıta harita, 1 keşif defteri ve mazbata ile 1855'te İstanbul'a dönmüştür.⁹⁶ Mühendis Hüsnü Bey'in yaptığı incelemeler sonucunda tutulan keşif defterinde, yapılacak kanala yaz aylarında girecek suyun sadece iki değirmen döndürecek miktarda olduğu; kaynağın mesafe olarak uzakta, yetersiz ve durgun olduğu; kış mevsimlerinde yoğun yağışlarda suyun bazı bölgeleri istila etmesi nedeniyle arazinin ekilmesinin mümkün olamayacağı; bentler inşa edilse dahi su yükseldiğinde çevredeki yerleşimleri basmadıkça suyun kanala akamayacağı gibi gerekçelerle projeden beklenen yararın sağlanamayacağı ve üstelik bunun Hazine'ye büyük masraf oluşturacağı ifade edilmiştir.⁹⁷ Nihayetinde Mühendis Yusuf Hüsnü Bey, boşuna masraf olacağı gerekçesiyle ya bu fikirden vazgeçilmesi veya başka bir şekilde yapılmasının uygun olacağı görüşüyle⁹⁸ İstanbul'a dönmüş olup bu konuda uzun süre herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

⁹⁴ BOA. İ.MVL. 293 / 11794.

⁹⁵ BOA. A.İMKT.UM. 154 / 83 (24 Cemaziyelahir 1270 / 24 Mart 1854).

⁹⁶ BOA. Sadaret Mektubî Kalemi Nezaret ve Devair Evrakı (A.İMKT.NZD.) 145 / 94 (07 Şaban 1271 / 25 Nisan 1855); BOA. A.İMKT.UM. 185 / 35 (19 Cemaziyelahir 1271 / 9 Mart 1855).

⁹⁷ BOA. Meclis-i Vala (MVL) 287 / 63 (15 Şevval 1271 / 1 Temmuz 1855).

⁹⁸ BOA. A.İMKT.NZD. 153 / 91 (22 Şevval 1271 / 8 Temmuz 1855).

1.3 Muhacirîn Komisyonu Başkanı Hafız Paşa'nın Çalışmaları

Yusuf Hüsni Bey'in yaptığı incelemeler sonucunda hayata geçirilmekten vazgeçildiği anlaşılan proje düşüncesinin, bir süre sonra Muhacirîn Komisyonu Başkanı Hafız Paşa'nın Konya, Ankara ve Sivas taraflarına 100.000 kuruş harcırah verilerek gönderilmesi⁹⁹ ile 1861-62 yıllarında tekrar gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Hafız Paşa'nın bu bölgedeki görevi, Sivas eyaleti dahilinde bulunan Uzunyayla ile Ankara taraflarında henüz yerleştirilmemiş muhacirlerin iskanlarını sağlamaktır.¹⁰⁰ Hafız Paşa, Beyşehir Gölü'nün taşan sularından ekilebilir arazileri kurtararak hem tarla kazanmak hem de sulu tarım yapma imkanı sağlamak için bazı fennî incelemelerde bulunmuştur.¹⁰¹

Hafız Paşa'nın muhacirlerin yerleştirilmesiyle ilgili olarak bölgede yaptığı incelemeler neticesinde, Beyşehir Gölü'nden çıkan suyun Konya Ovası'na cereyanı gerçekleştirildiğinde 10 kuruş kıymetinde olan bir arazinin kıymetinin birkaç katına ulaşacağı, arazi kiraya verilirken talibinin artacağı ve hasılatla da önemli derecede artış yaşanacağı öngörülmüştür. Bu sebeplerle şimdiki haliyle arazinin müzayedesinden elde edilecek gelir az olacağından müzayedenin projenin gerçekleştirilmesinden sonra yapılması ve meydana çıkacak arazi ile birlikte müzayede edilmesi Hafız Paşa tarafından ifade edildiği anlaşılmaktadır.¹⁰²

Hafız Paşa, bölgede yaptığı incelemeler sonucunda alınması düşünülen bazı tedbirleri içeren bir layiha hazırlamıştır. Paşa, layihanın bir bendinde Beyşehir Gölü sularının Konya Ovası'na akıtılmasının arazinin mamur olmasında ve muhacirlerin su ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda faydalı ve zaruri bir iş olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle projenin hayata geçirilmesi gerektiği düşüncesiyle bu iş için de Maabir Meclisi tarafından bölgeye bir mühendis gönderilerek keşfinin yapılmasını önermiştir.¹⁰³ Böylece 1861 yılında Hafız Paşa'nın maiyetinde Beyşehir Gölü'nde yapılacak keşif çalışmalarına dahil olmak üzere refakatine bir mühendisin tayin edilmesi gerektiğine karar verilmiştir.¹⁰⁴

Hafız Paşa'nın maiyetinde bulunan mühendis ve bilirkişiler, 10 Aralık 1861 tarihinde Eşraftan Hocaazade Hacı Mehmet Efendi ve Hacı Mehmet Ağa ile birlikte Karaviran Gölü'ne giderek keşif ve tahkike başlamışlardır. Yapılan bu keşif sonucunda sulama projesinin kolaylıkla hayata geçirileceği düşünülmüş ve bu işte muvaffakiyet sağlanması için dualar edilerek 11 Aralık 1861 Çarşamba günü projede ortaya çıkacak olan masrafların tetkik ve

⁹⁹ BOA. A.}MKT.MHM. 220 / 91 (20 Zilkade 1277 / 30 Mayıs 1861).

¹⁰⁰ Yarcı, "Sulama Projesi", s.258.

¹⁰¹ Hüseyin Köroğlu, "60 Yıl Önce Konya Ovası Sulaması", *Yeni Meram Kırkambar Gazetesi*, 11.10.1997.

¹⁰² BOA. A.}MKT.MHM. 226 / 57 (09 Muharrem 1278 / 17 Temmuz 1861).

¹⁰³ BOA. Sadaret Mektubî Kalemi Meclis-i Vala Evrakı (A.}MKT.MVL.) 146 / 84 (25 Zilkade 1278).

¹⁰⁴ BOA. A.}MKT.MHM. 226 / 27 (08 Muharrem 1278 / 16 Temmuz 1861).

tahkikine başlanmıştır. İlk incelemelerde Konya Ovası'na suyun aktarılmasıyla araziden elde edilecek olan hasılatın Hazine'ye çok ciddi katkılar sağlayacağı ifade edilmiştir.¹⁰⁵ 1861 yılı sonunda yapılan bilgilendirmeler sonrasında, Hafız Paşa'nın 1862 yılında dahi Beyşehir Gölü'nün keşfi için hala bölgede bulunduğu ve kısa sürede bitmesi umulan çalışmalarının devam ettiği anlaşılmaktadır.¹⁰⁶ Hafız Paşa'nın yaptığı ilk bilgilendirmelere karşılık olarak İstanbul'dan gönderilen cevaplarda Beyşehir Gölü'nün Konya Ovası'na akıtılmasının kolay olması haberinden memnuniyet duyulduğu ve keşfin tamamlanmasıyla sonucunun beklendiği ifade edilmiştir.¹⁰⁷

Muhacir'in Komisyonu Başkanı Hafız Paşa'nın 1861-62 yıllarındaki çalışmalarının akıbetine dair kendisi tarafından verilmiş bir bilgi bulunmamakla birlikte 4-5 yıl sonraki 1866 tarihli bir vesikada 'Hafız Paşa zamanından beri Karaviran Gölü'nün Konya'ya akıtılması fikrinin düşünüldüğü; fakat bunun hayata geçirilemeyerek düşüncede kaldığından' bahsedilmektedir.¹⁰⁸ Sonraki yıllarda proje için teklifte bulunacak olan İtalya Devleti tebaasından Mösyö Antuvan Rati, 1866 yılında ahalinin yineledikleri dilekçeleri üzerine önce Hafız Paşa'nın ve daha sonra da 1870 senesinde Hacı Esad Paşa'nın arazinin sulanması için iki kere teşebbüste bulunduklarını; ancak mühendislerin hesaplamalarda yaptıkları hatalarının bir sonucu olarak bu teşebbüslerden herhangi bir sonuç alınamadığını ifade etmektedir. Ayrıca Antuvan Rati'nin layihasından, 1872 yılında Konya'ya gittiği sırada, Hafız Paşa'nın 600 lira masrafla Suğla Gölü'nden Konya'ya doğru bir kanal kazılması çalışmalarını başlattığı ancak bir netice alınamadığı için işin yarım bırakıldığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁹ Dolayısıyla Hafız Paşa'nın çalışmalarından da bir şey çıkmadığından bu konuya dair bölgeden talepler gelmeye devam edecektir.

1.4 Konya Vilayeti Mühendisi Ahmed Hadi Efendi'nin Keşif Çalışmaları

19. yüzyılın ikinci yarısında taşrada yapılacak yol ve köprü çalışmaları için vilayet bünyesinde mühendisler tayin edildiği bilinmektedir. Bu dönemde Konya vilayetinde yapılacak yol ve köprüler için Başmühendis Tahir Efendi ile birlikte mühendis muavini Abdi Efendi de Konya'ya tayin edilmiştir. Konya'daki mühendislerin vilayet dahilinde yapılacak yol ve köprü çalışmalarının yanı sıra gerek İstanbul'un direktifleri ve gerekse vilayetin görevlendirmeleriyle sulama projesi çalışmalarına dahil oldukları anlaşılmaktadır. Bu nedenle vilayette görev yapan mühendisler başka konularla da ilgilendiklerinden yapılacak çalışmalara yeterli gelmemiş ve

¹⁰⁵ BOA. A.İMKT.UM. 524 / 29 (08 Cemaziyelahir 1278 / 11 Aralık 1861).

¹⁰⁶ BOA. A.İMKT.MVL. 139 / 20 (05 Recep 1278 / 6 Ocak 1862).

¹⁰⁷ BOA. A.İMKT.UM. 530 / 1 (02 Recep 1278/ 3 Ocak 1862).

¹⁰⁸ BOA. MVL 722 / 50 (01 Rebiülevvel 1283 /14 Temmuz 1866).

¹⁰⁹ BOA. HR.TO. 458 / 33.

Konya’da mühendis ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Nitekim Konya valisinin 28 Aralık 1865’te gönderdiği tahrirattan anlaşıldığına göre, Karaviran Gölü suyu ovaya akıtılınca ortaya çıkacak varidatın bir seneliğinin proje için yapılacak masrafa karşılık geleceği; ancak gölün bir an evvel keşfinin yapılması, haritasının çizilmesi ve orada bulunan mühendislerin hem yollara hem de göle ilişkin çalışmaları idareye yetmeyecekleri için başka bir mühendisin daha tayin edilmesi gerektiği beyan edilmiştir. Vilayetin ifadesine göre, mühendisler halihazırda yolların keşif ve muayenesiyle ilgilendiklerinden eğer başka bir mühendis gönderilmezse sulama çalışmaları ertelenecektir. Halbuki gölün ovaya akıtılması gayet faydalı bir düşünce olduğu için yapılacak masrafların Hazine’den ödenmesine gidilmezse, buna mahsus bir şirketin teşkili de mümkündür. Bunun üzerine durumun idraki içerisinde olan İstanbul’dan böyle hayırlı bir düşüncenin ertelenmesi uygun olamayacağından Hassa Orduyu Hümayun Topçu Alayı’nın İkinci Taburu Birinci Bölüğü yüzbaşlarından olup önce Filibe’de mühendislik memuriyetinde bulunmuş Ahmed Hadi Efendi Konya vilayetine tayin edilmiştir.¹¹⁰

Mühendis Hadi Efendi’nin Konya’ya tayin edilmesinden sonra, ovaya su akıtılması çalışmaları için oluşturulan komisyon, Başmühendis Tahir ve Mühendis Hadi Efendi nezaretinde göl mahalline gitmiştir. Komisyonun yerinde yaptığı incelemeler sonucunda, Hadi Efendi, gölün her tarafını keşif ve muayene ettiklerini ve suyun çok sayıda amele ile yoğun mesai ve gayret gösterilerek çalışıldığı takdirde yaz mevsiminde Konya Ovası’na akıtılabileceğini müjdelemiştir. Bu nedenle çok sayıda amele temin edilerek hemen işe başlanması gerektiği ve bunun için tahminen 3-5 yük¹¹¹ kuruş masraf olacağı belirtilmiştir. Hadi Efendi’nin ifadesine göre, bu zamana kadar düşüncede kalmış olan böyle hayırlı bir işin tehir edilmemesi için gerek göl çevresindeki köylerden gerek Konya’dan amele temin edilerek bir an evvel işe başlanması gerekmektedir. Her bir ameleye günlük 6’şar kuruş ücret verilmesi düşünülmüş; ancak hasat mevsimi yaklaştığından amelenin toplanması zor olacağı gerekçesiyle mecburen günde 7 kuruş verilmesi uygun görülmüştür. Hadi Efendi’ye göre, masrafların karşılanması konusunda iki seçenek bulunmaktadır. Bunlardan ilki gölün 40-50.000 dönüm miktarındaki arazisi dikkate alınarak son derece verimli olması sebebiyle herkes tarafından rağbet gören ve suyun doğal olarak çekildiği ‘suğla’ adındaki alanın uygun şekilde ekilmesi sonucunda hasat vaktinde ürünün 1/5’inin devlet tarafından alınmasıyla elde edilecek gelirlerle masrafların karşılanmasıdır. Diğer seçenek ise suyun basacağı arazilerin memurlar tarafından

¹¹⁰ Hadi Efendi’ye memuriyet mahalline geliş tarihinden itibaren Mahalli Mal Sandığı’ndan 1.500 kuruş maaş ve İstanbul’dan da 1.400 harcırah verilmesine karar verilmiştir. BOA. A.İMKT.MHM. 353 / 45 (25 Zilkade 1282 / 11 Nisan 1866).

¹¹¹ Bir Yük: Beş yüz bin (500.000) kuruşluk meblağ. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, (Haz. Paşa Yavuzarslan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s.1358; Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s.1846.

münasibince dönüm itibariyle tahsis edilerek ödenmesidir. Fakat bunun için Suğla geliri toplanıncaya veya arazi sahiplerinden toplanacak akçe alınıncaya kadar inşa masraflarının parça parça Konya Mal Sandığı'ndan karşılanması gerekmektedir. Ayrıca göl çevresinde bulunan köylerin nüfusunun çok, arazilerinin ise az olması nedeniyle, çalışmalar neticesinde ortaya çıkacak olan arazinin ahaliye satılması halinde Hazine'ye hayli gelir sağlanacaktır. Suyun Konya Ovası'na akıtılması sonrasında su basacak olan arazilerin satılmasıyla başkaca bir gelir daha elde edilecek ve bu arazilerin ekilmesiyle bir hayli de öşür elde edilecektir.¹¹²

Komisyonun 1866 yılında yaptığı incelemeler neticesinde, çalışmalara başlandığı; ancak kış mevsiminin gelmesiyle birlikte gerçekleşen yoğun yağışlar nedeniyle çalışmaların yarım kaldığı anlaşılmaktadır. Arazinin su içerisinde kalması nedeniyle çalışmaların bahar mevsimine ertelendiği görülmektedir. Bununla birlikte çalışmaları kolaylaştırmak ve işlerin ilerde sekteye uğramasını engellemek için bu konularda tecrübeli pek çok su mühendisinin bulunduğu bilinen Mısır'dan uygun bir su mühendisinin gönderilmesi halinde kolaylıkla tamamlanabileceği düşünülmüştür. Bu sebeple mahallinden yapılan müracaat ile çalışma mevsimi geçmeden bölgeye yakın olan Mersin yoluyla bir su mühendisinin gönderilmesi istenmiştir.¹¹³ Hadi Efendi'nin içinde bulunduğu sözkonusu çalışmaların öngörüldüğü gibi gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Nitekim yaklaşık 4-5 yıl sonra gönderilen mazbatalarda, Beyşehir Gölü'nün fazla suyuyla diğer ırmaklar birleşerek Seydişehir'de Karaviran Gölü'ne aktığı; ancak civar köyler ahalisinin bu suyun sağ ve solunda haylice ekilebilir arazisi bulunmasına rağmen onlara hiçbir yararı olmadığı, bu nedenle uygun yerlere bent yapıp dolap vasıtasıyla sular alınarak araziler sulandığında menfaat sağlanacağı beyan edilmiştir. Bunun üzerine İstanbul'dan gönderilen cevapta, Beyşehir'de mevcut olan numuneye göre ırmağın etrafında bulunan köylerin ahalisinin münasip yerlere dolap yaptırmalarına teşvik edilmesi bildirilmiştir.¹¹⁴ 1871 tarihli vesikalardan bir mecra açılarak Karaviran Gölü'nün Konya Ovası'na akıtılması hakkında yapılan çalışmaların duraksadığı anlaşılmaktadır.¹¹⁵

1.5 Mösyö Antuvan Rati'nin İncelemeleri ve İmtiyaz Talebi

Konya Ovası Sulama Projesi ile ilgili Osmanlı arşivlerinde araştırma yapanlar, Mösyö Antuvan Rati'nin ismiyle de karşılaşır. İtalya Devleti tebaasından Alman asıllı mühendis Antuvan Rati, ticaret maksadıyla 1843'te Konya'ya gelerek 1848-49'a kadar 5-6 yıl kalmış ve vilayette bulunan bazı göl ve madenler hakkında birkaç sene keşif ve incelemelerde

¹¹² BOA. MVL 722 / 50.

¹¹³ BOA. MVL 737 / 68 (05 Rebiülevvel 1284 / 7 Temmuz 1867).

¹¹⁴ BOA. ŞD. 1702 / 34 (26 Şevval 1287 / 19 Ocak 1871).

¹¹⁵ BOA. ŞD. 1702 / 43 (29 Zilkade 1290 / 18 Ocak 1874).

bulunmuştur.¹¹⁶ Yaptığı incelemeler sonrasında İstanbula dönen mühendis Rati, 1870-71'de Konya'ya tekrar gelmiş; bu sefer Çarşamba mecrasını takip ederek Beyşehir ve Karaviran havalisinde fennî incelemelerde bulunmuştur. 1872-73'te İstanbul'da bulunan Rati'nin araştırmalarını tamamlamak üzere yeniden Konya'ya döndüğü anlaşılmaktadır.¹¹⁷

Mösyö Antuvan Rati tarafından Sadaret'e takdim edilen 1874 tarihli arizaya göre, Rati'nin Konya'da yaptığı araştırmalar sonrasında Konya Ovası sulamasıyla ilgili bir layiha kaleme aldığı ve bir proje önererek imtiyaz talep ettiği anlaşılmaktadır. Konya vilayeti arazisinin büyük bir kısmına su akıtılması hakkında kaleme aldığı layiha incelendiğinde, Rati'nin bölgede ciddi bir araştırma yaptığı anlaşılmakta ve 50 sene müddetle işletilmek üzere talep ettiği imtiyazın verilmesiyle hayal edilen projenin gerçekleşmesinin mümkün olacağı ifade edilmektedir. Rati'ye göre, projenin hayata geçirilmesiyle verimsiz durumda bulunan Konya'nın iki büyük ovasında üretim artacak, arazinin satışından Devlet Hazinesi hiç olmazsa yıllık 45-50.000 liralık hasılat elde edecektir. Bu durum hem Hazine gelirini hem bölge ahalisinin servetini artıracak hem de o bölgede yaşanan kıtlığın tekrarlamasını engelleyecektir. Rati, bu kadar hayırlı ve önemli bir işin yapılmasına gücü yetmeyeceğinden imtiyaz almak amacıyla Sadaret'e müracaat ettiğini söyleyerek layihada ifade ettiği hususları bizatihi sözlü olarak da anlatmak istediğini ifade etmiştir. Söz konusu layihanın tercüme edilerek 17 Aralık 1874 tarihinde Sadrazam Servet Paşa'ya ekleriyle takdim edildiği anlaşılmaktadır.

İki bölümden oluşan layihanın ilk bölümü olan giriş bölümünde, arazi usul ve kaidesinin servet ve saadetin büyük kaynaklarından biri olduğu ve bu usulün eskiden insanlar tarafından başarıyla uygulandığı, bu başarının da bereketin kaynağı olan suyun gereğince ve usulünce taksimi sayesinde olduğundan bahsedilmiştir. Layihaya göre, önceki zamanlarda İsviçre, Hollanda, Belçika, İngiltere ve özellikle İtalya memleketlerinde sulanabilir arazinin kıymeti on katına kadar artmaktadır. Bu usul nadiren de olsa Osmanlı Devleti ve Anadolu'da uygulanagelmiştir. Halbuki tesisi çok zor olmayan su cetvelleri vasıtasıyla arazi sulanabilirse mahsuldar olacaktır. Ancak sulanamadığından bir faydası olmayan 2 milyon dönümden fazla arazi bulunmaktadır. Konya vilayeti, önceki asırlarda Anadolu'nun mamur memleketlerinden biri olduğu halde sonraki dönemlerde bu özelliğini kaybetmiştir. Vilayette bulunan ovaların eski zamanlarda ekim faaliyetleri Suğla Gölü'nden gelen sular sayesinde bereketli olduğu halde, birkaç asırdan beri Suğla Gölü kendiliğinden yeni mecra oluşturduğu için ovalar kurumuş ve verimsiz bir hale gelmiştir. Bu nedenle yeterli ürün alamayan ahali de buradaki ziraatı mecburen terk etmiştir. Bu arazinin sulanmasıyla birlikte vilayet ahalisine eski serveti

¹¹⁶ Köroğlu, "Konya Ovası Sulaması"; Yarcı, "Sulama Projesi", s.257.

¹¹⁷ Güler, "Bozkır", s.318.

iade edilecek ve belki de daha da fazlası verilecektir. O bölgede daha önceleri akan suların asıl mecrasından akışının sağlanması, yapılan incelemelerin bir sonucu olan bu düşüncenin hayata geçirilmesiyle birlikte gerçekleşecektir.

Rati, layihasında ifade ettiği bu düşüncelerine ek olarak, diğer memleketlerde yapıldığı gibi sulanabilir araziden meydana gelecek olan büyük faydalar hem ahalinin hem de devletin gelirini artıracığından arazinin sulanabilmesi için bir cetvel inşa edilmesini tasarladığını belirtmiştir. Ona göre, bu düşünce gerçekleştiğinde bölge ahalsinin sık sık maruz kaldığı kıtlık ve pahalılık belasının bir daha meydana gelmeyecek, verimsiz olan arazinin bütünüyle değişecek, terk edilmiş ve boş kalan ovalarda bolluk meydana gelecek; ancak göllere cereyan eden fakat deprem nedeniyle oluşan yarıklarda kaybolan suların da arazinin sulanmasında kullanılması halinde kısa zamanda pek çok bağ, bahçe ve bostanlar meydana gelecek ve böylece büyük köyler oluşacaktır. Rati'ye göre, bölgenin fakir ahali ne olursa olsun arazilerinin sulanmasını büyük bir arzu ile talep etmekte olduklarından bu işin hayata geçirilmesi ahaliye sorulacak olursa düzenlenecek mazbatayı imzalamak için acele edeceklerdir. Konuyla ilgili detaylı incelemeler yaptığı anlaşılan Rati, araştırmaların ve şahsi tecrübelerinin neticesi olarak hazırladığı bu layihanın içinde yer alan bilgilerin doğruluğunu Hafız Paşa ve Hacı Esad Paşa ile onların görevleri sırasında Konya'da bulunan ileri gelenlerin de tasdik ve teyit edeceklerini söylemektedir.¹¹⁸

Yukarıda kısaca bahsedilen Mösyö Antuvan Rati'nin layihası, içinde yer alan hususların önemine binaen detaylı olarak ele alınmayı hak etmektedir. Layihada ifade edildiği şekliyle, Anadolu'da Romalılar devrinde Suğla Gölü sularının büyük bir kısmı bir nehirden akar ve doğal akışı ile 70 km uzunluğunda, 16 km genişliğinde ve İsmil Kasabası'nın ardına kadar uzanan araziye sulardı. Suların diğer bir miktarı da gölün batı tarafında bulunan dört girdap vasıtasıyla dağlar arasında yer alan küçük bir koya akar, ancak bu büyük girdaplar nedeniyle gölün sularının önemli bir kısmı azaldığından Konya Ovası'na akan sular zamanla büsbütün kesilmiştir. Romalılar döneminde, Likonya vilayeti Hükümeti, Konya Ovası'na akan suyun düdenler vasıtasıyla kesilmesi nedeniyle geçim derdine düşen ahalinin başka diyarlara göçmelerini yasaklayarak beldenin imarını sağlamak ve bunu devamlı kılmak amacıyla koyun hemen ağzına birbirine 20'şer m aralığında iki kalın duvardan oluşan bir set inşa ettirmiştir. Çevresi 16 saat ve derinliği 4-5 m olan bu seddin göl suyunun tazyikine dayanması için aralarına kayalar ve çeşitli maddeler doldurmuştu. Ancak bu tarihlerde bu iki duvarın yalnızca enkazı kaldığından seddin ne kadar dayandığı veya inşasından beklenen maksadın gerçekleşip

¹¹⁸ BOA. HR.TO. 458 / 33.

gerçekleşmediği ahali tarafından bilinmemektedir. O zamandan beri göl sularının akışı hiçbir engelle karşılaşmadığından girdaplar büyümüş ve nehir büsbütün kurumuştur. Geneli sarı topraktan oluşan ve içilecek suyu bulunmayan Konya vilayeti ovalarının tamamen terkedilmesi, tarla ve ovaların yalnız hayvanlara kalması ve arazinin çöle dönmesi şaşırtıcı değildir. Konya vilayeti ahalisinin rivayetine göre, Mısır Muharebesi¹¹⁹ sonrasında böyle bir teşebbüsün yapılması düşünülerek İbrahim Paşa'nın Suğla Gölü sularının Konya'ya kolayca akıtılmasının mümkün olduğunu tespit etmesi üzerine girdapların kapatılması meselesinin keşfi emredilmişse de muharebenin sona ermesiyle bu mesele unutulmuştur. 1843 yılında Konya vilayetine iki seyahat yaparak girdapları set ve bent etmeksizin göl sularının aslı mecrasından akıtılmasının kolay olacağını tespit eden Rati, bunun için Beyşehir Çayı'nın sağında bulunan Bekdemir Köyü'nde suyu tutmak için bir set inşasının yeterli olacağını söylemektedir. Öncelikle Bekdemir Köyü'nden Balıklava Köyü'ne kadar 70 km uzunluğunda 150.000 dönümden 180.000 dönüme kadar ve Saraycık'tan İsmil'e değin bir o kadar dönüm arazinin daha sulanmasını; ikinci olarak 130.000 dönüm verimli arazinin meydana gelecek şekilde bir plan tanzim edip Çelebi Efendi ile Konya Ayanı Atçeken Süleyman Bey'e sunarak sulama işinin hisse teklifiyle bir anonim şirketin teşkilini teklif etmiştir.¹²⁰ Beyşehir Gölü'nden Karaviran Gölü'ne gelen suyun Konya Ovası'na akıtılmasına düşüncede karar verilmiş ve Mehmed Ağa ile Güherçile Fabrikatörü Serkez Efendi'nin taahhüdlerini içeren mazbata Konya Meclisi'nden gönderilmiştir. Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye'ye havale edilen mazbata ile Konya Valiliği'nin ve Çelebi Efendi'nin yazıları evvelki evrak ile birleştirilip gereğinin yapılması emredilmiştir.¹²¹ Bahsi geçen kişiler tekliflerini dönemin Konya Valisi olan Rumelili Ömer Paşa'ya¹²² tebliğ etmişlerse de bir süre sonra valinin görevden azliyle bu teşebbüsten bir sonuç alınamamıştır. Yeni valinin Konya'ya gelişinden önce Konya'dan mecburen ayrılmak zorunda kaldığını ifade eden Rati, yaptığı keşif ve planları Konya Ayanı Süleyman Bey'e bırakmıştır. Rati, düşüncesini İstanbul'daki devlet ricalinden bazı kişilere arz etmişse de kayıtsız kalmaları veya bu türden işi anlatacak yeterli malumatın olmayışı nedeniyle herhangi bir destek bulamamıştır.¹²³

Rati, 1872 senesinde yeniden Konya'ya gitmiş ve 6 ay boyunca bölgede hesaplamalar ve araştırmalar yaparak düşüncesini kendisi hayata geçirmek istemiştir. Rati bölgede yaptığı incelemelerde, Hafız Paşa'nın 10 yıl kadar önce 600 lira kadar masrafla Suğla Gölü'nden

¹¹⁹ 21 Aralık 1832 tarihli Konya Muharebesi kastedilmektedir.

¹²⁰ BOA. HR.TO. 458 / 33.

¹²¹ BOA. MVL 725 / 45 (05 Cemaziyelahir 1283 / 15 Ekim 1866).

¹²² Rumelili Ömer Paşa H.1256/M.1840-41 yılında Konya Valiliği'ne atanmıştır.

¹²³ BOA. HR.TO. 458 / 33.

Konya'ya doğru bir kanal kazılması çalışmalarına başladığını ancak bir netice alınamayacağı anlaşılarak çalışmaların tatil edildiğini tespit etmiştir. Rati, 1870 senesinde Konya Güherçile Fabrika Müdürü Serkiz Efendi ile Hacı Esad Paşa'ya Kilisecik Köyü yakınlarında Beyşehir Gölü'nden akan Beyşehir Çayı'na bir set inşasını teklif etmiştir. Esad Paşa'nın idaresinde olan vilayeti kalkındıracak bir teşebbüste bulunmak arzusuyla bu teklifi kabul etmiş ve 10-11 km uzunluğunda, 2 m genişliğinde ve 1 m derinliğinde bir kanal kazılmasını emretmiştir. Bu maksatla 5.000 Osmanlı lirası kadar masraf yapıldığı halde bundan ciddi bir netice alınamamıştır. Bununla birlikte suyun akıtılması için ilk teşebbüslerde mühendislerin yaptıkları hesaplamaların yanlış olduğunu söyleyen Rati, yaptığı incelemelerde kanalın yukarı tarafı kavuşma noktaları olan Balıklava Köprüsü yakınında Suğla Gölü nehirlerinin 4,5 m daha alçak olduğunun görüldüğünü ve bunun üzerine çalışmaların tatil edilerek teşebbüsten feragat edildiğini ifade etmiştir. Ratiye göre, çalışmalara devam edilmiş olsaydı bile kanalın küçüklüğü nedeniyle faydası az olacağından en fazla 20-30.000 dönüm arazinin sulanmasına imkan bulunmuş olacaktı. Halbuki setler, 1843 senesinde kendisi tarafından teklif edildiği gibi Bekdemir Köyü yakınında yapılmış olsaydı mükemmel bir netice alınacaktı. Ancak Hacı Esad Paşa, Rati'nin teklifinin 150.000'den 180.000 lira kadar masrafa muhtaç olacağını düşünerek Serkiz Efendi'nin teklifini tercih etmiştir. Hafız ve Hacı Esad Paşaların çalışmaları arasında Hafız Paşa'ninkinin daha uygun olduğu düşünülen Rati, kanal çalışmalarına 45-50.000 lira kadar harcanması gerektiğini düşünmektedir. Ratiye göre, çalışmaların neticesiz bir şekilde yarım bırakılması, Suğla Gölü etrafını bataklık haline dönüştürmek gibi büyük bir mahzura da sebep olacağı ortadadır. Suğla Gölü'nün çevresi yaklaşık 16 saat kadar ve yüzeyi 120.000 dönüm olup göl, suyunun 3/4'ünü Beyşehir Gölü'nden alır. Beyşehir Gölü'nün sularıyla bu suya karışan başka kaynak suları, bir çay vasıtasıyla Suğla Gölü'ne ulaşır. Suğla Gölü'ne ulaşan Beyşehir Çayı'nın uzunluğu 40 km ve genişliği 30 ile 45 m arasında olup ortalama derinliği 3,25 m, ortalama akış hızı da saniyede 44-45 metredir. Bu iki göl arasından Beyşehir Gölü, Suğla Gölü'nden 22 m daha yüksektir.¹²⁴ Beyşehir Çayı, 30 km uzunluğunda olan ve başlangıçta 4-5 km olup nihayetinde 8-9 km genişliğe ulaşan bir vadiden akar. Söz konusu vadinin 130.000 dönüm kadarı, ziraata uygun bir araziye kapsamakta olup 80.000 dönüm kadarı bir kanal inşa edilerek kolaylıkla sulanabilir. Vadideki tarlalar nehrin zemininden daha yüksekte olduklarından dolayı, nehir çevresindeki toprağa bir fayda vermeksizin mecrası boyunca akıp gitmekte ve bu nedenle vilayetin en verimli bölgesi olması gereken bu vadiye sadece nehir

¹²⁴ Benzer şekilde iki göl arasındaki fark, 1899 tarihli haritada 23 m olarak gösterilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ekler bölümü Harita 7.

kenarındaki söğüt ağaçlarından başka ne bir ağaçlık ne de bir bostanlık bulunmaktadır. Konya Ovası'nda İsmil ve Hotamış'a kadar uzanan büyük arazi fena bir haldedir.

Layihanın devamında Rati, Suğla Gölü'nde bazı mevsimlerde ortaya çıkan garip eserleri jeolojik olarak açıklamaya çalışmaktadır. Şöyle ki, bu göl birkaç asırdan beri hatta 1844 senesine gelinceye kadar her 25-26 senede bir girdaplara boşalarak yatağı kuruyup ekilebilir bir hale gelmekteydi. 1844 senesinde gölün yatağında yürüyerek bu acayip durumu yerinde müşahade eden Rati, 1872 senesinde iskandil¹²⁵ ile yaptığı keşifle bu durumu teyit etmiştir. 1844 senesinden itibaren Suğla Gölü'nün iki defa dolup boşalmasından dolayı bir gün sularının gittikçe azalıp büyük bir bataklık oluşturacağı, devlet tarafından Rati'nin teklif ettiği kanalların inşasına karar verilmezse bu bataklıklardan kaynaklanan kötü kokuların Konya'nın güzel havasını değiştireceğini söylemektedir. Bu durum dikkate alınır, kurak ve verimsiz olan Konya Ovası'na su akıtılarak arazinin sulanmasına teşebbüs edilmesi gerektiğini söyleyen Rati, teklif ettiği usulün kabul edilip uygulamaya konulması halinde verimsiz olan arazinin ekilebilir bir hale geleceğini, terk edilmiş olan ovada her çeşit mahsulat yetişeceğini ve bu durumun yeni bir servet kaynağı oluşturarak bölgeyi imar edeceğini belirtmiştir.¹²⁶

1.5.1 Antuvan Rati'nin Hazırladığı Layiha

Konya Ovası'nın sulanması için bir kanalın inşasına dair hazırladığı layiha hakkında bilgi veren Antuvan Rati, Suğla Gölü'nde yaptığı araştırma ve ilk keşifler sonucunda Konya Ovası'nın sulanmasını temin etmek için suyu kontrol etmek üzere biri nehrin membaı olan Beyşehir Gölü çıkışında, diğeri de 8 km mesafede bulunan Bekdemir Köyü yakınında olmak üzere iki set inşa edilmesi gerektiğini söylemektedir. Rati, bunu hazırladığı haritasında da gösterdiğini, bu şekilde derenin iki tarafında bulunan arazinin de kesin sulanabileceğini de ifade etmiştir.¹²⁷

Rati'ye göre, nehrin solunda birinci setten başlayacak olan kanal, derenin sol yakasındaki dağlar boyunca gidecek ve Beyşehir'den Balıklava'ya doğru inerek bir kısmı Karahisar ve Çiçekler, Yukarı ve Aşağı Homa, Evreği, Dereköyü ve Boyalı köylerinin altından akarak Boyalı Köyü'nden Manastır Köyü yakınındaki dereye çıkıp Armutlubeli ile dağ arasında, Karaviran köylerinin üstünden geçerek bu köylerin bütün tarlalarını sulayacak ve Balıklava Köyü yakınlarında Suğla Gölü Nehri'nin mecrasına akacaktır. Buradan Saraycık Köyü yakınlarındaki dağlardan 30 km'ye kadar mesafede hiçbir sulama yapılması gerekmeyecektir. Saraycık Köyü'nden Apa ve Sarayçıftlık köyleriyle özellikle Alkaran ve

¹²⁵ İskandil: Denizlerin derinliğini ölçmede kullanılan bir alet. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, s.533.

¹²⁶ BOA. HR.TO. 458 / 33.

¹²⁷ Rati'nin hazırladığı bu haritanın günümüze ulaşmış olup olmadığı tespit edilememiştir.

Çerkes Köyü'nden Alibey Köyü yakınlarındaki Karaman Köprüsü'ne kadar büyük ovalardaki tarlaların sulanabilmesi için kanal inşasına başlanması gerektiğinin söyleyen Rati, buradan Alemdar, Dedemoğlu, Abditolu, Göcek, Karkın, Kavaklı, Hayıroğlu, Yarma ve İsmil köylerinin arazilerini sulamak için kanal kazılmasına devam edilmesi gerektiğini belirtmektedir.¹²⁸ Bu şekilde çoban ve göçebe Türkmenlerinden meskun olan Hotamış Kasabası Ovası'nın bir kısmını sulamak için Karaman Köprüsü'nün alt tarafında 6 km mesafede bir kol kanal yapılacaktır. Böylece kanalların inşasıyla öncelikle Beyşehir'den Balıklava'ya kadar 70 km uzunluğunda 180.000 dönüm kadar arazinin Saraycık'tan İsmil'e kadar 72 km uzunluğunda 200.000 dönüme kadar arazinin sulanması temin olunacaktır. Rati'nin ifadesiyle, bu kanalların çok önemli bir diğer faydası Suğla Gölü ile Sarayköyü ve Balıklava bataklıklarının kurutulması olup 130.000 dönüm kadar verimli bir arazi kısa sürede ekilebilir hale gelecektir. Kanal inşasının meydana getireceği çeşitli faydalar, layihada tek tek açıklanarak beyan edilmiştir. Şöyle ki, öncelikle imtiyaz sahibi bugün bataklık olup kurutulduğunda ekilebilir verimli arazi için devlet Hazinesine her dönümü lira 100 kuruş hesabıyla 15 kuruş ödeyecektir ki, bundan Hazine'ce hiç olmazsa 20.000 lira gelir elde edilecektir. Ayrıca ekilebilir hale getirilen arazi tamamıyla imtiyaz sahibine ait olacak ancak imtiyaz sahibi kendisinin mülkü olmak üzere uhdesine bırakmak için Hazine'ye dönüm başına lira 100 kuruş hesabıyla 15 kuruş ödeyecektir. Bu meblağ ise bu havalide verimli toprakların derecesindedir.

İkinci olarak Hazine en azından 45-50.000 Osmanlı lirasına kadar senelik fazladan gelir elde edecektir. Bunun senelik 15.000 lirası ekilebilir hale getirilecek olan 130.000 dönüm araziden, 35.000 lirası da 400.000 dönüm kadar arazinin sulanması sonucu elde edilen mahsulattan hasıl olacaktır. Bu meblağlar bir tahmin üzerine hesaplanmış olmakla birlikte birkaç sene içerisinde 2-3 katına çıkacağı burada yapılan uygulamalar memleketin başka bölgelerinde de yapıldığı takdirde Hazine'nin geliri 10 misli kadar artacağı öngörülmektedir.¹²⁹

1.5.2 Rati'nin Şartname Özeti

Rati'nin layihasında yer verdiği şartnamenin hülasası da aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir. Şartnameye göre,

İmtiyaz müddeti, kanalların tamamlanacağı günden itibaren 50 sene olacaktır. Kanalların yapılması, imtiyazın imzalanmasından itibaren 2 sene zarfında bütünüyle tamamlanacaktır.

¹²⁸ Adı geçen köylerin konumlarını gösterir harita için bkz. ekler bölümü Harita 7.

¹²⁹ BOA. HR.TO. 458 / 33, s.13.

Osmanlı Devleti gerek Suğla Gölü suları altında kalmış gerekse bataklıktan ibaret olan devlet arazisinin lira 100 kuruş hesabıyla dönümü 15 kuruşa imtiyaz sahibine satarak, imtiyaz sahibi bu suretle satın aldığı araziye mülkiyete bırakacaktır. Ayrıca imtiyaz sahibi, araziye akıtılacak su için dönüm başına 1 gümüş mecdiye vergi alacaktır.

Kanalda ve nehirde balık avı hakkı, sadece imtiyaz sahibine ait olacak ve imtiyaz sahibi bunun için devlete senede lira 100 kuruş hesabıyla 25.000 kuruş ödeyecektir. Diğer taraftan Beyşehir Çayı'nın suları bu ana kadar su değirmenlerinin tesisine yeterli olmadığı görülmüş olmakla kanal boyunda su değirmenlerinin inşa ve tesis hakkı imtiyaz sahibine ait olacaktır. Bununla birlikte kanalda nakliye için kayıklar ve mavnalar işletmek gerekeceğinden bunun da tesis hakkı, imtiyaz sahibine ait olacaktır. Kanallar inşa edilecek olan arazi, devlet tarafından ücretsiz verilecek ise de, kazı süresinde bazı mahallerin sahiplerinden alınması icap edeceği durumda bu arazinin fiyatı eşdeğerdeki usul ve icraata uygun olarak belirlenecek ve bu bedel imtiyaz sahibi tarafından verilecektir.

Antuvan Rati, layihanın arzından sonra devletin onayı ve görüşleri doğrultusunda, mültezimin gerekli gördüğü değişikliğin yapılmasıyla başlıca 4 kanalın boyutlarını şu şekilde tespit etmiştir:

Şöyle ki, öncelikle Beyşehir ile Balıklava arasında inşa olunacak olan kanal 32 meylinde, 71 km uzunluğunda, 5-6 m genişliğinde, 1,5-2 m derinliğinde olacaktır.

İkinci olarak Suğla Gölü'nden Sopran Köprüsü'ne doğru inşa edilecek olan kanal, 25 meylinde, 9 km uzunluğunda 10-12 m genişliğinde ve 1,5 m derinliğinde olacaktır. Bu ikinci kanal, Suğla Gölü'nün bataklığa dönüşmesine engel olacak ve yaklaşık 40.000 lira masrafla meydana gelecektir. Sopran Köprüsü'nden Saraycık'a kadar sular nehir mecrasından aktığı için bu bölgede herhangi bir çalışmaya gerek yoktur.

Üçüncü olarak Saraycık ile İsmil arasında inşa edilecek olan kanal, 3'ten 5'e kadar değişen meyilde, 72 km uzunluğunda ve 4-5 m genişliğinde, 1 m derinliğinde olacaktır.

Dördüncü olarak Karaman Köprüsü'nden Hotamış'a doğru inşa olunacak kanal 2 meylinde, 17 km uzunluğunda, 3-4 m genişliğinde ve 0,5 m derinlikte olacaktır.

Yukarıda beyan edilen başlıca 4 kanalın yapılmasıyla suyu tutmak için 3 set, 2 tünel, Karahisar ile Evreği arasında 2 su kemeri, yaklaşık 26 kadar taş köprü, su savağı ve ana su yollarıyla küçük su yolları vs. inşa masrafları imtiyaz sahibine ait olmak üzere tahmini hesaba göre 250.000 liraya mal olacaktır. İkinci derecede su yollarının yapılması tarlalarını sulamak isteyen çiftçilere ait olacaktır.

İmtiyazın müddetinde imtiyaz sahibi bir gün dahi tazminata hak ve salahiyeti olmayarak kanalı müştemilatıyla birlikte devlete teslim edecektir. Bu konuda gerekli şartname bu layihada arz ve teklif olunan hükümleri devletin kabulüyle kesin olarak kararlaştırılacaktır.¹³⁰

1.5.3 Rati'nin İnşa Maliyetine Dair Hesaplamaları

Antuvan Rati'nin layihası üzerinden su cetvellerinin inşa masrafları tahmini olarak aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir:¹³¹

Tablo 1: Maliyet hesaplamaları

	Osmanlı Lirası
Beyşehir Gölü ve Balıklava arasındaki kanal: uzunluğu 70 km, genişliği temelde 5 yüzeyde 8 m, derinliği 1,5 m olup her m ³ 'ü 15 kuruş	103.837
Dereköyü'nde bir su bendi: iki duvarlı, uzunluğu 800 m, yüksekliği 3, genişliği 1 m ve toplam 4.800 m ³ büyüklüğündeki bendin her metresi 75'er kuruş	6.600
Kuran'dan bir tünel yapılarak Armutbeli'ni geçecektir. Uzunluğu 1.200 m, genişliği 8 m, yüksekliği 2,5 m olan her metresi 100 kuruş	24.000
Biri Beyşehir'de, biri Sivrilik Köyü civarında 2 derbent inşası: 200'er lira	400
Beyşehir ve Seydişehir arasında kanallar inşası: uzunluğu 50 km, genişliği yüzeyde 6 temelde 4 m, derinliği 1 m olacak her m ³ 'ü 10 kuruş	25.000
Balıklava ile Sopran Köprüsü arasında kanal inşası: uzunluğu 9 km, genişliği 12 m, derinliği 2 m, her m ³ 'ü 10 kuruş	21.600
Saraycık'tan Alkaran'a Perşembeli Nehri'nin sağ tarafına kanal inşası: uzunluğu 60 m, genişliği dibinde 4 m yüzeyinde 6 m, derinliği 6 m olup her m ³ 'ü 10 kuruş	30.000
Belkuyu'dan Alibey Köyü'ne bir kanal: uzunluğu 30 km, yüzey genişliği 8 m, derinliği 1,5 m, dip yüzeyi 5 m ve her m ³ 'ü 10 kuruş	43.875
Alibey Köyü'nden Konya'ya bir kanal: boyu 30 km, eni yüzeyde 6 m dininde 4 m, derinliği 1 m ve her m ³ 'ü 10 kuruş	15.000
Alibey Köyü'nden İsmil'e kadar bir kanal: boyu 30 km, eni yüzeyde 6 m dininde 4 m, derinliği 1 m ve her m ³ 'ü 10'ar kuruş	15.000
Belkuyu Köyü'nün alt yanında kapılı setler	150

¹³⁰ BOA. HR.TO. 458 / 33, s.15.

¹³¹ BOA. Yıldız Perakende Evrakı Ticaret ve Nafia Nezareti Maruzatı (Y.PRK.TNF.) 1 / 32 (07 Rebiülahir 1300 / 15 Şubat 1883).

Saraycık'ta köprünün alt yanında Alkarum'da kapılı setler	150
Kısmen taştan ve kısmen keresteden olmak üzere 24 köprü: üst üste 100'er lira	2.400
Kanallara şubeler, yukarıda yazılı masrafların tahminen yarısı ile hendekler ve rıhtımlar	¼ 142 506
Sanayi çalışmaları ve köprülere dayak vesaire toptan	40.000
Memur maaşları ve diğer aletler	25.500
Top bir yekûn yapmak üzere koyulması lazım gelen	¼ 6.981
Yekûn	500.000

İhtar-ı mahsus:

- Yıllık hasılatın sonucu raporda ve layihanın son kısmında beyan edilmiştir.
- Devlet tarafından çıkarılan şartnamede 300 m sulanacak miktar 60 m³ tayin olunup 5 defa sulanacak olup Beyşehir ve Balıklava arasında olan iki kanaldan verilecek suyun miktarı 21 marttan 21 eylüle kadar olan mevsimde saniyede 9 m³ olacağından 466.560 m yüz ölçümü için 139.968.000 m³ su verilecektir.
- Konya Ovası'nda olan üç kanal dahi o kadar su vereceğinden onlar da 466.560 m² arazi sulayacaktır.
- Bu hesap üzerinden kanalların tamamı en azından 933.120 m² arazi sulayacaktır.
- Devlet ile yapılan mukavelede her bir m²'nin sulanması senede 4 kuruş, üst üste 3 defa sulamak için senede 12 kuruş verilecektir.
- Böylece 933.120 kuruş için 111.974,5 Osmanlı lirası hasılat elde edilecektir.
- Bu meblağdan ilk ekilen yeni arazinin ziraat masrafı olan 42.600 lira düşüldüğü halde senede 60.374,5 lira gelirimiz olacaktır.
- Senede her m² için 20 kuruş veren müşteriler ve kış mevsiminde verilecek suların parası dahil olmadığı halde gelir en azından 100.000 lira olacaktır.

Tablo 2: İki senede yapılacak kanalın inşa masrafları ve edevat ücreti için gereken şartlar¹³²

Osmanlı Lirası	
720	İki sene için yıllık 360 lira itibariyle bir müdür ve hükümetin masrafları
720	Konya’da bir direktör seneliği 360 liraya
1.000	Dersaadet’te bir direktör 500 liraya
1.000	Bir su ser mühendisi 500 liraya
2.160	Üç mühendis 360 liraya
1.440	Üç muavin 240 liraya
2.000	Memurların masrafları
600	Dersaadet ve Konya’da iki ser mühendis 150’şer liraya
600	İki hizmetkar 150’şer liraya
480	İcap eden mahallerde altı sandıkkar muavini 40’ar liraya
12.000	Çalışmalar için 20 işbaşı 48 liraya kazma ve el arabası ve edevatı saire
860	Çalışmalarda istihdam edilen şeylerin tamiri için beş ambar
25.500	Yekûn

Tablo 3: Arazinin ilk ekimi ve kanalın tamiri için gereken yıllık yaklaşık masraflar¹³³

	Osmanlı Lirası
Yıllık %6 faiz ile 500.000 Osmanlı lirası sermayenin 50 senede resülmal ödemesi için yıllık verilmesi gereken meblağ	31.722
Hükümet için 1 memur	360
Konya’da 1 direktör	360
Dersaadet’te 1 direktör	500
1 sermühendis	500
2 mühendis 260’ar liraya	720
2 muavin 240’ar liraya	480
Dersaadet’te ve Konya’da 2 sermuhasip 250’şer liraya	300
2 hizmetkar (keza)	300
Beyşehir İdarehanesinde 1 muhasip 60 liraya, 1 hizmetkar 60 liraya, 3 hademe 50 liraya	270
Alibey Köyü’nde (keza)	270
Lakyaton’da? (keza)	270
Karköy İdarehanesinde (keza)	270

¹³² BOA. Y.PRK.TNF. 1 / 32.¹³³ BOA. Y.PRK.TNF. 1 / 32.

Konya İdarehanesi ve masarif-i fevkalade	1.000
Ara toplam	37.592
Tamir masrafları inşaat sermayesinin %1'i oranında	5.008
Toplam	42.600

Aydın Şimendiferi, Konya yoluyla Kayseri'ye kadar uzatıldığında bu işin daha ciddi yararlar sağlayacağı aşikardır.

1.5.4 Rati, Tahir Bey ve Ali Efendi'nin İmtiyaz Talebi

Antuvan Rati tarafından devlet merkezine sunulan layihanın ardından 1883'te Beyşehir Gölü'nden Karaviran Gölü'ne akan suları, cetveller vasıtasıyla Karaviran ve Konya ovalarına götürmek, Karaviran Gölü ve Konya Ovası bataklıklarının bir kısmını temizlemek amacıyla Mösyö Rati ile Tahir Bey ve Ali Edendi uhdesine imtiyaz fermanı verilmesi hususunda padişah'tan izin talep edildiği anlaşılmaktadır.¹³⁴ Başlangıçta Rati ile ortağı Ali Efendi tarafından verilen arzuhal üzerinde nezaretçe yapılan tetkikattan, eski zamanlarda Beyşehir Gölü sularının bazı imalat-ı mahsusa ile Karaviran Gölü'ne ceryanı engellenerek Konya Ovası'na akıtılıp orada bulunan arazi sulanmaktayken sonraları bu çalışmaların harap olmasıyla Karaviran Gölü'ne dökülmeye ve orada bulunan girdaplarda heba olmaya başladığı anlaşılmıştır. Göl sularının oralara götürülmesine defaatle teşebbüs edilip ancak bu teşebbüsler bir neticeye vardiirilememiş olmasından ve o bölgede yağmurun nadiren yağmasıyla ekili arazilerden faydalanılamamasından dolayı iki gölün arasında ve Konya Ovası'ndaki 2.000.000 dönüm araziden büyük kısmı boş kalmaktadır. Şu durumda bu düşünce fiile dönüştürülürse bir hayli arazi sulanarak hem çiftçi ve mülk sahiplerine hem de devlet Hazinesine faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu hayırlı ve önemli işin bir an evvel vücuda getirilmesi amaçlandığından imtiyaz talebinde bulunulduğu anlaşılmaktadır. Böylece bataklıkların temizlenmesi, ahali ve devletçe büyük fayda getirmekle beraber oraların havasını da temizleyecektir. Bu işin nafia teşebbüsü olmasına binaen daha sonra Tahir Bey'in de müşterek olmuştur. Böylece Rati, Tahir Bey ve Ali Efendi tarafından bir imtiyaz talebinde bulunulmuştur. İmtiyaz talebi, 277 km uzunluğunda 4 kol büyük cetvel ile bunlara ek diğer inşaattan, buna karşılık devlet tarafından gösterilmesi uygun bulunan faydaların başlıcası da cetveller vasıtasıyla sulanacak araziden dönüm başına 4 kuruş ücret alınması ve cetvellerde balık avlamak, değirmenler ve nakliye vasıtaları tesis etmek, sulanacak mahaller dahilinde bulunan arazi-i emiriyeden 1/10 vergi

¹³⁴ BOA. A.İDVN.MKL. 23 / 12 (09 Rebiülahir 1300 / 17 Şubat 1883).

verilmesi ve Karaviran Gölü ile Konya Ovası'nda bataklıklar dahilinde devlete ait yerler olduğunda arazi kanunu mucibince tasarruf hakkı verilmesi gibi hususlardan oluşmaktadır.¹³⁵

Vilayet makamına hitaben Esseyid Ali mührüyle 14 Şubat 1883 tarihli tahrirata göre, Karaviran Gölü'nün Konya Ovası'na akıtılması imtiyazını elde etmek maksadıyla meşhur mühendislerden Mösyö Rati marifetiyle uzun zaman yerinde keşifler yapılmış ve haritalar hazırlanmıştır. Bunun sonucunda gerekli çalışmanın yapılması ve tamamlanması ile suyun ovaya akıtılması için 400.000 lira kadar büyük bir meblağın harcanması gerekeceğinden dolayı dilekçe ile nezaretten imtiyaz alınmış ve mukavelename ile şartnamenin birer sureti gönderilmiştir. Bu tahrirata bağlı mukavelename suretine göre, Konya Sancağı'ndaki Beyşehir Kazası'nda yer alan gölden Seydişehir Kazası'nda yer alan Karaviran Gölü'ne akan suların cetveller aracılığıyla Karaviran ve Konya ovalarına akıtılması ve o bölgedeki ekilebilir arazinin sulaması için gerekli şartlara uyarak Ali ve Rati Efendi ile Tahir Bey'e ferman tarihinden itibaren 50 sene müddetle imtiyaz verilmiştir. Karaviran Gölü'nün kapladığı arazi ile Konya Ovası'nda yer alan bataklıkların batı tarafındaki yerlerden 40.000 dönüm miktarının temizlenmesi de aynı kişilere ihale edilmiştir. Yapılacak imalatın başlıcaları şunlardır:

- a. Beyşehir Gölü'nden çıkıp Balıklava Boğazı girişinde son bulan ve saniyede 8-10 m³ su akışına müsait yaklaşık 72 km uzunluğunda ana cetvel,
- b. Balıklava Nehri'nin Belkuyu'ya kadar yaklaşık 72 km'sinin ıslah ve düzenleme çalışmaları,
- c. Belkuyu'dan Konya pişgahına ve oradan bataklıklara kadar 80 km uzunluğunda diğer cetvel,
- d. Belkuyu'dan çıkıp Hotamış'a ve oradan Konya Sahrası bataklıklarına varmak üzere ana cetvelinden ayrılmış 70 km uzunluğunda bir kol cetvel,
- e. Beyşehir Gölü'nden çıkıp Seydişehir önünden geçerek Karaviran Gölü'ne son bulan yaklaşık 50 km uzunluğunda diğer bir ana cetvel,
- f. İki Beyşehir Gölü çıkışında ve diğeri Belkuyu sahalarında inşa olunacak üç bent,
- g. Konya ve Karaviran ovalarına su akıtılmasıyla taksiminde mahsus olmak üzere ana cetvellerinden ayrılan ikinci derecede kafi miktarda cetveller,
- h. Karaviran Gölü ve bataklıklarıyla Konya Ovası'nda bulunan bataklıklardan bir kısmının temizlenme çalışmalarından ibarettir.¹³⁶

¹³⁵ BOA. *İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS.)* 74 / 3353 (20 Rebiülevvel 1300 / 29 Ocak 1883).

¹³⁶ BOA. *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV.)* 176 / 92 (27 Zilhicce 1315 / 19 Mayıs 1898).

Bu yapılacak başlıca imalata dair maddeler, şartnamenin 1. faslının 4. maddesinde de aynen yer almaktadır.¹³⁷

İmtiyaz fermanı, sözkonusu kişilerin adına verilmiş ise de mukavelenamenin 15. maddesi gereğince 1.000 lira kefalet akçesini¹³⁸ inceleme müddeti içinde Osmanlı Bankası'na vermemeleri sebebiyle imtiyaz hakları düşmüştür. Kefalet akçesinin verilmemiş olmasının sebebi Tahir Bey'in başka diyara gitmesi, Mösyö Rati'nin ise ümitsizliğe kapılmış olmasıdır. Bunun üzerine Ali Efendi, talebi üzerine kefalet akçesini kendisi vererek imtiyazın kendi namına çıkarılmasıyla ilgili müracaatta bulunmuştur. Böylece imtiyaz, yalnız Ali Efendi adına değiştirilerek yeni bir mukavele ve şartname düzenlenmiş ve 1883 yılında bir nüsha Nafia için, bir nüsha da imtiyaz sahibi Ali Efendi için olmak üzere iki nüsha olarak hazırlanmıştır.¹³⁹

Konya vilayetiyle İstanbul arasında yazışmalar incelendiğinde 1883 yılında Ali Efendi'ye verilen bu imtiyazın hayata geçirilemediği anlaşılmaktadır. Nitekim Konya'dan gönderilen 1887 tarihli bir tahrirde, bahar mevsiminin kurak geçmesi nedeniyle ahalinin ziraî açıdan uğradığı zararı telafi etmek üzere civardaki iki gölün Konya Ovası'na akıtılması için gerekli tedbirlerin alınması talep edilmektedir.¹⁴⁰ Konya vilayetinde, Karaviran Gölü'nün Konya Ovası'na akıtılması hakkında taleplerin 1889 yılında da sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.¹⁴¹ Bu tarihlerde yapılan yazışmalardan Karaviran Gölü sularının Konya Ovası'na akıtılması hakkındaki daha önceki düşünce ve kararlardan şimdiye kadar herhangi bir şey çıkmamış olduğu; nezaret tarafından Mühendis Mösyö Rati ile arkadaşlarına verilen evrakın okunmasıyla imtiyazın durumu ve sonra ne neticeye ulaştığı vilayetçe meçhul kaldığı anlaşılmıştır.¹⁴² Ancak Konya Ovası sulama çalışmalarının vilayet tarafından ısrarla takip edildiği görülmektedir. Nitekim vilayet Sermühendisi İzidor Efendi tarafından 1888 yılında yapılan fennî keşifler üzerine hazırladığı layiha ve haritalara dayanarak 5 Mart 1889 tarihli bir tahrirat düzenlenmiştir. Bu tahrirat ile birlikte Dahiliye Nezareti'ne takdim edilen mazbataya göre, göldeki girdapların etrafına inşa edilecek duvar ve asma kapaklar, su mecrasının temizlenmesi ve ovanın her tarafına yayılacak su cetvellerinin kazılıp açılmasının 43.000 lira masrafla meydana gelecek; bu meblağın yalnız 13.000 lirası duvar ve asma kapak için olup

¹³⁷ Şartname için bkz. Ekler bölümü Ek 2.

¹³⁸ Kefalet akçesi, bu tür imtiyazlarda, imtiyaz alanın mukavelenin onanmasından sonra belirli süre içinde bir yatırması gereken teminattır. Mukaveleye göre değişen teminat akçesi tutarı, doğrudan ödenebildiği gibi Osmanlı Devleti tahvili olarak Osmanlı Bankası'na da yatırılabilir. Turgut Tan, "Osmanlı İmparatorluğunun Yabancılar Verilmiş Kamu Hizmeti İmtiyazları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ankara 1967, C.XXII, S.2, s.323.

¹³⁹ Ali Efendi'ye verilen imtiyazın mukavelename ve şartnamesi için bkz. Ek 1 ve Ek 2; BOA. *İ.MMS.* 76 / 3383 (06 Şaban 1300 / 12 Haziran 1883).

¹⁴⁰ BOA. *DH.MKT.* 1426 / 13 (23 Ramazan 1304 / 15 Haziran 1887).

¹⁴¹ BOA. *DH.MKT.* 1609 / 111 (24 Recep 1306 / 26 Mart 1889).

¹⁴² BOA. *Y.MTV.* 176 / 92.

30.000 lirası cetvel ve mecranın kazılıp temizlenmesine harcanacaktır. Ortaya çıkan masrafların 30.000 lirasının karşılığında yapılacak cetveler aracılığıyla sudan faydalanacak olan ve zaten şose yapımına mükellef bulunan ahaliye bu mükellefiyetleri yerine yaptırılması; duvar ve kapak masrafı olan 13.000 liranın da Hazine'den verilmesi veya uygun müddet ve şartlarla bir kumpanyaya ihale edilmesi istenilmektedir.¹⁴³

Buraya kadar Konya Ovası'nın sulanmasıyla ilgili fikrin ortaya çıktığı tarihlerden itibaren gerek Konya vilayeti tarafından yapılan talepler gerekse devlet merkezinin bu talepler karşısında yaptığı tespitler sonucunda bazı layihaların hazırlandığı, imtiyaz taleplerinin gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Özellikle Antuvan Rati'nin devlet merkezine sunduğu 1874 tarihli layihadan sonra İstanbul'da gündem haline gelen Konya Ovası'nın sulanması fikrinin bu tarihlerden itibaren özellikle yabancı şirketler tarafından imtiyaz taleplerine dönüştüğü görülmüştür. Nitekim Yıldız Sarayı Arşivi'nde kayıtlı 1893 tarihli bir belgeden Konya Ovası sulamasıyla ilgili devlet merkezine projeler sunulduğu anlaşılmaktadır. Detayları yer almayan bu tekliflerden ilki Anadolu Osmanlı Demiryolu Kumpanyası'na aittir. Bu projeye göre, yapılacak masraf 17 milyondan nihayet 19,5 milyona kadar olacak, 1.937 km uzunluğunda tüm cetveller kumpanya tarafından yapılacak ve sulama için günlük 3.828.000 m³ su mevcut olacaktır. Diğer teklif olan İtalyan Projesi'nde ise yapılacak masraf 20.000.000 frank olacak; ancak ikinci ve üçüncü derecedeki cetveller ahali tarafından yapılacaktır. Buna karşılık ahaliye ait arazinin 1/5'inin, mirîye ait arazinin tamamen terki ve her 1 dönüm arazinin her defa sulaması için 4 kuruş ücret talep edilmektedir.¹⁴⁴ Devlet merkezine ulaştığı anlaşılan iki ayrı projenin nasıl değerlendirildiği ve neden hayata geçirilemediği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Nitekim konu, Konya Valisi Mehmet Ferit Paşa'nın atandığı 1898 tarihine kadar sıcaklığını koruyacaktır.

İstanbul'da Konya Ovası'nın sulanmasıyla ilgili projelerin gündeme getirildiği dönemlerde Konya vilayetinde sulamaya olan ihtiyacın derinden hissedildiği görülmektedir. 1893 yılında Konya Ovası'na akan Çarşamba Çayı'nın taşmasından dolayı Seydişehir ve Beyşehir civarında bazı yerleşimleri sel suları istila ettiğinden ahalinin arazileri sular altında kalmıştır. Sel sularından kaynaklanan insan ve hayvan kaybına engel olmak için bazı tedbirler alınmışsa da ürünler zarar görmüş ve ziraî faaliyetler de kesintiye uğramıştır. Arazileri sel sularının istilasından kurtarmak amacıyla Karaviran göl sularının cetveller açılarak Konya

¹⁴³ BOA. Y.MTV. 176 / 92.

¹⁴⁴ BOA. Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF.) 3 / 85 (30 Zilhicce 1310 / 15 Temmuz 1893).

Ovası'na akıtılmasının teknik olarak mümkün olduğu; ancak masrafının bir Nafia mühendisi marifetiyle keşfettirilmesi gerektiği de ısrarla dile getirilmiştir.¹⁴⁵

Benzer şekilde Konya ahalisi tarafından verilen 27 Şubat 1897 tarihli bir dilekçede, Karaviran Gölü'nde toplanan suyun Konya'nın Sahra Nahiyesi'ne bağlı köyler arazisiyle diğer boş arazilere Arvana Boğazı'ndan ve diğer yerlerden akıtılmak üzere gerekli imtiyazın verilmesi talep edilmiştir.¹⁴⁶ Nitekim sulama gündeminin İstanbul'da karşılık bulduğu bu vakitlerde Osmanlı tebaasından bazı kişilerin de konuyla ilgilendiği anlaşılmaktadır. 1897 yılında devlet tebaasından İzmirli Stano imzasıyla nezarete verilen arzuhalde, Karaviran Gölü fenne uygun olarak şişirildiğinde, Konya Ovası'nda arazi sulaması ve bundan gerek halkça gerek Hazine'ce büyük faydalar meydana getireceğinden bu konu için bazı şartlarla kendisine imtiyaz verilmesini istemiştir. Stano'nun bu talebi sonrasında, eğer ki suya muhtaç olan yerlerin sulanması nafia işlerinden ise bu teşebbüsün fennen yapımı mümkün olup olmadığı meçhul olduğundan vilayet başmühendisi marifetiyle keşif çalışmaları yaptırılarak sonuç raporun gönderilmesi ve o konuda vilayetçe meydana gelecek incelemenin bildirilmesi 1897'de Nafia İdaresi ifadesiyle yazılmıştır.¹⁴⁷ Ancak bundan da sonuç alınıp alınmadığı şimdilik meçhuldür.

Osmanlı arşivlerinde kayıtlı proje ile ilgili bazı haritalar bulunmaktadır. Bunlardan birinin katalog tarihi 1923 olmasına rağmen harita ile ilgili anlatımlar projenin düşünce hazırlanma sürecine dayanmaktadır. Ancak haritanın kim tarafından hangi girişimin sonucunda hazırladığı belirsizdir. Bu kayda göre harita, Seydişehir Gölü'nün kadim mecrasından Konya Ovası'na doğru açılan boğaz vasıtasıyla akacak sudan elde edilecek faydayı açıklamak için hazırlanmıştır. Mevsim itibarıyla her yerde suların azlık zamanı olmasından ve Seydişehir Gölü'nün de zaten suyu az olduğundan suyun ileride artacağı ve akış zamanında hendekten Konya tarafına kolaylıkla akacağı umulmaktadır. Bu su, Konya Ovası'na akmaya başlayınca bundan ahalinin elde edeceği istifade dolayısıyla bölgede aşar ve arazinin müzayedesine layıkıyla özen gösterildiğinde Hazine'ye tam fayda sağlayacaktır. Fakat Beyşehir Gölü'nün ayağı, Seydişehir Gölü'nü dolduragelmektedir. Bu nedenle gölün ayağı, Seydişehir kazasına bağlı Genisacık(?) Karyesi Köprüsü'nün 1.000 adım aşağısında bulunan 'Sultan Harkı' adıyla bilinen hendeğin kazılmasıyla Balıklava Boğazı'na akıtılırsa Seydişehir Gölü'nü dolduracak başka su kalmayacak ve küçük derelerden kışın toplanacak suları da girdaplar kolayca çekecek ve doğal olarak Seydişehir Gölü kuruyacaktır. Böylece burada meydana çıkarak 200-300.000

¹⁴⁵ BOA. *Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO) 210 / 15731* (13 Zilkade 1310 / 29 Mayıs 1893).

¹⁴⁶ BOA. *Y.MTV. 176 / 92.*

¹⁴⁷ BOA. *Y.MTV. 176 / 92.*

ve suyu boş araziye akıtarak köyleri sudan yararlanmaktan mahrum etmeyi adet edinmişlerdi. Bu nedenle birkaç köyün harap olduğu haberinin alınması üzerine bu köy ahalisinin akıldışı hareketlerinin engellenmesi gerekli görülmüştür.¹⁴⁹

1.6 Kurukafa Mehmet Efendi Efsanesi

Konya Ovası sulaması hakkında bilgi verilen bazı kaynaklarda sulamaya dair ilk teşebbüsün Kurukafa Mehmet Efendi tarafından yapıldığı; onun bugün Çarşamba Çayı Havzası'ndaki bütün sulama projelerinin fikir babası olarak ovada ilk sulama alt yapısını kuran kişi olduğu iddia edilmektedir.

Hakkında verilen bilgilere göre, Atçeken Aşireti'nden olan ve Konya'nın Şeyh Alaman (Ulema) Mahallesi Tekke Sokağı'nda yerleşmiş¹⁵⁰ olan Hacı Ali Bey'in oğlu Kurukafa Mehmet Efendi, Hayiroğlu Köyü'nde meskun olup ziraat ve hayvancılıkla uğraşmaktaydı.¹⁵¹ Konya'nın Çumra Ovası'nda bulunan Hayiroğlu Köyü arazileri yağışlı yıllarda Bozkır'dan gelen Çarşamba Çayı ile nisandan temmuza kadar sulanmakta, diğer aylarda yağış azlığı nedeniyle çay kurduğundan sulama yapılamamaktadır.¹⁵² Ancak 10-15 yılda bir yağışlı senelerde Beyşehir Gölü'nden taşıp gelen sularla sulama yapılabilmektedir.¹⁵³ Bu konudaki rivayete göre, Kurukafa Mehmet Efendi, çocukluğunda yazlarını geçirdiği Çumra'da zaman zaman meydana gelen taşkınlara maruz kalan arazilerin bataklıkla dönüşmekten kurtarılması ve kıraç arazilerin sulanması için bazı çalışmalar yapmıştır.¹⁵⁴

İlk rivayete göre, Kurukafa Mehmet Efendi, Çarşamba Deresi ile Suğla'dan gelen suyun ovada birleşip göl oluşturarak ekinleri çürütmesine bir yol aramıştır. Bunun için de konuyu görüşmek üzere, Suğla köylerinin¹⁵⁵ ileri gelenlerini Hayiroğlu'na davet etmiş; onlara bu köylerin fazla sudan dolayı sazlık ve bataklık olmasının önüne geçmek amacıyla Alemdar Köyü yakınlarına bir taksim bendi yapılarak suyun kontrollü şekilde dağıtılmasını teklif etmiştir. Bu fikrin köylüler tarafından kabul edilmesiyle, bir taraftan Taş Bent diye bilinen Alemdar Barajı'nın olduğu yerde bent yapımına, diğer taraftan da Çumra'ya doğru bir kanal kazılmasına

¹⁴⁹ Harita için bkz. ekler bölümü Harita 5; BOA. *Haritalar (HRT.h.)* 607 (29 Zilhicce 1341 / 12 Ağustos 1923).

¹⁵⁰ Veysel Eroğlu, *Asırlık Rüya Konya Ovası Sulama Projesi*, DSi, Ankara 2013, s.71.

¹⁵¹ Mehmet Bildirici, "Konya Ovası Sulamasında Bir Öncü Kurukafa Mehmet", *Yeni Konya Kırkambar Gazetesi*, 13.07.1996.

¹⁵² Kemal Turan, "Konya Sulamasının Kahramanı Kuru Kafa", *Konya Halkevi Dergisi*, II. Teşrin 1942, S.49, s.52.

¹⁵³ Turan, "Kuru Kafa", s.53.

¹⁵⁴ Eroğlu, *Asırlık Rüya*, s.71.

¹⁵⁵ Konya'ya bağlı İsmil, Ovakavağı, Hayiroğlu, Bakırtolu; Çumra'ya bağlı Karkın, Küçükköy, Abditolu, Dedemoğlu, Alemdar köylerini su bastığı için o dönemde Suğla Köyleri olarak bilinmektedir.

başlanmıştır. Netice olarak yapılan bu çalışmalar başarıya ulaşmış, araziler bataklıktan kurtarılmış, bent yapılmış, ana kanal ve dağıtım kanalları açılmıştır.¹⁵⁶

Mehmet Efendi'nin ovayı sudan kurtarmak amacıyla giriştiği bu faaliyetten başka, Konya'da yaşanan kuraklık sebebiyle kuruyan Çarşamba Çayı'nın suyunu devamlı surette akıtmak amacıyla Konya Ovası'nın sulaması teşebbüsüne giriştiği ifade edilmektedir. Bu konudaki rivayete göre Kurukafa, 1880'li yıllarda kuraklık sebebiyle çiftlik ve arazi sahiplerinin hayvanlarıyla birlikte dağlara çekildiklerini görünce, tamamen kurumuş olan Çarşamba Çayı mecrasını takip etmiş; Beyşehir, Seydişehir, Bozkır arasında dolaşarak incelemelerde bulunmuştur. Yaptığı incelemelerden sonra Beyşehir Gölü'nden Suğla'ya doğru eğimli bir kanal kazılması halinde suyun ovayı kuraklıktan kurtaracağını düşünmüştür. Nihayetinde bu işe gönüllü olan 1.000 kişi ile kanal çalışması tamamlanmış, ancak açılış sırasında Karaviran civarında kanalın kenarındaki zayıf bir noktadan yıkılması nedeniyle çalışmalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹⁵⁷

Kaynaklarda doğum ve ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi elde edilemeyen Kurukafa Mehmet Efendi'nin bu girişimlerinin başarısızlığına çok üzüldüğü ve 1889'da vefat ettiği söylenmektedir. Konuyla ilgili bazı çalışmalar yapan Mehmet Bildirici bir yazısında, Kurukafa'nın kanal açma girişimleri ile ilgili anlatımlarda abartılar olduğunu, bu büyüklükte bir kanalın kazma kürekle ve devletten izinsiz olarak açılmasının mümkün olmadığını ifade etmekte; rivayetlerde bahsedilen kanalın Suğla Gölü'nün kuzeyinde Gökhöyük ve Kuran köyleri arasında 300-500 metrelik bir kanal olduğunu söylemektedir.¹⁵⁸

Buraya kadar söylenenlerin bir sonucu olarak hayatı hakkında kaynaklarda yeterince bilgi bulunamayan Kurukafa'nın hikaye ve rivayetlerle bugünlere kadar aktarılan bu girişimi hakkında Osmanlı arşivlerinde herhangi bir belge ya da bilgi bulunamamıştır. Devletin çok önemli ve büyük bir yatırımı olan Konya Ovası Sulama Projesi'nde önemli bir yerel aktör olarak öne çıkarılan Kurukafa hakkında belgelerde bir kelimenin dahi olmaması oldukça düşündürücüdür. Yaşadığı dahi belgelendirilemeyen Kurukafa'nın vatandaşın suya olan ihtiyacını ve bu konudaki projenin büyüklüğünü ve zorluğunu göstermesi açısından ahali arasında efsaneleşmiş bir kahraman olarak dilden dile anlatılageldiği söylenebilir.

¹⁵⁶ Bildirici, "Kurukafa Mehmet"; Çolak, "Kurukafa", https://konya.tarimorman.gov.tr/Haber/178/Kurukafa-Mehmet-Efendinin-Sulama-Projeleri?fbclid=IwAR061rmOM_9pCNj649ws8F0NXIU6CkhpQiJEVAP26QEu1SwC_Igs1Hd7Zg4 (E.T.24.02.2020).

¹⁵⁷ Ünal - Candan, *Nafia*, s.53-54; Altuntaş, "Kurukafa", s.152; Muşmal, "İlk Çalışmalar", s.20; Doğan, *Öteki Konya*, s.165; Çolak, "Kurukafa", https://konya.tarimorman.gov.tr/Haber/178/Kurukafa-Mehmet-Efendinin-Sulama-Projeleri?fbclid=IwAR061rmOM_9pCNj649ws8F0NXIU6CkhpQiJEVAP26QEu1SwC_Igs1Hd7Zg4 (E.T.24.02.2020).

¹⁵⁸ Bildirici, "Kurukafa Mehmet".

1.7 Vali Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa ve Konya Ovası Sulama Projesi

Avlonyalı Ferit Paşa, Konya Valiliği'nde iken bölgenin imarına dair birçok icraatta bulunmuştur.¹⁵⁹ 1898 yılında Konya Valiliği'ne atanan Ferit Paşa, daha Konya'da geçirdiği ilk yazında kuraklığa, çiftçilerin düştüğü zor duruma şahit olmuş ve bu kuraklığın olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak amacıyla bir takım girişimlerde bulunmuştur.¹⁶⁰ Avlonyalı Ferit Paşa'nın Konya Valiliği yaptığı sırada Konya Ovası'nın sulanması fikrinin yeniden gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Ferit Paşa'nın Kurukafa Mehmet Efendi'nin girişimden haberdar olması konusunda iki türlü rivayet bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Paşa'nın 1898-1902 yılları arasında Konya'da valilik yaparken, Konya'yı teftişi sırasında Kurukafa Mehmet Efendi'nin 1900 yılı yazında başladığı Beyşehir ve Suğla gölleri arasındaki kanal çalışmalarına yapımı esnasında işçilere rastladığı ve bu sulama girişiminden öyle haberdar olduğudur.¹⁶¹ Diğer ise Ferit Paşa'nın 1898'de vali olmasıyla, Kurukafa'nın da başarısızlığı yüzünden duyduğu üzüntü sonucu vefat etmesi üzerine oğlu Ali'nin yanına Nurullahzade Hasan Ağa'yı da alarak valiye gidip babasının emeklerinden bahsetmiş oldukları ve valinin de Beyşehir ve Seydişehir yöresini inceleyerek bu yarım kalmış iş için çalışacağını söylediği şeklindedir.¹⁶² Bu ikinci rivayete göre, Ferit Paşa onları dinledikten sonra sancak ve kazaları teftişe çıkacağını ve konuyu Beyşehir'de yerinde inceleyeceğini söylemiş; dönüşünde de tekrar gelen Ali Efendi ve Hasan Ağa'ya "Beyşehir'e uğradığımda Kurukafa Hacı Mehmet Efendi'nin teşebbüslerini yerinde gördüm. Bilgisine hayran kaldım. Teşebbüsün akim kaldığına ben de onun kadar üzüldüm. Ben şimdi sadrazam olarak tayin edildim. İstanbul'a gidince babanızın akim kalan teşebbüsünü gerçekleştirmek için elimden geleni yapacağım." dediği söylenmektedir.¹⁶³ Rivayetlerin ne kadar doğru olduğu bilinmemekle beraber Osmanlı arşivlerinde Kurukafa efsanesiyle ilgili herhangi bir vesika bulunmadığı yukarıda ifade edilmişti. Ancak rivayetlerin günümüze kadar nakledilmesi ve Ferit Paşa'nın valiliği ile ilişkilendirilmesi, Konya Ovası'nın sulanması konusuyla Konya halkının Ferit Paşa'nın valiliği döneminde daha yaygın olarak ilgilendiğini göstermektedir. Sonuç olarak daha önce birçok defa girişilen ve sonuçsuz kalmış olan Konya Ovası'nın sulanması düşüncesinin hayata geçirilmesi amacıyla Ferit Paşa'nın Konya Valiliği

¹⁵⁹ Tahsin Paşa, *Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931, s.66.

¹⁶⁰ Abdülhamit Kırmızı, *Avlonyalı Ferit Paşa Bir Ömür Devlet*, İstanbul 2014, s.104.

¹⁶¹ 1973 *İl Yıllığı*, s.552; Doğan, *Konya Suları*, s.173; Doğan, *Su Tarihi*, s.113; Altuntaş, "Kurukafa", s.153; Turan, "Kuru Kafa", s.53.

¹⁶² Altuntaş, "Kurukafa", s.153; Muşmal, "İlk Çalışmalar", s.20-21; M. Eken, "Kurukafa Kimdir?", *Konya Halkevi Dergisi*, II. Kanun 1943, S.51, s.15-16; Çolak, "Kurukafa", https://konya.tarimorman.gov.tr/Haber/178/Kurukafa-Mehmet-Efendinin-Sulama-Projeleri?fbclid=IwAR061rmOM_9pCNj649ws8F0NXIU6CkhpQiJEVAP26QEu1SwC_Igs1Hd7Zg4

(E.T.24.02.2020).

¹⁶³ Bildirici, "Kurukafa Mehmet".

döneminde sulama fikrinin hayata geçirilmesi için daha ciddi çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır.¹⁶⁴

Yukarıda ifade edildiği gibi Ali Efendi'nin imtiyazından bir sonuç alınmamasından bir süre sonra Konya Ovası'nın sulanması talebinin bir kez daha Konya Valisi Mehmet Ferit Paşa tarafından ciddi bir şekilde gündeme getirildiği anlaşılmaktadır. Konya'ya vali olarak atandıktan kısa bir süre sonra İstanbul'a gönderdiği 1898 tarihli mazbatasında konuyu gündeme getiren Ferit Paşa, sulamanın Konya Ovası için ne kadar önemli olduğunu ve nasıl hayata geçirileceğini detaylı bir şekilde ele almıştır. Ferit Paşa'nın ifadesine göre, Konya'ya 14 saat mesafede bulunan ve mevcut göl sularından faydalanamadığı için yağmura muhtaç durumda olan Konya Ovası'nın göl ve nehirlerinden faydalanabilmesine hizmet edecek araçların temin edilmesi ve Karaviran Gölü'nün Konya'nın geniş alanlarına akıtılmasıyla sulamadan mahrum olan 30-40 saatlik koca bir sancak arazisinin kalkındırılması, yağmursuz senelerde kıtlık yaşayan bu bölge için hayatî bir mesele halindedir. Konya Ovası sulamasıyla birlikte su altında kalan 40-50.000 dönüm kadar arazinin meydana çıkarılması, civarında bulunan kasaba ve köylerin havasını tazeleme, yapılacak cetveller üzerinde değirmenler inşası, Beyşehir, Seydişehir ve Bozkır kazaları ormanlarından kereste, odun gibi ihtiyaçlarının kolay ve hızlıca taşınması, binlerce dönüm kullanılmayan arazinin ekili hale getirilmesiyle her türlü hububat, bağ ve ağaç yetiştirilmesi, meralarda meydana gelecek çayır ve yoncadan hayvanların faydalanması gibi devlet ve ahalice birçok faydaları olacağı inkar edilemez. Ayrıca elde olan cetvellerin gösterdiği işaretlerden anlaşıldığı üzere durgun suların doğurduğu ve yaydığı hastalıklardan dolayı seneden seneye nüfusu azalan üç kazanın (Beyşehir, Seydişehir, Bozkır) Müslüman nüfusunun hayatlarının ve sıhhatlerinin korunması Konya'da yapılacak ıslah ve bayındırlık eserlerinin en önemlilerinden biridir. Bu sebeplerle tarafsız olarak inceleme yapılması ve önceden gerçekleştirilmiş olan işlem ve teşebbüslerin aksaklığa uğrama sebeplerinin araştırılması da önemlidir. Ancak bu gibi büyük bayındırlık işlerinin hakkıyla üstesinden gelinebilmesi için ilgili fennin görüşüne ve sermayesine güvenilecek bir şirketin önemli taahhütlerine müracaat gerekecek ve bu meselede ihtisası olmayan vilayet mühendislerinin keşifleri doğru sonuçlar vermeyecektir. Bu sebeplerle işin önem ve büyüklüğü, mukavelename ile şartnamede gösterilen imalat ve tahminî masrafların durumu nezaretçe muamele ve inceleme yapıp ona göre bu işin uygun görülen sağlam bir şirkete ihalesi veya İstanbul'dan bir fennî heyet gönderilerek buradaki başmühendisin de ayak uydurmasıyla tekrar bir keşfinin yapılması gereklidir. Bu işin 50.000 lira civarında bir para ile ortaya çıkması halinde

¹⁶⁴ Altan, *İktisadî Bünye*, s.133; Yavuz, *Beyşehir Klavuzu*, s.81.

bu nakdî bedellerin ziraat sandıkları hasılatından kapatılması ve sonra meydana çıkacak arazinin satılmasıyla ziraat sandıklarından alınacak meblağın iadesi tek çare olarak düşünülmüştür.¹⁶⁵

Konya vilayeti tarafından sıklıkla dile getirilen Konya Ovası sulamasının yalnızca bölgedeki çiftçilerin arazilerinin sulanması meselesine değil aynı zamanda kuraklığın ortadan kaldırılması ile bölgenin ve ülkenin kalkındırılmasına hizmet edeceği de ısrarla dile getirilmiştir. Bu nedenle devlet merkezinden vilayetlere gönderilen emirlerle yapılması istenen bayındırlık çalışmaları kapsamında her fırsatta vilayet tarafından Konya Ovası sulamasının öne sürülerek devletin dikkati çekilmeye çalışıldığı görülmektedir.¹⁶⁶ Bu kapsamda ülke genelinde yaşanan kuraklıkla ilgili alınması gereken tedbirlerin bildirildiği bir talebe cevaben 1899 tarihli mazbatada tedbirlerden bazılarının yerine getirildiği bazılarının da inceleme ve araştırmalar yapıldıktan sonra gerekçelerinin bildirilip izin isteneceği söylenmiş ve Konya Ovası'nın sulanması talebi öne çıkarılmıştır. Vilayetten gönderilen cevaba göre, Konya Ovası, hem geniş hem bitkilerin yetişmesine elverişli olup her türlü ağaç, meyve ve bitkileri yetiştirmeye kabiliyeti olduğu halde su azlığı araziden faydalanmayı zorlaştırmış ve binlerce dönüm arazi boş kalmıştır. Kar ve yağmurun çok yağdığı senelerde sular, ufak bir kanal vasıtasıyla Konya'ya 4 saat mesafedeki köylere kadar gelebilmektedir. Önceden beri akıtma işinin yapılmasına istenilmişse de araç ve nakdin yokluğundan dolayı gerçekleştirilememiş; Beyşehir ve Karaviran göllerinin bu kanala akıtılması birçok defa düşünülmüştür. Durumun mazbata ile nezarete bildirilmesi üzerine Şurayı Devlet tarafından incelemeye alınıp bazı yönlerinin sorulmasıyla, suyun bu şekilde akıtılması halinde bitkilerin yetişebileceği binlerce dönüm arazinin ihya

¹⁶⁵ BOA. Y.MTV. 176 / 92.

¹⁶⁶ Osmanlı arşivlerinde Konya yetkilileri tarafından hazırlanan 22 Eylül 1880 tarihli bir layiha buna örnek gösterilebilir. Konya vilayetince ahalinin ihtiyaçlarını ve memleketle alakalı yapılan tetkikat ve alınan malumat üzerine tasavvur edilen ıslahat ve imarata dair 9 maddelik bu layihanın 3. bendi Konya Ovası ile ilgilidir. Bu bentte, Beyşehir Gölü'nden akan sular Karaviran Gölü'nde birikerek o bölgenin arazisini kaplayıp ziraattan mahrum ettiği gibi bazı senelerde taşarak Karaviran Gölü'nden Konya Ovası'na dökülerek ziraatı engelleyip orada biriktiğinden Konya ve Sahra Nahiyesi köylerinin havasını ihlal ettiğinden bahsedilmiştir. Devamında Konya Ovası suya muhtaç olduğundan Karaviran Gölü'nden hark ve uygun yerlere bentler inşasıyla Beyşehir Gölü suyunun Konya Ovası'na ölçülü şekilde akıtılması durumunda hem Karaviran Gölü arazisi ziraat edilmiş, hem de Konya Ovası'nın ekilebilir arazisi dengeli şekilde sulanmış ve bu şekilde kötü havadan da kurtarılmış olacağı söylenmiştir. Layihaya göre, Konya Ovası'nda mecra olmadığından suyun birikmesine meydan verilmemek üzere mahsus bir mecra açılarak bu mecradan da kol kol cetveller açılır; bir takım yeni ziraî aletlerle bunların kullanımını tarif için Almanya ve Belçika'dan malumatlı adamlar alınır; ovanın münasip yerlerine orman ağaçları ekilip dikilir ve sular Karapınar Ovası'na kadar ulaştırılırsa, burada açılacak ve sulanacak arazinin kıymeti artacak, alınacak öşür Hazine'ye, elde edilecek hasılat da ahaliye büyük faydalar sağlayacaktır. Ayrıca bu konuda birkaç defa düzenlenen harita ve raporlar Şurayı Devlet'e arz edildiği halde, bu işin büyük masraflara sebep olacağı gerekçesiyle öncelikle su mühendisi marifetiyle durumun incelenmesi bildirilmiştir. Ancak devletçe ve milletçe çok çeşitli hayır ve hasenatı daimi görünen bu işin ertelenmesinin devlet ve memleket için pek büyük mahrumiyetlere sebep olduğu da ifade edilmiştir. BOA. *Yıldız Perakende Umumi Evrakı (Y.PRK.UM.)* 3 / 30 (17 Şevval 1297 / 22 Eylül 1880); Hüseyin Muşmal, "Konya vilayeti'nin Islahı ve İmarı Hakkında 9 Eylül 1880 Tarihli Bir Lâyiha", *SÜ Edebiyat Dergisi*, S.17, Konya 2007, s.119-134.

olacağı ve bundan hem Hazine'nin hem çiftçinin fevkalade yararlanacağı anlaşılmıştır. Aslında geniş ve ziraata uygunluğu bulunan Konya Ovası'ndan hakkıyla faydalanılması için Beyşehir ve Karaviran göllerinin ovaya akıtılmasındaki gerekliliğin sunulması ve ayrıntılı açıklaması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁶⁷ Bunun üzerine Konya'da son zamana kadar hüküm süren kuraklıktan sonra ziraatin durumunu ve geleceğini incelemek, kuraklığa dayanıklı tahıl türlerini göstermek üzere Şimendifer İdaresi ziraat müfettişi Konya'ya gönderilmiştir. Müfettiş bölgede Çiftlik Müdürü Hamdi Bey ve Konya Valisi Ferit Paşa ile birlikte tedkikata başlamış; ziraat ve mamuriyetin gelişmesi için ne yapılması gerektiğini araştırmışlardır. Bu araştırma üzerine hazırlanan arıza Konya'nın durumunu göstermektedir. Bu bağlamda Karaviran Gölü memleketin ziraî hayatının gelişmesini sağlayacak hususlardan ilkinin oluşturmaktadır. Öncelikle Karaviran Gölü'nün Konya'nın geniş arazilerine akıtılması birkaç defa yazılmasına rağmen bu maksat her nedense sonuçsuz kalmıştır. Bu defa yapılan incelemelere göre, cüzi bir masrafla bu amacın gerçekleştirilebileceği anlaşılmıştır. Bunun için kesin çalışmaların bir şirket tarafından yapılması gerektiği Vali tarafından ifade edilmiştir.¹⁶⁸

Sulama fikrinin Ferit Paşa'nın Konya Valiliği'ne atandığı dönemden itibaren birkaç yıl içerisinde pek çok defa gündeme getirildiği görülmektedir. Nitekim bu süreçte Konya Ovası sulaması için Hassa Hazinesi'ne imtiyaz verilmiş bulunuyordu. Konya vilayetinden gelen ısrarlı talepler karşısında Karaviran Gölü'nün fennî kaidelere uygun bir şekilde akıtılarak etrafındaki arazinin sulanması imtiyazının Hazine'ye verildiği ve işlemlerin usulüne uygun yapılması gerektiği Mabeyni Hümayun Başkitabeti'nden nezarete 28 Nisan 1899 tarihli hususi tezkire ile bildirilmiştir. Cevaben alınan tezkirede, bu konuda Hazine'ce yapılması gereken işlemler bundan sonra belirlenip yapılmak üzere imtiyaz fermanının çıkarılıp gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁶⁹ Ayrıca teşebbüsün icrası imtiyazı Hassa Hazinesi'ne ihale edildiğinden bu konuda nezaretçe yapılacak bir muamele kalmadığı da bildirilmiştir.¹⁷⁰ 24 Ağustos 1899 tarihli tezkirede, Karaviran Gölü'nün Konya Ovası'na isalesi için evvelce düzenlenmiş mukavele ve şartname layihaları nezaret tarafından incelenirken, gölün fennî kurallara uygun olarak akıtılmasıyla etrafındaki arazinin sulanması imtiyazı Hassa Hazinesi'ne verilmiş olduğu doğrulanmıştır.¹⁷¹

¹⁶⁷ BOA. ŞD. 526 / 30 (20 Cemaziyelevvel 1317 / 26 Eylül 1899).

¹⁶⁸ BOA. Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu (DH.TMIK.S.) 27 / 25 (25 Cemaziyelevvel 1317 / 1 Ekim 1899).

¹⁶⁹ BOA. İrade Ticaret ve Nafia (İ.TNF.) 8 / 12 (17 Muharrem 1317 / 28 Mayıs 1899).

¹⁷⁰ BOA. DH.TMIK.S. 27 / 4 (09 Cemaziyelevvel 1317 / 15 Eylül 1899).

¹⁷¹ BOA. ŞD. 526 / 30.

13 Şubat 1901 tarihinde sunulan Konya vilayetinde Nafia işlerine dair yazıya göre, imtiyazı Hassa Hazinesi namına olarak alındığı anlaşılan Karaviran Gölü'nün sularının akıtılması için büyük çalışmalara başlanıncaya kadar bazı hafif ve geçici imalat ile etrafında birikip kalan ve temiz havayı ihlal ederek sağlığı tehdit eden durgun suların akıtılması gerekli görülmüştür. Buna göre, merkez vilayetten mahsus bir fennî heyet ile Seydişehir Kazası İdare Meclis Heyeti, Karaviran Gölü'nün Konya Ovası'na akmakta olan kısmının keşf ve muayenesine gönderilmiştir. Yapılan keşiflerin sonuçlarını içerecek rapora göre, bu sene bazı imalat yapılmasıyla hem temiz havayı ihlal eden olumsuzlukların ortadan kaldırılması hem de su kıtlığından dolayı daima şikâyet etmekte bulunan civar köylerin ihtiyaçlarını gidermek için çare aranması kesin görülmüştür. Nitekim Konya Valisi Mehmet Ferit Paşa'nın bizzat Beyşehir, Seydişehir ve Bozkır taraflarına giderek gerek bu konuda yapılacak keşifler ile alınması gereken tedbirlerin uygulanmasına gerek o mahallerin umumi işleri tedkik ve teftiş etmeye karar verdiği anlaşılmaktadır.¹⁷² Vali'nin kazaları gezerek gördüğü eksiklikler ve alınması gereken tedbirleri içeren 28 Şubat 1901 tarihli raporunda, Seydişehir civarındaki Karaviran Gölü'nden Konya Ovası'na doğru vaktiyle ahalinin açtığı cetvel kapandığından bu cetvelin açılması ve gölden gelecek suyla Konya Ovası'nın sulanması gerektiğine dair oraya bir fennî heyet gönderilmiş olduğu; bu fennî heyetin keşifleri ve işlemleri bizzat görülerek tetkik evrakı hakkında yeterli bilgi sahibi olunacağı ve ona göre icabına bakılacağı ifade edilmektedir.¹⁷³

Ferit Paşa'nın valiliği döneminde Konya Ovası'nın sulanmasına ne kadar ilgi gösterdiği yaptığı bu inceleme ve keşiflerden anlaşılmakla birlikte İngiliz Milletvekili Earl Percy de seyahatnamesinde Ferit Paşa'nın devleti ve özellikle vilayeti geliştirmek amacıyla kendisine Beyşehir ve Karaviran göllerinin Konya Ovası'na akıtılması hakkında bir projeden coşkulu şekilde bahsettiğini ifade etmiştir.¹⁷⁴ Nitekim maksadın gerçekleşmemesi sonucunda valinin bu konudaki talep ve çalışmaları devam etmiştir. 1902 yılında Karaviran Gölü'nün çekilmekte olmasına nazaran haritasının düzenlenerek hududunun belirlenmesi ve sabit işaretler koyulması için vilayet tarafından gönderilecek memur ile mühendisin zaruri masrafları ile koyulacak işaretlere gereken 10.000 kuruşun sarfına izin talep edilmiştir.¹⁷⁵ Gölün haritasının düzenlenmesi için gönderilecek memur ve mühendise verilecek harcırah vesairenin ödenmesi için sarfına lüzum görülen bu 10.000 kuruşun vilayetin aynı yıla ait Havale Müfredat Pusulası'nın 2. faslının 3. maddesinde memurların harcırahı olarak geçen 18.700 kuruştan

¹⁷² BOA. Y.MTV. 211 / 89 (24 Şevval 1318 / 14 Şubat 1901).

¹⁷³ BOA. Y.PRK.UM. 53 / 37 (09 Zilkade 1318).

¹⁷⁴ Kırmızı, *Avlonyalı*, s.109.

¹⁷⁵ BOA. ŞD. 404 / 45.

ödenmesine izin verilmiştir.¹⁷⁶ Ferit Paşa'nın gayret ve çabalarına rağmen, Paşa'nın valiliğinin sona erdiği 1902 yılı sonlarına kadar Konya Ovası'nın sulanmasının istenilen düzeyde gelişmediği anlaşılmaktadır. Ne var ki, Konya Valiliği'nden sonra Sultan II. Abdülhamid'in sadrazamlığına getirilen Paşa, valiliği döneminde bizzatıhi yerinde gördüğü Konya Ovası sulama ihtiyacını karşılamak için sadrazamlığı döneminde ciddi girişimlerde bulunmaya devam edecektir.

Nihayetinde Ferit Paşa, 1904'te sadrazam olup Konya'dan İstanbul'a gittiğinde Sultan II. Abdülhamid Han'a durumu anlatmış, Anadolu-Bağdat Demiryolu'nun uzatılması imtiyazını bir yabancı şirkete verilirken, Beyşehir Gölü suları ile Çumra Ovası'nın sulanması şart koşulmuştur.¹⁷⁷ Sonuç olarak bu iş, Berlin Hükümeti'nin Osmanlı üzerindeki nüfuzunu giderek artırdığı dönemde, fizikî sınırları ve finansman imkanları genişletilmiş bir sulama imtiyazı olarak Almanlar tarafından kurulan Anadolu Demiryolu Şirketi'ne 1907'de ihale edilmiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁶ BOA. *İrade Maliye (İML.)* 52 / 11 (20 Recep 1320 / 23 Ekim 1902); BOA. *BEO* 1941 / 145569 (25 Recep 1320 / 28 Ekim 1902).

¹⁷⁷ Turan, "Kuru Kafa", s.54.

¹⁷⁸ Güler, "Bozkır", s.321; Yarcı, "Sulama Projesi", s.260.

İKİNCİ BÖLÜM

KONYA OVASI SULAMA PROJESİ'NİN İHALE VE YAPIM SÜRECİ

2.1 İhaleyi Alan Anadolu Demiryolu Şirketi ve Konya Ovası Sulama Projesi

Şirketi

Almanya, birliğini sağladıktan sonra Doğu topraklarındaki hammadde ve pazar imkanlarından yararlanmak istemiş; ancak özellikle Asya, Afrika, Amerika ve Avusturalya'daki bazı bölgelerin İngiltere ve Fransa gibi başlıca Avrupalı Devletlerin kontrolü altına girdiğini görmüştü. Uzakdoğu'ya ulaşacak deniz gücü bulunmayan ve İngiltere ile orada mücadele edemeyecek olan Almanya, henüz sömürge durumuna gelmemiş olan Ortadoğu'ya, dolayısıyla da Osmanlı ve İran topraklarına yöneldi. Bu ülkelerde diğer devletlere olan güvensizlik, Almanya'nın işini kolaylaştırdı.¹⁷⁹ Sömürgecilik ve ticarî pastadan pay almak için geciktirildiğini anlayan Almanya, Avrupalı Devletlerin rekabet yarışına girdiği Osmanlı topraklarında izledikleri siyaseti dost bir ülke adımıyla kendi lehine çevireceğini düşünmeye başladı. Önceki dönemlerde çok fazla ilgilenmediği Doğu topraklarında koloniler kurmaya ve ticarî imtiyazlar elde ederek Ortadoğu ve Avrasya'da var olmaya yönelik somut adımlar aramaktaydı. Bu nedenle 19. yüzyıl sonunda birçok Alman şirketi ve bankası Osmanlı Devleti'nin kaynaklarından faydalanmayı hedef alarak faaliyete geçmişlerdir. Ancak Osmanlı Devleti topraklarına fiilî bir işgalden ziyade ekonomik yatırım sayesinde uzanılabilceği anlaşılmış ve böylece İstanbul'dan önce Konya'ya sonra Bağdat ile Basra'ya kadar bir demiryolu fikri ortaya çıkmıştır. Bu sürecin sonunda 1888 yılında Alman Deutsche Bank yetkilileri ile Osmanlı Devleti arasında demiryolu yapımı için bir imtiyaz sözleşmesi imzalanmıştır. Bu anlaşma sonucunda Haydarpaşa-İzmit Demiryolu'nun işletmesi ile Anadolu'da demiryollarının inşaatı ve işletmesi Almanlara bırakılmıştır.¹⁸⁰ Nitekim Osmanlı Devleti'nin son zamanları sayılan aynı dönemde Anadolu'da karayolu taşımacılığının dönemin koşullarına göre uzun zamana ve pahalıya mal olmasıyla birlikte yollarda güvenlik sorunları artmış, han ve kervansaraylar da bakımsızlık nedeniyle ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmişti.¹⁸¹ Tüm bu olumsuz etkiler, Almanların demiryolu girişimlerinden kendi lehlerine sonuç almalarına ortam hazırlamıştır.

¹⁷⁹ Rifat Önsoy, *Türkiye'deki Almanya 1914-1918*, Atlas Yayınları, Ankara 2004, s.13.

¹⁸⁰ Fatih Çolak, "Osmanlı Topraklarında Faaliyet Gösteren Bir Alman Kuruluşu: Anadolu Demiryolu Şirketi", *NEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.II, S.1, Ocak-Haziran 2016, s.84.

¹⁸¹ Hasan Özönder, "Konya'da İlk Tren ve Bunun Sosyo-Ekonomik Boyutları", *Osmanlı Döneminde Konya*, (ed. Yusuf Küçükdağ), Konya 2003, s.115.

24 Eylül 1888 tarihinde Anadolu Demiryolları'nın inşa ve işletme imtiyazını alan Alman Alfred Kaulla, Deutsche Bank'ın Genel Müdürü Dr. Georg Siemens ile anlaşmıştır. Ancak, Deutsche Bank bu yapılacak çalışmalara sermaye bulmakta zorlanmış ve yabancı sermayelerden destek alabilmek için 4 Mart 1889'da Osmanlı Anadolu Demiryolu Şirketi'ni kurmuştur. Şirket demiryolu faaliyetlerinin yanı sıra, çiftçilere tarım makineleri ve tohumluk için kredi vermiş, hatta uzmanlar aracılığıyla hat boyunca örnek çiftlikler kurmuş ve Konya Ovası Sulama Projesi gibi faaliyetlerde de bulunmuştur.¹⁸² Anadolu'da demiryolları için imtiyaz mücadelesi devam ederken Almanların kurduğu Anadolu Demiryolu Şirketi'nin 15 Şubat 1893 tarihinde Konya Demiryolu Hattı'nı alması üzerine İngilizler, şirketin asıl amacının demiryolunu Bağdat'a uzatmak olduğunu, hattın özellikle Konya'nın verimli topraklarından geçirildiğini ve bu durumdan zararlı çıkacaklarını ifade etmekteydi.¹⁸³ Çünkü Almanların Osmanlı topraklarında imtiyaz almaya devam etmesiyle nüfuz alanlarını genişletmesi sonucunda Osmanlı Devleti üzerinde siyasî ve iktisadî güç olma yolunda ilerlemesi öncelikle İngilizlerin tepkisine yol açmıştı.¹⁸⁴ Diğer Avrupalı şirketlerinin yaptığı demiryolları hammadde ihtiyaçlarına ve mevcut pazarlara göre yapılırken, Almanlar ise potansiyel pazarlara yönelmiştir. Bu durumda Almanların imtiyaz bölgelerinin Ankara, Eskişehir, Konya ve Adana güzergâhında olması, bölgeyi bir hammadde kaynağı ve pazar alanı olarak görmesinin sonucuydu.¹⁸⁵ Çünkü bölge hem Avrupa'ya yakın hem de Alman mallarının tüketilebileceği nüfusa sahipti.¹⁸⁶ Bu anlayışla Alman siyaseti, demiryolu hattının iki tarafına Alman muhacirleri yerleştirmek, buraları bir Alman müstemlekesi haline çevirmek ve böylece Hindistan yolu üzerindeki siyasetine zemin hazırlamak amacındaydı. Alman muhacirlerin hat boyunca yerleşmeleri, Osmanlı Devleti açısından tehlikeli bulunduğu için Sultan Abdülhamid hükümetin buna müsadese olmayacağını açıkça mukaveleye ekletmişti.¹⁸⁷

15.000 franklık km garantisi ile şirket 444 km ray döşeyerek 29 Temmuz 1896 tarihinde Eskişehir-Konya Hattı (Hububat Hattı) tamamlanmış ve özellikle Konya'dan hububatın taşınması problemi çözülmüştü.¹⁸⁸ Bağdat Hattı'nın Konya'ya kadar yapılması sonra da Ereğli-

¹⁸² İlber Ortaylı, *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981, s.82 ve s.95; Fatih Çolak, "Osmanlı Topraklarında Faaliyet Gösteren Bir Alman Kuruluşu: "Anadolu Demiryolu Şirketi"", *NEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.II, S.1, Ocak-Haziran 2016, s.81.

¹⁸³ Fatih Çolak, "Almanya'nın Konya Konsolosu J.H. Loeytved'in 1907 Yılında Konya Tarımıyla İlgili Yazmış Olduğu Rapor", *NEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.I, S.1, Haziran 2015, s.71.

¹⁸⁴ Ortaylı, *Alman Nüfuzu*, s.85; Yılmaz, "Tarımsal Gelişme", s.474.

¹⁸⁵ Fatih Çolak, *Almanların Konya ve Çevresindeki Faaliyetleri (19. Yüzyıl Sonu-20. Yüzyıl Başı)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2014, s.148; Çolak, "Anadolu Demiryolu Şirketi", s.92.

¹⁸⁶ Önsoy, *Türkiye'deki Almanya*, s.13.

¹⁸⁷ Tahsin Paşa, *Yıldız Hatıraları*, s.86.

¹⁸⁸ Ortaylı, *Alman Nüfuzu*, s.83; Kızılkaya - Akay, *Tarımsal Kalkınma*, s.22.

Bulgurlu'ya kadar uzatılması münasebetiyle bir hayli boş arazi ekilmeye ve ziraatın ilerlemesi sebebiyle vilayet aşarı kat kat fazla bedellere ihale edilmeye başlamıştı.¹⁸⁹ Ancak demiryolu yapımında, borçlanma yoluna gidilmesi ve bu işin yabancı sermayeden beklenmesi, demiryollarının hizmetinden beklenen faydayı gölgede bırakacak bir takım zorluklara sebep olabileceği de öngörülmüştür.¹⁹⁰ Nitekim yeni imtiyazlarla kilometre garantisi meblağın da artmasına paralel olarak Osmanlı Devleti'nin ödeme güçlüğü de artıyordu. Nitekim Alman yatırımcıların Anadolu içlerine uzattıkları demiryollarına karşılık bazı yerlerin aşar vergileri gösterilmişti.¹⁹¹ Kilometre garantisi olarak aşar vergileri gösterilen bu demiryolunun geçtiği bölgelerde aktif bir nüfus bulunmadığı gibi ziraî gelişim de yaşanmamıştır. Bu sebeple Almanlar, hattın geçeceği yerlerde orman ve madenleri kullanmak, sulama yapmak gibi ek imtiyazlar talep etmiştir.¹⁹² Demiryolu'nun Konya'ya kadar yapılmasıyla, hem Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid hem Alman İmparatoru II. Wilhelm stratejik nedenlerle Deutsche Bank'tan hattın Bağdat'a kadar uzatılmasını istemişlerdir. Fakat banka, bunun uygulanamaması hatta başarısız olmasından endişe duyduğu için isteksizdi ve kar elde edeceği yeni yollar aramaya başlamıştı. Aynı tarihlerde yeni sadrazam olan Ferit Paşa, Banka'ya başvurduğunda Deutsche Bank bu açmaz içindeydi.¹⁹³ Nitekim Almanya İmparatoru'nun bu sırada Osmanlı Devleti'ne yaptığı seyahatten elde ettiği en önemli kazanım Bağdat Hattı imtiyazı ihalesinin padişahıtan koparılması olmuştur. Demiryolunun uzatılmasının birçok olumlu etkisine ilave olarak iki devletin ilişkileri de sarsılmaz hale getireceği umuluyordu.¹⁹⁴ Bu açıdan Bağdat Demiryolu, sadece Alman emperyalizmini yaymakla kalmayacak; aynı zamanda Osmanlı Devleti'ni Almanya yanında yer almak gibi bir duruma sokacaktır.¹⁹⁵ Nihayetinde 1893'te imtiyazı verilen Eskişehir-Konya hattının 25 Kasım 1899 yılında Konya'ya kadar yapılmasıyla, hattın Bağdat-Basra'ya kadar uzatılmasına karar verildi ve 1903'te Deutsche Bank ile imtiyaz anlaşması imzalandı.¹⁹⁶ Her ne kadar Bağdad Hattı'nın mukavelenamesi düzenlenirken bir takım maddeler ilave edilmiş olsa da netice itibarıyla bu imtiyaz, Osmanlı Devleti için çok ağır, Almanlar için çok uygun şartlar altında verilmiştir.¹⁹⁷

¹⁸⁹ BOA. DH.MKT. 1205 / 1, s.11 (03 Ramazan 1325 / 10 Ekim 1907).

¹⁹⁰ Tahsin Paşa, *Yıldız Hatıraları*, s.234.

¹⁹¹ Ortaylı, *Alman Nüfuzu*, s.83.

¹⁹² Çolak, "Almanlar", s.152.

¹⁹³ Lawrence, *German Colonialism*, s.129.

¹⁹⁴ Tahsin Paşa, *Yıldız Hatıraları*, s.53.

¹⁹⁵ Önsoy, *Türkiye'deki Almanya*, s.21.

¹⁹⁶ Rifat Önsoy, *Türk-Alman İktisadi Münasebetleri (1871-1914)*, Enderun Yayınları, İstanbul 1982, s.54; Ortaylı, *Alman Nüfuzu*, s.83.

¹⁹⁷ Tahsin Paşa, *Yıldız Hatıraları*, s.234.

Deutsche Bank, demiryolu imtiyazını yalnızca yüksek kilometre garantisi için almamış, aynı zamanda özellikle demiryolu güzergâhının kaynaklarından faydalanmayı da düşünmüştür. Bu amaca yönelik olarak attığı adımların başında ise Konya Ovası Sulama Projesi gelmektedir.¹⁹⁸ Bölgenin Almanya ile olan münasebetleri demiryollarının yapılmasıyla daha da artmışsa da Almanların özellikle önem verdikleri bölgenin durumu, ülkelerine götürmeyi hayal ettikleri hububat açısından pek umdukları gibi olmamıştır. Özellikle Konya ve Çumra ovalarının olduğu bölgede arazilerin verimli olmasına karşılık kuraklık yaşanması ve sulamadan yoksun olması yüzünden geçimlik düzey dışında tahıl üretimine imkan yoktu.¹⁹⁹ Bu nedenle Almanya, Anadolu Demiryolu Şirketi vasıtasıyla Konya, Ankara ve Eskişehir bölgelerinde hububat üretimini artırmayı ve bu sayede nüfusun artmasıyla paralel olarak artan hububat ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktaydı. Almanların düşüncelerine göre; verimliliğin artırılmasıyla çiftçinin alım gücü de artacak; Alman dışsatımı için verimli bir pazar konumuna gelmesi planlanan Anadolu’da şirketin taşımacılık gelirleri de artacaktı. Bu amaca yönelik olarak Almanya, 1902 yılından beri Anadolu’ya uzmanlar göndermekteydi.²⁰⁰ Bütün bu gerekçelerle Anadolu ve özellikle Konya çevresi ile yakından ilgilenen Almanya, Konya Ovası sulamasıyla ilgili gelişmeleri de takip etmekteydi. Nitekim bu sıralarda Konya’da bulunan Konsolos Dr. J.H. Löytved tarıma dair hazırlayıp Alman Dışişleri Bakanlığı’na gönderdiği raporda, Konya’nın gelecekte önemli bir hububat merkezi olması, bölgede çayır ve otlakların artmasıyla hayvancılığın gelişmesi sonucunda hayvancılık ve ziraat ürünlerinin çok fazla talep göreceğini; bu nedenle Alman sanayisinin bu konuları dikkate alması gerektiği ifade etmiştir.²⁰¹

Bağdat Demiryolu araştırmaları yapan ve Eskişehir-Konya demiryolu çalışmalarında görevli Mühendis Alexander Kuhn’un, Eskişehir-Konya Demiryolu İnşaatı Şirketi’ni 1894’ten 1909 yılında Konya-Bulgurlu Hattı’nın yapımına kadar yöneten Mackensen’e yazmış olduğu bir mektubunda, Konya’da demiryolu inşaatının çoktan bittiğini ve sıranın altın değerindeki hububatın nakliyesine geldiğini ifade etmektedir. Kuhn’un mektubuna göre, Hububatın yetişmek için ihtiyaç duyduğu güneş ve verimli topraklar Anadolu’da bulunmasına rağmen; su ihtiyacı eylül ayında yağmur yağana kadar karşılanamamaktadır. Konya’nın kuzeybatısında muhtemelen Konya’dan yüksekte bulunan iki gölden işe başlanarak göl sularının yeterli olup olmadığı ve Pınarbaşı’na kadar olan alan topografik olarak incelenmelidir. Göllerin

¹⁹⁸ Önsoy, *Türk-Alman*, s.54-55.

¹⁹⁹ Çolak, “Anadolu Demiryolu Şirketi”, s.92.

²⁰⁰ Murat Özyüksel, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Nüfuz Mücadelesi Anadolu ve Bağdat Demiryolları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2013, s.265-266.

²⁰¹ Çolak, “Anadolu Demiryolu Şirketi”, s.91.

sulayabileceği alan tespit edildikten sonra Deutsche Bank’a Anadolu Demiryolu Şirketi bünyesinde bir sulama şirketinin kurulabileceği anlatılmalıdır.²⁰²

Konya Ovası’nın sulanmasının Osmanlı açısından hayatî önemde olduğunu yakından bilen Almanlar, bu projenin imtiyazının elde edilmesinin de Almanya’nın Doğu topraklarındaki menfaatleri için bir fırsat olduğunun çoktan farkına varmışlardı. Bu nedenle Anadolu Demiryolu Şirketi, Almanya’nın ekonomik menfaatlerini temin etmek amacıyla Konya Ovası sulamasıyla yakinen ilgilenmiştir.²⁰³ Konya Ovası’nın sulanmasından elde edilecek faydalar, hemen yarım asırdan beri Osmanlı Devleti’nin de dikkatini çekmiştir. Bu çalışmaların yapılması için resmî ve hususî yapılan teşebbüsler nihayet neticelenecek sulama inşaat imalatı, 14 Ekim 1907 tarihinde Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi’ne bırakılmıştır. Bu şirketle imzalanan mukavelenamede, inşaatın yapılış şekliyle müddeti ve diğer işlerle ilgili esas maddelerin yanı sıra altı senede tamamlanması şart olan inşaat için azami olarak sarf edilecek 19.500.000 frangın kabul işlemlerinden sonra demiryollarına tahsis edilmiş aşar karşılığı ile diğer gelirlerden yıllık %5 faizle 35 senede ödenmesi ve sulanacak sahanın 500.000 kûsur dönümden ibaret olması gibi önemli şartlar da mevcuttur.²⁰⁴ Bu şirket, bünyesinde merkezi Frankfurt’ta ve kuruluş sermayesi 500.000 mark olan Konya Ovası Sulama Projesi Şirketi’ni kurarak çalışmalara başlamıştır.²⁰⁵

2.2 Şirketin İhale Öncesi Çalışmaları

Konya Ovası Sulaması ile ilgilenen Anadolu Demiryolu Şirketi, projeyi devralmadan önce proje ile ilgili ön çalışmaları yapmak üzere mühendislerden oluşan bir ekibi ve ekibe başmühendis olarak Mösyö Waldorp’u görevlendirmiştir. Sulama projesinin ön çalışmaları için Başmühendis Waldorp’un içinde bulunduğu 6 mühendis (Waldorp kardeşler, Gino Bariola, Rudolf Hoeffelmann, Adrien Gardy, Federico Tieppo) görevlendirilmiştir.²⁰⁶ Anadolu Demiryolu Şirketi’nin Türkiye’deki liman inşaatlarında görev almış ve sulama projelerinde tecrübeli Alman Mühendis Waldorp, projenin başlangıcından teslim edilmesine kadar bütün safhalarında bizzat projenin içinde yer almıştır. Waldorp’un Konya Ovası Sulama Projesi için imtiyaz sözleşmesinin henüz daha imzalanmadığı 1903-1904 yıllarında da Anadolu Demiryolu Şirketi için bölgede incelemeler yaparak raporlar hazırladığı görülmektedir.²⁰⁷

²⁰² Çolak, “Anadolu Demiryolu Şirketi”, s.92-93.

²⁰³ Özyüksel, *Bağdat Demiryolları*, s.267; Çolak, “Anadolu Demiryolu Şirketi”, s.93.

²⁰⁴ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.4.

²⁰⁵ Özyüksel, *Bağdat Demiryolları*, s.267; Çolak, “Anadolu Demiryolu Şirketi”, s.93; Lawrence, *German Colonialism*, s.147-148.

²⁰⁶ Çolak, “Almanlar”, s.154-155.

²⁰⁷ Çolak, “Anadolu Demiryolu Şirketi”, s.93.

Konya ve civarının sulanması hakkında inceleme yapmak için su işleri mütehassıslarından Anadolu Demiryolları Şirketi'nin Başmühendisi Mösyö Waldorp ile diğer mühendislerin 1903 yılında bölgeye gönderilmeleri için izin istenmiştir.²⁰⁸ Mühendislerin bir an önce bölgeye gönderilmesinin oldukça önemli olduğu ve bu işin geciktirilmemesi gerektiği Anadolu Demiryolları Müdürü Huguenin'in yazılarından da açıkça anlaşılmaktadır. Huguenin, mühendislerin yapacağı bu incelemenin suların en fazla azaldığı zamanda yapılması gerektiği için bölgeye gidecek ekibin mümkün olan en hızlı şekilde gitmelerinin acil gerekli olduğunu, aksi takdirde işin gelecek seneye ertelenmesi gerekeceğini ve bunun da önemli bir zaman kaybı olacağını ifade etmiştir.²⁰⁹ Bunun üzerine mühendislerin bölgeye gitmeleri için kendilerine irade verilmiş, ilgili yerlere de haber verilerek vardıklarında kendilerine gereken kolaylık gösterilmesi istenmiştir.²¹⁰ Waldorp'un yaptığı inceleme sonrasında hazırladığı 1903 tarihli 12 sayfalık raporuna göre, Beyşehir Çayı yeniden düzenlenmeli, Beyşehir Gölü ile Çayı'nı birleştirecek bir kanal açılmalı, Karaviran Gölü devredışı bırakılıp Beyşehir Çayı'nın Maviboğaz'dan geçen dere ile birleştirildiği bir çevre kanal yapılmalıdır.²¹¹ Waldorp'un bu raporu onay görünce, ertesi sene hidroloji ve harita çalışmalarına başlanmıştır. Çalışmaları yerinde inceleyen Waldorp 1904 Aralık ayında bir rapor daha hazırlamıştır.²¹² Waldorp ve ekibinin dışında şirket tarafından bölgede incelemeler yapmak üzere 1904 yılında başkaca mühendislerin de görevlendirildiği; bu çerçevede kumpanya mühendislerinden Mösyö Bariola'nın da Beyşehir'e gitmiş olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır.²¹³ Ayrıca 14 Haziran 1905'te Beyşehir'e giden Alman seyyah Hans German Graf Von Schweinitz, İsviçreli Mühendis Bariola'nın Anadolu Demiryolu Şirketi'nin sulama projesi için ön çalışma yapan mühendislerin müdürü olarak Beyşehir'de bulunduğunu ifade etmiştir.²¹⁴

Önceki bölümde de anlatıldığı üzere Anadolu Demiryolu Şirketi'nden önce Karaviran Gölü'nün cetveller açılarak etrafındaki arazinin sulanması imtiyazı daha önce Hassa Hazinesi'ne verilmişti. Demiryolu Şirketi'nin bölgede araştırmalar yaptığı yıllarda, Osmanlı Devleti'nin de bölgede ortaya çıkan bazı meseleler ile yakından ilgilendiği ve Hassa Hazinesi'nin bölgede araştırmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu süreçte bazı kimseler tarafından Konya Ovası'nda bir takım boş arazilere el konulduğu anlaşılmış ve bu çevrede ahali

²⁰⁸ BOA. *İrade Hususi (İ.HUS.)* 107 / 11 (04 Rebiülahir 1321 / 3 Haziran 1903); BOA. *Hariciye Nezareti İdare (HR.İD.)* 2018 / 31 (29 Haziran 1903).

²⁰⁹ BOA. *HR.İD.* 2018 / 31.

²¹⁰ BOA. *BEO* 2103 / 157718 (05 Rebiülahir 1321 / 1 Temmuz 1903).

²¹¹ Çolak, "Almanlar", s.155-156.

²¹² Bildirici, *Konya Karaman*, s.91.

²¹³ BOA. *BEO* 2337 / 175233 (03 Rebiülevvel 1322 / 18 Mayıs 1904).

²¹⁴ Muşmal - Uslu - Çolak, "Alman Seyyahlar", s.248.

sorumluluğunda bulunan arazinin hududu işaretlenmek üzere Hazine’ce çok iyi araştırma yapılması gerekli görülmüştür. Eylül 1906’da boş yerler ile ahalinin elinde bulunan yerlerin, Hazine’nin emlak mühendislerinden Kaymakam Yusuf Bey, Bab-ı Vala-yı Seraskeri Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi’nde müstahdem Piyade Binbaşı Pertev, Erkan-ı Harbiye Umumiye Üçüncü Şubesi’nde Erkanı Harp Kolağası Şevki, Edirne’de İkinci Ordu-yu Hümayun Kuva-yı Redife Kumandanlık ve Müfettişliği Erkan-ı Harbiyesi’ne mülhak mümtaz yüzbaşlarından Ethem Efendiler ve hariçten Hazine tarafından seçilecek iki mühendisten oluşmak üzere oluşturulacak heyet marifetiyle haritasının çizilerek Vilayet İdare Meclisi’nce tasdik ettirilmesi, heyetin görevlerinin kolaylaştırılması ve hızlandırılması konusu vilayete bildirilmiştir.²¹⁵ Konya Ovası’nın bir kısmının haritasının hazırlanması amacıyla gönderilen Mühendis Memur Binbaşı Pertev Bey’in, Kaymakam Yusuf Bey’in, Binbaşı Şevki Bey’in, Yüzbaşı Edhem Bey’in gidiş dönüş harcırahları da 17 Ekim 1906 tarihli senede göre yalnız 1.070’er kuruş olarak verilmiştir.²¹⁶

Yukarıda isimlerine yer verilen kişilerden oluşturulan araştırma komisyonu, hariçten iki mühendisten oluşan bir heyet ile beraber gerekli işlemleri yapmak üzere Konya Ovası’na gitmişlerdir. İncelemeleri sonrasında Yusuf Bey tarafından verilen bilgilere göre, arazinin Alağva Köyü ile Alan ve Okçu köyleri arasında ve şimendifer hattının güneyinde yer alan bir kısım arazinin nirengi hesaplamaları tamamlanmıştır. Fakat bu arazi dahilinde şahısların sorumluluğunda olan kısımlar ile boş kısımların birbirinden ayrılması ve bu konuda yapılması gereken diğer araştırmaların yapılmasıyla haritanın tamamlanmasının mümkün olmamasından dolayı baharda gerekli araştırmanın yapılarak haritası da tamamlanmak üzere, bölgeden ayrıldıkları anlaşılmaktadır. Baharda tekrar Konya’ya döndüklerinde bilirkişilerden oluşan bir komisyon teşkil edilerek işlemlerin hakkıyla yapılmasına başlanacaktır.²¹⁷

Kış mevsiminin gelmesi üzerine yarım kaldığı anlaşılan bu çalışmaya devam etmek için 1907 nisanında, Konya Ovası’nda düzenlenmesi gerekli olan harita çalışmasında istihdam edilmek ve ehliyetlerine göre maaş verilmek üzere Konya vilayeti Nafia mühendislerinden Şakir Efendi ile vilayet mühendislerinden başka bir mühendisin seçilerek Konya’ya gönderilen askerî mühendislere katılmasının emredildiği görülmektedir. Nitekim Şakir Efendi ile harita

²¹⁵ BOA. *İ.HUS.* 145 / 49 (29 Recep 1324 / 18 Eylül 1906); BOA. *DH.MKT.* 1120 / 23 (08 Şaban 1324 / 27 Eylül 1906).

²¹⁶ BOA. *Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti (ML.EEM.)* 568 / 62; BOA. *ML.EEM.* 568 / 63; BOA. *ML.EEM.* 568 / 64; BOA. *ML.EEM.* 568 / 65 (04 Teşrin-i Evvel 1322 / 17 Ekim 1906); Harita hazırlanmasına memur olan heyetin masraflarına karşılık Mühendis Kaymakam Yusuf Bey adına Banka Osmanî’de açılan 600 liralık krediye mahsuben verilen meblağ ile masrafı 13.065 altındır. BOA. *ML.EEM.* 584 / 70 (05 Şubat 1322 / 18 Şubat 1907).

²¹⁷ BOA. *BEO* 2912 / 218387 (01 Şaban 1324 / 20 Eylül 1906).

yapımında tecrübeli olan diğer mühendisin Hazine'den almakta oldukları maaşın yarısı kadar maaş zammı ve çalışma müddetince ayrıca 40 kuruş yevmiye verilmesine karar verilmiştir.²¹⁸

Konya Ovası'nın sulanması çalışmaları ile ilgili yazılar üzerine gereği hemen yapıldığından nezarete bulunması gereken keşif evraklarının ve planların hızlı bir şekilde gönderilmesi 7 Ekim 1907'de Hassa Hazinesi'ne yazılmıştır.²¹⁹ Konya Ovası'nın sulanması için gerekli imalatın Hazine adına ve hesabına yapılması, bunun ne şekil ve vasıta ile yapılmasının uygun olacağı, işin fennî ve malî yönünün tekrar incelenmesi, teferruatı hakkında Meclisi Vükela kararıyla izin istenilerek gönderilen irade üzerine gelen tebligata cevaben yapılan inceleme ile bazı ifade ve mütalaaları içeren Ticaret ve Nafia Nezareti'nden gönderilen 3 Kasım 1907 tarihli tezkire ile keşif evrakları suretleri ve layiha da ek olarak devlete gönderilmiştir.²²⁰

2.3 Anadolu Demiryolu Şirketi'nin Amacı, Vaatleri ve Projeden Diğer Beklentiler

Konya Ovası'nın sulanması için yapılan keşif ve incelemelerin tamamlanması sonucunda, sıra öncelikle mukavelenin imzalanmasına ve çalışmalara başlanmasına gelmiştir. Mukavelenin imzalanması sürecinde, projenin yapılmasıyla meydana çıkması beklenen faydalara özellikle dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Nitekim yıllardan beri hayali kurulduğu halde ve bölgenin de taleplerine rağmen bazı imkan eksiklikleri veya hesap hataları sebebiyle yapılamamış projenin yapılmaya çalışılması bile başlı başına olumlu bir girişimdir. Ancak mukavelenin imzalanması sürecinde, projeden Almanya'nın kârından ziyade Osmanlı Devleti'nin elde edeceği faydalar ön plana çıkarılmıştır. Hatta Şirket Müdürü Huguenin, projeden beklentilerinin Konya Ovası'nın geniş arazilerinin ekilmesine gerekli suyu tedarik ederek bölgenin bayındırlığını temin etmek olduğunu, projenin padişah adına güzel bir hizmet göstermeye vesile olacağını, şirketin tekliflerinin şirkete hiçbir kar getirmediğini ve sadece masraflarını kapatabilme amacına yönelik olduğunu, şirketin projedeki maksadının sadece hükümete hizmet etmek ve demiryolunun geçtiği bölgelerin ilerlemesini ve zenginleşmesini sağlamak arzusuna yönelik olduğunu ifade etmiştir.²²¹ Ancak Almanya'nın bu projeye ne kadar önem verdiği ve projenin kabul edilmesini ne kadar istediği, mukavelenin imzalanmasından sonra Deutsche Bank tarafından Huguenin'e ödül olarak 100.000 frank verilmesinden anlaşılmaktadır.²²²

²¹⁸ BOA. *ML.EEM*. 592 / 33 (24 Mart 1323 / 6 Nisan 1907).

²¹⁹ BOA. *BEO* 3163 / 237153 (29 Şaban 1325 / 7 Ekim 1907).

²²⁰ BOA. *BEO* 3179 / 238390 (29 Ramazan 1325 / 5 Kasım 1907).

²²¹ BOA. *Y.MTV*. 298 / 164 (28 Rebiülahir 1325 / 10 Haziran 1907).

²²² Çolak, "Almanlar", s.173.

Konya Ovası Sulama Projesi adına yapılan keşifler sonucunda belirlenen ve sulama çalışmanın yapılması için ihtiyaç duyulan sermaye, şirket tarafından Hazine'ye borç verildiğinde kredi geri ödeninceye kadar karşılık olarak aşar fazlası talep edilmiş ve bunun diğer getirilerin yanında cüzi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu arazinin sulanmasından Osmanlı Devleti'ne maddî kazançlardan başka buradaki arazinin gerçek mamuriyetinin ortaya çıkması ve Karaviran Gölü Havzası'yla Çarşamba Çayı Vadisi'nin bulaşıcı hastalıklara yol açan kötü havasının da temizlenmesi sonucunda nüfusun artması gibi manevi faydalar sağlayacağı da ifade edilmiştir.²²³ Nitekim bu manevi faydalardan özellikle bataklık kaynaklı hastalıkların ortadan kaldırılması, bölgeye gelen Alman seyyahlar tarafından da umulmaktaydı. 1905 yılında Beyşehir ve Seydişehir'de dolaşan Hans German Graf Von Schweinitz'in anılarında, sulama şirketinin bölgede yeni bir hayat sağlayacağını ümit ettiğini ifade etmiştir.²²⁴ Bunlardan başka diğer yandan gelmekte olan muhacirlerin mümkün olan hızla yerleştirilip rahat ettirilmesi için de imkan bulunmuş olacaktır.²²⁵

Alman konsolos Loeytved'in ulaştığı ve Osmanlı maliyesinin isteği üzerine vilayet yönetimi tarafından hazırlanan rapora göre, devlete ait 125.000 ha arazinin kullanılmadığı, 37.500 ha arazinin şahısların kullanımında olduğu ve 20.000 ha sahipsiz olmak üzere toplam 182.500 ha arazinin sulanabileceği tespit edilmiştir.²²⁶ Konya Ovası'nın geniş arazisine ve kusursuz ovalarına nazaran elde edilmekte olan hububatın miktarı pek azdır. Bunun susuzluktan kaynaklandığı ve bazı yerler sulanırsa daha ilk senede mahsulatın birkaç misline ulaşacağı tecrübeyle anlaşılmıştır.²²⁷ Nitekim esasen buğday ve arpa yetiştirmek için en uygun şartlara sahip olan Konya Ovası'nda 580.000 dönüm miktarında arazi meydana çıkarılarak sulanması sonucunda her türlü mahsulün yetiştirileceği ve bu yönüyle kısa zamanda Osmanlı Devleti'nin en mamur ve en parlak bir mıntikasını oluşturacağı öngörülmüştür.²²⁸ Mukaveleden önce yapılan incelemeler sırasında, çalışmalar sona erdiğinde sulanan araziye ne kadar ürün ekilirse sonucunda ne kadar ürün elde edileceği de araştırılmıştır. Bu sebeple Maliye Nezareti tarafından buğday, arpa veya mısır ekilmesine göre tahminen kaç kile ürün verebileceği, Konya'da geçerli olan fiyata göre bu yıllık hasılatın miktarı yaklaşık kaç kuruş tutacağı ve bu sulama işi sebebiyle aşar gelirlerinde ne kadar artış meydana gelebileceği konusunda 4 Ekim

²²³ BOA. Yıldız Perakende Evrakı Hazine-i Hassa (Y.PRK.HH.) 38 / 16 (17 Recep 1325 / 26 Ağustos 1907); BOA. Y.PRK.HH. 38 / 4 (16 Rebiülevvel 1325 / 29 Nisan 1907).

²²⁴ Muşmal - Uslu - Çolak, "Alman Seyyahlar", s.252.

²²⁵ BOA. DH.MKT. 1205 / 1, s.11.

²²⁶ Çolak, "Loeytved", s.73.

²²⁷ BOA. DH.MKT. 1205 / 1, s.11.

²²⁸ BOA. Dahiliye İrade-i Umumiye Ekleri (DH.İ.UM.EK.) 36 / 10 (03 Şevval 1335 / 23 Temmuz 1917).

1907 tarihinde Konya vilayetinden açıklama istenmiştir.²²⁹ Buna karşılık Konya vilayetinden gönderilen telgrafnameye göre, 580.000 dönüm arazide ortalama 5.000.000 İstanbul kilesi hinta ve yaklaşık 2.000.000 kile şair, mısır ve diğer zahire meydana geleceği, ortalamasının 129.400.000 kuruşa, öşrünün de 16.000.000 kuruşa ulaşacağı tahmin edilmiştir.²³⁰ İlaveten Hassa Hazinesi tarafından akıtılması düşünülen Karaviran Gölü'nün kurutulması çalışmalarına başlandığında bir hayli boş arazi de ihya edilecektir. Şimdi bir kısmı ekilebilmiş bu boş arazi yağmurlu senelerde 1'e 5 mahsul verdiği gibi sulanacak olursa 1'e 25 oranında mahsul vereceği düşünülmektedir. Ayrıca bu gölün sularının akıtılmasıyla tahmini 200.000 dönüm civarında arazi de meydana çıkacak bu arazinin 1 dönümünden ortalama 5 Konya kilesi buğday alınsa 1 yılda 6.000.000 İstanbul kilesi hububat ortaya çıkacağı ve bu miktarda zahirenin 12.000 vagon yük oluşturacağı hesap edilmiştir. Bu yüzden ahali ve Hazine'ce meydana gelecek büyük yararlardan başka Anadolu şimendiferlerinin de 200.000 lirayı geçen bir fayda sağlaması umulmuştur.²³¹

Şirkete göre, tüm arazi sulandığı takdirde, ortaya çıkan sulanabilir 580.000 dönüm araziden Hassa Hazinesi'nin elde edeceği gayr-i safi gelirlerin toplamı 110.000 liraya ulaşabilecektir. Sulama işinin Anadolu Şirketi'ne ihalesi sebebiyle borca karşılık olarak 73.594 liranın ödenmesinden sonra Hassa Hazinesi'ne yıllık 36.406 lira kadar bir meblağ kalacaktır. Maliye Hazinesi'ne ait olacak fayda ise Hassa Hazinesi'ninkinin 6 misli olacaktır. Yıllık 12.000 vagon nakliyat meydana geleceği farz edilirse artacak yerel mahsulattan en az 240.000 lira nakliye ücreti çıkacaktır. Bu miktar, ahali elinde kalacak 200.000 dönüm araziden elde edilecek ve giderek artacağı tahmin edilen 8.000 lira ile birlikte 248.000 liraya ulaşacaktır. İnşaat yapıldığında, inşa masrafları için azamî sınır kabul edilen 850.000 liradan daha az bir masrafla tamamlanırsa Hassa Hazinesi'ne kalacak kazanç yıllık olarak bir miktar daha artacaktır.²³²

Osmanlı Hükümeti, sulamanın gerçekleşmesi sonucunda, yüzbinlerce dönümlük kullanım dışı olan ve sulamaya açarak ekilebilir hale gelen bu arazilerde her çeşit hububat, bağ, ağaç yetiştirilebilecek ve meralarda hasıl olacak külliyetli çayır ve yoncadan hayvanat da yararlanacaktır. Ayrıca taşıma zorluğu bulunan Beyşehir, Seydişehir ve Bozkır ormanlarından elde edilen kereste ve mahrukat gibi ihtiyaçlar su kanalı vasıtasıyla taşınabilecek; bataklıklarının kurutulmasıyla Karaviran Gölü civarındaki kasaba ve köylerin havasının iyileştirilerek halkın sıhhatine fayda sağlanacak; kanallar üzerinde fabrika ve değirmenler inşa edilecekti.²³³

²²⁹ BOA. BEO 3161 / 237036 (26 Şaban 1325 / 4 Ekim 1907).

²³⁰ BOA. Yıldız Resmi Maruzat (Y.A.RES.) 151 / 6 (11 Şevval 1325 / 17 Kasım 1907).

²³¹ BOA. DH.MKT. 1205 / 1, s.11.

²³² BOA. İ.HUS. 158 / 123, s.3 (29 Şaban 1325 / 7 Ekim 1907).

²³³ Güler, "Bozkır", s.324.

Demiryolu sayesinde Eskişehir, Konya, Ankara bölgelerinde üretilen hububatın İstanbul'a ve buradan da Avrupa'ya taşınması kolaylaşacak, böylece Anadolu Demiryolları Şirketi'nin taşımacılıktan geliri de artmış olacaktı. Nitekim sulama ve ıslah çalışmaları sonunda Almanlar Anadolu'dan, Afrika'daki tüm kolonilerinden daha fazla hububat ve pamuk elde etmişlerdir. Ayrıca bu proje kapsamında Beyşehir Gölü'nden Konya Ovası'na kadar kanallar, gerekli binalar, yollar, köprüler ve telgraf hatları yapılacaktır.²³⁴

Sulama projesinden önce normal koşullarda ağırlıklı olarak buğdaydan oluşan hububat 3.000 vagon iken, projeye ovanın sulanmasından sonra bunun yaklaşık 30.000 tona çıkacağı umuluyordu.²³⁵ Anadolu Demiryolu Şirketi ile onun iş ortağı Philipp Holzmann Şirketi ise Konya Ovası'nda yaklaşık 53.000 hektarlık bir alan sulanabilmesi ve tahıl üretiminin 10 misli bir artması sonucunda bölgedeki ahalinin gelirinin ve alım gücünün artacağını ummaktaydı. Böylece Alman malları demiryolları vasıtasıyla Anadolu'nun içlerine kadar ilerleyecek ve satışları artacaktı. Ayrıca Almanya ihtiyacı olan hububatın büyük bir kısmını Anadolu'dan karşılayabilecekti. Bunun sonucunda ithalat ve ihracatın canlanmasıyla, Anadolu Demiryolu Şirketi'nin taşımacılıktan elde edeceği gelirler de artacaktı.²³⁶ Demiryolunun Bağdat'a kadar uzatılmasıyla tarım ürünleri Mersin limanına kolayca taşınabilecektir.²³⁷

Sonuç olarak bu teşebbüsten beklenen faydaların tamamen elde edilmesi sulama çalışmaları sebebiyle ekim kabiliyeti artacak olan arazinin layığıyla ekilip dikilmesine bağlı bulunmuştur. Bu nedenle inşa masraflarının faiz ve resülmalinin bir an evvel ödenip tamamlanmasıyla şirketin alakasının kesilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Şirketin tamamen ilişkisi kesildikten sonra ve sulama işletmesinin safi hasılatının daimi bir geliri olmak üzere tamamen askeri teçhizat sandığına bırakılması ve bu arazinin sulamadan önce son 3 senelik öşür gelirlerinin ortalamasına oranla çıkacak fazlanın %20'sinin Hassa Hazinesi'ne ait olması uygun görülmüştür.²³⁸

2.4 Projenin İhale Safhası

2.4.1 Projenin Maliyetine Dair Bazı Hesaplamalar

Hassa Hazinesi tarafından gerekli masrafların karşılanarak Konya Ovası'nın sulanması amacıyla yapılan çalışmaların mahiyetini içeren şartların yer aldığı layiha tedkik edilmiş ve sonucunda durum sadaret tarafından 22 Mart 1907 tarihinde aşağıdaki şekilde beyan edilmiştir.

²³⁴ Çolak, "Anadolu Demiryolu Şirketi", s.94.

²³⁵ Lawrence, *German Colonialism*, s.123.

²³⁶ Önsoy, *Türk-Alman*, s.55; Güler, "Bozkır", s.324; Özyüksel, *Bağdat Demiryolları*, s.265; Şenay Atam, *Osmanlı Devleti'nde Nafia Nezareti*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020, s.458-459.

²³⁷ Çolak, "Loeytved", s.75.

²³⁸ BOA. Y.A.RES. 151 / 6, s.5.

Buna göre, Konya Ovası'nda sulanacak 500.000 dönüm arazinin büyük kısmı tapuya bağlı olmadığı için tapuya bağlanacak ve araziden dönüm başına ortalama olarak senelik 20 kuruş öşür bedeli alınacağından 100.000 lira raddesinde bir fayda sağlanacaktır. Ayrıca sulama işinin Hazine adına 19.500.000 frank karşılığında Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi tarafından yapılacak ve bu meblağ, iş bittikten itibaren 40 senede ödenmek üzere %5,5 faizle borçlandırılacaktır. Şirketin yaptırdığı fennî inceleme sonucunda çalışma masrafının gerçek surette belirlenmesi gerekirken layihada bu masraf 17 ile 19.500.000 frank arasında gösterilmektedir. Ancak bu iki toplam arasındaki farkın hayli önemli olduğu da ifade edilmiştir. Bundan başka 10.000.000 frank masraf meydana gelmesi bile büyütülebilir olduğundan çalışma masrafının bir fennî heyet marifetiyle gerçek miktarı belirlenmesi maslahata uygun görünmüştür. 19.000.000 frank gerçek hesap kabul edilmiş olsa bile %5,5 faizle bu sermayenin 40 senede itfası için gereken meblağ 1.215.000 frank, yani 53.570 Osmanlı lirası olacaktır. Buna göre Konya Ereğli Hattı'nda tahmin olunacağı üzere faiz %4 ve emisyon fiyatı da 181,5 farz edilecek olursa senelik verilmesi gereken meblağ 53.200 liradır. Arada hissedilecek bir fark bulunmadığına göre şirket borçlanma faizini %5,5'tan %5'e indirebildiği takdirde, senelik ödenmesi gereken meblağ, masrafın 19.500.000 frank olmasıyla 50.000 franga, 17.000.000 frank olmasıyla 47.500 franga inecektir. Layihada, tüm borçlara karşılık şirketin, Anadolu Demiryolu hisse senetlerinden mevcudun bir misline kadar hisse senedi ihracına izinli olması şartının da teklif edildiği ve şirketin bu talep ve teklifi kabul edilebilir olduğu ancak esas olarak doğru olmadığı da ifade edilmiştir. Şirketin itibar sermayesi o zaman 67.500.000 frank olup bunun 24.800.000 frangı ödenmemiştir. Şirkette kendi itibar sermayesini 135.000.000 franga ulaştıracak olursa yeni çıkaracağı hisse senetleri %60 oranında ibra edilmiş olsa bile derhal 40.500.000 frank, yani sulama çalışması için azami sınır olarak tahmin edilen meblağın iki mislinden fazla para elde edilebiliyor. Halbuki şirket geride kalan ve hesaba dahil olamayan %40'tan da yardım isteyerek bundan mevcut aksiyonlar için 24.800.000 ve yeni aksiyonlar için de 20.000.000 franklık, yani toplam 50.000.000 franklık bir yeni sermaye tedarik edilebilir. Bu rakamlar, yapılacak çalışmanın önemli masraflarıyla kıyaslanamaz olduğundan şirketin bu talebi kabul edilebilir bulunmamıştır.

Şirketin %5 faizli tahvilatını birleştirmek hususundaki başarısı dikkate alınacak olursa bu yolda bir borçlanma akdinden kolay bir şey olamayacağı ifade edilmiştir. Layihada şirketin söz konusu borçlanmaya karşılık sulama hasılatından başka Hazine ödeneğinden 25.000 liralık bir teminat talep edeceği de gösterilmektedir. Şirket, teminat olarak aşar fazlalarını kabul ettiği takdirde, şimendifer teminatlarında olduğu gibi ise Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nin müdahalesi ihtimalinden kaçındığı düşünülerek Şirket tarafından teklif edilip Hazine'ce kabul edilen şekil

tercih edilir. Bununla birlikte Karaviran Gölü'nün temizlenmesi ve doldurulmasıyla meydana çıkacak araziye ait aşar fazlasının 70 sene müddetle Hazine'ye tahsis edilebilecek, bu meblağ ile sulama hasılatından senelik elde edeceği vergiler ve çalışmanın genel masraflarına karşı senelik vereceği 53.600 liranın ödenmesinden sonra bile oldukça önemli bir gelir sağlayacaktır. Yine layihada, meydana çıkacak arazinin bölge halkı ile tamamen ziraat ettirilmesi mümkün olmadığı takdirde tüm ziraî gereçleriyle muhacir köylerinin teşkil ve tesisi masraflarına lüzum görüldükçe peyderpey alınmak üzere şirketin 5.000.000 franga kadar ayrıca bir borç vermeyi taahhüt edeceği ve buna karşılık 100.000 dönüm arazinin şirkete tahsisinin talep edildiği fıkrası da yer almaktadır. Sulama masraflarının gerçek miktarı bilinmediğinden bunun belirlenmesi halinde her 1.000 Osmanlı lirasına karşılık 400 dönüm arazinin tahsisi mümkün olabilmektedir. Ancak arazi imarı için oralara muhacirlerin sevki ve iskanına gerek görüldüğü takdirde öncelikle muhacirlerin arazinin hangi noktalarına ve mevkilerine yerleştirileceği, mevkilerin tapuya bağlı arazi sahibi olup olmadığının özel bir heyet tarafından enine boyuna incelenip usulüne göre haritası düzenlendikten sonra sulama işlerine başlanması, tapulu ve tapusuz arazinin meydana çıkarılması maslahata uygun bulunmuştur.

Sonuç olarak öncelikle söz konusu göllerin işlerine dair gerçek masrafların miktarının doğru şekilde belirlenmesi, ikinci olarak şirket tarafından bu masraflar için meydana gelecek borç faizinin %5,5'tan %5'e indirilmesi, üçüncü olarak şirketin itibar sermayesinin iki katına çıkarılması hakkındaki talebinin reddi, dördüncü olarak teklif edilen teminat şeklinin kabulü, beşinci olarak çalışma sonucunda Karaviran Gölü'nden elde edilecek araziden tahsil edilecek aşar fazlalarının Hazine'ye bırakılması, altıncı olarak gerektiği zaman bu arazide muhacir iskan masraflarının her 1.000 lirası için bu araziden Hazine'ye 400.000 dönüm miktarının ayrılması ve fakat yazıldığı biçimde muhacir sevkine başlanmadan önce karar verilecek yerleşme mevkileri hakkında gerekli inceleme ve araştırmanın yapılmasıyla tapuya bağlı sahipli araziye tecavüz gibi adalete aykırı ve şikâyet gerektiren hallere meydan verilmemesine karar verilmiştir.²³⁹

Konya Ovası'nın sulanması meselesi, Anadolu Demiryolları Şirketi ile uzun uzadıya görüşülmüş ve yapılan keşifler sonucunda bu çalışmanın yapılması için 730.000 liradan 950.000 liraya kadar bir sermayeye ihtiyaç hissedildiği anlaşılmıştır. Bu akçe, şirket tarafından Hazine'ye borç verildiğinde 40 senede ödenmek üzere yıllık faiz ve resülmal olarak 53.000 lira kadar bir akçeye ihtiyaç olduğu görülmüştür. Buna karşılık su bedeli olarak yıllık elde edileceği tahmin edilen 30.000 lira ile Karaviran Gölü'nün kurutulmasıyla meydana çıkacak arazinin gelirlerinden elde edileceği tahmin edilen 8.000 liraya ek olarak bölgenin tahminen 100.000

²³⁹ BOA. Yıldız Sadaret Hususi Maruzat (Y.A.HUS.) 510 / 36 (07 Safer 1325 / 22 Mart 1907).

liralık fazla aşarı da Hazine'ye bırakılacağı halde çalışma sonunda bu faiz ve anaparanın ödenmesiyle Hazine'ye 40-50.000 lira kadar bir gelir kalacağı tahmin edilmiştir. Bu çalışmadan, memleketin faydası ve gerçek mamuriyetinin çıkmasının yanısıra Karaviran Gölü Havzası'yla Çarşamba Çayı Vadisi'nin bulaşıcı hastalıklara yol açan kötü havasının da temizlenmesi sonucunda nüfusun artacağı, şimendifer nakliye ücretleri şirketten tahminen yarısı alınsa bile 240.000 lirayı geçeceği, Maliye Hazinesi'ne ait olan çeşitli vergilerin de bu oranda artacağı ve Hazine'nin imtiyaz hakkıyla tercih edeceği masraf ve mala bakılarak sulanacak yerlerin 40 sene müddet için fazla aşarının Hazine'ye terkiyle bu derece bir istifadenin çok görülmediği ve fazla aşarın verilmediği durumda Hazine'den yıllık 20.000 liradan fazla akçe verilmesi gerekeceği hesap edilmiştir.²⁴⁰

Şirketçe arz edildiği şekilde düzenlenen layiha gereğince Konya Ovası'ndan 500.000 ve temizlenecek Karaviran Havzası'ndan 80.000 dönüm ki toplam 580.000 dönüm arazinin sulanması için Beyşehir Gölü'nden itibaren açılacak ana cetveller ile arazi üzerinde tertip ve tayin edilen diğer cetveller ve işletme muameleleri hakkında gereken binalar ve telgraf hattı ve mevcut yolların irtibat sağlanması için ilavelerle genişletilecek veya yeniden yapılacak 30 köprü ve su bentleri ile diğer ayrıntılardan ibaret olan büyük çalışmanın her kısmının en son sistemde mükemmel şekilde toplam 19.500.000 frank, yani 858.000 Osmanlı lirası harcanarak yapılabileceği, keşif ve tahmin yapılarak bundan aşağı bir bedel ile alınamayacağı şirket tarafından kesin şekilde beyan edilmiştir. Bu miktar kısılıp ilk teklifleri yönüyle 17.000.000 frank, yani 748.000 lira ile almaları teklif edilmesine karşı inşa malzemelerinin Avrupa'ca fiyatları artmış olmakla beraber bundan 10 sene önce Hindistan'da yapılmış sulama çalışması da incelenmiş ve sonuçtan yararlanarak sulama tertibatında tadilat yapılmasına mecburiyeti doğduğu anlaşılmıştır. Ancak Karaviran Gölü Havzası'yla Çarşamba Çayı Vadisi'nde yayılan hastalıklardan dolayı fennî memurlarla ustaların fazla ücret talep ettikleri görülmüştür. Bunun üzerine ısrar edilmiş, ellerinde bulunan nakliye araçları ile kendilerine her bakımdan kolaylık sağlanmış ve gerekli teşvikler yapılarak daha önce teklif ettikleri 17.000.000 frank en az miktar sayılarak, hiçbir zaman 19.500.000'u geçmemek üzere her iki taraftan atanacak fennî heyetler marifetiyle inşa çalışmasının bölümleri tek tek teftiş edilip ölçülmüştür. Bundan sonra kararlaştırılmış olan fiyatlar üzerine hesapla genel masrafların belirlenmesine uygunluğu ve bunun için iki hat belirlenmiştir. Şirket ile Hazine arasında kararlaştırılan konulardan olduğu şekilde bu iş için şirketin borç vereceği meblağa karşılık sulama ücretleriyle aşar fazlasının umumu karşılık gösterilmiştir. Bu bakımdan işletme ve sulamanın istenilen dereceye ulaşması

²⁴⁰ BOA. Y.PRK.HH. 38 / 4.

bahsedilen arazinin az zamanda ziraat ettirilmesine ve bu da yüksek komisyonca üstlenilen muhacirlerin iskanı maddesinin yürürlüğe konulmasına bağlı bulunmuştur. Bu husus hakkında mesai harcanmasına Hazine'yi mecbur etmek için hasılatın yıllık taksitlere yetmediği takdirde noksan kalacak miktarının Hazine'den tamamlanacağı teminat olarak mukaveleye eklenmesi de şirket tarafından ısrarla talep edilmiştir. 5-6 senede ancak tamamlanacak olan bu işin şimdiki ve ileriki mesuliyetini içererek oluşturulması, ek hesap yazısında gösterildiği şekilde yıllık 66.500 lira karşılık tedarikine bağlıdır. Bunun için yıllık alınacak sulama ücretlerinin en çoğu olan 30.000 liradan başka hiçbir şey bulunmamaktadır. Buna dayanarak sulama çalışması dahilinde bulunan yerlerden, son 5 sene zarfındaki aşarın ortalaması Maliye Hazinesi'ne ait olmak üzere, sulamaya başlandığı zamandan itibaren alınacak aşardan çıkarılmasıyla elde edilecek fazla aşar en fazla 80.000 liraya ulaşabilecektir. Bu fazla kalan miktar, Hassa Hazinesi'ne bırakılmadıkça ve hâlihazırda hiçbir kıymeti bulunmayan boş arazide gerek nohut tarlaları yapılarak gerek köyler kurularak mümkün olan en kısa zamanda istenilen bayındırlık faaliyetlerinin yapılabilmesi için en az 100.000 dönüm miktarında arazi tamamen Hassa Hazinesi'ne verilmedikçe yıllık masrafların ödenmesine imkan bulunamayacağı gibi hiçbir fayda da sağlamayacağı açıktır. Diğer taraftan bu işte birçok yönden dolayı Maliye Hazinesi yıllık en azından 258.000 lira faydalanacak, böylesi önemli icraatın memlekete bahşedeceği önemli bayındırlık faaliyetleri ve yararların yanı sıra Maliye Hazinesi şimendifer teminatından meydana gelecek tasarruflar diğer önemli işlere tahsis edebilecektir. Bu icraatın bayındırlığa etkisiyle ziraatın ilerlemesine yol açarak memlekete servet yönüyle yarar sağlayacağı açık olup Hassa Hazinesi'ne yansıyacak olan fayda 43.000 liradan ibaret kalacaktır. Sadareten verilen yazıda sunulduğu şekilde yalnız Karaviran Gölü'nün ve bataklıklarının kurutulmasıyla meydana çıkarılacak arazinin aşarının Hazine'ye bırakılmasına izin verildiği takdirde zorunlu yıllık masrafların ödenmesi için Hassa Hazinesi'nden yıllık 24.500 lira kadar bir meblağın üste verilmesi mecburiyeti ortaya çıkacaktır. Bu noktanın Babıali tarafından kurulması gerekli olmakla birlikte şirket bu sırada kendi hisse senedatının artırılmasını mevzubahis etmekte olup bu önemli madde de Hassa Hazinesi'ne ait olamayacağından şirketin bu arzusunun kabul edilmesinde bir mahzur olup olmadığı belirlenmesi için de aynı şekilde Babıali'ce incelenmesi uygun görülmüştür.²⁴¹

Konya Ovası sulanmasının hayata geçirilmesine şimdiye kadar imkan bulunamadığı halde, iki seneden beri Hazine'ce çaba sarf edilmesi ve bir miktar masrafla yapılan derin incelemeler ve Anadolu Demiryolları Şirketi ile yapılan müzakereler neticesinde Hassa

²⁴¹ BOA. Y.MTV. 301 / 58 (10 Recep 1325 / 19 Ağustos 1907).

Hazinesi'nin itibarına güvenerek hariçten hiçbir zaman teminat aranmasına gerek bırakılmaksızın ılımlı şartlarla meydana getirilmesi uygun bulunmuştur. Bu arazinin sulanmasından dolayı elde edilecek manevi faydalardan başka Maliye Hazinesi'nce 258.000 lira ve yeni gelirler ortaya çıkacağı şüphesiz olmasına karşılık ödeninceye kadar geçici bir süre için talep edilen aşar fazlası cüzi miktarda kalmaktadır.

Karaviran Gölü'nün kurutulmasından sonra meydana çıkacak 80.000 dönümün Hazine'nin malı olması bu gibi imtiyazlara karşılaştırıldığında doğal olup bugün hiçbir kıymeti bulunmayan boş araziden 100.000 dönüm miktarının Hazine'ye verilmesi ise daha önce bu işe dair verilen imtiyaz şartlarında verilmiş bir müsaadeden fazla bir şey değildir. Ancak Hazine'nin mesai harcamasıyla elde edebileceği gelirler mesai ürünü olmak üzere işin tamamlanmasında 60.000 liraya ulaşacağı görülmüştür. Hassa Hazinesi'nin yakında peyderpey yararlanmaya başlayabilecek olmasına nazaran böyle bir işin iki seneden beri incelenmesiyle uğraşan Hassa Hazinesi aracılığıyla var olmadığı halde, Hassa Hazinesi'ne bu tür maddelerin görüşülmesi ve yerine getirilmesinde muhataplarınca zorluklara düşerek güven olmaması gibi olumsuz etkiler meydana gelecektir.²⁴²

Konya Ovası'nın sulanmasıyla ziraatın ve bayındırlığın artırılması tedbirleri hakkında Hassa Hazinesi tarafından yapılan incelemelerde Fen Nezareti Müşaviri Serçiven ile Turuk ve Meabir Müdürü Hulusi Beyefendilerin hazır bulundukları müzakerelerde projeye ilgili bir layiha düzenlenmiştir.²⁴³ Tasarlanan bu işin icraata konulması ve Karaviran Gölü'nün temizlenmesiyle meydana çıkarılacak 80.000 dönüm arazinin yanısıra Konya Ovası'ndan sulama çalışması dahilinde bulunan tapuya bağlı 40.000, tapu nizamnamesine ve arazi kanunnamesine aykırı olarak yerel ahali taraflarından el konulmuş 160.000 dönüm olmak üzere toplam 200.000 dönüm arazi bulunmaktadır. Bunlardan başka bu ovidan sulama çalışması dahilinde bulunan muhacirlerin yerleştirilmesi ve ihtiyaca göre Hassa Hazinesi tarafından kiralanıp emanet edilmek üzere padişah emlakına katılacak olan 300.000 dönüm arazi daha vardır. Bu arazinin devletçe eski usule uygun olarak vergi yükümlülüğünden ayrı tutulması halinde, 380.000 dönüm araziden Hassa Hazinesi tarafından elde edilecek makasim (su dağıtım yeri) ücretleri ile yerel halkın ellerinde kalan 200.000 dönüm arazinin fazla aşarının 80.000 lira olacağı tahmin edilmektedir. Tüm arazi sulandığı zaman sulama ücretlerinin tutabileceği 30.000 lira da eklendiği takdirde, 580.000 dönüm araziden Hassa Hazinesi'nin elde edeceği gayr-i safi gelirlerin toplamı 110.000 liraya ulaşabilecektir. Sulama işinin Anadolu Şirketi'ne ihalesiyle kararlaştırılan bedelin %5 faizle %1,072 resûlmalin yıllık taksiti 58.594 ve daimi

²⁴² BOA. Y.PRK.HH. 38 / 16.

²⁴³ BOA. İ.HUS. 158 / 123, s.5.

tamirat, işletme ve gelirlerin toplanması masrafı yıllık 15.000 lira yani toplam 73.594 liraya ulaşacak ve Hassa Hazinesi'ne yıllık 36.406 lira kadar bir meblağ kalacaktır. Ancak ilk senelerde gelirlerin miktarı yukarıda verilen miktarlardan eksik kalmaması için bahsi geçen arazinin olağanüstü hızla kalkındırılmasına mesai ve çaba sarf edilmesi gereklidir.

Sulama çalışmasının yapılmasından Maliye Hazinesi'ne ait olacak fayda ise Hassa Hazinesi'ninkinden 6 kat fazla olacaktır. Şirketin tecrübelerine dayanarak düzenlenen cetvelde gösterilen miktarın yarısından aşağı olarak yıllık 12.000 vagon nakliyat meydana geleceği farz edildiğinde bile artacak yerel mahsulattan en az 240.000 lira nakliye ücreti çıkacaktır. Ahali elinde kalacak 200.000 dönüm araziden, Maliye Hazinesi'ne ait yararlar, maarif ve askerî teçhizat hassaları ile diğer vergilerden, giderek artmak üzere ilk başta alınacağı tahmin edilen 8.000 lira ile birlikte 248.000 lira kadar büyük fayda oluşturacaktır. Sözü edilen hasılat miktarı kadar kilometre teminatından tasarruf meydana geleceğinden Hazine'nin tüm istifadesi görünür. Şirketle kararlaştırılan taslak mukavelenamede açıklandığı şekilde inşa masrafları için asgarî sınır 748.000 lira dikkate alınarak azamî sınır 850.000 liradan fazla kabul edilmiştir. Yapıldığında en fazla olandan daha aşağı bir masrafla inşaat tamamlanırsa Hassa Hazinesi'ne kalacak kazanç yıllık bir miktar daha artırılacaktır. İnşaat bittiğinde belirlenecek olan masraflar için, şirket tarafından üstlenilen borçlara gereken meblağın tedariki ve diğer hususların sonuçlandırılmasında şirket hâlihazırdaki hisse senetlerini iki katına çıkarması gerektiğinden bu durumun Babıali tarafından kararlaştırılması tabiidir. Ancak bu borçların faiz ve resülmal yıllık ödemesi için tüm sulama ücretleriyle aşar fazlası ve makasim (su dağıtım) ücretlerinin hasılatı karşılık gösterilmiştir. Bu hasılatın yetersizliği durumunda eksik kalacak miktarın Hassa Hazinesi'nden tamamlanması teminat olarak üstlenilecektir. Bu sebeple Hassa Hazinesi'nin bu zararından kurtarılması arazinin kısa zamanda imarıyla kabul olunabilecektir. Bundan dolayı ali komisyon tarafından muhacirlerin iskânı maddesinin hakkıyla hayata geçirilmesi, bu konuda Hassa Hazinesi'ne yardım husule geleceği ve sulama için yapılacak masrafların çokluğuna oranla faydası pek sınırlı kalacağı arz edilmiştir.²⁴⁴

²⁴⁴ BOA. *İ.HUS.* 158 / 123, s.3.

Tablo 4: Borç olacak meblağın yıllık faiz ve amortismanına karşılık olarak Hassa Hazinesi'ne ait gelirlerin azami seviyesi²⁴⁵

Osmanlı lirası	Bildirilen Osmanlı lirası	
30.000		Tüm arazi sulandığında halktan alınacak sulama ücretlerinin dönümü 6 kuruştan toplamı Temizlenecek, sulanacak ve imar olunacak arazi 580.000 dönümden ibaret olup bunun 80.000 dönümü bataklık olarak Hassa Hazinesi tarafından temizleneceğinden, bunlar ve 500.000 küsur dönümden 40.000'i tapusuz olarak mutasarrıfları sorumluluğunda ise de 160.000 küsur dönümü Tapu Nizamnamesi'ne ve Arazi Kanunnamesi'ne muhalif olarak civar karye ahalisi ellerinde bulunduğundan senetleri yine ellerinde bırakılmasıyla tapusuzlarının kendilerine verilmesi ve 300.000 küsur dönümü muhacir yerleştirilmek ve gerekirse Hazine'ce imar edilmek üzere padişah emlakına ilhakı gerekeceğinden bu 380.000 dönümün devletçe kabul edilen eski usule uygun olarak diğer devlet vergilerinden istisnası halinde bu vergilerle ahali ellerinde bırakılacak 200.000 dönüm arazinin fazla aşarı
	90.000	Mezkur araziden alınacak üçürat-ı mukaseme yekûnu
80.000	10.000	Maliye Hazinesi'ne ait olup bugün istifa olunmakta olan aşar bedeli
110.000		

²⁴⁵ BOA. *İ.HUS.* 158 / 123, s.20.

Tablo 5: 110.000 liranın tahsis şekli ve kullanımı²⁴⁶

Osmanlı lirası (adet)	Osmanlı lirası (adet)	
	858.000	Zikredilen çalışmalar için şirket tarafından kararlaştırılan bedelin azami seviyesi
	107.000	Çalışma yapımında 6 ayda bir kere düzenlenecek sitüasyonların toplamı üzerine düzenleme tarihinden 3 ay önceki tarihler ile mukavelename gereğince cari hesaba kaydedilecek %5 faizleri inşaat tamamlanana kadar çıkacak tahmini miktar
	965.000	
58.594		En son kararlaştırıldığı gibi inşaatın tamamlanmasından itibaren 35 senede yok edilmek üzere yıllık % 1,072 amortisman ve %5 faiz olarak her sene verilmesi gereken taksit
15.000		Sürekli tamirat, işletme ve cibayet masrafları
36.406		Hassa Hazinesi'ne kalacak yıllık gelirler
110.000		

Tablo 6: Maliye Hazinesi'ne ait gelirlerin asgari olarak tahmin edilen yıllık miktarı²⁴⁷

Osmanlı lirası (adet)	
240.000	Anadolu Demiryolu Şirketi'nin tahmininin yarısından aşağı olarak yıllık 12.000 vagon nakliyat çıkacağı farz edildiğinde bile artacak mahalli mahsulattan asgari düzeyde alınacak nakliye ücreti
8.000	Hazine'ye ait kalacak kâr, maarif ve askerî teçhizat hisseleriyle arazi vergisi ve diğer vergiler için her dönüm ortalama 5 kuruş itibarıyla 160.000 dönümden elde edilecek azami yeni gelir
248.000 (Toplam)	Bu meblağ Ankara, Konya ve Bağdat hatlarına bugün verilmekte olan kilometre teminat akçesinden indirilecektir.

²⁴⁶ BOA. İ.HUS. 158 / 123, s.20.²⁴⁷ BOA. İ.HUS. 158 / 123, s.20.

Konya Ovası'nın sulanması hakkında daha önce Hassa Hazinesi'nce gerçekleştirilen müzakere esnasında şirket tarafından gerekli keşifler yapılmış ve harita, proje ve keşifname hazırlanmış; ancak bunların nezarete takdim edilememiş olmasından dolayı zaruri olarak inceleme yapılacağı daha önce sunulan raporda beyan edilmişti. İncelenen evrakta gösterilen set, bent, cetveller, emsal inşaat ve imalatın uzunluk, yüzey ve hacimlerine ve keşifnamelerde geçen vahidi kıyası fiyata göre şirket tarafından tahmin edilen 19.500.000 frank masrafın içeriği tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Tahminî 19.500.000 franklık masrafın içeriği²⁴⁸

		<u>Müfredat</u> (frank)	<u>Toplam</u> (frank)
	Kazı ve doldurma çalışmaları		10.700.000
	Setler üzerine 4 m genişliğinde, 56,5 km uzunluğunda şose döşenmesi		450.000
Sanayi imalatı	Beyşehir setti inşaatı	500.000	
	Büyük kantara (köprü) inşaatı	875.000	
	Üç büyük su mehazı inşaatı	350.000	
	İhkamat ve suni şelaleler imalatı	765.000	
	Kargir bent ve 200'ü geçen köprü, su menfezleri, sifonlar, ikinci ve üçüncü derece kantaralar vesaire inşaatı	2.110.000	
	Sanayi imalatı masrafları toplamı	4.600.000	4.600.000
	Şubelerle 200 km'lik telgraf hattı inşaatı		100.000
	Memur ve müstahdemlerin ikametine mahsus binalar		150.000
	İnşa masraflarının toplamı		16.000.000
	Kesin kabul zamanına kadar imalatın korunması masrafları		400.000
	Keşif masrafları		600.000
	Ara Toplam		17.000.000
	Öngörülemeyen masraflar ve memur ve müstahdemlerin maaşları		2.500.000
	Toplam		19.500.000

²⁴⁸ BOA. *İ.TNF.* 17 / 35, s.15 (12 Şevval 1325 / 18 Kasım 1907).

Bu hesapta yazılı inşaat masrafları toplamı olan 16.000.000 frangın birinci kalemi olan 10.700.000 frank cetveller açılıp tesisi ve set ve imlalara aittir. Bu konudaki proje ve keşifnamelere nazaran bu cetveller ve imlaların teşkili için:

- 8.630.000 m³ hafr ve imla yapılacağı, adi toprak ile yapılacak 1 m³ hafr ve imla için 90 santim ile 1,40 frank arasında
- taraklama suretiyle yapılacak 1 m³ hafriyat için 2,5
- 1 m³ kaya hafriyatı için 5 frank derecesinde

fiyat takdir edildiği anlaşılmıştır. Bu hesaba göre yapılacak hafr ve imlanın birbiri üzerine ortalama olarak her m³'üne 1,24 frank denk gelmiştir.

Memlekette demiryolu yapmış olan şirketlerce hafr ve imlanın her m³'üne ortalama olarak 1,5 frank isabet ettiği öteden beri şirketlerin yaptığı hesaplar sonucunda ortaya konulmasına ve bu imalattan doldurularak yapılacak setlerden genelinin orta kısımları killi topraktan yapılacağına göre şirketçe tahmin edilen 1,24 frank ortalama fiyat ölçülü görülmüştür. Daha önce zikredilen inşa masraflarının ikinci kısmı olan ve inşa masrafları 450.000 frank gösterilen şose, alt tabakası 20 cm kaldırım, üst tabakası 15 cm kırma taş olarak, 4 m genişliğinde ve 56.500 m uzunluğunda tesis edileceğinden her metre uzunluğa $(450.000:56.500=8)$ 8 frank isabet etmektedir. Bu miktar emsaline bakılarak fahiş görünmemiştir.

Bu inşa masraflarının üçüncü kalemi olan sanayi imalatı kısımları toplamı olan 4.600.000 frank temel hafriyatı, kuru duvar inşaatı, kaplama ve ihkam çalışmaları, çimento ve su kireçli kargir inşaata ait olup bunlarda en iyisinden çimento ve su kireci kullanılacağı keşifnamelerde yazılı açıklamalardan anlaşılmıştır. Temel hafriyatı vesaire fenne uygun olduğu ancak çimento ve su kireçli kargir inşaatın fiyatına dair bir fikir verebilmek üzere bunlardan en yüksek fiyatta bulunanlarını açıklayan aşağıdaki cetvel (Tablo 8) düzenlenmiştir.

Tablo 8: Çimento ve su kireçli kargir inşaatın maliyetine fikir verebilmesi amacıyla en yüksek fiyattan düzenlenen cetvel²⁴⁹

Mülahazat	Her m ³ kargirin		İmalat çeşidi
	Beyşehir ve Karaviran'daki fiyatı (frank)	Konya Ovası'ndaki fiyatı (frank)	
Genellikle en iyisinden çimento ve su kireci kullanılacağı	75,20	61,40	Çimentolu harçla temel betonu
	49,55	44,90	Su kireçli harçla adi kargir inşaat
	134,50	85,00	Su kireçli harçla yunma kargir inşaat
	203,50	193,50	Su kireçli harçla som kesme taş inşaat

Bu cetvelden anlaşıldığı üzere demiryolu hududundan 15 km mesafede bulunan sanayi imalatı fiyatının, demiryolundan yaklaşık 80 km'yi aşkın mesafede bulunan Beyşehir ve Karaviran adlı yerlerde yapılacak sanayi imalatı fiyatından çok farklı olması, bahsedilen imalata gereken çimento ve su kirecinin bu 80 km'yi geçen yerlere hayvanla taşınması mecburiyetinden kaynaklanmaktadır.

Gerçi adi inşaatta kullanımına alışılmış olan su kireci ve çimentonun tedarik edilip alınmasıyla yukarıda gösterilen fiyatın hayli indirilmesi mümkün ise de bu gibi imalatın kalıcı olması en ala inşa levazımının kullanılmasına bağlıdır. Özellikle düzenlenen şartnamenin 40. maddesi gereğince sanayi imalatında alınacak su kireçli harca 1m³ kum için 250-400 kg su kireci, çimentolu harca 400-700 kg çimento, köprü ile set ayaklarında kullanılacak harca da 1 m³ kum için en az 350 kg su kireci koyulması ve sanayi imalatının rutubet olacak kısımlarında sadece çimentolu harç kullanılması şarttır. Bu yönler göz önüne alınır ve gerekli olan çimento ve su kirecinin Avrupa'dan satın alınarak Haydarpaşa'da teslim masraflarından başka, demiryolu ile Haydarpaşa'dan yaklaşık 800 km mesafede bulunan Çumra'ya nakli için çıkacak zaruri masraflarla yükleme ve taşıma ücreti, Çumra'dan çalışma sahasına beygirle sevk masrafları hesap edilirse tahmin edilen 4.600.000 frank çok görünmüştür.²⁵⁰

²⁴⁹ BOA. İ.TNF. 17 / 35, s.15.

²⁵⁰ BOA. İ.TNF. 17 / 35, s.16.

İnşa masraflarının dördüncü kısmı olan şubelerle uzunluğu 200 km'ye ulaşacak telgraf hattı için tahmin edilen 100.000 frank masraf da emsaline kıyasla fahiş olduğu gibi inşa masraflarının beşinci kısmı olan memur ve müstahdemlerin ikametine, alan ve ovanın korunmasına mahsus ortalama 920 m² kargir binalar ve ambarların masrafı olan 150.000 frank da bu binaların memur ve müstahdemlerinin her türlü ihtiyacına ve levazımın muhafazasına elverecek, iklimin her nevi hava değişikliğine dayanacak şekilde inşa edileceğine ve bundan başka uygun yerlere bekçi barakaları yapılacağına nazaran ölçülü görülmüştür. Bu hesaplamada imalatın iyi halde tutulması için konulan 400.000 frank da aşağıdaki hesaba dayanarak belirlenmiştir. Şöyle ki, mukavelenamenin 8. maddesinde işletilmeye uygun olan bir kısım işlerin tamamlandığı şirket tarafından bildirilmiş, Ticaret ve Nâfia Nezareti'nce kabul işlemleri yapılacağı yazılmıştır. Aynı şekilde mukavele gereğince destgahların tesis tarihinden itibaren çalışmaların 5 sene müddet zarfında tamamlanması şartına ve şirket çalışmaların bir kısmını ilk, geri kalan kısmını son senelerde tamamlayacağına göre hafriyatı tamamlanmış, sanayi imalatının tamamlanması ise vakte muhtaçtır. Bu sebeple tamamlanamamasından dolayı henüz suyu akıtılamayan dolayısıyla da bu madde hükmünce işletilmeye uygun addolunmayan cetvellerin ortalama ile 2,5 sene müddetle şirket tarafından korunması gerekecektir. Bunun için emsale göre inşa masraflarının yıllık %1'i oranında bir masraf gerekeceğinden, bu hesaba göre imalatın 2,5 sene müddetle korunması için $2,5:100 \times 16.000.000 = 400.000$ frank sarfı gerekeceği anlaşılmış ve bu meblağ da hesaba dahil edilmiştir. Bu hesap özeti, keşfiyat için şirket tarafından harcandığı söylenen 600.000 frangın harcama şeklini içeren evrak müspet görülmemiş ise de keşif evrakı oldukça mükemmel şekilde düzenlenmiştir.

Beklenmedik masraflar, memur ve müstahdemlerin maaşlarıyla müteahhit kârı olarak hesap özetinde gösterilen 1.500.000 frank inşaat, koruma ve keşif masraflarının toplamı olan 17.000.000 frangın yaklaşık %15'ini oluşturmakta olup bu gibi inşaatta memur ve müstahdemlerin maaşı, müteahhit kârı ve beklenmedik masraflar için %10'dan %15'e kadar bir akçe de hesap edilmektedir.

Şurası da açıklamaya değerdir ki; önceden Hassa Hazinesi tarafından kararlaştırılmış olan mukavelenamenin 12. maddesinde imalat için birer vahidi kıyasi tayini ve o hesaba göre tüm imalat için 19.500.000 frank belirlenmiş ise de bu vahidi kıyasiler 600.000 frank keşif masrafı, memur ve müstahdemlerin maaşlarıyla beklenmedik masraflar ve müteahhit kârı için inşa masraflarının %15 oranıyla 2.500.000 frank da dahil olarak belirlenmiştir. Bu çalışmaların hesabı keşif gereğince tahmin edilen ölçümlere dayanmış olduğundan ölçüm her ne kadar çok

olsa da hükümetçe fazla akçe verilmeyip fakat inşaat ölçümlerinde tahmin edilen miktardan aşağı olursa hükümet vahidi kıyasi fiyatına ve yapılan ölçümlere göre ödenecektir.²⁵¹

Arz edilen hususlardan başka, bu iş için şirketçe sarf edileceği gösterilen meblağın yabancı memlekette bu gibi arazinin sulanabilir bir hale dönüştürülmesinde çıkacak masrafla mukayesesı faydalı görülmüştür. Bu sebeple bazı fennî risalelerde yazılı makalelere müracaat edilerek çıkarılan sonuçlar aşağıdaki gibi düzenlenen cetvele (Tablo 9) yazılmıştır.

Tablo 9: Bazı ülkelerde hektar başına düşen inşa masrafları²⁵²

Sulanabilir hale getirilen arazinin hektar başına isabet eden inşaat masrafları (frank)	Memleket İsimleri
710	İtalya'da Yukarı Lombardiya
625	Felemenk'te Aleksandır polderi
525	Felemenk'te Harlemir polderi
420	Fransa'da Verdon kanalı ile sulanan arazi
320	İtalya'da alton ağde veroneze
340	İspanya'da Heviar(?) kanalı ile sulanan arazi

Tablo 9'da bu gibi arazinin sulanması için hektar başına inşa masraflarının 320 frank ile 710 frank arasında değiştiği görülmektedir. Şirketin düzenlemiş olduğu projeler gereğince Konya Ovası ile Karaviran Gölü'nde temizlenip sulanacak arazinin ortalama 580.000 dönüm yani 52.200 hektar olmasına ve şirketçe inşa masrafı olarak 19.500.000 frank tahmin edilmesine göre burada da hektar başına 374 frank isabet etmektedir.

Buna göre, bu temizleme ve sulama çalışmaları için şirketçe tahmin edilen 19.500.000 frank masraf esasen ölçülü olmasına karşılık bu fiyata keşfiyat için 600.000, beklenmedik masraflar, memur ve müstahdemlerin maaşları ve müteahhidin kârı için inşa masraflarının %15 oranıyla 2.500.000 frank ki, toplamı 3.100.000 frank olan bu iki kalemden gösterilen masrafın indirilmesi şirket genel müdürüne teklif edilmiştir. Ancak bu iş için Avrupa'dan mütehassıslar çağrıldığı ve 2 senedir de bu işle iştigal edilerek muntazam ve mükemmel harita, proje ve keşifnamelerle diğer fennî keşif evrakının tanzim ettirildiği, vasıtaları daha mükemmel olan diğer memleketlerde beklenmedik masraflar, memur ve müstahdemlerin maaşları ile

²⁵¹ BOA. *İ.TNF.* 17 / 35, s.16.

²⁵² BOA. *İ.TNF.* 17 / 35, s.16.

müteahhidin kârı olarak keşif ve inşa masraflarının %20'si kadar akçe dahil alışılmış olduğu gerekçesiyle Hazine Nezareti'yle kararlaştırılan bu hesaplamalarda indirim yapılamamıştır.²⁵³

Konya Ovası'nın sulanması hakkındaki arızanın esas maddelerine göre tüm masraflar ile sulama sonrasında elde edilecek gelirler aşağıdaki gibidir.²⁵⁴

a. Hassa Hazinesi ile şirket arasında kararlaştırılan hususlar:

- Beyşehir Gölü'nden Konya Ovası'na kadar kanallar açılarak mezkur ovaadan 500.000 dönüm arazi ile kurutulacak Karaviran Gölü'nden meydana çıkarılacak 80.000 dönüm arazinin sulanması için gereken inşa çalışmaları ile lazım olacak binalar, yollar, köprüler ve telgraf hatlarının masrafları toplam 748.000 liradan 858.000 liraya kadar olacak ve bundan fazlası kabul edilmeyecektir.
- Şirket tarafından verilecek meblağın 66.500 liraya ulaşan yıllık faiziyle amortismanlarının ödenmesi arazinin tamamen ziraat edildiği zaman en aşağı 30.000 lira ancak tutacak olan sulama ücretleriyle mümkün olmadığından yüksek komisyonca vaat edileceği gibi lüzumu kadar muhacirin iskanıyla az zamanda arazinin tamamen ziraat ettirilmesi ve teminat olarak gösterilecek mahallin tüm fazla aşarı dahi yıllık taksitlerin ödenmesine yetmez ise noksan kalacak miktarının Hazine'den tamamlanmasını şirket talep etmektedir.

b. Hassa Hazinesi tarafından talep edilen hususlar:

- Hassa Hazinesi bu hususları üzerine alabilmek için bahsedilen borçların imhasında yani 40 sene sonra tamamen Maliye Hazinesi'ne kalmak üzere sulanacak arazinin tüm fazla aşarı ve bittabi Hassa Hazinesi'nin malı olacak olan 80.000 dönüm Karaviran Havzası'ndan başka sulanacak boş araziden 100.000 dönüm Hassa Hazinesi'ne ihsan edilmesi

c. Maliye Hazinesi için meydana gelecek faydalar:

- Anadolu Demiryolu Şirketi'nin tahmin ettiği miktarın yarısı alınacağı halde bile en az 240.000 tutacak olan şimendifer hasılatı fazlasıyla boş araziden sulandıktan sonra alınacak arazi vergisi ve diğer vergiler peyderpey artarak daha fazla olacağı şüphesiz ise de ilk senelerde 18.000 lira kadar tutacağı tahmin edildiğine toplamda 258.000 liraya ulaşacak.
- Şirket bu borçlandırmaya lazım olacak meblağın tedariki ve diğer hususlar için aksiyonlarını iki katına çıkarmak istemektedir.

²⁵³ BOA. İ.TNF. 17 / 35, s.16.

²⁵⁴ BOA. Y.PRK.HH. 39 / 76 (29 Zilhicce 1328 / 1 Ocak 1911).

2.4.2 Anadolu Demiryolu Şirketi'nin Hisse Senetlerinin Artırılması Talepleri

Karaviran Gölü'nün Konya Ovası'na akıtılmasıyla o çevrenin sulanması hakkında Anadolu Demiryolu Şirketi tarafından yapılan inceleme ve araştırmanın tamamlanması üzerine sonucun padişaha sunulması amacıyla bir mukavelename düzenlenmeye başlandığı görülmektedir. Bu süreçte mukavelename taslağının genel maddeleri hakkında şirketle uzlaşmış ise de sulama çalışmasının meydana getirilmesinin en az 150.000 lira sarfına bağlı olduğu anlaşılmıştır. Bu meblağın şirket tarafından tedariki için şirket hisse senetlerinin aynı olmak üzere yeniden mevcut miktarının iki misline kadar senedat çıkarılmasına müsaade edilmesi talep edilmiştir. Konya Ovası'nın sulanması gibi bir özel teşebbüse harcanacak sermayenin doğrudan doğruya borç verilmesi veyahut özel tahvilat çıkarılmasıyla elde edilmesi mümkün iken Demiryolu Şirketi'nin mevcut hisse senedatının iki misline ulaşmak suretiyle tedarik edilmesi, bu senetlerin kıymetinin düşmesi ve hissedarların zararlarını karşılama tehlikesine yol açmamaktadır. Ayrıca mevcut senetler bir misli daha çıkarıldığında fiyatı %50 oranında artmış olmasından dolayı 800.000 lira raddesinde meydana gelecek kardan şirketçe ücretsiz ve tamamen faydalanılacağı anlaşılmış ve bu yönüyle şirketin talebi düşünmeye değer görülmüştür. Diğer taraftan çalışmaların tamamlanmasıyla sulanması düşünülen 580.000 dönüm arazi tamamen ekildiğinde, çiftçinin vereceği su bedelinden ve diğer hasıllattan başka bu araziden alınmakta olan aşar da eskiden olduğu gibi Maliye Hazinesi'ne ait olacaktır. Bu durumda çıkacak aşar fazlası da Hassa Hazinesi'ne bırakılmadığından harcanacak sermayenin faiz ve resülmalının ödenmesiyle beraber Hassa Hazinesi'nin kazanç sağlamayacağı inceleme sonucunda anlaşılmıştır. Her ne kadar, çalışmadan gerek havali ve gerek Maliye Hazinesi'nce çok fayda sağlanacağı ortada ise de işin bu yönünün de Maliye Hazinesi'ne ait olmasına nazaran emir ve fermana göre yapılmasına karar verilmiştir.²⁵⁵

Konya Ovası sulamasıyla yakından ilgilenen Anadolu Demiryolu Şirketi, inşaat bittiğinde belirlenecek olan masraflar için, şirket tarafından üstlenilen borçlara gereken meblağın tedariki ve diğer hususların sonuçlandırılmasında hâlihazırdaki hisse senetlerinin iki katına çıkarılması gerektiği görüşündedir.²⁵⁶ Projenin maliyetinin altından kalkabilmek amacıyla bir takım girişimlerde bulunan şirket, öncelikle lüzum görülen paranın tedariki için hisse senetlerinden ibaret bulunan sermayenin iki katına çıkarılmasını teklif etmiştir. Galip Paşa'nın açıklama istemesine nazaran Almanya sefirinin sulama imtiyazının şirkete devrinden bahsetmemiş ve sadece şirketin borç vereceği sermayenin tedariki için mevcut olan hisse senetlerinin artırılmasına müsaade edilmesini rica ettiği, bu senetlerin kullanıma çıkarılmayıp

²⁵⁵ BOA. Y.PRK.HH. 38 / 2 (14 Muharrem 1325 / 27 Şubat 1907).

²⁵⁶ BOA. İ.HUS. 158 / 123, s.3.

Deutsche Bank'ta korunmasını bankanın taahhüt edeceğini öne sürdüğü görülmüştür. Almanya Sefiri ve Emin Bey ile birlikte gerçekleşen görüşmede demiryoluna harcanmayacak olan bir sermaye tedariki için şirketçe hisse çıkarılması yoluna başvurulması esasen doğru bulunmadığı gibi, Hazine'ce borç verilecek akçenin en az iki misline eşit kıymette hisse senetleri çıkarılması da uygun bulunmamıştır. Şirket hisseleri bu şekilde iki katına çıkarıldığı durumda kıymetin düşmesi ve hissedarların zararlarının ödenmesi ihtimalden uzak bulunmuştur. Bunun belirtilmesi üzerine sefir, yeniden çıkarılacak hisse senetlerinin tedavüle konulmayıp Deutsche Bank'ta korunacağını banka tarafından taahhüt edileceğini tekrar beyan etmiştir. Zaten bu hisselerin çıkarılmasının şirket elinde çok miktarda hisse senedatı bulundurularak başka ellere geçmesini engellemek amacından dolayı olacağını ilave etmiş; ancak bu amacın sağlanması için talep edilen miktarda hisse çıkarılmasına ihtiyaç olmayıp yarısının yeteceği düşünülmüştür. Şirket elinde mevcut olan hisse senetleriyle bu defa oluşturulacak hisselerin tedavüle çıkarılmayacağı vaadinin eski teminata bağlanması uygun olacağı akla gelmişse de padişah ne buyurursa onun isabetli olacağı ifade edilmiştir.²⁵⁷

Şirket Direktörü Huguenin'in 11 Nisan 1907 tarihli tezkiresine göre, şirket gerek bazı çalışmaların yapılmasına gerek Adana hattının satın alınmasına gerekse Hazine'ye vaat edilen avanslara lüzum görülen paranın tedariki için hisse senetlerinden ibaret bulunan sermayenin iki katına çıkarılması işlemini teklif etmişti. Huguenin, yalnızca hissedarları ilgilendiren, sadece onların uygun bulmasıyla yapılabilecek olan ve kendilerine faydası olmadıkça yapılmasına rıza göstermeyecekleri kesin olan bu sermaye artırma işleminin görüşmelerde bir takım gecikmelere sebep olduğunu ifade etmiştir. Huguenin, bu işlemin Hazine'ye dokunur bir tarafı olmadığı ve memleketin kalkınmasını sağlayacak bu girişimlerine gerekli paranın tedarikinde tek yöntem olduğunu da belirtmiştir.²⁵⁸ Huguenin tarafından verilen tezkirede, mukavelenin imzalanmasından sonra sulama imalatına gereken sermayenin tedariki için hisse senetlerinin arttırılması hakkında şirkete verilmesi gereken iznin bir an önce verilmesi talep edilmiştir.²⁵⁹ Buna karşılık hisse senetlerinin artırılması kararına dair nezaret tarafından bir malumat olmadığı bildirilmiş; ancak bu defa gönderilen mektupta çalışmaların yapılması için belirlenecek masrafa karşılık olmak üzere şirketin itibarî hisse senetlerinden ibaret bulunan sermayesinin bir misli oranında artırılmasına 28 Eylül 1907 tarihinde Heyet-i Umumiye tarafından oybirliği ile kararlaştırılmıştır. Bu konuda gereken işlemlerin yapılması İdare

²⁵⁷ BOA. Y.PRK.HH. 38 / 4.

²⁵⁸ BOA. Y.MTV. 298 / 164.

²⁵⁹ BOA. BEO 3194 / 239490 (21 Şevval 1325 / 27 Kasım 1907); BOA. Yıldız Maruzat Defterleri (Y.MRZ.d.) 14975 (15 Zilkade 1325 / 20 Aralık 1907).

Meclisi'ne havale edildiği beyanıyla 16 Mart 1889 tarihli nizamnamenin 6. maddesinin 2. fıkrası yerine geçmek üzere “Heyet-i Umumiye'nin işbu sermayeyi 135.000.000 franga kadar tezyid etmeğe salahiyeti olacaktır.” fıkrasının dahil edilmesine karar verilmiştir. Bu 6. madde hükmünce şirketin hisse senetlerinden ibaret bulunan itibarî 45.000.000 frank sermayesini Heyet-i Umumiye kararıyla %50 oranında artırma yetkisi olmasına binaen bu sermaye daha önceki artırma ile yine itibarî olarak 67.500.000 franga ulaştırılmıştı. Ancak bu sefer bu sermayenin 135.000.000 franga kadar artırılmasına yetki verilmesi teklif edilmiştir. Konya Ovası'nın masraflarına nazaran sermayenin bir misli daha artırılması fazla görüldüğünden indirilmesi gerekliliği bildirilmiştir. Artırılması istenilen 67.500.000 frank, itibarî olup %60'ı, yani 40.500.000 frangı nakden alınacaktır. Konya Ovası masraflarıyla beraber Çifte Hatt'ın inşası ve mukavelename gereğince Ankara ve Konya hatlarının Bağdat Hattı'na yaklaşık olarak takviyesi masrafları için de akçeye gerek görüldüğünden yenilenip ilave edilmesi uygun görülmemiştir. Yapılan inceleme ve görüşmelere göre şirket, Anonim Osmanlı Şirketi olarak işlemleri hükümet tarafından onaylı nizamnameye tabi olduğundan Heyet-i Umumiye tarafından senetlerin artırılması kararlaştırılmıştır. Şirketin ihtiyat akçesi, Haydarpaşa Liman Şirketi ile Bağdat Demiryolu Şirketi'nin %10 hisse senetleri ve kısmen satın aldıkları Mersin Demiryolu tahvilatı ile bazı hisselerden ibarettir. Nakit mevcut olmadığı ve yeni senetler defalarca tedavüle çıkarılmayıp şimdilik Deutsche Bank'tan gerekli miktarda akçe alınmasıyla ileride yavaş yavaş yayınlanacağı yapılan inceleme sonucunda anlaşılmıştır. Ayrıca şirketin yeni senetler satmasının zararları hissedarlara ait görünmektedir. Mevcut hisse senetlerinin henüz %60'ı alındığından şirketçe yeniden hisse senedi çıkarılmaksızın mevcut senetlerin kalan taksiti olan %40'ın alınmasıyla sermaye tedariki mevzubahis olmuştur. Ancak şirketin ifadesine göre, mevcut senetlerin kalan taksitlerinden elde edilecek meblağ şirketin ihtiyacına yetmemektedir. Bunla birlikte mevcut senet sahiplerinin duruma göre %40 ödemede zorluğa düşerek ellerindeki senetleri satmaya mecbur olduklarında senetlerin kıymetleri düşecek ve zarara uğrayacaklardır. Buna dayanarak yeni senetlerin yayımlanmasında, piyasa fiyatına oranla çıkacak faydadan şirketçe eski senet sahipleri de faydalanacak şekilde bir tedbir alınmak üzere şirketin dilekçesiyle yeni senetler satılması hakkında 6. maddenin nizamname layihasında açıklandığı şekilde düzeltilmesi için şirkete yetki verilmesi hususu Nafia Nezaretî'ne havale edilmiştir.²⁶⁰

Bu tarihlerde Anadolu Demiryolu Şirketi'nin içinde bulunduğu şartların da detaylı bir şekilde ortaya konulduğu görülmektedir. Nitekim:

²⁶⁰ BOA. Y.MRZ.d. 14975; BOA. İ.TNF. 17 / 45, s.37 (25 Zilkade 1325 / 30 Aralık 1907).

- Anadolu Demiryolu’nun tahvillerinin umumi kıymeti: 163.200.000 frank
- Anadolu Demiryolu’nun hisse senetlerinin itibarî kıymeti: 67.500.000 frank
- Anadolu Demiryolu’nun hisse senetlerinin hakikî kıymeti: 42.500.000 frank
- Bunlardan imha edilmiş olanların kıymeti: 311.700 frank
- Hisselerin hakikî kıymetlerinin bakisi: 42.188.300 franktır.²⁶¹

Anadolu Demiryolu hissedarlarına ibraz edilen blançosuna göre 1906 senesi zarfında çıkan safî hasılat 10.797.482 frank 60 santime ulaşmıştır. Şöyle ki,

	frank	santim
Hududun işlettilmesinden dolayı çıkan safî hasılat	9.248.331	28
Şirketin malı olan hisselerinin faizi ile bazı partisipasyon	1.549.151	32
Toplam	10.797.482	60

Meblağdan şirketin		
Tahvilat faizi ve resûlmal akçesi için	8.162.721	34
Memuriyet sandığı için	35.442	16
Huduttaki idarehanenin mefruşatı için sarf ettiği	5.493	58
Toplam	8.203.657	08

Hisselere isabet eden kâr	2.593.725	52
1905 senesinde hisseler dağıtılmayan	457.817	36
	3.051.642	88

1906 senesinin sonunda hisseler isabet eden kâr 3.051.642 frank 88 santime ulaşmıştır ki, bu meblağ aşağıdaki şekilde dağıtılmıştır:

	frank	santim
Nizama göre ihtiyat akçesine koyulan meblağ	129.691	28
Hisselerin resûlmal akçesi olmak üzere ödenecek olan	41.600	
Nizama göre meclis-i idare azasına verilen ikramiye	15.625	96
Toplam	186.917	24

²⁶¹ BOA. İ.TNF. 17 / 45, s.38.

İmha edilmeyen hisseler faiz nizamı olan %5	2.109.415	
	2.296.362	24

	frank	santim
Yukarıda zikredilen kâr hissesi	3.051.642	88
Yukarıdaki gibi ödenen	2.296.362	24
	755.280	56

42.500.000 franklık hisse senetlerine %1 oranında bir kâr verilmiştir ki, bunun miktarı 425.000 franga ulaşmış ve geri kalanı 330.280 frank 50 santim gelecek senenin safi hasılatına dahil edilmek üzere kapatılmıştır.²⁶²

- 1906 senesi hisse senetlerine dağıtılan meblağın toplamı $2.109.415 + 425.000 = 2.534.415$ frank
- Şirket, Haydarpaşa ile Pendik arasındaki hattın yapımı için 100.000 lira, yani 2.300.000 frank
- Konya Ovası çalışmaları için 19.500.000 frank
- Toplam olarak 21.800.000 frangı nakden sarf etmeye mecbur olacağından şu hale göre artırılmış olan hisse senetlerinin hakikî kıymeti, yani ödenmiş olan miktar, 21.800.000 franga ulaşırsa hisse senetlerine dağıtılacak akçe aşağıdaki şekilde hesap edilecektir.

	frank
Yukarıda zikredildiği üzere hududun işletilmesinden ve şirketin mevcut hisselerinden dolayı	2.534.415
Çifte Hat ve Konya Ovası için hükümet tarafından ödenmesi şart olan %5 faiz	1.090.000
	3.624.415

Zikredilen meblağ aşağıdaki şekilde genel hisseler dağıtılacaktır:

	frank
Henüz imha edilmeyen 42.188.300 frangın %5 faiz nizamiyesi	2.109.415
Yeniden tedavüle konulacak 31.800.000 frangın %5 faiz nizamiyesi	1.090.000
	3.199.415

²⁶² BOA. İ.TNF. 17 / 45, s.39.

Meblağ, yukarıda zikredilen 3.624.415 franktan indirildiğinde 425.000 franklık bir kâr meydana gelir ve bu kâr $42.500.000+21.800.000=64.300.000$ frank kıymetinde hisse senedine dağıtılmasıyla %0,66 bir kâr meydana çıkar. Velhasıl hisse senetleri artırılmadığı durumda her hisseye faiz nizamı olan %5'ten fazla olarak %1 frank bir kâr verilirken hisse senetlerinin miktarı artırıldığı takdirde %5 nizamî faizden başka yalnız %0,66 santim bir kâr verilecektir. Yani %0,34 oranında bir indirim meydana çıkacaktır. Konya Ovası çalışmalarının yapılmasından dolayı hududun gayri safi hasılatı temin edilen miktarı geçeceği öngörüldüğünden ve fazlanın %75'i şirkete ait olduğundan hisse senetlerinde bu fazladan dolayı epeyce bir kâr elde edileceği ümit edilebilir. Şu da ilaveten arz edilir ki, hisse senetlerinin miktarı artırılmayıp da ödenmemiş olan hisse başına 200 frank olduğu durumda kâr yine yukarıdaki oranda inecektir. Şöyle ki, faiz ve resülmal olarak 300 frank ödenmiş olan hisse başına 18 frank veriliyorken, 500 frank ödenmiş olan hisse başına yalnız 28 frank verilecektir. Bu da %5 etmiş demektir. Bu hesaplar, hisselerin piyasadaki fiyatına bakılarak değil, ödenen meblağa göre düzenlenmiştir.²⁶³

Tablo 10: Anadolu Osmanlı Demiryolu'nun 1906 senesi sonunda mevcut olan ihtiyat akçesi²⁶⁴

	frank	santim		Osmanlı lirası	guruş
İhtiyat akçe-i nizamiyesi	1.476.431	41	yani	64.962	98
Husûsi ihtiyat akçesi	5.030.419	36		221.338	45
Fevkalade ihtiyat akçesi	1.000.000			44.000	
Kambiyodan dolayı terettüb	469.952	58		20.677	91
idilecek noksana mukabil	7.976.803	35		250.979	34
Hudud ve edevat-i	8.472.199	70		372.776	79
müteharrikenin tecdidi için	16.449.003	05		723.756	13
ifraz olunan ihtiyat akçesi					

2.4.3 İhalede Gecikme Yaşanması

Konya Ovası'nın sulaması hakkında Anadolu Osmanlı Demiryolu İdaresi'yle yapılan müzakerelerin sonucu padişaha sunulmuştur. Bu konuda 11 Nisan 1907'de Anadolu Osmanlı Demiryolu Genel Müdürü Huguenin tarafından gönderilen tezkire suretine göre, şirketin amacı Konya Ovası'nda yer alan geniş arazilerin ekilmesi için gereken suyu tedarik ederek bölgenin bayındırlığını temin etmek ve bu vesile ile de padişah dairesinde güzel bir hizmet göstermektir.

²⁶³ BOA. İ.TNF. 17 / 45, s.40.

²⁶⁴ BOA. İ.TNF. 17 / 45, s.42.

Huguenin, şirketin tecrübeleriyle ünlü ihtisas erbabı bir takım mühendisler istihdam ederek 4 seneyi aşan bir süre zarfında kesintisiz yapılan inceleme ve fennî düzenlemeler sonucunda gayet mükemmel bir proje ve keşifnameler düzenlendiğini ifade etmiştir. Ayrıca Huguenin, şirketin nezarete sunmuş olduğu tekliflerin şirkete hiçbir kar getirmeyip sadece masraflarını kapatabilme amacına yönelik olduğunu, şirketin maksadının yalnızca hükümete hizmet etmek ve eldeki araçlarla demiryolunun geçtiği geniş bölgenin ilerlemesine ve servetine katılmak arzusuna yönelik olduğunu ifade etmiştir. Şirketin lüzum görülen paranın tedariki için hisse senetlerinden ibaret bulunan sermayenin iki katına çıkarılmasını teklif ettiğini; ancak yalnız hissedarları alakadar eden bu sermaye artırma işleminin bazı gecikmelere sebep olduğunu düşündüklerini; bu işlemin Hazine'ye dokunur bir yanı olmadığı gibi memleketin kalkınmasını sağlayacak girişimin gereği olan paranın tedariki için tek araç olduğunu ilave etmiştir. Şirketin yaptığı hesaplara göre, Konya Ovası'nın sulaması için yapılan araştırma ve inceleme masrafı ile mühendisler, fennî memurlar ve diğer müstahdemlerin masraflarının toplamı mart ayında 500.000 frangı geçtiğini ve bu kadar yüklü masrafa ulaşan memurların kalıcılığını devam ettirmek şirket tarafından imkansız olduğu için bunlara yol verme zorunluluğunun açığa çıktığı ancak bu gibi uzmanlar yabancı memleketlerde çok aranmaları bakımından yeterli maaş ve kolaylıkla iş bulacaklarından bunlara yol verildiği takdirde yeniden toplamak ve yabancı devletlerden getirmek için büyük zorluklar yaşanacağını da ifade etmiştir. Ayrıca Huguenin, bu durumun sonsuza kadar devamı edemeyeceği gerekçesiyle şirket tarafından sunulan projelerin kabul edilmemesi durumunda; şirketin harcadığı masrafın karşılanmasını ileride talep etme haklarını koruduğunu ekleyerek vakit kaybetmeden bir karar alabilmek üzere teklifleri hakkında bir kesin cevap verilmesini talep etmiştir.²⁶⁵ Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi ile müzakereler sürerken Şirket Direktörü Mösyö Huguenin'in Almanya'ya dönme mecburiyeti nedeniyle uzun süredir netice alınmayan Konya Ovası Sulama Projesi hakkında hazırlanan mukavelename taslağı, İzzet Paşa'nın da hazır olduğu bir görüşme ile güncellenmiştir.²⁶⁶

Sadrazamın huzuruna gelmiş olan Almanya sefir vekili, Konya Ovası'nın sulanması işine bir karar verilmemesi ve başka konular ile ilgili Almanya Hariciye Nazırının ortaya koyduğu şikâyetlerden söz açıldığında, Konya Ovası'nın sulanmasına ilişkin teklif devletçe incelemeye gerek olduğu ve gereğinin yapılmasına başlanacağını anlaşılmayla açıklama ve ifadelerin hepsini onaylamıştır. Vekil, şikâyetlerin Mösyö Çarski'nin noksan bilgisinden ileri geldiğini beyan etmiş ve padişahın iyilik ve yardımlarına karşılık tabi olduğu hükümetin hiçbir şey demeye hakkı olmadığını ilave etmiştir. Açıklamaları dikkate alarak tabi olduğu hükümete

²⁶⁵ BOA. Y.MTV. 298 / 164.

²⁶⁶ BOA. Y.PRK.HH. 38 / 14 (10 Recep 1325 / 19 Ağustos 1907).

telgraf yazacağını ve perşembe günü bu telgrafi göstererek şimdiye kadar yaptığı ıslahat ve işlemler hakkında açıklama alınacağını vaat etmiştir.²⁶⁷ Almanya sefirinin yanına giderek Konya Ovası'nın sulanması hakkında padişah emri kendisine anlatılıp bildirildiğinde sefirin hoşnut olduğu beyan edilmiştir. Ancak ihalenin verilmemesine dair şikâyetlerin şüpheden ileri gelmediği, Almanya'da işlerin hızlı yürütülmesi ve pazar günlerinde bile çalışılmasına alışılmış olmasından dolayı her yerde böyle yapıldığı zannıyla bu işlerin şimdiye kadar bir sonuca varamamasının farklı değerlendirildiği ifade edilmiştir. Bir zamandan beri bu konuda çıkarılan bazı şayialara sonraki olaylar da bağlandığından suizana yol açtığı da ilave edilmiştir. Bu işler hakkında Berlin tarafında suizan meydana gelmiş ise bu etkiye göre uygun cevap verilemeyeceği zannıyla henüz talimat istemediğini ve zaten bugün meydana gelecek toplantıda da kesin bir karar alınamayacağını ifade ile tekrar teşekkür etmiştir.²⁶⁸ Konya Ovası'nın sulanması ve diğer konulardaki dilekçelerin gecikmesinden dolayı Almanya sefir vekilinin sözlü olarak verdiği ifadelerden sonra işin yeniden incelenip görüşülmesi gereğine karar verilmiştir.²⁶⁹

2.5 Sulama Çalışmalarına Dair Mukavelename ve Şartname

Hassa Hazinesi ve şirket arasında meydana gelen görüşmelerin sonucunda bir mukavelename layihası kaleme alınmıştır. Hassa Hazinesi ile kararlaştırılan mukavelename layihasında gerek imalat gerek sulama hususlarında eksikliklerin çıkmasında Heyeti Umumiye tayinine dair bir fıkra yer almış olsa da taahhütlerini tamamlamak için şirkete yetki verilmesini kapsayarak her türlü anlaşmazlığın Osmanlı mahkemelerinde görüşüleceği şeklinde bu fıkranın düzeltilmesi daha uygun bulunmuştur. Ayrıca inşaat zamanında belirlenecek komiser maaşının şirket tarafından ödenmesi, bu konuyla ilgili evrak ve işlemlerin damga vergisine tabi olması, devlet ormanlarından ücretsiz verilmesi istenilen odun ve kerestenin vergisinin şirket tarafından verilmesi, imalatın işletmeye uygun hale gelmeden kabul edilmemesi, sitüasyonların faizinin basit faiz olması gibi bazı kayıtlar eklenmiştir. Ancak bu meselede asıl mevzubahis olacak şey imalat masraflarının belirli miktardan ibaret olup Hassa Hazinesi tarafından yazılan layihada imalat için birer kıyas tayini ve o hesap üzere tüm imalat için 19.500.000 frank olarak belirlendiği halde dayanakları gösterilmemiştir. 20 Ekim 1907 tarihli tezkirede şirket keşif çalışmalarının içerik ve ayrıntılarını içerir keşif evrakları ile kesin plan ve profilleri verme konusunda özürlerini bildirmesinden dolayı bu evraklar görülmedikçe görüş bildirilemeyeceği nezaret tarafından şirkete bildirilmiştir. Bunun üzerine bu evrakların tamamen gösterilmesiyle

²⁶⁷ BOA. Y.A.HUS. 514 / 75 (17 Recep 1325 / 26 Ağustos 1907).

²⁶⁸ BOA. Y.PRK.TŞF. 8 / 49 (13 Şaban 1325 / 21 Eylül 1907).

²⁶⁹ BOA. İ.HUS. 159 / 69 (02 Ramazan 1325 / 9 Ekim 1907).

Fen Müşaviri Servi en ile Turuk ve Maabir Müdürü Hulusi Beyefendi tarafından tarafsız değerlendirilerek yapılan incelemeyi içeren layihada a ıklan ğı üzere, incelenen keşif evraklarının içeriğine bakılarak ve bu gibi masrafların emsaline nispeten mukavelenamedeki cetvelde yazılı fiyat esasen ölçülüdür. Fakat bu fiyata keşif masrafları için 600.000 frank, memur ve müstahdemlerin maaşları, müteahhidin k arı ve diğer tahminî masraflar için inşa masraflarının %15'i oranıyla 2.500.000 frank da dahil edildiğinde cetvelde yazılı fiyata bu iki kalemin ilavesiyle 3.100.000 frank belirlendiği anlaşılmıştır. Bu 3.100.000 frangın düzeltilmesiyle fiyatın ona göre belirlenmesi şirkete teklif edildiği halde bazı sebeplerle uygun bulunmamış olduğundan için Meclis-i V kelaca incelenmesi ve mal  yönü hakkında Maliye Nezareti tarafından düzenlenmesini gerektiren layihanın da ilavesiyle verilecek karara göre gereği yapılacaktır.²⁷⁰

7 Ekim 1907 tarihli bir vesikadan Hassa Hazinesi adına Nazır Sakızlı Ohannes Efendi ile Anadolu Osmanlı Demiryolu  irketi Genel Müdürü Mösyö Edward Huguenin arasında 24 maddelik bir mukavelenamenin kararla tırıldığı anlaşılmaktadır.²⁷¹ Ancak bu mukavelename maddelerindeki eksik veya uygunsuzluklar sebebiyle bazı değişiklikler yapılarak 23 Kasım 1907 tarihli mukavelename maddeleri kararla tırılmı tır.²⁷² Yapılan bu değişikliklere göre, ilk mukavelenamenin yapılacak i lere dair olan,

- a. *Beyşehir Gölü'nün alçak sahillerine bentler inşası*
- b. *Tahminen 1.000 m uzunluğunda bir kanal kazmak üzere Beyşehir Gölü derinliğinde tarak çalışmasının yapılması*
- c. *175 km uzunluğunda olan  ar amba ve Beyşehir  aylarının düzenlenip temizlenmesi ve geni letilmesiyle sahillerinin gereken yerlerinde sağlamla tırma yapılması*
- d. *Karaviran Gölü'nün etrafında tahminen 30 km uzunluğunda bir kanal ile 22 km boyunda Balıklava Boğazı'ndan geçerek,  ar amba ve Beyşehir çaylarını bir diğerine bağlayan diğer bir kanal ki, her ikisinin toplam uzunluğu 50 km olarak, iki kanal kazılması*
- e. *Tahminen 580.000 dönüm olarak Konya Ovası'yla Karaviran Havzası'nda 1. 2. 3. ve 4. sulama ve tahliye kanallarının açılması (ancak Karaviran Havzası'nda 3. derecede kanalların tesisi gerekecektir.)*

²⁷⁰ BOA. Y.A.RES. 151 / 6, s.3.

²⁷¹ Bu taslak mukavelenamenin tamamı için bkz. BOA.  .HUS. 158 / 123, s.14.

²⁷² 23 Kasım 1907 tarihli mukavele için bkz. Ek 3.

- f. *Suların zaptı için Beyşehir’de kargir bir bent inşasıyla başlıca üç kıta su mehazi ve 2. ve 3. derecelerdeki kanallara kapılı girişler ve su taksimine mahsus savaklar, köprüler ve sifonlar vesaire inşası*
- g. *Şartnamenin 15. maddesinde ayrıntılı açıklandığı şekilde ayakları ve döşemeleri kargir olmak ve gelip geçmeye mahsus olmak üzere yeni baştan yapılarak, genişletilerek veya tamir edilerek 30 adet köprünün inşası*
- h. *Çarşamba Çayı üzerine betonarmeden bir su kemeri inşası*
- i. *Beyşehir Çayı üzerinde suyun akış hızını düzenlemek için kargir şelale inşası*
- j. *Ana cetvele ve özellikle Çarşamba Çayı’na münasip olan çeşitli mecraların götüreceği maddelerden ve yıkılmasından doğacak tehlikelerin engellenmesi için koruma çalışması yapılması*
- k. *Sulanacak arazi üzerinde gelip geçmek amacıyla işletme muamelatına mahsus yollar ve köprüler inşası*
- l. *15. maddenin 6. fıkrasının (a) ve (b) kısımlarında beyan edilen bekçi kulübeleriyle mağazalar ve de yollar müstahdemlerinin ikametine mahsus bina vesairenin inşası ve telgraf hatlarının tesisi*

Velhasıl şirket tarafından sunulan plan ve ileri sürülen şartlara göre sulama çalışmasının hepsi eksiksiz tamamlanıp teslim edilecektir.” şeklindeki 2. maddesi gerekli yerlere uygunluğu bilinmediği için kaldırılmıştır.

Bu ilk mukavelenamenin 1. maddesinde anlaşmazlık meydana geldiğinde taraflardan belirlenecek mümeyyizler arasında oybirliği sağlanmadığında bunlar tarafından üçüncü bir mümeyyiz atanacağı yazılmıştır. Ancak üçüncü mümeyyizin seçilmesinde de birlik sağlanamadığı takdirde ne yapılacağı gösterilmediğinden böyle bir anlaşmazlık çıkarsa üçüncü mümeyyizin padişah tarafından seçilip atanması yönünde değişiklik yapılması uygun görünmüştü de bu maddeye asıl mukavele metninde yer verilmemiştir.

Aynı mukavelenamenin damga vergisi muafiyetine dair 7. maddesinde değişiklik yapılarak her türlü gümrük, ithalat ve ihracat vergilerinden muaf tutulacağı, ancak damga vergisinin nizamnameye göre bütünüyle şirket tarafından ödenmesi zaruri bulunmuş ve bu madde son mukavelede de aynı madde sırasında bırakılmıştır.

İlk mukavelenamenin 13. maddesine göre, masrafların asgarî 17.000.000 frank, azamî 19.500.000 frank olacağı tahmin edilmiş ve 14. maddesinde ise bu azamî 19.500.000 frangın karşılığında yapılacak işler ve maliyetleri teker teker yazılmıştır. Ancak buradaki bütünlük nihâî mukavele maddeleri arasında bozulmuş ve asgari miktara kadar olan kısma ait işler 12. maddede iken, 17.000.000 franktan sonrasına ait işlere 16. maddede yer verilmiştir. Ayrıca

asgarî miktardan aşağı veya azamî miktardan yukarı bir maliyet oluşursa ne yapılacağı konusundaki belirsizlik de ortadan kaldırılmıştır.

İlk mukavelenamenin 12. maddesinde sözü edilen arazide kurulacak kuranın inşaatına mahsus olarak nakli gerekecek memur, amele ve levazımın Eskişehir'e kadar ücretsiz, Eskişehir'den Konya'ya kadar tarifede belirli ücretin yarısıyla taşınması yazılı ise de maslahata uygun olmadığı gerekçesiyle maddenin "demiryolu şartnamesinde belirli tarifenin yarı ücretiyle nakilleri" şeklinde düzeltilmesine karar verilmiştir. Bu madde mukavelenamenin 11. maddesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ilk mukavelenamenin 20. maddesinde sulanacak arazi mahsulatının yürürlükteki tarifeden %10 indirimli taşınacağı yazılı ise de gerek Ankara gerek Konya hatları şartnameleri hükümlerine göre tarifelerdeki değişiklik ve indirimlerin tüm gönderileri kapsamasına ve hususi tarifelerle nakliyat yapılmasının yasak olmasına dayanarak bu madde, demiryoluyla ücretsiz taşınacak diğer yardımlara ait görüldüğünden 11. madde yeterli görünmüş ve sözkonusu 20. madde nihaî mukavelenamede yer almamıştır.

İlk mukavelenamenin 17. maddesinde elde edilecek hasılatın şirkete verilecek yıllık taksitleri ödemeye yetmemesi durumunda Hassa Hazinesi tarafından 25.000 lira kadar akçe düzenlemesi kararlaştırılmıştır. Fakat bu işten meydana çıkacak gelirlerin Askerî Teçhizat Sandığı'na bırakılması halinde bu 25.000 lira ile noksan taksitin ne şekilde ve ne taraftan eklenip tamamlanacağını belirlenmesi ve açıkça belirtilmesi gerekli görülmüştür. Sonuç olarak bahsedilen 17. maddede gerekli eksik bilgiler de ilave edilerek yeni mukavelenin 13. maddesi düzenlenmiştir.²⁷³

Tüm bu düzenleme ve ilavelerden başka ilk mukavelename taslağında yer verilmeyen fakat 23 Kasım 1907 tarihli mukavelenamenin 13. maddesinin başında ve 15. maddesinin son fıkrasında da yer alan 1,1072 resülmal akçesi miktarı, bazı nüshalarda yanlış yazılmıştır. Şöyle ki, bu maddelerde gösterilen çalışmalar için şirket tarafından ikraz edilecek meblağın resülmal akçesinin yıllık miktarı mukavele gereği, 35 sene müddet hesabıyla 1,1072 olması gerekirken %1,072 olarak kaydedilmiştir. Bu şartlarla meblağın resülmal ödemesi için doğru hesap kabul edilecek miktar yıllık 1,1072 olduğu beyanıyla gereğinin yapılmasının şirketten istendiği, yıllık %5 faiz verilmek ve 35 senede bitirilmek şartıyla belirlenen borcun resülmal akçesi ‰1072 (on binde bin yetmiş iki) olması gerekeceği hesapla doğrulanmış ve bu konuda düzenlenen amortisman cetveli de bunu teyit etmiştir. Şu halde mukavelenameye resülmal akçesi olarak yazılmış ‰72 (binde yetmiş iki) şeklinde yanlış yazımından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Mukavelenamenin Divanı Hümayun kaleminde muhafaza edilen müsveddesiyle suretine 13. ve

²⁷³ BOA. *İ.HUS.* 158 / 123, s.8.

15. maddelerinde yazılı 1,072 resülmal akçesinin 1,1072 olacağına dair şerh verilmesi gerektiği anlaşılmıştır.²⁷⁴

Ticaret ve Nafia Nezareti'yle haberleşildikten sonra yapılan inceleme ve görüşmeler sonucunda bu girişim bayındırlık faaliyetlerinden olup Nafia Nezareti fennî heyeti tarafından ortaya konulan bazı düşüncelere göre esas mukavelenamenin gerekli tadilatı içerdiği fakat Hassa Hazinesi yerine Nafia Nezareti'nin yazılması uygun olacağı belirtilmiştir. Meydana çıkacak gelirlerden Hazine'nin faydalanmasıyla şirketin avans edeceği meblağın resülmal ve faizinden, tamir ve işletme masraflarından fazlası Askerî Teçhizat Sandığı'na ait olmak ve Hassa Hazinesi arazice faydalanılmak üzere imalatın Hazine namına yapılması gerekeceği anlaşılmıştır. Şu halde işin fennî ve malî yönünün ona göre tekrar incelenmesiyle yeniden bir mukavelename düzenlenmesi gerekli görünmüştür. Malî ve fennî yönlerinin de Ticaret ve Nafia nezaretleri tarafından incelenmesi ve Şirket Müdürü Mösyö Huguenin ile müzakere edilerek ona göre düzenlenecek mukavele layihasının gönderilmesi hususunun bu nezaretlere havalesi uygun görülmüştür. Daha önce fiyatın yeniden belirlenmesi şirkete teklif edildiği halde bazı sebeplerle uygun bulunmamıştı. Bu konuda fennî heyet tarafından yazılan layiha ile düzenlenen mukavele ve şartname layihalarının gönderildiği ortaya konulmuştur. Maliye Nezareti'nin cevap tezkiresinde de inşa çalışmaları için asıl masraf olarak hedef miktar 19.500.000 frangı geçerse fazlası hükümete ait olmaması ve aşağı olursa o miktar üzerinden ödenmesi şartıyla bu masrafların faiz ve resülmalin ödeme şeklini içererek Mösyö Huguenin hazır olduğunda mukavelenameye dahil edilmek üzere kararlaştırılan özel maddeler taslağı gönderilmiştir.

İşin malî yönü hakkında Maliye Nezareti'nce şirket müdürüyle kararlaştırılan maddeler gereğince, çalışmaların kesin kabul işlemlerinin yapılması tarihinden itibaren çıkacak masrafa senelik %5 faiz ve %1,72 resülmal akçesi ödenecektir. Buna karşılık demiryolları teminatıyla borçlara tahsis edilmiş olan aşar fazlalarından Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi vasıtasıyla toptan yıllık 25.000 Osmanlı lirası verilecektir. Bununla birlikte sulanacak arazinin 15 sene aşar gelirlerinin tamir ve işletme masrafları indirildikten sonra kalacak safî miktarının, sulama işi gelirlerinin işletme masraflarıyla daimi tamirat fazlasının, temizlenip sulanacak arazide İslam muhacirlerin yerleştirileceği yerlerden başka İslam karyeleri oluşturulmak üzere taliplilerine satılacak arazilerin bedeli karşılık tahsis edilerek 35 senede ödeneceği anlaşılmaktadır. Bu karşılıklardan başka sulanacak arazide hasılat fazlası olduğu menşei şahadetnameleriyle ispatlanacak olan mahsulattan çıkacak ücretler ayrıca deftere kaydedilerek bundan mukavele gereğince şirkete ait meblağ verildikten sonra fazla çıkması halinde bu fazla kısım, masraflara

²⁷⁴ BOA. Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.) 117 / 139 (22 Zilhicce 1325 / 26 Ocak 1908); BOA. BEO 3240 / 242984 (29 Zilhicce 1325 / 2 Şubat 1908).

karşılık tutulmuştur. Ayrıca tahsis edilen bu hasılat yetmediği takdirde farkı hükümet tarafından diğer gelirlerden tamamlanacağı, fazla geldiğinde ise fazlasının resülmale mahsup edileceği ve hükümet istediği zaman başka sarfiyatın kısmen ya da tamamen resülmalin ödenmesiyle 35 seneden önce hesap kapatmada serbest olacaktır. Taksitlerinin tarihinde şirkete verilmesi karşılığında buna dair bir tezkire alınacaktır. Bahsedilen karşılıklardan başka sulanacak arazinin fazla hasılatından olduğu ispatlanacak olan mahsulatın nakliye ücreti ayrıca deftere geçirilerek bundan imzalanan mukavelat gereğince şirkete ait meblağ ödendikten sonra fazla kalması halinde hesap edilerek inşa çalışmalarının faiz ve resülmaline verilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu layihaların diğer maddeleri ve şartname içeriği gereği maksat ve maslahata uygun ve meydana çıkacak arazinin şirketin yabancı muhacirlerin alınıp yerleştirilmesine ve sulama çalışmasına müdahaleye yetkisi olmayacağı hakkında adı geçen müdürden onay alınıp okunan senedin meali de maksadın teminine yeterli bulunmuştur. Bu nedenle Maliye Nezareti tarafından kararlaştırılan maddelerin de eklenmesiyle mukavele, şartname ve mektubun bağlı olduğu nezaret tarafından imzalanıp verilmesine karar verilmiştir.²⁷⁵

Mukaveleye ek olarak ayrı tarihte düzenlenen mektubun müsvedde suretine göre, Konya Ovası'nın sulanması hakkındaki mukavelenamenin 13. maddesinde yazılı karşılıklardan başka, 3 Ekim 1888 ve 15 Şubat 1893 tarihli mukavelenameler ile ek olan 20 Ocak 1898 tarihli mukavele mucibince hasılat fazlalarından şirkete verilmesi temin edilen hisseden eskiden olduğu gibi ödenecektir. Mukavele ahkâmına hâlel getirmemek şartıyla bu temizleme ve imla çalışmaları sayesinde Konya Ovası'nda yetiştirildiği komiserlik tarafından tasdik edilen mahsulatın nakliye ücretlerinden Bağdat ve Ankara hatlarına ait olan hisseler tamamen Konya Ovası temizleme ve sulaması hakkındaki mukavelenamenin 11. maddesi gereğince çalışmalardan dolayı çıkacak masrafların faiz ve resülmaline karşılık tutulacaktır. Bu ücretlerden Konya Hattı'na düşen hisseden de ek mukavelenin 1. maddesi ahkâmına uygun olarak kilometre başına 7.000 frank yani 307 lira 69 kuruş yıllık gayri safi hasılatı tamamlamak için gerekli olan meblağın ödenmesini, geri kalanını da sulama işleri faiz ve resülmaline ayrılması uygun görülmüş ve bu şekil müzakere esnasında da kabul edilmiştir.²⁷⁶

Sonuç olarak mukavelename metninde herhangi bir açıklık, yanlışlık veya eksiklik olmaması için Sakızlı Ohannes Efendi ile Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi Genel Müdürü Mösyö Edward Huguenin arasında kararlaştırılan maddelerden bazıları silinmiş, bazıları

²⁷⁵ BOA. Y.A.RES. 151 / 6, s.5.

²⁷⁶ BOA. Y.A.RES. 151 / 6, s.10; BOA. A.}DVN.MKL. 47 / 2.

değiştirilmiş, bazıları birleştirilmiştir. Nihayetinde 23 Kasım 1907 tarihinde Hassa Hazinesi yerine Maliye Nezareti yazılarak Şirket ile Maliye arasında mukavelename imzalanmıştır.²⁷⁷

2.6 Sitüasyon (Hakediş) Raporu

1907 yılında ihaleyi üstlenen Anadolu Demiryolu Şirketi, 1908’de çalışmalara başlamış ve altı ayda bir ilerleme raporları hazırlamıştır. Mukavele ve şartname hükümleri gereği başlayıp devam eden iş için 1 numaralı sitüasyon (hakediş) raporu 01.07.1908-31.12.1908 tarihleri arasında yapılmış işlere ait ve sulama komiseri ile iki muavini tarafından onaylı olup miktarı 1.589.137 franktır.²⁷⁸

Tablo 11: Sitüasyon (Hakediş) raporları²⁷⁹

No	Ait Olduğu Aylar	Miktar (Fransız Frangı)	Toplam Miktar (Fransız Frangı)
1	01.07.1908 - 31.12.1908	1.598.137	1.589.137
2	01.07.1908 - 30.06.1909	2.566.208	4.155.345
3	01.07.1908 - 31.12.1909	3.174.145	7.329.490
4	01.07.1908 - 30.06.1910	3.235.750	10.565.420
5	01.07.1908 - 31.12.1910	2.447.220	13.012.460
6	01.07.1908 - 30.06.1911	1.279.790	14.292.250
7	01.07.1908 - 31.12.1911	2.060.845	16.353.095
8	01.07.1908 - 30.06.1912	457.170	16.810.265
9	01.07.1908 - 31.12.1912	1.412.685	18.222.950
10	01.07.1908 - 30.06.1913	601.450	18.824.400
11	01.07.1908 - 31.12.1913 (son)	675.600	19.500.000

²⁷⁷ Kararlaştırılan ve imzalanan bu mukavelename maddelerinin ayrıntısı için bkz. Ekler bölümü Ek 3.

²⁷⁸ Ölçer, *İrva ve İska*, s.60.

²⁷⁹ Ölçer, *İrva ve İska*, s.60.

Tablo 12: Konya Ovası Sulama Projesi'nin son hakediş raporu (31.12.1913)²⁸⁰

Madde	İşin açıklaması	Miktar	Birim	Birim fiyat (frank)	Tutar (frank)
BEYŞEHİR GÖLÜ					
1a	Sedde yapımı	1.000	m	50	50.000
1b	Beyşehir Gölü giriş kanalı	1.000	m	200	200.000
1c	Beyşehir Regülatörü	1	adet	600.000	600.000
BEYŞEHİR VE ÇARŞAMBA ÇAYLARI					
2a	Beyşehir Çayı düzenlenmesi	60	km	21.000	1.260.000
2b	Çarşamba Çayı düzenlenmesi	37	km	28.725	1.062.825
	Apa Köprüsü'nden başlayan kanalın düzenlenmesi	53	km	16.075	851.975
	Demiryolunun kuzeydoğusunda kanalın düzenlenmesi	25	km	9.600	240.000
SUĞLA GÖLÜ'NÜ DOLAŞAN KANALLAR					
3a	Çevirme kanalı yapımı	30	km	87.000	2.610.000
3b	Mavi Boğaz kanalı yapımı	20	km	56.260	1.125.000
KONYA OVASI ANA KANALLAR					
4a	Birinci esas kanalın açılması	243.973	dönüm	14,75	3.598.600
4b	Sanat yapıları	243.973	dönüm	6,25	1.768.800
	İkinci esas kanalın açılması	110.295	dönüm	10,25	1.130.515
	Sanat yapıları	110.295	dönüm	6,75	744.485
SUĞLA GÖLÜ'NDE İMALAT					
	Kanal açılması	20.000	dönüm	12,25	245.000
	Sanat yapıları	20.000	dönüm	6,75	130.000
ÇEŞİTLİ İŞLER					
	Personel için binalar				150.000
	Telgraf hattı				100.000
	TOPLAM				15.867.400
	KEŞİFTEN ÇIKARILAN				3.632.600
	HAKEDİŞ TOPLAM				19.500.000

²⁸⁰ Bildirici, *Konya Karaman*, s.103.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PROJE ÇALIŞMALARI SIRASINDA VE SONRASINDA YAŞANAN SORUNLAR

Konya Ovası'nın sulanmasına dair mukavelenamenin imzalanmasından sonra, çalışmalar devam ederken veya bittiğinde bir takım sorunlar meydana gelmiştir. Bu sorunların başlıcalarını, arazilerin istimlak bedellerinin ödenmemesi, arazilerin usulsüz şekillerde zabtedilmesi, çeşitli güvenlik sorunları, meydana çıkan boş arazilere yabancıların yerleştirilmemesi, projede yapılan bazı yön değişiklikleri, bazı yerlerin eskiden sulandığı halde çalışmalardan sonra sudan mahrum kalmaları, çalışmalardan kaynaklanan taşkın hadiseleri, sulama kanallarında balık avlanması ve oluşan bataklıkların hastalıklara sebep olması oluşturmaktadır. Bu sorunlar üzerinde en çok durulan meseleler olup içeriklerine göre halkın talepleri, şirketin veya devletin çıkarları doğrultusunda çözüme kavuşturulmaları için bir takım adımlar atılmıştır.

3.1 Arazi İstimlak Bedellerin Ödenmemesi ve Projede Bazı Aksaklıklar

Mukavelenamenin imzalanmasıyla arazi üzerinde yapılacak çalışmalar bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Şöyle ki, çalışmalar sebebiyle geçici olarak işgal edilecek veya kalıcı olarak istimlakı yapılacak arazilerin belirlenerek bu araziler için sahiplerine bir bedel verilmesi gerekmiştir. Buradaki sorun ise bu arazi bedellerinin sahiplerine verilmemesi ve bu meselenin uzayıp gitmesi olmuştur. Birçok defa talep edilmesine rağmen bedellerin ödenmemesiyle arazi sahipleri bu duruma çözüm bulunmadıkça doğal olarak arazilerini vermek istememişler ve çalışmalara engel olmaya çalışmışlardır.

Konya Ovası'nın sulanması çalışmalarının yapılması için öncelikle arazi üzerinde bazı incelemeler yapılarak haritalar çıkarılarak istimlak ve işgal edilecek araziler belirlenmiştir. Buna göre, Çumra ve Alanokçu nahiyeleri dahilindeki araziler için 2 numaralı harita, Beyşehir Nahiyesi'nde kesin olarak istimlakı, geçici olarak da işgali gereken araziye dair Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi tarafından 3 numaralı harita düzenlenmiştir. Haritanın Demiryolları Müdüriyeti ile Fen Müşavirliği tarafından incelenmesiyle mahsus mukavelenamenin 5. maddesi ahkâmınca kırmızı renk ile boyanmış olan arazinin kesin olarak istimlakı, sarı renk ile boyanmış arazinin de geçici olarak işgali ve yine sarı renkte tarama ile gösterilen mahallin bugün su altında bulunup şirket tarafından imla edildikten sonra inşaatın sonunda hükümete ait olacağı ifade edilmiştir.²⁸¹ Alibeyhöyük Yaylası Nahiyesi'nde yer alan set ile su mehazı ve taş ocağı ile Çumra Nahiyesi'nde avadanlık koyulmasına mahsus bir bap mağazanın inşası

²⁸¹ BOA. BEO 3335 / 250121 (16 Cemaziyelevvel 1326 / 16 Haziran 1908).

gereklidir. Geçici ve kesin işgali gereken araziye dair Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi tarafından düzenlenip gönderilen 6-7-8 numaralı 3 kıta harita, mahsus mukavelenamenin 5. maddesi hükmünce demiryolları müdüriyetiyle fen müşavirliği tarafından incelenmiştir. Bunlardan 6 numaralı haritada kırmızı renk ile boyanmış arazinin kesin, sarı renk ile boyanmış arazinin geçici, 7 ve 8 numaralı haritalarda sarı renk ile boyanmış arazinin de aynı şekilde geçici istimlakı gerekeceği ifade edilmiştir.²⁸² Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi'nden iki nüsha olarak gönderilen harita, Demiryolları Müdüriyeti'yle Fen Müşavirliği'nce tetkik edilerek kırmızı boya ile boyanmış olan arazinin sulama çalışmaları için geçici olarak işgali lazım olduğu tasdik edilerek bir nüshası şirkete iade edileceği gibi bir nüshası da ek olarak gönderilmiştir.²⁸³ Bahsi geçen 5. maddeye göre, tüm toprak ve sanayi imalatı ile yollar açılması, lazım olan binaların inşası, taş ve kum çıkarılması için gereken yerler, boş miri arazilerden ise ücretsiz şirkete teslim edilecektir. Ancak bu yerlerin kişilerin elinde bulunduğu durumda da Hazine'ce usul ve nizamına uygun şekilde istimlak ile aynı şekilde ücretsiz şirkete teslim edilecek; geçici işgali gereken araziler de çalışmaların devamı süresine mahsus olmak üzere geçici ve ücretsiz olarak şirkete teslim edilecektir. Gerek daimi ve gerek geçici şekilde işgal edilecek araziye ait haritalar, çalışmalar ilerledikçe şirket tarafından düzenlenip Ticaret ve Nafia Nezareti'ne verilecektir. Bunlar veriliş tarihinden itibaren 1 ay zarfında nezaretçe incelenerek ya olduğu gibi veya gereken tadilatın yapılmasıyla onaylanıp Hazine'ye gönderilecek ve Hazine tarafından da bu arazi 2 ay zaman zarfında şirkete teslim edilecektir. Şu kadar ki, bazı mücbir sebeplerden dolayı bu arazi yazıldığı gibi 3 ay zarfında şirkete teslim edilemediği takdirde çalışmaların müddeti de tehir eden müddet kadar uzatılacaktır. Şirkete teslim edilmiş olan tüm arazi, çalışmaların bitiminde tamamen hükümete iade edilecektir.²⁸⁴ Bu harita ve defterlere göre, Çumra ve Arıkoran Nahiyesi'ndeki arazinin hükümete, Alihöyük Nahiyesi'yle yaylasında bulunan araziden bir kısmının ahaliye bir kısmının hükümete ait olduğu ve Alanokçu ile Çumra nahiyelerinde geçici olarak işgali gereken arazinin kişilerin uhdesinde bulunduğu anlaşılmıştır.²⁸⁵ Mukavelenamede belirli müddetler bulunmasına rağmen bu arazilerin henüz şirkete teslim edilmediği Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi'nden 8 Temmuz 1908 tarihli tezkirede bildirilmiştir.²⁸⁶

²⁸² BOA. DH.MKT. 1205 / 1, s.17.

²⁸³ BOA. ML.EEM. 659 / 14 (19 Mart 1324 / 1 Nisan 1908).

²⁸⁴ BOA. BEO 3286 / 246438 (04 Rebiülevvel 1326 / 6 Nisan 1908); BOA. BEO 3335 / 250121.

²⁸⁵ BOA. BEO 3359 / 251857 (20 Cemaziyelahir 1326 / 20 Temmuz 1908); BOA. BEO 3286 / 246438; BOA. DH.MKT. 1205 / 1, s.17.

²⁸⁶ BOA. BEO 3358 / 251815 (19 Cemaziyelahir 1326 / 19 Temmuz 1908).

Mukavelenamenin 5. maddesine dayanarak haritalarda gösterilen araziden geçici olarak işgal olunacak arazilerin sahiplerine münasip bir işgal bedeli verilmesi, kesin istimlak edileceklerin ise mahallince teşkil edilen komisyon marifetiyle bedelleri takdir edilip vilayet emval-i umumiyesinden ödenerek istimlakıyla şirkete teslimi hususları vilayete ve defterdarlığa tebliğ edilmiştir.²⁸⁷ Buna rağmen Beyşehir civarında bazı arazi sahiplerinin arazi bedelleri henüz ödenmediği gerekçesiyle inşaatı tatil ettirmiş olduğu; mahalli hükümetin ise ellerinde harita bulunmadıkça ödeme yapılmaması şeklinde emir alındığını ifade ettiği anlaşılmıştır. Ancak bahsedilen araziye ait 3, 10 ve 14 numaralı haritalar vaktiyle Maliye Nezareti'ne gönderilmiştir.²⁸⁸ Konya vilayetine gönderilen ve gerek gönderilebilecek harita ve defterlerde yazılı arazi bedellerinin mahsus komisyon marifetiyle belirlenmesinden sonra bedellerinin umumi emvalden ödenmesiyle teferruğ²⁸⁹ edilerek hükümet namına kayıtlarının tashihine karar verilmiştir. Teferruğ edilen emlak ve arazi bedellerinden dolayı hükümette hiçbir alacakları kalmadığına dair sahiplerden birer de ibraname alınması, satın alınacak arazinin miktarı, müfredatı, sahiplerinin isimleri, hangi tarihte ferağ²⁹⁰ edildiği ve kaç kuruş bedel verildiği bulunmak üzere defterler düzenlenip gönderilmesi için defterdarlığa yazılmıştır.²⁹¹

İstimlak işlemlerinin yapılması ve bedelleri ödenmemesinden dolayı bu arazi sahiplerinin şirketçe icra edilen çalışmaları engellemeye teşebbüs ettikleri Konya vilayetinden ve komiserlikten çeşitli tarihlerde bildirilmiştir. Ancak arazi için sahiplerine verilmesi gereken bedellerin ödenmesindeki gecikme meselesi uzayıp gitmiş ve şikâyetlerin de artmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine Beyşehir Gölü'nden Konya Ovası'na isale olunacak su, sulama çalışmalarına dair tüm işlemleri tetkik etmek ve şirket ile ahalinin karşılıklı haklarını koruyarak tecavüz vukuuna meydan vermemek üzere bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonun yerine getireceği vazifeleri için de kararname düzenlenmiştir. Komisyonun görevini yapmaya başladığına dair Konya vilayetinden tahrirat alınmıştır.²⁹² İstimlak bedellerinin ödenmemesi konusunda Kumpanya aleyhine çok fazla şikâyet olması üzerine, istimlak meselesi Kumpanya Direktörü Mösyö Waldorp'a da sorulmuştur. Kendisiden arazi istimlakı meselesinde kumpanyanın da ahali ile birlikte zarar gördüğü, bundan hükümetin mesul olduğu ve ahalinin

²⁸⁷ BOA. DH.MKT. 2660 / 101 (22 Şevval 1326 / 17 Kasım 1908); BOA. DH.MKT. 2639 / 42 (29 Ramazan 1326 / 25 Ekim 1908).

²⁸⁸ BOA. DH.MKT. 2660 / 101.

²⁸⁹ Teferruğ: Satın alınan bir mülkün ferağ muamelesini icra ettirme yani eski sahibine ferağ ettirip kendi namına çevirme. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, s.1204.

²⁹⁰ Ferağ: Hukuk dilinde bir şahsın gayrimenkul mal üzerindeki tasarruf hakkını bir başkasına bırakmasını ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Bardakoğlu, "Ferağ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XII, s.351.

²⁹¹ BOA. ML.EEM. 751 / 49 (24 Haziran 1325 / 7 Temmuz 1909).

²⁹² BOA. DH.MKT. 2859 / 71 (09 Cemaziyelahir 1327 / 28 Haziran 1909).

paralarının verilmesi için oraya bir komisyon gönderildiği cevabı alınmıştır.²⁹³ Huguenin tarafından 9 Kasım 1908 tarihinde gönderilen mektuba göre, şikâyetlere rağmen ahali güzergâh üzerindeki kazıklar ile plançeteleri sökmeye devam etmektedir. Bu durum belli bir zarar meydana getirdiği gibi kazıkların yeniden yerlerine dikilmesi uzun bir müddete ihtiyaç duymakta ve bu tür aksaklıklar çalışmaların ilerlemesine de engel olmaktadır. Ayrıca Huguenin, bu gecikmelerden dolayı sorumluluk kabul etmediklerini, meydana gelecek zararın da tazminini talep etme hakları olduğunu ifade etmiştir. Köylüler tarafından kazıklara yapılan tahribat geçen mayıs ayında komiserliğe ve istimlak işlerinin yapılmaması sebebiyle meydana gelecek tehlikeler de nezarete bildirilmişti.²⁹⁴ Buna rağmen 1909 Şubat ayına gelindiğinde dahi köylülerin bentleri tahrib etmeye ve hayvanlarını serbest bırakarak ağaçları yok etmeye devam ettikleri yönünde şikayetler sürmüştür. Projede gecikmelere ve maddi zarara yol açan bu duruma karşı yerel idareye yapılan başvurulardan bir sonuç alınamadığı gibi günden güne arttığı da belirtilmiştir. Şirket, bu maddi zarara karşılık hükümetin sorumlu tutulacağı tekrar tekrar ifade etmiştir.²⁹⁵

Şirketin sözlü ve yazılı ifadelerine göre, halkın silahlı tehditlerine karşısında²⁹⁶ Beyşehir İstimlak Komisyonu şimdiye kadar kıymetleri takdir edilen arazi bedellerinin sahiplerine verilmemesi sebebiyle vazifelerini yapmaktan ve kıymet belirlemekten imtina etmişlerdir. Arazi sahibi olan ahali de mallarının bedeli kendilerine ödenmedikçe araziye bir kazma bile vurdurmayacakları konusunda mühendisleri ihtar etmişlerdir. İstimlak bedelinin verilmesindeki gecikmeden dolayı çıkacak üzücü sonuçlara dikkat edilerek köylülerin meşru haklarına uygun olarak acil bir netice elde edilmesi gerekli görülmüştür. Ödenecek meblağın miktarı, nezaret tarafından bilinmiyorsa da öyle çok bir yekûn teşkil edemeyeceği düşünülmektedir.²⁹⁷ Nitekim vaktiyle istimlak kanununa uygun olarak kıymetleri belirlenmiş ve deftere yazılmış olmasına rağmen bu arazi bedelleri uygulamada hükümetçe fahiş bulunmasından dolayı indirilmesi istenmiştir. Bedelleri ödenmeden evvel arazinin işgaline teşebbüs edilmesinden dolayı arazi sahiplerinin fiilen mukavemete kalkışarak arazilerini teslim etmedikleri, bu sebeple çalışmaların sekteye uğraması dolayısıyla şirketin zarara uğradığı Mösyö Huguenin tarafından ifade edilmiştir. Bu ifadelere göre, ücretin ödenmemesi, sadece arazi sahiplerinin şikâyetlerine değil; aynı zamanda bedeli ödenmemiş olan bu arazilerin işgaline başlanması sebebiyle zarara

²⁹³ *Anadolu Gazetesi*, No. 17, 26 Tesrin-i Evvel 1324 (8 Kasım 1908), s.2.

²⁹⁴ BOA. *DH.MKT.* 2668 / 36 (29 Şevval 1326/ 24 Kasım 1908).

²⁹⁵ BOA. *DH.MKT.* 2738 / 101 (24 Muharrem 1327 / 15 Şubat 1909).

²⁹⁶ BOA. *DH.MKT.* 2668 / 36, s.2.

²⁹⁷ BOA. *BEO* 3502 / 262595 (09 Safer 1327 / 2 Mart 1909); BOA. *BEO* 3515 / 263566, s.5 (27 Safer 1327 / 20 Mart 1909).

uğrayan şirketin de şikâyetine yol açmıştır.²⁹⁸ Şirketten gönderilen bir diğer tezkireden anlaşıldığı üzere, Beyşehir Bendi'nin üst tarafındaki setlerin kaplamalarının inşasına mahsus levazımatın tedarikine başlanır başlanmaz o civarda henüz bedelleri ödenmemiş olan arazi sahipleri tarafından cebir ve şiddet kullanılarak çalışmalara mani olunmuş ve çalışmaların maruz kaldığı sürekli tatiller şirketi zora sokmuştur. Şirket, bu duruma bir son verilmediği takdirde arazi istimlak bedellerinin ödenmesinde meydana getirilen yavaşlıktan dolayı uğradığı zarar ve ziyanı hükümetten istemeye mecbur kalınacağını tekrar ifade etmiştir.²⁹⁹

Arazi sahiplerinin bu konudaki çalışmaları engellemek ve tatil etmek için ittifak etmeleri yüzünden şirketin maruz kalacağı zarar ve ziyanın hükümetten talep edileceği ve aylık 15.000 franga ulaşacak faturanın kabul edilmesi gerekeceği haber alınmıştır.³⁰⁰ Bunun üzerine Şirket tarafından bu şekilde zarar ve ziyan davasına kalkışılması da devlet Hazinesine zarar vereğinden, bu durumun engellenmesi için bedellerin ödenmesi defterdarlığa tebliğ edilmiştir.³⁰¹ Bu sebeplerden ötürü istimlak işlemlerinin geciktirilmesi katiyen caiz olamayacağından bu tür işlemlerin ertelenmeden yapılıp bitirilmesi için istimlak edilecek arazi bedellerinin umumi emvalden ödenerek bu konuda gecikme ve şikâyetlerin çıkmasına meydan verilmemesi; şimdiye kadar nereler istimlak edilip bedelleri olarak ne kadar akçe ödenmiş ve hangi tarihte teferruğ edildiğini bildiren her ay sonunda birer kıta defterin düzenlenip Hazine'ye gönderilmesi telgrafla Konya vilayetiyle Defterdarlığı'na tebliğ edilmişti. Ancak cevaben alınan telgrafnamelerde emlaka fahiş fiyat takdir edilmesinden dolayı bahsedilen bedellerin yapılan tetkikat neticesine göre belirlediği beyan edilmiştir. Bununla birlikte nezaretten gönderilen bir kıta tezkirede de emlak ve arazi bedellerinin mahallî hükümet tarafından tayin edilen komisyonların keşif ve tahmin ettiğinden fazla olduğu haber alınmıştır. Bu sebeple tahmin edilen bedellerin ödenmesi sırasında padişah senetlerinde yer alan kıymetleri ile mukayese edilerek vergiye esas alınan kıymetlerden %50'den fazla olanların tekrar tetkiki ve kalan arazinin de bu muhammen kıymet üzerine vergilerinin tashihiyle suiistimallerin önü alınması gerektiği bildirilmiştir. Bu konuda gerekli tetkikat ve muamelatın yapılmasıyla hiçbir zaman suiistimallerin oluşmasına ve bu tetkikatın hızlandırılarak arazi bedellerinin ödenmesinin gecikmesinden dolayı süregelen şikâyetlere bir son verilerek tekrarına meydan verilmemesi vilayete bildirilmiştir.³⁰²

²⁹⁸ BOA. BEO 3510 / 263189 (20 Safer 1327 / 13 Mart 1909).

²⁹⁹ BOA. BEO 3515 / 263566, s.7.

³⁰⁰ BOA. Dahiliye İdare (DH.İD.) 49 / 11, s.27 (07 Rebiülahir 1332 / 5 Mart 1914).

³⁰¹ BOA. ML.EEM. 751 / 49 (24 Haziran 1325 / 7 Temmuz 1909); BOA. DH.İD. 49 / 11, s.35.

³⁰² BOA. BEO 3515 / 263566, s.3; BOA. BEO 3508 / 263065 (18 Safer 1327 / 11 Mart 1909).

Konya Ovası'nın sulanması için istimlak edilecek arazi bedellerinin daha önce tebliğ edildiği gibi vilayet mallarından hemen ödenmesiyle şikâyetlerin devamına katiyen meydan verilmemesi hakkında Konya vilayetine ve Defterdarlığı'na takdim edilen 21 Mart 1909 tarihinde yazılan telgrafname suretine göre, Konya Ovası'nın sulanması için istimlak edilecek arazi bedelinin vilayet mallarından ödenmesi evvelce ve araziye fahiş kıymet takdir edilmesinden dolayı lüzum görülen tetkikatın hızlandırılmasının ve arazi bedellerinin ödenmesinin geciktirilmesinden bahseden şikâyetlerin devamına meydan verilmemesi defaatle tebliğ edilmişti. Nitekim istimlakı kararlaştırılan arazi bedelinin ödenmemesi sebebiyle bunlar üzerine çalışmaların ve inşaatın icrasına sahipleri tarafından şiddetle muhalefet edileceği kumpanya tarafından beyan ile gecikmeden dolayı şikâyet edilmektedir. Bu nedenle istimlakı gereken arazinin bedellerinin mukavele ve usulü dairesinde vilayet mallarından hemen ödenmesiyle şikâyetlerin devamına ve bedeli ödenmeksizin arazi istimlakine katiyen meydan verilmemesi gerektiği tekrar beyan edilmiştir.³⁰³ Ancak Konya vilayetinden gönderilen 23 Mart 1909 tarihli telgrafnamede, istimlaki gereken yerlerden bir kısmının bedelleri verildiği gibi diğerleri için gerekli muamele de yapıldığı ve ahalinin şikâyetlerinin başka sebeplerden ileri geldiği ortaya konulmuştur.³⁰⁴

Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi Konya Ovası Ameliyatı İskaiyesi Müdüriyeti'nin 19 Mart 1910 tarihli mektup suretine göre, evvelce tekrar tekrar yapılan şikâyetlere rağmen Konya Ovası'nın sulama çalışmaları için istimlak edilen arazi bedelleri mahalli hükümet tarafından daima muntazam şekilde ödenmemektedir. Ayrıca merkez kazasında istimlak edilen arazi sahipleri de alat ödemesi beklemektedirler. Mahalli hükümet, emlak tahrir defterlerinin daha tamamlanmadığını ve köylülerin büyük kısmının muntazam tapu senetleri bulunmadığı söyleyerek mazeret beyan etmektedir. Konya'dan gönderilen telgrafnameye göre, alakadarların çalışmaları tatil için ittifak etmelerinden dolayı çalışmaların umumi bir tatile maruz kalabileceği ve bunun sonucunun şirkete verebileceği zarar ve ziyarı şirketin hükümetten talep mecburiyeti ihtimali doğmuştur. Bu sebeple müdüriyet, nazıra müracaat ederek ve ödemeleri muallakta kalan istimlak bedellerinin süresi geçmeden ödenmesi için telgrafla Konya vilayetine emirler verilmesini istirham etmiştir. İlave olarak birçok amelenin işleri tatil edildiği takdirde bu durumun doğurabileceği başka vahim sonuçlar da olabileceği belirtilmiştir.³⁰⁵ Ancak su kanallarının bazı bilgisiz kişiler tarafından tahrip edilmesi üzerine faillerinin bulunması ve gerekli araştırmaların yapılması konusunda Vilayet İdare Meclisi tarafından Seydişehir ve

³⁰³ BOA. BEO 3517 / 263766 (29 Safer 1327 / 22 Mart 1909).

³⁰⁴ BOA. BEO 3521 / 264030 (02 Rebiülevvel 1327/ 24 Mart 1909).

³⁰⁵ BOA. ML.EEM. 1288 / 13, s.2 (12 Şubat 1334 / 12 Şubat 1918); BOA. DH.İD. 49 / 11, s.37.

Beyşehir Kaymakamlarına emr gönderilmiştir.³⁰⁶ Bu şekilde devlet Hazinesine zarar verecek ve devletin huzur ve asayışı ihlal edecek olan böyle durumların kesinlikle meydana gelmesine izin verilmeyeceğinden gerekli tedbirlerin seri şekilde alınması gerekmiştir.³⁰⁷

Konya Ovası sulama çalışmalarını tatile teşebbüs eden ahali hakkında gerekli tedbirlerin alınmasına dair tebliğ üzerine çalışmaların civarında bulunan köylerin ihtiyar heyetlerinden kumpanyanın zararına hiçbir harekete cüret etmeyeceklerine, tecavüz olursa doğacak zarar ve ziyanın tazminine ve haklarında verilecek tüm cezalara da razı olacaklarına dair daha önce taahhütname alındığı bildirilmiştir. Buna ilaveten 1910 yılında bölgeye gönderilen jandarma kumandanı tarafından da kendilerine tenbihlerde bulunulmuş ve çalışmalara karşı hiçbir mani görülmediği belirtilmiştir.³⁰⁸ Ayrıca bazı arazi sahiplerinin arazilerin fiyatlarını artırarak fahiş fiyatlar istemesine diğer arazi sahipleri de karşı çıkmıştır. Onlara göre ise devletin milleti için borç altında arazilerin sulanmasını sağlamasına karşılık bir de arazileri için fazladan para vermesi haksızlık olacaktır.³⁰⁹

Konya Ovası Sulama Komiserliği'nden gönderilen 2 Mart 1910 tarihli mektup suretine göre, Konya Ovası sulama çalışmaları için şirket tarafından düzenlenen istimlak haritaları nezaretçe onaylanarak birer nüshaları vilayet ve komiserliğe gönderildikten sonra haritaların istimlak işlemlerinin hemen yapılması için vilayete resmen müracaat edilmektedir. Ancak müracaatların bazıları derhal icra edilmekte iken, bazıları da tehire uğradığı ifade edilmiştir. Aşağıda arz edilecek olan Maliye Nezareti nezdinde bu tehir sebeplerinin ortadan kaldırılması için gereken teşebbüsler nezaretten istirham edilmiştir. İstimlak komisyonları tarafından kıymetleri tasdik edilerek tanzim edilen defterler vilayet muhasebesi tarafından tapu ve vergi idarelerine tevdi ettirilerek tasarruf hakkı vesaire hakkında tahkikat yaptırılmaktadır. Lakin Tapu İdaresi kayıtları pek karışık bir halde olduğundan bu defterler tetkikat vesilesiyle haftalar ve aylarca bu idarelerde kalmakta ve istimlak kararnamesince askıya çıkarılmaktadır. Halbuki mukavelename ahkamına göre, işgali gereken arazinin haritalarının şirketten nezarete takdim tarihinden itibaren 3 ay zarfında şirkete teslim edilmesi gerekmektedir. Buna rağmen defterler 3-4 ay kadar yalnız tapu ve vergi idarelerinde kalmakta ve bu nedenle ödemeler yapılmadığı için inşaatın devamını sekteye uğratabacak pek çok durum ortaya çıkmaktadır. Defterlerin tehir sebepleri hakkında vilayet defterdarı ile yapılan bir yazışmada, defterlerin komisyonundan hükümete bırakılmasında, tetkik edilmeden askıya alınması yoluna gidilmesi tavsiyesine

³⁰⁶ Saime Gündüz, *Hakem Gazetesi'ne Göre II. Meşrutiyet Başlarında Konya*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2008, s.386.

³⁰⁷ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.33; BOA. ML.EEM. 1288 / 13, s.4.

³⁰⁸ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.38.

³⁰⁹ Gündüz, *Hakem Gazetesi*, s.388.

karşılık ellerinde padişah senedi bulunmayan veya tasarruf hakkını ispat etmeyen isimlere kayıtlı arazinin tasarruf hakkı verilmesi kabul edilmiş olacağından bu idarelerce tetkikat yapılmadan askıya alınmasının münasip olamayacağı öne sürülmüştür. Lakin komiserliğin görüşü bunun aksi yönündedir. Zira vilayet muhasebesi bu nizamiye meselesinde diğer arazi sahipleri gibi bir fert makamında bulunduğundan kendi muamelatının tetkik ve teftiş için defterleri haftalar ve aylarca tutup askıya aldırması diğer fertlerin haklarını nazarı itibara almamış demek olur. Askıya almanın meşrut müddeti olan 8 gün zarfında vilayet muhasebesi diğer fertler gibi itiraz hakkına sahip bulunmaktadır. Bu nedenle gerek belirlenen fiyatlar ve gerek tasarruf hakkı ispat veya padişah senedi ibraz edilmedikçe ertelemenin yapılmaması için daire itiraz edebilecek ve böylece defterdarlığın yol açtığı mahzur da ortadan kaldırılmış olacaktır.³¹⁰

Konya Ovası sulaması için istimlak edilmiş ve esasen Hazine uhdesinde olup daireler tarafından kullanılmakta olan mirî emlak, arazi ve binaların vaktiyle Osmanlı Hükümeti daireleri namlarına elde edilen senetler, 1 Haziran 1912 tarihli emirname mucibince elde edilebilenleri bir taraftan Maliye Hazinesi namına değiştirilerek senetleri alınmaktadır. Fakat büyük bir kısmının vaktiyle kayıtların düzensizliğinden dolayı nerede kaldığı bilinmemektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda da bulunamamasına bağlı olarak senetlerin devlet kayıtlarına göre yeniden ve değiştirilerek Maliye Hazinesi namına düzenlenmesi Defteri Hakanî idarelerinden talep edilmesi durumunda bu dairelerce elde edilemeyen senetlerin kaybolanlara değiştirilip verilecek senedat için %2 kuruş harç, senetleri mevcut olanlar için yalnız varak pahası alınacağı beyan edilmiştir.³¹¹

3.2 Arazi Zaptı ve Sınırların Belirlenmesi Problemleri

Beyşehir suyunun Konya Ovası'na akıtılması çalışmalarına başlanılmasından sonra bölgede yer alan boş arazilerin halk tarafından bazı bahanelerle zabt edildiği görülmüştür. Beyşehir Gölü'nden Konya Ovası'na kadar açılacak mecranın civarında bulunan boş miri arazilerin şunun bunun eline geçmemesi için inceleme yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Hem bu mahzuru önlemek hem de bölgenin bilgisi olması için mukavelenamenin bir suretinin vilayete gönderilmesine ihtiyaç duyulmuştur.³¹² Nitekim merkez çalışma yapılan Çumra İstasyonu'nda Çumra Karyesi ahalisinden bir takım kişilerin tasarruflarında bulunan arazinin icarından yararlanmak maksadıyla bazı Hristiyanlarla müştereken han ve kahvehane gibi bazı mekanlar inşasına teşebbüs ettikleri ve Beyşehir Kazası dahilinde de su memurlarının sahipli

³¹⁰ BOA. *ML.EEM.* 1288 / 13, s.1.

³¹¹ BOA. *ML.EEM.* 943 / 16 (13 Teşrin-i evvel 1328 / 26 Ekim 1912).

³¹² BOA. *BEO* 3222 / 241650 (29 Zilkade 1325 / 3 Ocak 1908).

araziye barakalar inşa ettikleri haber alınmıştır. İstimlak kabilinde meydana gelen inşaattan dolayı sahiplerinin mani olmaları muhtemel olduğu beyanıyla 1908’de soruşturma gerçekleştirilmiştir.³¹³ Aynı şekilde Çumra İstasyonu sınırındaki Çumra Köyü tarafında bulunan arazide, eski arazi sahibi tarafından köye giden yolun bir kısmı üzerine han ve dükkanlar inşa edildiği haber alınmıştır. Ancak durak binasının kapısı önünden itibaren araziler düz bir hat üzerine yola terk edildiği halde daha sonra bu arazi ve binalar sulama çalışmaları için istimlak edilmiştir. Bu zatın yolun sağ tarafındaki binaların önünü kapatarak tasarrufundaki arazi üzerine bir takım metalar vücuda getirmek istediği duyulmuştur. Buna karşılık bu kısmın yola kalması gerektiği ve istimlak hakkı için Nafia Nezareti’nden emr geldiği halde bir seneden beri istimlakı yapılamamıştır. Sulama Şirketi tarafından bir iki sene sonra Hazine-i Celile’ye devredilecek olan binaların önünde inşaat yapabilmek için sahibinin kanunen hakkı bulunmadığı fakat bedelinin kendisine verilmek istendiği de ifade edilmiştir.³¹⁴

Sulama çalışmalarının gerçekleştirildiği ve Sulama Komiserliği’ne tahsis edilmiş olan arazilere halk tarafından tohum serpilmemesine dair 1909 yılında Konya Gazetesi’ne ilan verildiği görülmektedir. Bahsi geçen ilana göre, daha önce aynı gazetede bir ilan yer almasına rağmen halkın sulama çalışmalarına ayrılan arazileri ektiği anlaşılmıştır. Bu arazilerin hükümet tarafından istimlak ile ücretsiz olarak şirkete teslim edilmesi mukavelename hükümlerindendir. Ayrıca gelecek sene yapılacak mühim çalışmalar da mahsul zamanına tesadüf etmek zorunda kalacak ve doğal olarak tahrip edilecek mahsulatın bedelleri ya verilmeyecek veyahut verilse de Hazine’den çıkacaktır. Bu nedenle halkın şirket mühendislerinin gösterecekleri inşaat hududu dahilinde tohum ekmeleri gerektiği ve ileride mahsul ziyarı gerekçesiyle tazminat talep edenlerin iddiaları dikkate alınmayacağı Beyşehir ile Konya Ovası arasındaki tüm köylere ilan edilmiştir.³¹⁵

1910’da benzer problemlerin devam ettiği görülmektedir. Çumra Alibeyhöyüğü Çarklar köyleri civarında özellikle sulama güzergâhına müsadif mahallerdeki 600.000 dönüm arazinin boş arazilerden oluşan 200.000 dönüm kadarı ahali tarafından birer sebep ve bahane ile ziraat edilmektedir.³¹⁶ Bu arazilere nizamı dairesinde bedel takdir edilmesi ve hiçbir suistimale mahal kalmamak üzere arazinin ölçümü için gereken masrafin tahsisi gerekmiştir.³¹⁷ Fakat ahali tarafından peyderpey ziraat edilen bu yüz binlerce dönüm boş arazinin ne kadar müddetle

³¹³ BOA. DH.MKT. 1268 / 48, s.1 (12 Cemaziyelahir 1326 / 12 Temmuz 1908).

³¹⁴ *Babalık Gazetesi*, No. 26, 11 Rebiülevvel 1329 (12 Mart 1911), s.1.

³¹⁵ Konya Gazetesi, No.1906, 3 Safer 1327 (23 Şubat 1909), s.1.

³¹⁶ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.50.

³¹⁷ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.40.

kimler tarafından ne miktar meblağ harcanarak mesaha³¹⁸ ve tahdit³¹⁹ edilebileceğinin bilinmesi gerekli görülmüştür.³²⁰ Tahminen 5-600.000 dönümden ibaret olan Konya Ovası'nda bulunan arazi arasında sadece devlete ait olduğu tahmin edilen ve dönümü 2-3 lira kıymetinde olan boş arazinin haritasının düzenlenmesi için tebliğ gönderilmiştir. Buna cevaben yeterli izahatı ve sulanacak arazinin sahipli olan kısmı ile sırf miriye ait bulunan kısmının bölgede ölçümle tayin ve tahdidi için gerekli fennî memurların acilen gönderilmesi ve mahallince terfîk edilecek memurlara verilmesi gereken yevmiyelerin sarfına telgrafla izin verilmesi istenmiştir.³²¹ Ancak gerekli mühendislerin gönderilmesi ve mahallince terfîk edilecek memurlara verilecek yevmiyelerin sarfına izin verilmesi hakkındaki işlemler henüz bir neticeye bağlanmamıştır. Bu nedenle sulama çalışmaları ilerledikçe Hazine'ye ait boş arazinin şunun bunun tarafından zapt ve ziraat edilmesi hakkındaki ihtiraslar da artmaya devam etmiştir.³²²

23 Kasım 1910 yılında arazinin ahali tarafından fuzulî tutularak ziraat yapılmasının engellenmesi ve Hazine'nin korunması amacıyla haritasının Defter-i Hakanî müdürü ile tapu ve vergi kâtipleri, Vilayet İdare Meclisi azasından Bekir Sami Efendi, bir mühendis muavini, iki messah³²³ ve ilgisi hasebiyle gerektiğinde gönderilecek evkaf müdüründen mahsus bir heyet oluşturularak bölgeye gönderilmesine ve arazinin haritasının alınmasına karar verilmiştir. Bu araziden Tasarruf Sandığı uhdesinde bulunan ve tasarruf iddia edilen kısımlar hakkında tahkikat ve tetkikat yapılmasıyla defterinin tanzimi ve bunun için bu işle iştigal oldukları müddet zarfında Defter-i Hakanî müdürü ile tapu ve vergi kâtiplerine maaşlarının yarısı kadar aylık ücret, azadan Bekir Sami Efendi'ye 100, mühendis muavinine ve iki messaha 20'şer kuruş yevmiye verilmesiyle 71.500 kuruşun sarfı uygun görülmüştür. Vilayette mevcut olan fennî heyet, oradaki işlere bile yetmediğinden bu heyete ilhakı gereken fennî heyetin Dersaadet'ten tedarik ve sevki gerektiği, bu işin 1 sene zarfında tamamlanabileceği beyan edilmiştir. Bu şekilde muamele, Hazine'nin haklarının korunması için maslahata uygun görülmüş; ancak nezaret bütçesinde bu konuda gereken meblağın ödenmesine müsait hiçbir karşılık bulunmadığı gibi Defter-i Hakanî Müdürü'nün vazifesi uzun müddet bu işle iştigale müsait değildir. Buna dayanarak 71.500 kuruşun Maliye ve Ticaret ve Nafia nezaretleriyle muhabere ile nezaretten sarfı; bir mühendis, bir mühendis muavini ve iki messahın bulunarak bölgeye gönderilmesinin

³¹⁸ Mesaha: Arsa, tarla, hane vesairenin ölçülmesi. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, s.789.

³¹⁹ Tahdit: Sınır koyma, hudud tayin etme. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, s.1163.

³²⁰ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.42.

³²¹ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.46.

³²² BOA. DH.İD. 49 / 11, s.63.

³²³ Messah: Arazi ölçen mühendis. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, s.792.

temin edilmesi; Defter-i Hakanî Müdürü'nün yerine maaş zammı ile başkasının tayin edilmesi uygun bulunmuştur.³²⁴

Sulama arazisinin bir heyet tarafından ölçülerek sınırlarının ve haritasının çizilmesi için Defter-i Hakani Nezareti'nce gerekli girişimlerde bulunulmuştur. Bunun üzerine Babalık Gazetesi'nde yazılanlara göre, Konya Ovası'nın büyük kısmı birkaç seneden hileyle vakfedilmiş; nüfuzlu kişiler ücretsiz olarak birçok araziye yağma ile bir takım çiftlikler vücuda getirmiştir. Ancak geç de olsa Defter-i Hakani Nezareti'nce adım atılmış olması tajdir edilmiş; aynı girişimlerin Evkaf ve Maliye Nezaretleri tarafından da başlatılması temenni edilmiştir. Ayrıca gereken heyetin yetkili kişilerden oluşmasının yanı sıra biraz da vicdan ve hamiyet sahibi kısımdan oluşturulması ve konunun özel önem taşıması sebebiyle acele edilmesi rica edilmiştir.³²⁵

Konya Ovası civarında bulunan boş arazinin hududunun belirlenmesi için Defter-i Hakanî müdürüyle tapu ve vergi kâtipleri, Vilayet İdare Meclisi azasından teşkil edilecek komisyona katılmak üzere mühendis ve mühendis muavininin gönderilmesi ve heyete verilmesi gereken 71.500 kuruşun tesviyesi lüzumu hakkında Nafia ve Maliye Nezareti'ne tebliğ edilmiştir. Nafia Nezareti'nden alınan cevaba göre, merkezde müstahdem mühendisin adedi mevcut işe nispetle yetersiz olduğu, nezarete kadastro haritaları alınmasına memur mühendisler mevcut bulunmadığı bildirilmiş ve meselenin aidiyetine göre gereken makamlarla haberleşilerek işin halledilmesine karar verilmiştir.³²⁶ Bu heyete verilmesi gereken 71.500 kuruş tahsisattaki ölçüm işlemlerinde bulunacak mühendis muavini ile istihdamı mecburi olan 3 amele ücretinin ödenmesi lüzumu Maliye'ye bildirilmiştir.³²⁷ Defter-i Hakani Nazırı tarafından, nezarete bulunup merkezin ihtiyacına bile yetmeyen 4 mühendisten Halid Ziya Efendi'nin işinin önemine bakılarak komisyonda memuriyetinin uygun olduğu ifade edilmiştir. Ancak mühendis için 1 mecdiye yevmiye, bu işle meşgul olacağı müddetçe harcayacağı zaruri masraflara yetmeyeceği; mühendisin bu işle iştigal eylediği müddetçe 1.500 kuruştan ibaret olan maaşına bir misli maaş zammıyla toplam 3.000 kuruş üzerinde harcırah verilmesinin uygun olacağı da ilave edilmiştir. Komisyon için gereken meblağın ona göre hesaplanıp bir an evvel sarfına izin verilmesi hususu Maliye Nezareti'ne bildirilmiştir.³²⁸

1913 yılının eylülü sonundan aralık ayına kadar Alibeyhöyüğü Karyesi'nde bulunan kadastro heyeti 928 kıtada tahminen 24.000 dönüm arazi, Çumra Karyesi'ndeki heyet de 1.161

³²⁴ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.50.

³²⁵ Babalık Gazetesi, No.97, 15 Muharrem 1330 (5 Ocak 1912), s.1.

³²⁶ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.81.

³²⁷ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.89.

³²⁸ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.85.

kıta tarla tahrir etmişlerdir. Şu durumda 2 ay kadar bir zaman zarfında toplam 2.089 kıta arazi tahrir edildiği, her iki heyetin de defterlerin tanzimi ve inceleme yapmakla meşgul oldukları, havalar müsait gittiği takdirde yine arazi üzerinde işlemler yapılacağı İrva ve İska Komisyon ve Kadastro Heyetleri Teftiş Memurluğu'ndan alınan tezkirede bildirilmiştir.³²⁹ Kadastro usulüyle sınırları çizilmeye başlanan Alibeyhöyüğü Karyesi'nin hane ve bağları ile sulama sahasında bulunan arazinin sınırlarının belirlenmesi 1914 yılında son bulmuştur. İlave olarak kış mevsiminin gelmesi münasebetiyle ve arazinin iskan işlemleri haricinde görülmesine bağlı olarak kadastro heyeti, verilen mezuniyet üzerine merkez vilayete giderek sınır belirleme işlemleri son bulan hane, bağ ve araziye ait işlemlerle iştigal etmeye devam etmiştir.³³⁰

3.3 Konya'da Güvenlik Meselesi ve Polis Takviyesi Talebi

Sulama çalışmalarına başlanmasıyla Konya'da meydana çıkan problemlerden birinin de güvenlik sorunları veya endişeleri olduğu görülmektedir. Bu sorunların çözümüne kavuşturulması için Konya vilayeti için takviye güce ihtiyaç duyulmuştur. Şöyle ki, Beyşehir Gölü'nün isalesi ile Konya Ovası'nın sulanması çalışmalarına başlanılmasından dolayı peş peşe birçok yabancı ve hüviyetleri inceleme gerektiren şahısların bölgeye gelmeye başlaması bazı endişelere yol açmıştır. Polis Dairesi'nce düzenlenen cetvele göre, daha çalışmaların başında ecnebi halkın miktarı 181 nefere ulaşarak Sivas, Ankara, Mamuratülaziz ve Erzurum vilayetleri halkından 587 nefer Ermeni, 54 Rum ve 301 nefer İslam amele geldiği ve çalışmaların ölçeği büyüdükçe yerli ve yabancı daha birçok şahsın da o nispette geleceği tahmin edilmiştir. İstihdam edilecek amele arasında uygunsuz ve hali şüphe uyandıran şahısların bulundurulmamasına şirket memurları tarafından özen gösterilmesi emredildiği ve bunun kumpanya tarafından taahhüt edildiği vilayete gönderilen mukavelename dolayısıyla bilinmektedir. Ancak şirket, sulamanın polis vazifesini yerine getirdiği ve getireceği düşüncesiyle hükümetçe buna güvenilerek incelemelerden el çekilmesi uygun bulunmuştur. Buna dayanarak gelecek olan yabancıların ve amelenin yanlış hal ve hüviyetleri sebebiyle mukavelenamede açıklandığı üzere kazalarda tesis edilecek karakolhanelere de jandarma ve polis yerleştirilmesi gerekli görülmüştür. Çünkü su memurlarının dağa kaldırılarak kurtuluş fidyesi alınması gibi bazı alçak düşüncelerin yalan olmadığı haber alınmıştır. Bunun üzerine derhal seyyar müfrezeler tertibi ve memurların bir yere gitmelerinde kendilerine jandarmaların eşlik etmesi gibi mümkün olan engelleyici yollara başvurulmuştur. Ayrıca 20 nefer polis memuru tahsisatı ile sivil memurlar istihdamı konusunda emsaline göre hafiye tahsisatı için

³²⁹ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.93.

³³⁰ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.103.

hızlıca müsaade verilmesi istenmiştir.³³¹ Bunun için vilayet dahilindeki polis miktarının ve bunların umumi tahsisatının neyden oluştuğunun belirlenmesi ve ilaveten istihdam edilecek 20 nefer polisin maaşlarının ve sair tahsisatının aylık ve yıllık miktarının ne kadar olacağı ve emsaline göre vilayete aylık ne miktar hafiye tahsisatı verilmesi gerekeceği belirlenerek bunlara bütçe dahilinde karşılık tedariki gerekli bulunmuştur.³³² Bunun üzerine vilayetçe karşılık tedarikine imkan olmadığı; ancak vilayetin büyüklüğüne uygun olmayarak mevcut polis miktarının komiserle birlikte 35 neferden ibaret olduğu ve güvenliğin temini için bu şekilde 20 nefer daha artırılmasının gerekli olduğu bildirilmiştir.³³³ İlavesi istenen 20 nefer polisin yıllık masrafı, aylık 200 kuruştan 48.000 kuruş olarak belirlenmiştir. Ayrıca 48.000 kuruşa ek olarak aşağıdaki tabloda yer alan masraflar ilave edilmiş ve toplam ihtiyaç miktarının 62.500 kuruş olduğu hesaplanmıştır.

Tablo 13: Konya vilayeti polis mevcuduna ilavesi gerekli görülen 20 polisin yıllık maaş ve masraflarını içerir tahsisat pusulası³³⁴

MASRAF	KURUŞ
Kırtas	500
Mefruşat	500
Gaz	500
Kömür	500
Elbise	6.000
Kaput	4.000
İcar	1.500
Tedavi	1.500
Toplam	14.500
48.000 + 14.500 = 62.500	

Bu tabloya göre, ilave masrafların karşılıklarının toplamı 15.000 olması gerekirken 14.500 olarak hesaplandığı görülmektedir. Hesapta eksik olan 500 kuruş da eklendiğinde toplam masraf 63.000 kuruşa ulaşmakta; ancak vesikalarda masrafların tamamı 62.500 olarak geçmektedir.

³³¹ BOA. BEO 3282 / 246142 (28 Safer 1326 / 1 Nisan 1908); BOA. DH.TMIK.S. 73 / 9, s.13-14 (06 Rebiülevvel 1326 / 8 Nisan 1908); BOA. BEO 3339 / 250395, s.2 (20 Cemaziyelevvel 1326 / 20 Haziran 1908); BOA. BEO 3348 / 251066, s.4 (03 Cemaziyelahir 1326 / 3 Temmuz 1908).

³³² BOA. Zabtiye (ZB.) 24 / 7 (27 Mart 1324 / 9 Nisan 1908).

³³³ BOA. DH.TMIK.S. 73 / 9, s.22.

³³⁴ BOA. BEO 3321 / 249020 (26 Rebiülahir 1326 / 28 Mayıs 1908).

Tayin edilen polisler, istihdamları gereken yerlere sevk edilememiş olduğundan gelen kişilerin hüviyetlerinin araştırılamaması ve polise ait diğer vazifelerin yerine getirilememesi yüzünden aykırı bir hal ortaya çıkmasına meydan vermemek için gereğinin hızlı bir şekilde yapılarak polislerin gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.³³⁵ Bunun üzerine polisler, mahsus komisyon tarafından usulüne göre seçilerek tayin olunarak işe başlatılmıştır. Ancak maaş ve yıllık masrafları olan 62.500 kuruş için ne merkez ne de taşra muhassasatı arasında karşılık bulunduğundan bu memurların kayıt ve istihdamına ait muameleleri daha sonra muvazeneye ilave edilmek üzere ertelenmiştir. Fakat memurların intihap ve tayinine başlanıldığından dolayı tahsisat işinin hızlandırılması talebi vilayetten şifreli telgrafla tekrarlanmıştır.³³⁶

Hafiyе tahsisatı konusunda emsaliyle kıyaslanarak ona göre bir tahsisat yapılması vilayete bildirilmiştir. Ancak Konya’da bu kıyaslamanın yapılabileceği hafiyе tahsisatı bulunmadığı gibi vilayetin büyüklüğünün yanı sıra sulama çalışmaları sebebiyle bu ihtiyaç daha da önem kazanmıştır. Bu nedenle Konya ve diğer bazı istasyonlarla Antalya Livası’nda icabına göre istihdam edilecek sivil memurlar için Ankara Vilayetinde olduğu gibi Konya için de 5.000 kuruş tahsisi gerektiği ifade edilmiştir. Nitekim tahsisata ihtiyacı olan vilayetler için, emsaline oranla fazla görülen diğer vilayetlerden tefrik ve tahvil yoluyla işlem yapılageldiği, birkaç defa yapılan bu tadilat ve tensikat hasebiyle buna imkan bulunmamakla birlikte tahsisattan tenzilat yapılan vilayetlerde şikâyetlere yol açmaktadır. Ankara Vilayetinin hafiyе tahsisatı aylık 5.000 kuruştan yıllık 60.000 kuruş olduğu halde umum sırasında %15 tenzilat, Yanya ve Orne Vilayetinin hafiyе tahsisatına ilave edilmek üzere 6.000 kuruş tenzilat yapılmasından sonra tekrar yıllığı 45.000 kuruş olarak hesaplanmış; fakat Konya vilayeti için bu miktar da fazla görünmüştür. Buna binaen vilayet için yıllık 30.000 kuruşun hafiyе tahsisatı olmak üzere muvazeneye ilavesi veya Hazine’ce karşılığının tedariki için Maliye Nezareti’ne emir verilmiştir. Ancak Konya Ovası’nda çalışmalara başlanılmamış olması ve hazır inzibatiye ile maslahat idaresi mümkün olduğu gerekçeleri ile Hazine’nin durumu da göz önünde bulundurularak Konya vilayeti için hafiyе tahsisatı olarak 30.000 kuruşun muvazeneye ilavesi de uygun bulunmamıştır.³³⁷ Ayrıca Konya Ovası’nın sulama çalışmalarına başlanılmasından dolayı geldikleri Konya vilayetinden bildirilen amele arasında bulunan 587 Ermeni’nin hüviyetleriyle hangi vilayet ahalisinden oldukları bilindiği gibi, istihdam edilecek amele arasında uygunsuz ve şüpheli eşhas bulundurulmayacağı şirketçe taahhüt edilmiştir. Buna göre bunlar hakkında ne gibi sebeplerden dolayı tedbir alınmasına gerek görüldüğünün ve

³³⁵ BOA. DH.TMIK.S. 73 / 9, s.7.

³³⁶ BOA. BEO 3321 / 249020; BOA. DH.TMIK.S. 73 / 9, s.7.

³³⁷ BOA. DH.MKT. 1249 / 3 (17 Rebiülevvel 1326 / 19 Nisan 1908).

muavazeneye karşılıksız ekler yapılması yasak olduğundan bunlar için yeniden talep edilen tahsisata karşılık tedarik olunup olunmadığının araştırılması istenmiştir.³³⁸ Nitekim Konya İslam ahalisinin sadakati şüphesiz olduğu gibi vilayet dahilinde pek az yerde bulunan Ermenilerin nüfusunun da zaten nispeten çok az olması ve şimdiye kadar o yolda bir hal ve harekette bulunmamaları delil sayılmıştır. Sonuç olarak vilayetin mevcut inzibatiye araçları iyi kullanılması halinde ve Hazine'nin hâlihazırda fazladan masraflara dayanamayacağına binaen vilayet için ne polis ilavesine ne de hafiye tahsisatına mahal görülebilmektedir. Ayrıca karşılığı olup havalesi verilmeksizin vilayetçe mevcuda ilaveten polis intihap ve tayinine başlanması kesinlikle uygun bulunmamıştır.³³⁹

3.4 Proje Arazisine Yabancıların Yerleştirilmemesi

Projenin yapım çalışmalarına daha yeni başlandığı ve mukavelenamenin imzalandığı 1907 yılında çalışmalar sonucunda meydana çıkacak ve sulanacak bu arazilere insanların yerleştirilmesi fikri doğmuştur. Çünkü bu bayındırlık teşebbüsünden beklenen faydaların temin edilebilmesi, Konya Ovası'nda sulanacak araziye İslam muhacirlerin yerleştirilmesine gerekecek arazi miktarının belirlenip tahsis edilmesinden sonra kalan arazinin İslamî kura oluşturulmak şartıyla sadece İslamî ahaliden talip olanlara müzayede ile belirlenecek bedellerle ihale edilmesi ve arazinin layığıyla ekim dikiminin sağlanmasına bağlı olduğu düşünülmüştür.³⁴⁰ Aynı dönemde yabancı memleketlerden her gün birçok İslam ahalisi göç ettiği de bilinmektedir. Bunların yerleştirildikleri yerlerin servet ve bayındırlığını artırmakla beraber İslamî nüfusun artacağı ve asker alımı hususunda büyük fayda sağlayacağı düşünüldükçe bu arazide muhacirler ve İslamî ahaliden başka yabancılardan ve erbabı fesattan kimsenin yerleştirilmemesi istenmiştir.³⁴¹ Yabancıların bu arazilere yerleştirilmemesi üzerinde önemle duran Osmanlı Devleti, o dönemlerde Avrupa'nın Ortadoğu'da kolonizasyon faaliyetlerini takip etmekle birlikte özellikle Almanların da bu yolda ilerlemesinden endişe duymuştur. Hatta Osmanlı Devleti, Bağdat Demiryolu Projesi'nin mukavelenamesine hat boyunca yabancıların yerleştirilmemesine dair bir madde ilave ettirmiştir.³⁴² Nitekim Demiryolu işletmeye açıldıktan sonra üst düzey görevliler dışındaki çalışanların tamamı da Osmanlı tebaasından oluşacaktı.³⁴³ Osmanlı Devleti, aynı şekilde sulama arazisinde de herhangi bir kolonileşme olmaması adına yabancıların yerleştirilmemesi için azami dikkat göstermiş bu konuda şirket yetkililerine

³³⁸ BOA. DH.TMIK.S. 73 / 9, s.20.

³³⁹ BOA. DH.TMIK.S. 73 / 9, s.9.

³⁴⁰ BOA. Y.A.RES. 151 / 6, s.5.

³⁴¹ BOA. İ.HUS. 158 / 123, s.23.

³⁴² Kızılkaya - Akay, *Tarımsal Kalkınma*, s.53-55.

³⁴³ Özyüksel, *Bağdat Demiryolları*, s.201.

uyarılarda bulunmuştur. Bu amaçla mevcut ve ileride meydana çıkacak olan araziye yabancılardan ve erbab-ı fesattan kimse yerleştirilmeyip yalnız Müslüman halkın yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Yabancıların iskanına teşebbüs edilmemesi hakkında zamanında Bağdat Şimendifer Hattı'nın kurulmasına izin verildiği sırada hükümete verilen teminat gibi bu arazi hakkında da o şekilde teminat alınması gerektiği düşünülmüştür.³⁴⁴ Nitekim Alman siyasetinin bir aracı olarak demiryolu hattının çevresine Alman muhacirlerin yerleştirilmesi, Osmanlı Devleti açısından tehlikeli bulunduğu için buna müsaade edilmeyeceği demiryoluna ait mukaveleye ekletilmişti.³⁴⁵ Aynı tutum sulama projesi için de geçerli olmuş ve Almanların sulama arazilerine yerleştirilmelerinin önü kapatılmaya çalışılmıştır.

Konya Ovası'nın sulanmasına mahsus olan çalışmaların yapılması hakkındaki mukavelenameye ek olarak Ticaret ve Nafia Nazırı Zihni Paşa'ya sunulan arizanın yanlış anlamaya yol açtığı beyan edilmiştir. Şöyle ki, sadece sulanmış arazide değil hatta yakın olan tüm köylerde, kasabalarda ve demiryolu güzergâhında yabancı muhacirlerin alınıp iskan ettirilmeyeceği, şirket tarafından kesin olarak taahhüt edilmiştir.³⁴⁶ Arazide yabancı kimselerin yerleştirilmemesiyle beraber yabancı tebaadan kimsenin oralarda hiçbir sebep veya vesile ile emlak ve arazi almamasının da üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmalarda ve inşaatta da hariçten veya Ermeni vesaire gibi erbabı fesattan kimsenin alınmayarak yerel ahalden istihdam sağlanması istenmiştir. Buna Ermenilerin güya memleketin her yerine yerleşmiş oldukların göstermek için hareket etmeleri ve bu iş vesilesiyle oralarda birleşmeye çalışacakları gerekçe gösterilmiştir. Buna asla meydan verilmemesi maddelerinin teminat altına alınması için kumpanyadan bu hususa dair Türkçe ve Fransızca olarak ikişer nüsha alınan senedin birer nüshası padişah makamına gönderilmiştir.³⁴⁷ Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi Genel Müdürü Mösyö Huguenin, şirketin vekili sıfatıyla hareket ederek imzalayarak 23 Kasım 1907 tarihinde hükümete verdiği bu senede göre,

1. Konya Ovası'nda olup şirket marifetiyle temizleme ve sulama çalışmalarının yapılması için tanzim edilen mukavele ve şartname hükümleri gereğinden bulunan arazide yabancı tebaadan ve erbabı fesattan kimsenin iskan ettirilmeyecek
2. Ovada ecnebi tebaaların arazi ve emlak almalarına kolaylık gösterilmeyecek

³⁴⁴ BOA. BEO 3158 / 236797 (21 Şaban 1325 / 29 Eylül 1907); BOA. İ.HUS. 158 / 109 (21 Şaban 1325 / 29 Eylül 1907).

³⁴⁵ Tahsin Paşa, *Yıldız Hatıraları*, s.86.

³⁴⁶ BOA. Y.A.RES 151 / 6, s.9.

³⁴⁷ BOA. Y.A.RES 151 / 6, s.4; BOA. BEO 3216 / 241172 (21 Zilkade 1325 / 26 Aralık 1907); BOA. BEO 3188 / 239035 (14 Şevval 1325 / 20 Kasım 1907).

3. Çalışmalarda ve inşaatta dışardan ve Ermeniler vesaire gibi erbabı fesattan kişiler kullanılmayıp amele mahalle ve civarın sadık ahalisinden istihdam edilecek
4. Bu çalışmalar ve inşaat vesaire bahanesiyle Ermenilerin, Konya Ovası'nda ve civarında birleşmelerine asla meydan verilmeyecek
5. Çalışmaların tamamlanmasından sonra işletme ve idare hususlarından dolayı şirket hiçbir zaman iddia ve istekte bulunmayıp işletme muamelatı hükümet tarafından yapılacak
6. Konya Ovası'nın temizleme ve sulama çalışmalarına dair bugün imzalanmış olan mukavelename hakkında padişah iradesine uygun olarak şayet müşkülât sebebiyle hükümetçe işletme muamelesinin ihalesine lüzum görüldüğü takdirde devletçe belirlenecek şartlar dairesinde Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi'ne ihale edilecektir.³⁴⁸

Sonuç olarak bu düşünceyle ortaya çıkarılacak arazide yabancılardan ve erbabı fesattan kimsenin iskan edilmemesi, ecnebi tebaadan kimsenin arazi ve emlak alamamaları, çalışmalara ve inşaata hariçten ve Ermeni vesaire gibi erbabı fesattan eşhas alınmayıp bölge ve civarın sadık ahalisinden istihdam sağlanması, çalışmalar vesilesiyle Ermenilerin oralarda yerleşmelerine asla meydan verilmemesine karar verilmiştir.³⁴⁹

3.5 Projede Yön Değişikliği ve Projeye İlave Talepleri

3.5.1 Sulamadan Mahrum Kalan Köyler

Sulama çalışmalarının tamamlanan kısımlarının kullanılabilir hale getirilmesiyle ahalide heyecan meydana gelmesinin önüne geçilmesi gerektiğini bildiren kayıtlar bulunmaktadır.³⁵⁰ Genel olarak çalışmalardan memnuniyet duyulmasına rağmen çalışmalar başlamadan önce sudan faydalanabildiği halde, çalışmalarla birlikte bu haklarından mahrum kaldıkları yönünde şikâyetle bulunan köyler de olmuştur. Bu köyler, projeden önce Çarşamba Çayı'nın kollarından yararlanırken, proje dahilinde yapılan çalışmalardan sonra suya ulaşamamışlardır. Nitekim proje inşaatları devam ederken mukavele ve planlara uyulmamasından dolayı zarar gördüklerini iddia eden köylüler, bir takım şikâyetlerde bulunmuşlardır. Eskiden beri arazilerini sulayan Beyşehir Gölü'nden gelen ve Çarşamba Çayı ile birleşen suyun asıl mecrası kumpanya tarafından değiştirilerek arazilerinin eski sulama

³⁴⁸ BOA. A.İDVN.MKL. 47 / 2.

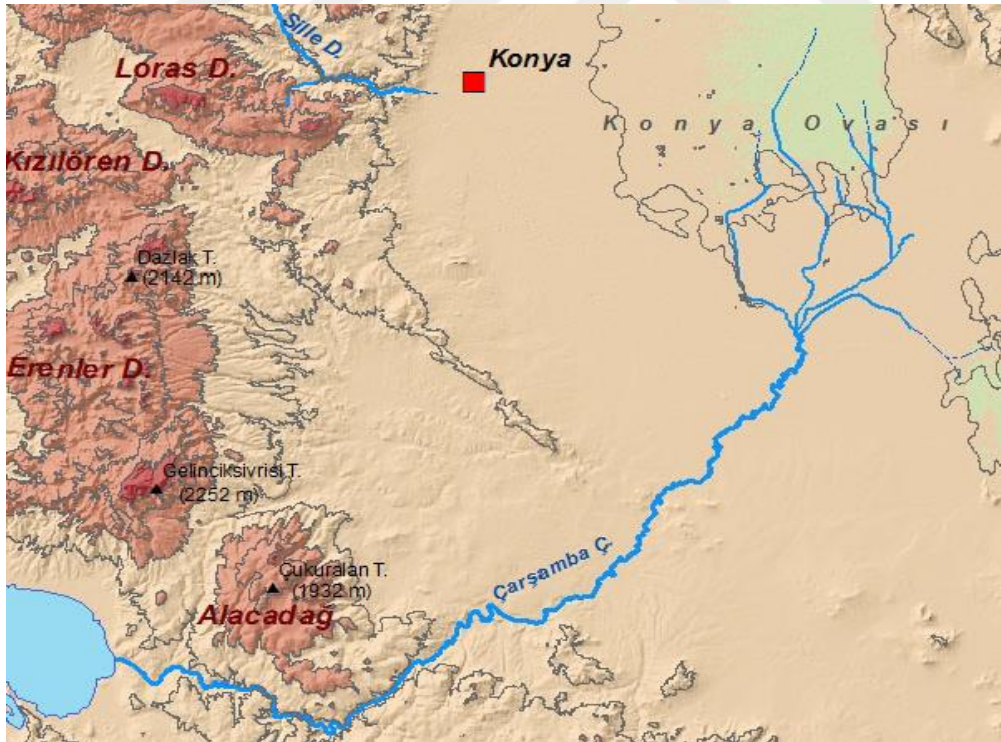
³⁴⁹ BOA. Y.A.HUS. 521 / 86 (16 Rebiülahir 1326 / 18 Mayıs 1908).

³⁵⁰ BOA. DH.MKT. 2888 / 84 (14 Recep 1327 / 1 Ağustos 1909).

haklarının ortadan kalktığı gerekçesiyle Konya Ovası köylerinden Alemdar, Karkın, Kavak ve İsmil köyleriyle diğer köy ahalisi tarafından telgrafname çekilmiştir.

Bu durum Kumpanya Direktörü Mösyö Waldorp'a sorulduğunda, Apa ve Alibey köylerinden gelen şikâyetlerin doğal mecrasından 2 m yukarıda bulunan Karaviran Gölü sularının korunması için mecburen yaptıkları duvar sebebiyle hayvanlarının suya girmemesi ve arazilerin sulanamamasından kaynaklandığı cevabı alınmıştır. Duvar inşasının fazladan masraf çıkardığını ve ileride harklar açarak köylülerin arzularının da temin edileceğini ilave etmiştir. Kendilerine su gelmediği için şikâyetlerde bulunan Karkın köylüleri sorulduğunda ise Waldorp, Apa ve Alibey köylerinde aldığı sorumluluğu Karkın için almamıştır. Buna gerekçe olarak da Çarsamba Çayı'nın bu ovaya gelince ayrıldığı üç koldan orta kolun zaten Karkın Köyü'nden geçtiğini, köylünün ise bu koldan ilave kanallar açtırarak sulama yapmak istediğini; ancak bunun mukavele haricinde olmasını göstermiştir. Waldorp'a mukavelede geçtiği gibi, Karaviran Gölü'nün etrafına çepeçevre açılacak mecraların neden yapılmadığı da sorulmuş, ancak kendisi tarafından harita gösterilerek bu gölün etrafında mecra açılmasının mümkün olmadığı cevabı alınmıştır.³⁵¹

Harita 5: Çarşamba Çayı'nın Konya Ovası'na yayılan kolları³⁵²

³⁵¹ *Anadolu Gazetesi*, s.1-2.

³⁵² Harita 5, İlker Yiğit, "İşkândaki Kararsızlık: Doğal Afetler ve Kaybolan Yerleşmeler (XVI-XX. Yüzyıl Manisa-Konya Çevresi Örneği)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, Ankara 2017, s.347'den alınmıştır.

Yukarıda isimleri sayılan köylerin ahalisi tarafından müracaat yapılması üzerine daha önce tahkikat yapılmıştı. Bu tahkikat sonucunda, Beyşehir Gölü suyunun Konya Ovası'na proje haritasına göre akıtılması durumunda, Çarşamba Nehri vasıtasıyla göl suyundan faydalanan ve Konya Ovası namıyla ve verimliliği ile ünlü olan 24 köyün de içinde bulunduğu tahminen 600.000 dönümü geçen arazinin eski sulama hakkından mahrum olduğu, bu sebeple hem köy ahalisi hem de Hazine'nin zarara uğrayacağı ifade edilmiştir. Buna binaen büyük masraflar harcanarak yapılmakta olan çalışmaların memleketin faydasına uygun bir şekle dönüştürülmesi için bir keşif heyetinin gönderilmesi gerektiği daha önce nezarete bildirilmişti. Fakat fen memurları gönderilmediğinden ve çalışmalara kumpanyaca devam edilmesinden dolayı ahali tarafından fiilen muhalefet de arttığından gerekenin bir an evvel yapılması gerektiği Nafia Nezareti'ne 18 Kasım 1908 tarihli mazbata ile bildirilmiştir.³⁵³ Bu mazbataya göre, Beyşehir Gölü'nden Konya Ovası'na isale edilecek suyun bahşedeceği büyük faydalar inkar edilemez ise de asırlardan beri mamur ve çalışmalar başlayıncaya kadar Çarşamba Nehri'nden faydalanmış olan Konya Ovası'ndaki birçok köyün kadim sulama haklarından mahrum kalacağı haritanın incelenmesi ve bilirkişilerin ifadeleri sonucunda anlaşılmıştır. Konya Ovası, doğudan Karadağ ve Hotamış, güneyden Alibeyhöyüğü ve Çumra köyleri, kuzeyden Bozdağ, batıdan Konya çevrilidir. Çarşamba Nehri eskiden beri Alibeyhöyüğü'nün doğusundan akarak Konya Ovası'nın mamur olan kuzey kısmını sulamakta ve bu mecranın doğu ve kuzey tarafında bulunan 7 köy eskiden sudan istifade etmekteydi. Ancak yapılan çalışmalarla eski mecra, şube cetvellerine bölüneceği mahalde set inşasıyla kesilerek mamur ve meşhur olan Konya Ovası'na akan suyu kesmekte ve oranın sulanmasıyla ovadın sayılmayan ve sadece 150.000 dönüm kadarı ekilen doğu ve güney tarafları sulanmak istenilmektedir. Hâlbuki her tarafı meskûn ve mamur olan, Konya'nın "zahire ambarı" olarak ünlenen, sulanacak sahaya göre daha geniş olan ve sulanmasıyla dönüm başına sulama ücreti alınacak boş ve ekilebilir kısmının istekli ve servetli müşterisi fazla olacak bu arazinin sulamadan sulamadan mahrum bırakılması Hazine'ye ve ahaliye açıkça bir zarardır. Bunun yanı sıra eskiden sahip olduğu sudan bile mahrum kalarak nafakalarını alamayacak olan ahalinin kararlaştırılan inşaata karşı tecavüzlerini doğuracağı da her taraftan her gün gelen müracaat, dilekçe ve ifadelerden anlaşılmaktadır.

Bu başvuruların içeriğine göre, doğu ve güney tarafında ayrılan yaklaşık 1.000.000'dan fazla araziye ihtiva eden Konya Ovası dahilinde, 38 köy ve mezra vardır. Bunlardan 12 köy arazisinin bir kısmı taşkınlardan kaynaklanan ve akışı ilkbahara münhasır olan Çarşamba Nehri'nden eskiden beri sulanmaktadır. Bazı senelerde Beyşehir Gölü'nün fazla suyundan

³⁵³ BOA. DH.MKT. 2732 / 14, s.2 (15 Muharrem 1327 / 6 Şubat 1909); BOA. DH.MKT. 2711 / 40 (25 Zilhicce 1326 / 18 Ocak 1909).

meydana gelen Karaviran Gölü'nün de taşmasıyla suyu Saray Boğazı adlı mahalde Çarşamba Nehri'ne karışarak bu 12 köyün tüm arazisiyle beraber diğer 12 köyü sulamaktadır. Suyun az olduğu senelerde de Karaviran Gölü'nün fazla suyu Saray Boğazı irtifasına çıkamadığında ve Çarşamba Nehri de kar ve yağmur azlığı sebebiyle kesildiğinde köy ahalisi ilkbaharda birçok çalışma ve masraflarla boğazı temizleyip tarlalarını sulamaktadır. Asıl Konya Ovası namıyla anılan ve ürün yetiştirme kabiliyetiyle ünlü mahaller bu 24 köy olup arazisi tahminen 600.000 dönümü geçmektedir ki, Beyşehir suyunun isalesi halinde kadim istifadesi kesilecek olan da bu köylerdir. Çünkü yazıldığı şekilde nehrin mecrası set edilip yeniden açılacak cetveller vasıtasıyla su diğer taraflara isale edilecektir. Şirketin sulamayı üstlendiği 500.000 dönüm araziden az bir miktarı Konya Ovası'nın haricinde ve doğusunda bulunup şimdiye kadar Çarşamba Nehri'nden su almayan Hotamış'ın 5 köyüyle Konya Ovası'nın güneyindeki 7 ve Çarşamba Nehri'nden istifade eden köylerden 3 köye ait ise de büyük kısmı imar ve iskana muhtaç boş araziden oluşmaktadır. Ayrıca çoğu yeri gayet ince toprak tabakasıyla örtülü sert taşlık halinde olduğundan asıl ova arazisiyle ürün yetiştirme kabiliyeti kesinlikle kıyaslanamaz.

Bundan dolayı çalışmaların kararlaştırıldığı şekliyle yapılması durumunda bazı köylerin çok az istifadesi sayılmazsa, bu şekilde sulanacak sahanın imarı ya muhacir iskanı veya talip bulunursa satış suretleriyle olabilir ki, bu da senelere bağlıdır. Bununla birlikte çıkan masrafların elde edilecek kâr ile kapanması maksadının temini şüpheli ve belki kısmen olsun yetersiz kalacaktır. İşte bu tafsilata ve kış günlerinde inşaatın devam edemeyeceğine dayanarak çalışmaların olduğu yerde tutulmasıyla mecranın çalışma kısmında yüksek bir noktada suyun ikiye ayrılabilceği düşünülmüştür. Böylece suyun bir kısmının Çarşamba Nehri'nin eski mecrasını takiben Konya Ovası'nın mamur ve mezru olan tarafını tamamen sulayacak bir seviyede cetveller açılmasıyla kuzeyinde bulunan 24 köy arazisine isalesi sağlanacaktır. Suyun diğer kısmının aynı yüksek noktada Alibeyhöyüğü ve Çumra üzerinde eğimli yüzeyi takiben bir ana cetvel daha açılarak Konya'nın fennen kabil olabilecek tarafına getirilmesiyle başkaca 14 köy ve mezranın, Konya şehrine ait bağ ve tarlaların sulanması temin edilecektir. Bu açıklama çerçevesinde bir tadilat ve tashihat yapılması halinde Konya adeta bir zahire deposu şeklini alacak ve kesinlikle hem devlet hem de milletçe fayda elde edilecektir. Genel olarak olumsuz etkisinden dolayı bu köylerin ahalisi ve dolayısıyla da Konya Kasabası sakinlerini etkilediği, hatta bazı yerlerde kumpanyanın çalışmalarının engellendiği görülmüştür. Gerçeğin anlaşılması, Hazine'nin ve ahalinin menfaatlerinin temin edilmesi için fen erbabından oluşan bir keşif heyetinin gönderilmesi ve çalışmalar daha fazla ilerlemeksizin keşiflerin yapılmasına

müsaade edilmesi özel önem taşımaktadır.³⁵⁴ Bu işin yerinde tarafsız olarak incelenip araştırılması için mühendis Mösyö Godar'ın başkanlığında, çalışmalara memur Zühdü Bey ile vilayet sermühendisi ve şirket tarafından tetkik edilecek memurdan mürekkep bir fennî heyet oluşturularak bölgeye gönderildiği bildirilmiştir.³⁵⁵

44 numaralı Anadolu Gazetesi'nin 4. sayfasında yer alan Konya Ovası sulama çalışmaları hakkında mahsus komisyon tarafından verilen zabıtname suretine göre;

- Karakaya, Abditolu, Küçükköy ve benzeri gibi 14 ova köyünün ekilebilir arazi miktarı 600.000 dönüm olup projeye göre isale edilecek saniyede 15 m³ suyun bu sahayı sulamaya bile yetemeyeceğinden Konya-Ereğli hattının sol tarafından ve Hotamış denilen arazinin proje gereğince sulanmasından vazgeçilmesi
- Hattın sol tarafında Kaşınhan Mevkii'ne doğru sulanacak arazinin projede olduğu gibi sulanması fakat Konya'ya doğru genişlemesi
- Çarşamba Çayı boyunda Apa, Dinek Saray, Balçıkhisar ve benzeri gibi köyler arasının sulanması için gerekli mahallerde bentler inşası hakkında ahalinin icraatına inşaat şirketince engel olunmaması ve bazı köyler ile gösterilen mahallere 4-5 adet köprü inşasıyla daima su bulundurulacak Çarşamba Çayı üzerinden geliş geçişin temin edilip kolaylaştırılması
- Şirketin inşaat projesi yanlış olup tarlaları kanallar ile ayırdığından bir kısımdan diğer kısım araziye geçebilmek için yeterli sayıda olmayan köprüyü dolaşmak gerektiği ve Hassa Hazinesi ile kararlaştırılan esas üzerine düzenlenen mukavelenamede ahalinin menfaati dikkate alınmayarak hususi menfaat düşünüldüğü ve şartnamenin de sadece şirketin lehine düzenlenip milletin çıkarına uygun bulunmadığı inşaat bedeli olarak kabul edilen vahidi kıyasileri tasrih edilmemiş olup inşaat bedeli %75'in fahiş olduğu yönüyle çalışmaların tatiliyle sulama kanallarının kadimden beri sulama hakkına sahip olan yukarıda zikredilen Ova Köyleri'nde tesisi ve Çumra Kaşınhan durakları arasındaki sulamanın da Konya tarafında doğru genişlemesi için gereğinin yapılması, aksi halde çalışmakta ısrar eden şirket memurlarının inşaatına cebren muhalefet edileceği zikir ve izah edilmiştir.

Çalışmaların komiseri ise imzalanan mukavelenamenin ahkâmının korunması gerektiğini kesin ve fennî deliller olmadan ve iki taraf anlaşmadan mukavele ve şartnamenin

³⁵⁴ BOA. DH.MKT. 2732 / 14, s.1.

³⁵⁵ BOA. DH.MKT. 2732 / 14, s.3.

tadilinin millete ve memlekete fayda sağlayamamasının doğal olduğunu düşünmektedir. İddiaların fennî olarak incelenmesiyle mümkün olan tadilatın yapılacağı; ancak çalışmaların kendi kendine tatilinin uygun olmadığını ifade etmiştir. İşe, Mösyö Godar'ın raporuna Nafia Nezareti'nce önemle bakılması tabiidir. Çarşamba Çayı güzergâhına ve ovaya ait köylerin eski durumları değiştirilmeyip gerek Çarşamba Çayı'ndan ve gerek 6-8 senede bir Karaviran Gölü ayağı vasıtasıyla alınıp kullanılan suyun fennen miktarı hesaplanacak; ancak hiçbir zaman tatil edilmeyecektir. İnşaattan sonra suyun idaresi tamamen hükümetin elinde bulunacağı için millet ve memleketin faydasına olan her yol uygulanacağından fennen mümkün olduğu ve suyun miktarı yettiği durumda sulama mahallinin Konya'ya doğru genişletilmesi de mülahaza edilecektir. Lüzum görülen mahallerde daha sonra köyler de tesis edilecektir. Mösyö Godar, hesaplarını tamamlayıp raporunu verdikten sonra Nafia Nezareti'nce kararlaştırılacak hususun vilayete bildirilmesi gerekmele inşaata mümanaat ve müdahale edilmesinin uygun olmadığı yönüyle zabıtname düzenlenip vilayete takdim edilmiştir.³⁵⁶

Meydana gelen hoşnutsuzluklar sebebiyle bölgeden gelen tüm haberlerin dikkatle üzerinde durulmuş ve bölgede gerekli araştırma ve incelemeler yapılmıştır. Su Kumpanyası Direktörü Waldorp imzasıyla çekilen telgrafnamede hali hazırda her şeyin sakin görüldüğü ifade edilmiştir. Ancak Karaviran, Balıklava ve Apa taraflarının ahvaldeki kararsızlık yüzünden daima korku içinde olduğu bilindiğinden bu tarafta meydana gelen vakalar daha fazla dikkat çekmiştir. Bozkır'da meydana geldiği duyulan vakanın, telaşlanacak bir şey olmadığı ve Haymenişin Kazancı Kıptilerinin hayvanlarına çayır yedirmek istemelerinden dolayı ahali ile münazaa etmelerinden ibaret olduğu anlaşılmıştır. Bozkır'da su amelelerinin erkenden işleri başına sevki için mahsus memur çıkarıldığı; Karaviran amelesinin temin edilip sevk edildiği; Apa taraflarında da hiçbir kararsızlık kalmadığı bildirilmiştir.³⁵⁷

Sonuç olarak bölgede yapılan incelemeler ve gelen haberler doğrultusunda bir itiraz bulunmadığı bildirilmiş olsa da çalışmaların Hotamış tarafında devam ettirilmesiyle itirazlar gelmeye devam etmiştir. Nitekim Ova Köyleri ahali, daha az verimli olduğu düşünülen Hotamış tarafı yerine verimliliği son derece yüksek olan Ova Köyleri tarafının sulanmasını talep etmişlerdir.

3.5.2 Ova Köyleri'nin Sulanması Talebi

Beyşehir Gölü'nden akıtılacak su ile Konya'nın sulanması çalışmalarının Hotamış sahasından başladığı ve daha mamur olduğu bilinen Konya Ovası'nın mahrum bırakıldığına

³⁵⁶ BOA. BEO 3503 / 262652 (10 Safer 1327 / 3 Mart 1909).

³⁵⁷ BOA. DH.MKT. 2825 / 7 (07 Cemaziyelevvel 1327 / 27 Mayıs 1909).

dair bölgeden bir takım şikâyet ve itirazlar yapılmıştır. Bu itiraz ve şikâyetler üzerine bir takım incelemeler yapıldıktan sonra durumun anlaşılması üzerine, Konya Ovası'nın sulanması için daha sonra gönderilen heyet ile kumpanya arasında şehir ve Ova Köyleri taraflarına doğru açılması kararlaştırılan mecra çalışmalarına başlanması kararlaştırılmıştır. Bunun için daha önce başlanmış olan Hotamış Köyü'ne su isalesine dair çalışmaların ertelenmesi gerekli görülmüştür. Çünkü bu çalışmaların devam etmesinin, hem Hazine'nin hem de ahalinin haklarında kayıplara yol açacağı düşünülmektedir.³⁵⁸ Bu durumu bildiren yazılar üzerine çalışmaların Konya Ovası'na doğru çevrildiği kumpanya tarafından şifahen beyan edilmiş ve aletlerin o taraflara götürüldüğü de görülmüş; fakat Nafia Nezareti'nden bu konuda bir yazı gönderilmemiştir. Ancak sulama işi ova tarafından başlayınca, "Konya'nın zahire ambarı" ve tahminen 600.000 dönümden ibaret olan Konya Ovası arazisinin kıymeti kat kat artacağı düşünülmektedir. Hatta bu nedenle ahalden bazıları daha çalışmalar başlamadan bir sebep ve bahane ile bazı arazileri zapt ve tasarrufa teşebbüs etmişlerdir. Zikredilen 600.000 dönümün 2/3'si sahipli olsa, kalan 1/3'ine sulama yapılırsa müzayede ile dönümü 2-3 lira edebilecek 200.000 dönüm boş arazi olduğu tahmin edilmektedir. Buna bağlı olarak öncelikle ovanın bir haritasının çıkarılması, tasarruf iddia edenlerin ellerinde bulunan evrakın resmiyeti incelenerek deftere kaydedilmesi ve hakkı karar ile tasarruf iddia edenler var ise araştırılarak deftere dahil edilmek üzere isimleri ile bunlara verilmesi gereken meblağı gösterir pusulasının gönderilmesi Vilayet İdare Meclisi'nce kararlaştırılmıştır. Ovanın bu şekilde harita ve defteri düzenlendikten sonra müzayedesıyla tutulması için Dersaadet'ten bir heyet gönderilmesi, kurutulması kararlaştırılan ve tahminen 80.000 dönümden ibaret olan ve dönümü 5 lira edeceği haber alınan Karaviran Gölü'nün de harita ve defterinin yaptırılmasına daha sonra teşebbüs edileceği bildirilmiştir.³⁵⁹

Konya Ovası'nın sulanma çalışmalarının memleketin yararına uygun şekilde, mamur tarafa yani Konya Ovası'na çevrilmesi için Nafia Nezaret ile görüşmeler yapıldığı halde gereği yapılmamıştır. Şöyle ki, yapılan müzakereler sonucunda şirketle şifahen anlaşılmış ise de konu resmî bir karara vurdurilmamıştır. Çalışmaların ova tarafına çevrildiği anlaşılmış ise de Hotamış sahasında yine çalışmalar yapıldığı haber alınmıştır. Hotamış sahasında cetveller açılarak isale işi o tarafa alınırsa memleketçe sayılamayacak zararlar meydana geleceği, Konya Ovası'nda bulunan köylerin tüm ekicilerini etkileyeceğinden ahalinin ve çiftçilerin çalışmaları engellemek gibi arayışları olacağı öngörülmüştür. Yerel ahalinin her türlü hak ve menfaatinin korunacağı defaatle yazıldığı halde vilayetten uygunsuz durumların meydana geleceği bildirilmesi üzerine

³⁵⁸ BOA. DH.MKT. 2818 / 16 (28 Rebiülahir 1327 / 19 Mayıs 1909).

³⁵⁹ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.10.

ahalinin müzakerelerin sonucunu beklemesi istenmiştir.³⁶⁰ Ayrıca Konya Ovası'na açılacak cetveller için henüz bir haritanın meydanda olmaması sebebiyle işin o taraflarda yapıldığında memleketin menfaatine uygun olup olmadığı meçhul görülmüştür. Çalışmalarda meydana gelen yanlışlığın düzeltilmesi için de zaman ve masraf ihtiyaç vardır. Nitekim cetvellerin Konya Ovası'nın münasip yerlerinde açılması meselesinin ovanın durumu ve özelliği hakkında bilgiye sahip kişiler tarafından belirlenmesi zaruridir. Bunun için "Ameliyat-ı İskaiye Muamelat-ı Umumiye Komisyonu" adıyla bir komisyon kurulmuştur.

Bu komisyonun amacı, gerektiğinde çalışma sahasına giderek ve kumpanya ile görüşerek gerekli kolaylığı sağlamak, çiftçinin manfaatini takip etmek, hem şirketin harita haricinde çalışmalar yaparak ahali ile çiftçinin haklarına hem de çiftçinin harita dahilindeki tarlaları ziraat etmekle şirketin haklarına tecavüzü vukuunda gerekli tahkikat yaparak her iki tarafın haklarını temin etmek, ahali tarafından çalışmalara engel olunmasını engellemektir. Eşraftan Arapkirlizade Hacı Mustafa Efendi'nin başkanlığındaki komisyon, İdare Meclisi azasından Hacı Hüseyin ve Sarakim, belediye azasından Hacı Veli Ağazade Hacı İsa ve Hacı Mehmedoğlu Mustafa ile belediye mühendisi Rizo Efendilerden oluşmaktadır. Komisyonun kitabet vazifesi de maiyet memurlarından Memduh Bey'e tevdi edilmiştir. Su meselesi hakkında bu zamana kadar cereyan eden tüm muhabere evrakı ile istimlak vesaire haritalarının komisyona verilmesine karar verilmiştir. Komisyon reisi Hacı Mustafa Efendi'ye aylık 1.000 kuruş, mühendis Rizo Efendi'ye 400 kuruş maaş, komisyon heyetinin gerekli yerlere giderek gerekli tahkikat ve tetkikatta bulunması için araba masrafları ile komisyonun kırtasiye masraflarına karşılık olarak aylık 600 kuruş tahsis edilmiştir. Daha önce bu işlemleri teftiş etmek üzere tayin edilen Kaşif Efendizade Mehmed Efendi'nin memuriyetine artık mahal kalmadığının tebliğ edilmiştir. Komisyonun tüm işlemleri köylerin menfaatinin sağlanmasına yönelik olması yönüyle bu konudaki umumi masraflara köylerin de iştiraki doğal olduğundan komisyon tarafından bu konuda bir karar alınıp bildirilmesine karar verilmiştir.³⁶¹

Beyşehir Gölü'nden Konya Ovası'na su isale edilmesine dair tüm muamelatı tetkik etmek ve şirketin haritanın dışında çalışmalar yapmasına veya ahalinin şirketin haklarına karşı hiçbir girişimine meydan verilmemek üzere oluşturulan komisyonun vazifesini yapmaya başladığı 16 Haziran 1909 tarihinde bildirilmiştir.³⁶² Ancak Konya Ovası sulama çalışmalarının haritalara uygun şekilde yapılmasına dikkat edilmesi Nafia komiserlerinin vazifelerinden olmasına ve ahalinin tecavüzleriyle çalışmaların ertelenmesine fırsat verdirilmemesi vilayetin

³⁶⁰ BOA. DH.MKT. 2900 / 93, s.1 (28 Recep 1327 / 15 Ağustos 1909); BOA. DH.İD. 49 / 11, s.8.

³⁶¹ BOA. DH.MKT. 2900 / 93, s.1.

³⁶² BOA. DH.MKT. 2900 / 93, s.2.

genel vazifelerinden olmasına dayanarak nezaret tarafından böyle bir komisyon teşkiline lüzum hissedilmediği belirtilmiştir. Ancak sulama çalışmalarını yapan Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi'yle imzalanan mukavelename haricinde icraatta bulunmaması ve komisyonun masrafları için Nafia'dan hiçbir tahsisat talep edilmemesi şartıyla vilayetçe böyle bir komisyon teşkil edilmesinde bir mahzur görülmediği de ilave edilmiştir.³⁶³

Konya vilayeti Umumi Meclisi'nin 7 Eylül 1909 tarihli mazbata suretine göre, Konya Ovası sulama çalışmaları mevkilerinde bazı değişiklikler yapılması hakkında, şirketle gerçekleşen muhaberat ve komiserlik tarafından yapılan incelemeler sonucunda bu konuda yeniden incelemeler yapılması uygun görülmüştür. Bu sebeple nezaretin Turuk ve Maabir fennî heyet reisi Frankiya Efendi'nin gönderildiği ve müracaatı halinde gerekli kolaylıkların gösterilmesi bildirilmiştir. Frankiya Efendi, yaptığı fennî incelemeler ve kumpanyadan aldığı sözlü malumat üzerine bir rapor düzenlemiştir. Bu raporun içeriğinden anlaşılaacağı üzere, Beyşehir Gölü'nden isale çalışmalarına devam edilen su, esasen iki büyük kıta arazinin sulanmasına mahsustur. Bunlardan biri 250.000 dönüm olan Çumra kısmının sulanmasına ve diğeri de aynı miktardaki Hotamış arazisinin sulanmasına aittir. Bu iki kısımdan başka sulanacak olan bir kısım daha vardır ki, o da güzergâh üzerinde Karaviran Gölü'nün kurutulmasından doğacak 80.000 dönümlük araziden oluşmaktadır. Zikredilen Çumra kısmı hakkında hiçbir şikâyet bulunmamakta; ancak Hotamış kısmının bereketinin azlığından, mesafesinin uzaklığından ve yerleşimi yok denilecek bir halde olmasıyla birlikte çok az olan ahalisinin ziraatla meşguliyetinin olmamasından şikâyet edilmektedir. Bu sebeplerle buranın sulanmasından vazgeçilerek suyun Ova Köyleri'ne isalesiyle meskûn olan geniş arazinin ihyası talep edilmiştir.

250.000 dönüm miktarındaki bu Hotamış kısmında 109.000 dönümlük arazinin sulanması için gerekli çalışmaların bittiği ve kalan 141.000 dönüm arazinin çalışmalarına henüz el sürülmediği anlaşılmış ve tamamlanan kısım için artık yapılacak bir işlem kalmamıştır. Dilekçeler dikkate alınarak Frankiya Efendi ile buradaki kumpanya heyeti vekilleri arasında gerçekleşen müzakere sonucunda kumpanya, Hotamış kısmında yapılan imalatın kalanından vazgeçerek bunun Konya Ovası denilen Ova Köyleri'nde yapılmasına karar vermiştir. Bunun yanı sıra Hotamış kısmının 141.000 dönümlük kalan imalatı, keşif masraflarıyla Konya Ovası'nın bahsedilen kurallarında 200.000 dönümden fazla arazinin sulanması sağlanacağı yapılan incelemelerden ve kumpanya müdürü ile yapılan müzakerelerden anlaşılmıştır. Ayrıca 80.000 dönümden oluşan ve Konya Ovası arazisinden sayılmayan Karaviran kısmının ancak

³⁶³ BOA. DH.MKT. 2900 / 93, s.3.

20.000 dönümünün kurutulup sulanması mümkün olabileceğinden kalan 60.000 dönümün sulama masraflarının eklenmesiyle yine Ova Köyleri arazisine ek olarak bir hayli arazinin daha kolaylıkla sulanabileceği düşünülmüştür. Böylece toplamda Konya Ova Köyleri kısmında bu şekilde sulanacak arazinin 300 belki 350.000 dönüme ulaşacağı tahmin edilmiştir. Yapılan düzenlemeler gereğince çalışmaların yapılmasına, Konya’da bulunan kumpanya direktörlerinin başarı elde etmesine ve ahalinin faydasının da bu merkezde bulunmasına dayanarak imzalanan mukavelenamenin hazır şekli değişmeyeceği gibi bu konuda ahalinin çıkarlarına muhalif olacak veya tereddüt ve şüphe edilecek bir şey de görülmediği ifade edilmiştir.

Konya şehri civarındaki arazinin sulanması mümkün olup olmayacağı konusunda yapılan fennî tetkikata göre, gerek Konya Ovası olarak adlandırılan köyler arazisinin arz edildiği gibi sulanması gerek bahsedilen haritada Karaarslan namıyla gösterilen bu arazinin sulanması faydalı olacaktır. Karaarslan kısmının arazisi için harcanacak cüzi keşif harcı, bu husustaki faydaya oranla çok görülmeyeceği, rapora yazılan notta 35.000 liranın yapılacak çalışmalardan tasarrufunun mümkün olup olmayacağı Meclisi Umumiye tarafından sorulmuş ve çalışmalardan tasarrufu mümkün bulunmuştur.³⁶⁴

Ancak Konya’da oluşturulan Ameliyatı İskaiye Muamelatı Umumi Komisyonu’nun 6 Eylül 1909 tarihli müzekkiresinde Konya Ovası’na akıtılması kararlaştırılan su işleri hakkında kumpanya ile nezaret arasında imzalanan mukavelename ahkamı 80.000 dönüm Karaviran Gölü’nden, 500.000 dönüm Konya Ovası’ndan olmak üzere toplam 580.000 dönüm arazinin sulanmasına dairdir. Bu 500.000 dönümün Konya Ovası’na mahsus olduğu Hassa Hazinesi’nin Konya Ovası’nda yaptığı keşiflere atfen ve Konya Ovası ibaresinin mukavelenamede açıkça geçtiği sabit olduğu halde bağlı haritada her ne sebeptense Konya Ovası yerine Hotamış Ovası gösterilmiştir. Fakat Hotamış Ovası’nın Konya dahilinde olmadığı ve Sultaniye Kazası’na bağlı başka bir ova olduğu açıktır. Buna rağmen haritaya bakılarak talep edilen Konya Ovası tamamen mahrum kalmakla birlikte hem umumi hem hususi faydalarına ve de asıl maksadına bütünüyle aykırı olduğu süregelen şikâyetler ile Frankiya Efendi tarafından yapılan keşiflerden anlaşılmıştır.

Bu meselenin halledilmesine girişilerek Konya Ovası’ndan 500.000 dönümden 390.000 dönümü tamamlandığı anlaşılmıştır. Hata yapılan Hotamış tarafında tamamlanmamış olan 141.000 dönüme ait çalışmaların Hotamış’tan alınıp Konya tarafına değiştirilmesiyle meselenin halledilmiş olacağı sanılmaktadır. Ancak meselenin aslı, akıtılacak suyun mecrasında eskiden beri sulama hakkı olan arazilerin ve gerek eskiden sulanan Konya Ovası’nın hakları korunarak

³⁶⁴ BOA. DH.UMVM. 73 / 22, s.4-5 (23 Recep 1329 / 20 Temmuz 1911).

istisna tutulduktan ve yani eski hakları olan miktarda suyun verilmesinden sonra kumpanyanın sulamaya borçlu olacağı 580.000 dönümden 80.000'i Karaviran ve 250.000'i Çumra tarafına yöneliktir. Şikâyet ve münakaşa konusu ise kalan 250.000 dönümdür ki, bundan 109.000 dönümü tamamıyla talep edilene ve mukavelenamenin açıklığına aykırı olarak Konya Ovası haricinde bulunan Hotamış Ovası'nda yapılmıştır. Kalan 141.000 dönümün de bugün yapımına başlandığı anlaşılmıştır. Bu hatayla inşa edilmiş 109.000 dönümle inşası devam eden 141.000 dönümün Konya Ovası'yla merkez vilayet civarına döndürülmesi ve yapılan hatadan dolayı çıkan masrafların da alakardarlar arasında bölüştürülmesi uygun görülmüştür.

Açıklamalar çerçevesinde ahalinin arzusuna uygun olan inşanın mümkün olduğu ortaya konulmuştur. Buna göre, yapılmakta olan Hotamış tarafı çalışmalarının hemen durdurulmasıyla Konya Ovası çalışmalarının başlatılması, Karaarslan kısmının sulanması için gerekli keşiflerin başlamasına müsaade edilmesi istenmiştir. Çünkü kumpanyanın Hotamış tarafında çalışmalara devam etmesi sebebiyle durumun gün geçmeksizin kumpanyaya bildirilmesi ve çalışmaların ova tarafına çevrilmesine başlanması lazımdır.³⁶⁵ Bunun için Konya Ovası'nda yapılmakta olan çalışmalarda bazı tadilat yapılması ve hala yapılmakta olan Hotamış tarafı çalışmalarının tatil edilerek Konya Ovası çalışmalarına ve Karaarslan kısmının keşiflerine başlattırılması gereken yerlere bildirilmiştir.³⁶⁶ Ancak Beyşehir Gölü'nden isale olunan suyun bölge ahalisinin faydasının aksine olarak Hotamış tarafına sevkine devam edildiği ve ahalinin haklarının korunması amacıyla yapılan teşebbüslerden bir netice çıkmadığı görülmüştür.³⁶⁷ Nitekim bölgeden gelen şikâyetler de artarak gelmeye devam etmiştir. Mütevellinin istirhamlarına rağmen Su Kumpanyası'nın Hotamış tarafında çalışmalara devam ettiği, müracaatlardan katiyen bir netice çıkmadığı gibi cevap da alınamadığından şikâyet edilmiştir. Ahaliden bazılarının şikâyetlerine bakıldığında, hala maksatlarını anlatamadıkları için artık müracaattan bıktıklarını, bölgenin tatil edilmeyerek bir kargaşa oluşturulacağını ifade ettikleri ve bari bir müracaat mercii gösterilmesini istedikleri anlaşılmaktadır.³⁶⁸ Konya civarına isalesinin Hotamış Kırısı'na sevkinden daha faydalı olduğu, Konya mebusları tarafından da bildirilmiştir.³⁶⁹ Konya mebuslarından Zeynelabidin ve Vehbi Efendiler, Konya Ovası'na isale edilen Beyşehir suyunun güzergâhında bulunup suya şiddetle ihtiyacı olan Saraycık, Apa,

³⁶⁵ BOA. DH.UMVM. 73 / 22, s.4-5.

³⁶⁶ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.13.

³⁶⁷ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.15.

³⁶⁸ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.18.

³⁶⁹ Gündüz, *Hakem Gazetesi*, s.169.

Saray, Alkaran ve Dinek karyelerine de su isalesi hususunun icraata geçirilmesi ve bunun için yapılan müracaatın kabul edilmesi gerektiğine dair telgrafname göndermişlerdir.³⁷⁰

Ovaköy ve Konya ahalisiyle Konya mebusları tarafından yapılan müracaatlar ve bölgeden gelen Vilayet İdare Meclisi mazbatasıyla resmî yazılar üzerine nezaretçe tetkikat ve keşfiyat yaptırılmıştır. Böylece yapılan müracaatın memlekete daha faydalı olacağı ve çalışmalarda değişiklikler yapılabileceği anlaşılmıştır. Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi'yle görüşülerek Hotamış ve Karaviran civarında bulunan arazinin bir kısmının kurutulmasından feragatle bundan çıkacak tasarruftan gerek Ovaköy ve gerek Konya civarının sulanması kararlaştırılmıştır. Bu konuda sarfı kararlaştırılan meblağdan fazla bir şey verilmeyeceği ama daha önce yapılan projelerin mukavelenamenin tamamlayıcısı olacağı ifae edilmiştir. Mukavelename irade ile onaylandığı gibi bu tadilatın da iradeye katılması tabiidir. Çalışmaların ertelenmesinden dolayı şirketçe durum kullanılmakta olduğundan gerekli işlemlerin bir an evvel yapılması gerektiği bildirilmiştir.³⁷¹ Ancak Şurayı Devletçe esas evrak hakkında tetkikat yapılmaksızın bu hususa dair fikir beyanı imkansız bulunmuştur. Şu halde ya esas evrakın alınmasıyla incelenmesi amacıyla Şurayı Devlet'e gönderilmesi veyahut işten doğrudan doğruya yukarı bahsedilerek iradenin alınması şıklarından hangisi uygun ise onun yapılmasına karar verilmiştir.³⁷² Ticaret ve Nafia Nezareti Anadolu Demiryolu Şirketi'yle müzakere ile kararlaştırıldığı üzere Hotamış ve Karaviran civarındaki arazinin bir kısmının kurutulmasından vazgeçilerek Ovaköy ve Konya civarının sulanması hususuna dair gereğinin yapılması 21 Şubat 1910 tarihinde Ticaret ve Nafia Nezareti'ne yazılmıştır³⁷³

1917 yılına gelindiğinde sulama arazisinden hakkıyla istifade edebilmek için alınması gereken önlemler arasında Ova Köyleri'nin sulanması, hatta sulama işlerinde kolaylık sağlanması amacıyla Çumra ve Ova Köyleri'nin tek bir kaza olarak birleştirilmesi önerilmiştir. Ancak sulama çalışmalarının Ova Köyleri sahasında da yapılmasına başlanabilmesi için o sahanın keşfine Umumî Harb'in bitmesi ile başlanması gerektiği ifade edilmiştir.³⁷⁴ Bu önerilere karşılık Karaarslan Kanalı vasıtasıyla bu araziye lüzumu kadar su verildiği ve yalnızca yedekler ile üçüncü derece kanallar açılarak sulama şebekesinin tamamlanmaya ihtiyacı olduğu cevabı verilmiştir. Fakat çok masraf doğuracak bu işin halihazırdaki vesaitsizlik sebebiyle yapılamayarak durumun gelişimine göre ertelenmesi zaruri bulunduğu da belirtilmiştir.³⁷⁵

³⁷⁰ BOA. *Dahiliye Nezareti Muharebat-ı Umumiye İdaresi (DH.MUİ.)* 26 / 5 (11 Şevval 1327 / 26 Ekim 1909); BOA. *BEO* 3760 / 281981 (26 Cemaziyelevvel 1328 / 5 Haziran 1910).

³⁷¹ BOA. *ŞD.* 1229 / 30 (27 Muharrem 1328 / 8 Şubat 1910).

³⁷² BOA. *İ.TNF.* 21 / 7 (09 Safer 1328 / 20 Şubat 1910).

³⁷³ BOA. *BEO* 3706 / 277917 (10 Safer 1328 / 21 Şubat 1910).

³⁷⁴ BOA. *DH.UMVM.* 73 / 44, s.4-7.

³⁷⁵ BOA. *DH.UMVM.* 73 / 44, s.17.

Nitekim 80.000 dönüm kurutularak sulanması planlanan Karaviran Gölü arazisinin 60.000 dönümünününden vazgeçilmiş ve masrafları Ova Köyleri gibi başka arazilerde kullanılarak sulanmaları sağlanmıştır.

3.5.3 Konya Kasabası ve Karaarslan Tarafının Sulanması Talebi

Konya Ovası Sulama Projesi kapsamında Ova Köyleri'nin sulanması talebinin yanı sıra Konya Kasabası'nın sulanması da gündeme getirilmiştir. Bu talebin dayanağı olarak, Beyşehir Gölü'nden Konya Ovası'na ve Konya'ya 1 saat mesafedeki yerlere kadar suyun getirilmiş olması gösterilmiştir. Bu sudan Konya Kasabası'yla civarında bulunan arazi, bağ ve bahçelerin de faydalanması, genellikle kuyu suları ve bin türlü zorlukla ihtiyaçlarını karşılayan ahali tarafından talep edilmiştir. Nitekim ahali, mecraların yokluğu nedeniyle hazırladıkları 8-10 m derinliğindeki kuyulardan çeşitli zorluklarla çıkardıkları su ile bağ ve bahçe yetiştirmekte ve bu yüzden dayanılmaz sıkıntılar yaşamaktadır. Ahalinin 300-500 seneden beri tek emeli, Beyşehir suyunun Konya Ovası'yla beraber özellikle Konya Kasabası'na ve civar şehre akıtılması merkezinde bulunmaktadır. Bu nedenle binlerce lira masraf yapılarak Ova Köyleri'ne isalesi mümkün olan bu su ile civar belde çepeçevre ihya edilmiş olduğu halde, suya ihtiyacı olan Konya Kasabası'na 1 saat mesafeye kadar gelen bu sudan kasabanın istifade edememesi akıl ve mantığa uygun bulunmadığı ifade edilmiştir. Suyun Konya Kasabası'yla civarına da akıtılması sonucunda su kıtlığı yüzünden senelerden beri birçok yeri adeta viraneye dönmüş ve perişan halde olan memlekette bir takım bağ ve bahçelerin sulanmasına, ağaçlıklar oluşturulmasına, iktisadî hayata dolayısıyla da Hazine'nin faydasına büyük hizmet edeceği düşünülmüştür. Sonuçta beldenin temizlenip düzenlenmesi sakinlerin sağlık durumlarını da iyileştireceği; aksi durumda ise memleket ve ahalice telafisi mümkün olmayan zararlara yol açacağı gerekçesiyle ahalinin bu sebepten dolayı şikâyetlerinin devam edeceği öngörülmüştür. Bu açıdan Konya Kasabası'nda da suyun temin edilmesinin hem hükümetin hem devletin hem de milletin faydası noktasında önemli olduğu ifade edilmiştir.³⁷⁶

Konya Ovası'nın sulanması çalışmalarının gerekli yerlerde memleketin menfaatine uygun şekilde yapılması gerekmektedir. Bu nedenle Alakova ile Konya Kasabası arasındaki arazinin de Beyşehir Gölü'nden isale edilecek su ile sulanması önemli ve elzem görünmüştür. Ancak kumpanya tarafından Hotamış Mevkii'ndeki boş arazi misli bedelle taliplerine bırakılmak suretiyle sulama masraflarına karşılık bulmak maksadına binaen suyun Hotamış Mevkii'ne isalesine gidilmiştir. Fakat bunun köy ahalisinin zararına bir karar olmasından dolayı defaten şikâyetlerde ve gerekli makamlara müracaatlarda bulunulmuş; ancak olumlu bir sonuç

³⁷⁶ BOA. DH.İD. 6 / 17, s.1-2 (08 Recep 1329 / 5 Temmuz 1911).

alınamamış olması nedeniyle ahali umutsuzluğa düşmüştür. Bu sebeple Konya Ticaret ve Ziraat ve Sanayi Odası'ndan ve Ameliyat-ı İskaiyye Komisyonu ile Belediye Meclisi'nden çalışmaların tatiliyle adaletin sağlanması gerektiğine dair mazbatalar gönderilmiştir.³⁷⁷

Beyşehir Gölü'nden ovaya akıtılacak olan suyla Konya şehri ile civarındaki arazinin de sulanması için ahali tarafından yapılan müracaata binaen suyun istenilen yere çıkamayacağı düşüncesinin fennî olarak ispatlanması amacıyla Nafia Dairesi mühendislerinden Feyzi Bey, Konya Ovası İrva Ameliyatı Komiseri Nadir Bey, Vilayet Turuk ve Maabir Sermühendisi Hulusi Bey ile Turuk ve Maabir müfettişi Mösyö Guillard(?)'dan mürekkep bir komisyonun teşkil edilmiştir. Ancak komisyon üyeleri oraya vardıklarında kendilerine Nafia sermühendisi ile eşraftan, muteber kişilerden ve ileri gelenlerden bazı zevat da katılmış ve iddia edilen yere götürülmek istenilmiştir. Ancak kış sebebiyle zemin üzerinde tatbikat yapılması mümkün olmadığı için tatbikat zaruri olarak bahara ertelenmiştir. Baharda tekrar gönderilen Nafia Dairesi sermühendisi Feyzi Bey'e Sulama Komiseri Nadir Bey ve Vilayet Nafia sermühendis vekili Kadri Efendi ile eşraf ve muteber ahaliden bazı zevatın da katılmasından sonra geçen kış mevsiminde tatbikat yapılamayan yerlere tekrar gönderilmişlerdir. Bu fennî heyet tarafından yapılan tatbikat ve tetkikata ait 2 Haziran 1911 tarihli bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapora göre, Belediye Reisi ve Belediye mühendisi Rizo Efendi ile eşraftan Hacı Kaymakzade Hacı Mahmud Efendi vesaire de bulunuyorken, zemin üzerinde inceleme ve keşif çalışmalarına başlanmıştır. Alakova'dan daha yüksek bulunan Çarklar Mevkii'nin üstündeki bazı yerlerde yapılan tesviye çalışmalarında arazinin yükselmesi sebebiyle Karaarslan Kanalı'ndan Hasanköy, Karahöyük ve Meram taraflarına suyun izalesinin mümkün olamayacağı ispat edilmiştir.

Karaarslan Kanalı'nın şimendifer hattını kestiği 22. ve 23. km'sinde Konya'ya doğru bir tahliye kanalı uzatılarak Karaarslan sahası sulandıktan sonra kalacak sularla şehrin bazı bahçelerinin sulanması amacıyla yapılan diğer bir talep ile neticesi de takip edilmiştir. Fennî heyet ve beraberlerinde bulunan zevat tarafından birkaç yerden Konya Kasabası civarına su isalesinin mümkün olduğu gösterilmiştir. İnceleme sonucunda gösterilen yerlerden yalnız bir iki yerde su isalesinin fennen mümkün olmadığı, geriye kalanından şehir civarına su getirilebileceği kanaati oluşmuştur. Heyette bu kanaatin oluşmasına karşın her nasılsa verdikleri raporda, ahalinin bu taleplerinin fennen mümkün olup olmadığı ve yerine getirilip getirilmeyeceği gösterilmeyerek sadece bir talep ve temenni şeklinde gösterilmiştir.

³⁷⁷ BOA. DH.MKT. 2882 / 30 (03 Recep 1327 / 21 Temmuz 1909).

Nafia Nezareti'nin onayladığı ve şirkette de mevcut olan haritaya göre, Karaarslan Kanalı'nın 22. ve 23. kilometreleri arasındaki 15 ve 16 rakımlı noktadan 13 rakımlı Konya Kasabası'na su isalesinin mümkün olduğu hakkındaki talep ve iddiaya da inceleme görevlerinin dışında olduğu gerekçesiyle cevap verilmemiştir. Zemin üzerinde de tatbikat yapılarak ahaliye iddialarının boş olduğuna dair fiilen yeterli bir delil gösterilmemiştir.³⁷⁸ Vilayet Nafia Sermühendis Vekili ile Belediye Mühendisi tarafından yazılan raporda da ahalinin arzu ettiği Karaarslan kanalının 22 ve 23 kilometreleri arasında bulunan 15 ve 16 rakımlı noktalardan 13 rakımlı Konya Kasabası'nın bağ ve arazisine su isalesinin mümkün olduğu teyit edilmiştir. Tüm bu ispatlara rağmen, fennî heyet raporunda, bu konuda söz edilmeyerek sessizlikle geçirilmesi ve ahalinin su akışının mümkün olduğunu gösterdikleri yerlerin incelenmesinin görev ve yetkilerinin dışında olduğu gerekçesiyle şifahen cevap verilmesi de ahalinin taleplerinin fennen yapılmasının mümkün olduğuna şüphe bırakmamıştır.³⁷⁹

Halbuki daha önce Nafia Dairesi Müdürü Frankiya tarafından verilen raporda, Konya şehri civarındaki arazinin sulanmasının mümkün olup olmadığı hakkında yaptığı fennî incelemeye göre, Beyşehir suyunun civar şehre gelebileceği, yani Konya'nın 4-5 km doğusunda bulunan Karaarslan yakınındaki arazi ile aynı yükseklikte ve bu yükseklikten daha aşağıda olan tahmini 60.000 dönümden oluşan bölgeye ve komşu köylere de su isalesinin fennen mümkün olduğu bildirilmiştir. Ayrıca bu arazinin sulanması için saniyede 2 m³ suyun yeterli olacağı ve bu suyun da gösterilen haritada “ا, ب, ت” harfleriyle işaretlenen 10 m³ su veren Çumra kısmının ana kanalından alınması mümkün bulunmuştur. 250.000 dönümlük Çumra kısmının sulanması ihtiyata göre saniyede 10 m³ su salınmasına binaen bundan 2 m³ suyun Konya tarafına akıtılması Çumra kısmının sulanmasına bir eksiklik getirmeyeceği yapılan tetkikat ile kesinleşmiştir. Bu anlamda “ا, ب, ت” harfleriyle gösterilen bu kısım üzerindeki asıl mecranın son kısmının genişletilmesi gerekmektedir. Bu kısım üzerinde genişletilmesi gereken asıl mecranın sonunun da dahil olacağı şekilde Çumra kısmından Konya civar arazisine yeniden 20 km uzunluğunda kanal kazılması gerekmektedir. Bu yeniden inşa edilecek kanalın seviyesinin sulama çalışmalarının kanalları ile eşit seviyede olarak eklenmesi mümkün bulunmuştur. Frankiya Efendi'nin raporuna göre, mukaveleye dahil edilmeyen bu Çumra-Konya çalışmaları sonucunda yaklaşık 35.000 liralık masrafla Konya'ya civar arazi de ziraata müsait bir hal alacaktır. Haritada Karaarslan namıyla gösterilen bu arazinin sulanması faydalı olacağı gibi Karaarslan kısmının arazisi için harcanacak cüzi keşif harcı, bu husustaki faydaya oranla çok görülmeyeceği, rapora yazılan notta 35.000 liranın yapılacak çalışmalardan tasarrufunun

³⁷⁸ BOA. DH.İD. 6 / 17, s.2.

³⁷⁹ BOA. DH.İD. 6 / 17, s.2.

mümkün olup olmayacağı Meclisi Umumiye tarafından sorulmuş ve çalışmalardan tasarrufu mümkün bulunmuştur.³⁸⁰

Konya civarındaki Hasanköy, Karahöyük ve Muhacir köylerine su getirilip getirilmeyeceğini incelemek için Nafia İdaresi Sermühendisi Feyzi Bey'in gönderilmesiyle orada oluşturulan komisyonun tetkik ve beyanlarına bir takım itiraz ve isnatları içeren ve Konya ahalisi tarafından gönderilen mazbata mütalaa edilmiştir. Bu sulama çalışmaları için daha önce yapılan bazı itirazlar üzerine, Nafia Müdürü Frankiya Efendi bizzat gönderilerek yerinde gerekli incelemeler yaptırılmıştı. Bu incelemenin neticesi Frankiya Efendi'nin de bulunduğu vilayet merkezinde toplanan Meclisi Umumiye tarafından da müzakere edilmiştir. Müzakere sonucunda o kadar faydalı olduğu düşünülmeyen Hotamış kısmının yapılmamış olan çalışmalarından vazgeçilmesine, karşılığında ise su gitmesi mümkün olan Ova Köyleri ile Konya şehrinin 4-5 km doğusunda bulunan Karaarslan ve civarının sulanmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine şirketle anlaşarak mukavelenamede bazı tadilatlar yapılması için irade de çıkarılmıştır.

Gerek nezaret tarafından yapılan incelemeler gerek mahallince yapılan görüşmeler neticesinde, bu yerlerin sulanması yönünde bir karar verilmesine ve yapılmış olan mukavelenamenin değiştirilerek irade ile de kesinleşmesine rağmen, Konya ahalisinin bir kısmı tarafından tekrar kendi yerlerinin de sulanmasına tevessül edilmeye kalkışmıştır. Bunun yanı sıra başlangıçta uygun görülerek imzalanmış mukavelenamenin inceleme ve müzakereler sonucunda bir sefer değiştirildikten sonra tekrar değiştirilmesinin yapılan çalışmalarda da büyük değişiklikler gerektireceği düşünülmüştür. Bu nedenle su istenilen yerlerde su isalesine imkan bulunamayacağından Hasanköy, Karahöyük ve Muhacir köylerine fennen su akıttırılamayacağı harita ve profillerin incelenmesinden ve bu iş için oluşturulan komisyonlardan da anlaşılmış; isteyenlere anlatılmışsa da yine müracaata devam etmişlerdir. Buna dayanarak kendilerini tatmin için gözleri önünde ölçüm ve inceleme yapılmak üzere Nafia İdaresi Sermühendisi Feyzi Bey'in başkanlığında bir komisyon daha oluşturulup mahalline gönderilmişti. Bu komisyonun verdiği 2 Haziran 1911 tarihli raporda da Karahöyük, Hasanköy gibi bazı yerlere doğal olarak suyun getirilemeyeceği beyan ve tasdik edilmiştir.

Bu durumda artık bu meseleye katiyen kapanmış gözüyle bakılması gerekirken ahalinin bir kısmı tarafından ortaya konulan bazı talepler daha ortaya çıkmıştır. Bu talepler mebhushlar tarafından raporun son fıkrasında beyan edilen ve Karaarslan Kanalı'nın şimendiferi kestiği 22. veya 23. km'sinde bir tahliye kanalı uzatılmasıyla Konya'nın bazı mahdut bahçelerinin

³⁸⁰ BOA. DH.İD. 6 / 17, s.2; BOA. DH.UMVM. 73 / 22, s.4-5.

sulanması talebinden ibarettir. Halbuki iradeye yaklaşan yukarıda bahsedilen tadilatı yapılması esnasında Karaarslan Kanalı'nın boyutları bu kanaldan su verilecek arazinin ihtiyacını temin edecek derecede belirlenmiştir. Buna göre, bu suların taliplerin de iddialarına bakılarak birçok müzakerelerin sonucunda ikinci defa kesinleşen mukavelenamenin tekrar tadili gerekirse bile çalışmaların birkaç sene ertelenmesi gerekecektir. Çünkü bu kanaldan sevk edilecek suların arttığı gözlenmedikçe buradan Konya'nın mahdut bahçelerini sulamak için bir tahliye kanalı açılmasının kesinlikle uygun olamayacağı vilayete bildirilmiştir.³⁸¹

3.5.4 Karaviran Gölü'nün Kurutulmasından Vazgeçilmesi

Karaviran Gölü sularının kurak senelerde kısmen çekilmesiyle meydana çıkan arazi, civar köyler ahali tarafından ziraat edilerek harikulade mahsul elde edilmektedir. Bu gölün kurutulmasıyla fevkalade verime sahip binlerce dönüm arazi elde edilecektir. Gölün kurutulması kumpanya ile imzalanmış olan mukavele ahkamından olduğu halde mukavelenin bu konudaki ahkamı henüz yerine getirilmemiştir. 20 Ağustos 1907 tarihinde gölün suları neredeyse tamamen kurumuş olduğundan göl arazisinin fevkalade olan ürün yetiştirme kabiliyetinden istifade edilmesi için kurutma çalışmalarının bir an önce yapımına başlanması gerektiği ifade edilmiştir.³⁸² Ancak 1917 yılına gelindiğinde sulama kanalları da işletmeye açılmasına rağmen Karaviran Gölü'nün kurutulması düşüncesinin tam anlamıyla gerçekleştirilmediği görülmüştür. Nitekim bölgeye sıtma mücadelesi için inceleme yapması amacıyla gönderilen Mütihassıs Dr. İsmail Hakkı Bey'in raporuna göre, Karaviran Gölü'nde su birikmemesi için Sulama İdaresi tarafından yapılması gereken çalışmaların bir an önce yaptırılması gerekmektedir. Bu rapora binaen Nafia Nezaret, geniş bir sahaya sahip olan Karaviran Gölü'nün bütünüyle kurutulmasının hali hazırdaki projeye göre mümkün olmadığını ifade etmiştir.³⁸³ İlave olarak Karaviran Gölü fennî sebeplerle Konya Ovası sulama müessesesinin tahliye havuzunu teşkil etmektedir. Konya Ovası'nı sulayan Beyşehir Gölü'nün seviyesi engel seviyesini geçtiği takdirde şehir ve civarını istila edeceği gibi büyük barajı da yıkıp harap edebileceğinden gölün seviyesinin süratle düşürülmesi için saniyede 50 m³ suyun gölden çıkması gerekmektedir. Taşkın vukuunda bu su miktarının büyük çoğunluğu Karaviran Gölü'ne sevk etmek mecburiyeti bulunduğundan bu şirketle yapılan mukavelede tasrih edilmiştir. Karaviran Gölü'nün bu şartlar altında kurutulmasına imkan olmadığı anlaşılmıştır. Ancak verimli ve geniş bir araziye sahip olan Karaviran Gölü'nden istifade edilmesi hususu nezarete dikkate alınarak mevcut sulama şebekesine zarar vermemek şartıyla bu gölün

³⁸¹ BOA. DH.UMVM. 73 / 22, s.1-3.

³⁸² BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.4-7.

³⁸³ BOA. DH.UMVM. 73 / 45 (22 Rebiülevvel 1336 / 5 Ocak 1918).

kurutulmasına imkan olup olmadığı hakkında fennî incelemeler yapılması Anadolu Demiryolu Şirketi'ne bildirilmesi ve duruma göre gerekenin yapılmasına başlanacağı ifade edilmiştir.³⁸⁴ Bu konudaki Nafia'nın görüşüne göre, Karaviran Gölü'nün birkaç seneden beri yapılan tecrübe ve ölçümlere göre azami tuğyan seneleri müstesna olmak üzere ancak 20.000 dönümlük kısmının sudan korunabildiği anlaşılmıştır. Sulama kanalları bu miktarda araziye sulayabilecek şekilde tertip edilmiş; ancak 20.000 dönümden fazla arazi ekildiği takdirde tamamının sulanması mümkün olamayacaktır. Bu sene (1917'de) gölün kurumuş olduğu görülmüş kuruyan kısmının tümüyle ekilmesine gidilmesinin hatalı olacağı düşünülmüştür. Çünkü yağmur yağması ve karların erimesiyle göl tekrar oluşacağından ekilmiş mahsulün tamamen mahvolması muhtemel görülmüştür. Göl arazisinde ziraat yapılacak olduğu takdirde sadece 20.000 dönümlük kısmının ekilebileceği Ziraat Nezareti'ne bildirilmiştir.³⁸⁵

80.000 dönümden oluşan ve Konya Ovası arazisinden sayılmayan Karaviran kısmının sadece 20.000 dönümünün kurutulup sulanması mümkün olabileceği gerekçesiyle kalan 60.000 dönümün sulama masraflarının eklenmesiyle yine Ova Köyleri arazisine ek olarak bir hayli arazinin daha kolaylıkla sulanabileceği düşünülmüştür.³⁸⁶ Ancak Karaviran Gölü'nde kurutulacak 80.000 dönüm arazinin daha sonra Konya civarında aynı miktarda arazi sulanmak suretiyle feda edildiği haber alınması üzerine doğru olduğu takdirde bunun bir yeri ihya etmek için başka bir yerin imhası demek olduğu ve kesinlikle reddedilmesi Nafia Nezareti'ne yazılmıştır.³⁸⁷

Sonuç olarak Karaviran Gölü sahasında 80.000 dönümlük arazinin kurutularak sulanması planlanırken bazı sebeplerden dolayı göl sahasında kurutulacak arazi 20.000 dönüme indirilmiştir. Ancak vazgeçilen arazilerin yerine, 29 km'lik birinci esas sulama kanalının boyu 30 km daha uzatılmış; Konya Ova Köyleri ile Karaarslan civarı ve Simi Ovası'nın sulanması için kanal yapımına karar verilmiştir.³⁸⁸

3.6 Yabancıların Görevlerine Son Verilmesi

Konya Ovası Sulama Projesi'nde çalıştırılmak üzere alınan işçiler öncelikle Anadolu Demiryolu Şirketi'nin işçilerinden alınmış ve bu da orantısız olarak Avrupalıların, çoğunlukla da İtalyanların çalıştırılmasına yol açmıştır.³⁸⁹ Proje çalışmaları devam ederken, ahalinin arazilerini sulayabilmek dışında talepleri de olmuştur. Nitekim ahali çalışmalarda istihdam

³⁸⁴ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.17.

³⁸⁵ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.17.

³⁸⁶ BOA. DH.UMVM. 73 / 22, s.4-5.

³⁸⁷ BOA. DH.MUI. 97 / 11, s.13 (07 Cemaziyelahir 1328 / 16 Haziran 1910).

³⁸⁸ Bildirici, *Konya Karaman*, s.106; Güler, "Bozkır", s.325.

³⁸⁹ Lawrence, *German Colonialism*, s.155.

edilmelerini ve bunun kendilerine bir kazanç getirmesini de ümit etmişlerdir. Ancak projenin yabancıların elinde olması ve çalışmaları yürütmesi sebebiyle yabancıların istihdamları çoğunlukta kalmıştır. Bu şekilde projede çoğunlukla yabancı amele çalıştırılması, yerli ahali arasında bir takım şikâyetlere yol açmıştır. Bu mesele kumpanya Direktörü Mösyö Waldorp’a sorulmuştur. Alınan cevapta, bu şikâyetlerin daha önce de olduğu ve Tahir Bey aracılığıyla kumpanyaya sorulduğunda bulunan amele listesi verilmiştir. Bu listeye göre, proje dahilinde çalışan 2.000 küsur ameleden 89’u yabancı, geriye kalan ise Osmanlı tebaasından olduğu görülmüştür. Ancak bu liste görenlerde bir kanaat oluştursa da inandırıcı gelmemiş olmalı ki, bir kere de çalışma sahasında görülmek istendiği ifade edilmiştir.³⁹⁰

Halkın itirazları sonucunda, sulama çalışmalarında müstahdem 54 nefer memur ve sanatkar İtalyan’ın hizmetlerine son verilmesi, hem vilayetçe hem de Ticaret ve Nafia Nezareti’nce komiserlik vasıtasıyla Şirket’e tebliğ edilmiştir. Ancak Şirket, bu tebligatı yerine getirmek adına herhangi bir adım atmamıştır. Bu durumun ahali arasında söz olmasına yol açacağı gerekçesiyle bu kişilerin hizmetlerinden ihraçları gerektiği Konya vilayetinden bildirilmiştir. Şirket tarafından hükümet adına yapılan bu çalışmalarda çalışanlar, aslında hükümet hizmetinde demek olduğundan bunların zabıta gücüyle kovulup uzaklaştırılmalarına ihtiyaç duyulmuştur.³⁹¹

İlave olarak taşrada تنها mahallerde bulunan demiryolu çalışmaları ile diğer işlerde amelelik yapan İtalyanların korunmasında çeşitli zorluklar yaşandığı da ifade edilmiştir. Bu sebeple bunların korunabilecekleri uygun yerlere sevk edilerek korunmaları için gereğinin yapıldığı bildirilmiştir. Ancak elçilikten bazılarına ve özellikle Almanya ve Fransa sefaretlerine göre, bu inşaatlarda istihdam edilen amele inşa çalışmalarında mütehasıs bulunduklarından bunların oralardan alınması inşaata sekte vuracaktır. Konya Ovası’nda müstahdem memurlarının da 50 kadar olduğu ve bunların mühendis ve ustabaşılık gibi mühim vazifelerle iştigal ettirildikleri bildirilmiştir. Eğer ki, umumi emniyetle ilgili olması hakkında şirketler tarafından hiçbir itiraz kaydı ortaya konulmamışsa inşaatın ertelenmesinden ve çalışmaların oluş tarzından kaynaklanan mesuliyet çalışmaları üstlenen şirketlere aittir. Bu açıdan çalıştırılan İtalyalı müstahdemlerin işten çıkarılması şirketlerin taahhütlerini yerine getirmeye mani olacak ve sonuç olarak bir takım iddia ve talepler gündeme gelecektir. Bununla birlikte doğal olarak işsiz kalacak olan bu amelenin yerleştirilmesi uygun görülecek şehirlere grup grup girmesi ve ikametleri heyecana yol açabileceği ve hükümetçe meydana gelmesinden kaçınılan bazı olumsuz hadiselerin artacağı düşünülmüştür. Bunun üzerine bu gibi mahzurlara mahal

³⁹⁰ *Anadolu Gazetesi*, s.2.

³⁹¹ BOA. BEO 3955 / 296570 (07 Zilkade 1329 / 30 Ekim 1911).

vermemek için bir süre verilen kararın uygulamaya konulmasından vazgeçilmiş ve bu amelenin demiryollarında hizmetlerine devam etmelerine karşı çıkılmayarak bulundukları yerlerde mümkün olduğu kadar korunmaları uygun görülmüştür.³⁹² Nitekim bu karar bölgeden yeni itiraz seslerinin yükselmesine yol açmıştır.

Karardan vazgeçilmesiyle yerel gazetelerde tepki yazılarına yer verildiği görülmektedir. Örneğin, Babalık Gazetesi'nde yer verilmiş olan bir yazıda, sulama çalışmalarında müstahdem İtalyalı mühendis memurların hizmetlerine son verileceği bildirilmiş olmasına rağmen, daha sonra Direktör Mösyö Huguenin'in girişimleri sonucunda hükümetin emri üzerine bu adamların memuriyetlerinden ihraçlarının sonraya bırakılmasına tepki gösterilmiştir. Bu tepkinin altında ise aynı dönemde onların mensubu oldukları İtalya Hükümeti'nin Trablusgarp'ı zabta kalkışması yatmaktadır. Yazıda, İtalya bir taraftan Osmanlı Devleti topraklarında vatandaşların, dindaşların ve masumların kanını akıtırken, diğer taraftan devletin paralarının İtalya'ya aşırılmasına izin verilmeyeceği ifade edilmiştir. Bu adamların memleketten kovulması uygun değilse bile para almalarının önüne geçilmelidir. Nitekim sulama çalışmalarında müstahdem İtalyanlar, ayda yalnız maaş olarak 150.000 kuruş almakta; harcırahları, yevmiyeleri, maiyetlerindeki Osmanlı hizmetçilerinin masrafları da hesaplanırsa bu miktar 250.000 kuruşu geçmektedir. Çalışmalarda yer alan Osmanlı ameleler ise hükümetin bu hareketinden çok etkilenmiş ve 'makarnacılar' tabir ettikleri İtalyanlar çıkarılmadığı takdirde işi bırakmayı kararlaştırmışlardır. Bu arada bir İtalyalı mamurun koca Ereğli İstasyonu'nu yakmaya teşebbüs etmesi de onlara karşı iyi niyette son noktayı koymuştur. Nitekim meydana gelen önemli siyasî meseleler sonucunda onların çalışmalarına son verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.³⁹³

3.7 Çalışmalardan Kaynaklı Taşkın Hadiseleri

Konya Ovası'nın sulanmasına başlanmadan önce Beyşehir Gölü'nden çıkan Beyşehir Çayı doğal bir bende sahip olup kesintisiz akışa sahipti. Ancak Beyşehir Çayı yağışın çok olduğu yıllarda gölün fazla sularını tahliye etmeye yetmemekte ve bu nedenle zaman zaman taşkınlar yaşanmaktaydı.³⁹⁴ Nitekim 1501-1504 yıllarına ait kayıtlar, Beyşehir Gölü'nün civar köylerin evlerini ve yolları basmıştır.³⁹⁵ Bir rivayete göre, 1637 yılında Beyşehir Gölü'nün taşmasıyla Konya sahrasını kaplamasından dolayı geçmeye imkan olmadığı için Irak Seferi'ne çıkacak olan IV. Murat tarafından göl sularının düzenlenmesine dair emir verilmiştir.³⁹⁶

³⁹² BOA. BEO 3966 / 297395, s.4 ve 6 (30 Zilkade 1329 / 22 Kasım 1911).

³⁹³ Babalık Gazetesi, No.80, 8 Zilkade 1329 (31 Ekim 1911), s.2.

³⁹⁴ Hüseyin Muşmal, "XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910-1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.23, Konya 2008, s.235.

³⁹⁵ Lawrence, *German Colonialism*, s.125.

³⁹⁶ Doğan, *Konya Suları*, s.168; Doğan, *Su Tarihi*, s.108.

1731’de tekrar sel meydana gelmiştir. Nitekim Osmanlı arşivleri, Beyşehir’in yaşadığı sel felaketi sebebiyle köylerden gelen yardım ve tazminat talepleri ile doludur.³⁹⁷

1893’te Konya Ovası’na akan Çarşamba Çayı’nın taşmasından dolayı Seydişehir ve Beyşehir civarında bazı yerleşimleri sel suları istila etmiş ve hem yerleşimler hem de araziler sular altında kalmıştır. Sel suları yüzünden insan ve hayvan kaybına engel olmak amacıyla bazı tedbirler alınmışsa da su baskını sonucunda ürünler zarar görmüş ve zirai faaliyetler kesintiye uğramıştır. Araziyi sel sularının istilasından kurtarmak amacıyla Karaviran Gölü sularının cetveller açılarak Konya Ovası’na akıtılması gerektiği bu durumun teknik olarak mümkün olduğu anlaşılmıştır.³⁹⁸ Aşırı yağış nedeniyle meydana gelen selden etkilenen ahaliye tavizan zahire verilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Yemeklik ve tohumluk zahireye ihtiyaçları olan Beyşehir Kazası’nda 592 nüfus için 5193 ve Seydişehir Kazası’nda dahi 78 nüfus için 780 havayı arpa buğday, toplam 2986,5 İstanbul kilesi zahirenin yarısı buğday ve diğer yarısı arpa olmak üzere mahallerinde mevcut taviz zahiresinden tavizan verilmesine karar verilmiştir.³⁹⁹

Bu şekilde doğal olarak meydana gelen ve ahaliyi mağdur eden sellerden başka çalışmaların başlamasıyla da seller meydana gelmiştir. Halbuki sulama çalışmalarının bir amacı da bu doğal sellerin olumsuz etkilerini olumlu yönde kullanarak suyun araziye zarar vermesinin önüne geçilmesi ve suyun ihtiyaç zamanlarında kullanılmasıydı. Fakat bu amaca rağmen yine bölgede su taşkınlarının yaşandığı görülmüştür. Nitekim sulama çalışmalarının devam ettiği 1910 yılında Beyşehir Kazası Kaymakamlığı’ndan ahalinin taşkından zarar gördüğünü bildiren telgraf çekilmiştir.⁴⁰⁰ Beyşehir Gölü ile Suğla Gölü arasındaki 30–35 metrelik seviye farkı, Beyşehir Çayı’nda önüne geçilemeyecek bir akışa yol açmıştır.⁴⁰¹ Buna çok fazla yağın yağmura eriyen kar sularının eklenmesi, Beyşehir Gölü’nü taşırması ve Beyşehir’de 15.000 dönüm arazi sular altında kalmıştır. Taşkınların önlenmesi amacıyla yapılan bendin kapakları açılarak suyun akışına izin verildiği takdirde sorunun çözüleceği düşünülmüştür. Fakat bu durumda da inşaatın tamamlandığı kısımlarda ekili olan araziler sular altında kalacaktır. Sonuçta bu durum karşısında yetkililer çaresiz kalmış, Beyşehir Gölü civarında selden zarar gören arazi dahipleri ile ahali miting düzenlemiştir. Gelişen olaylar vilayetten Dahiliye ve Nafia Nezareti’ne gönderilen telgrafla bildirilmiştir.⁴⁰²

³⁹⁷ Lawrence, *German Colonialism*, s.125.

³⁹⁸ BOA. BEO 210 / 15731.

³⁹⁹ BOA. MV. 73 / 96 (04 Şaban 1310 / 21 Şubat 1893).

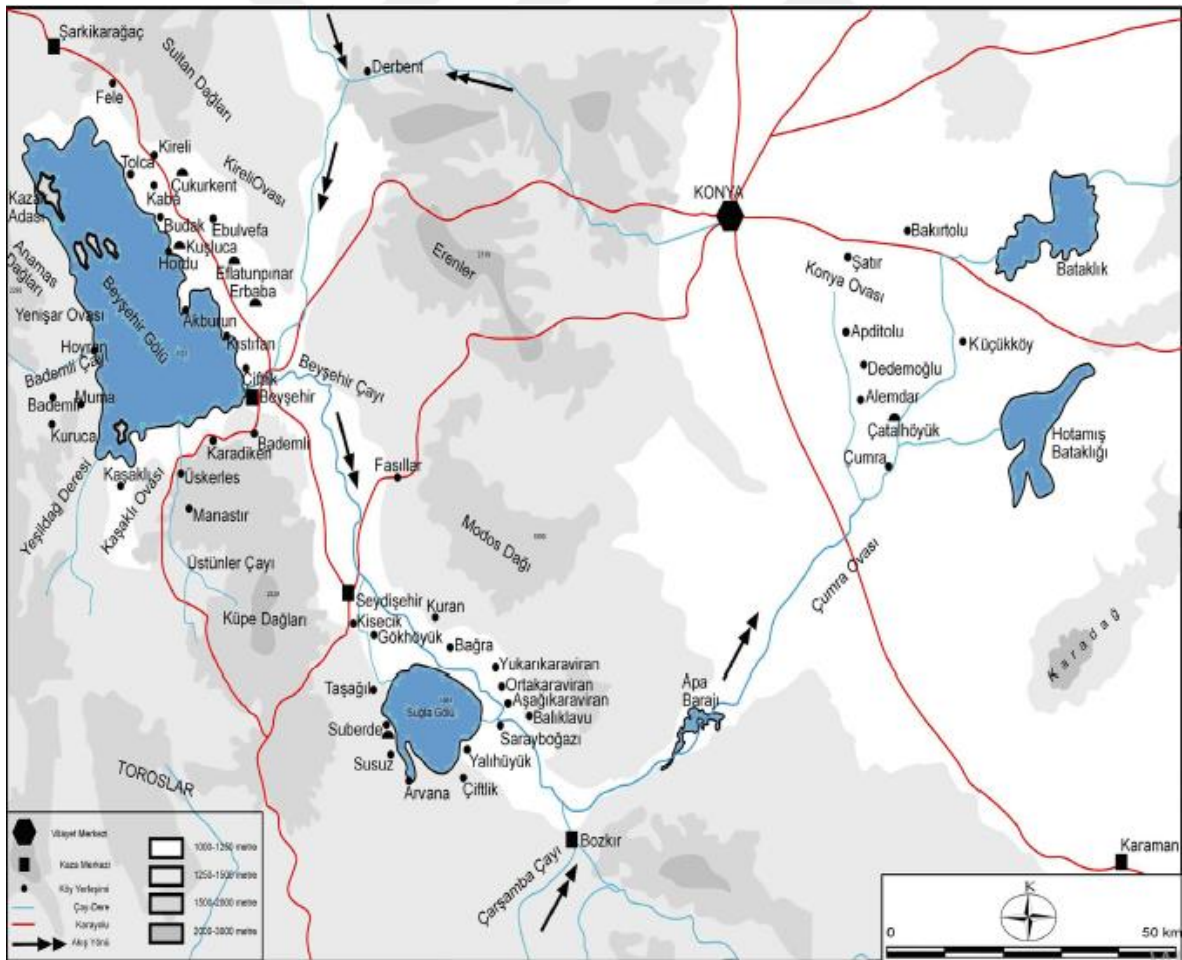
⁴⁰⁰ BOA. DH.MUI. 97 / 11, s.1.

⁴⁰¹ Muşmal, “Taşkın Hadiseleri”, s.236.

⁴⁰² Gündüz, *Hakem Gazetesi*, s.393.

Şirket tarafından şartname gereğince, Beyşehir Gölü sularının taşmasından kaynaklanacak hasarın ortadan kaldırılması için yapılması gereken fennî inşaatın yapılmaması sebebiyle ekili arazilerde de büyük hasarlar meydana gelmiştir. 18 Mayıs 1910 tarihli telgrafnameden anlaşıldığı üzere, gölün alçak sahillerine bentler yapılmaksızın suyun akışını engellenmesiyle birikmesinden kaynaklanan taşkın sebebiyle 14 köyde 8-10.000 dönüm ekili olan ve olmayan bahçe arazileri ile meralar su altında kalmıştır. Bu sebepten dolayı idareleri ziraata bağlı olan ahalinin daha sonra iâşelerini tedarik etmekte zorlanacağı tahmin edilmiştir. Bu durumun ortadan kaldırılması ve zararları telafi etmek üzere bir fennî heyet toplanması, her durumda taşkın ortadan kaldırılması, iki şehir arasına dökülen gölün hafriyatından çıkan maddelerin havayı bozmasına sebep olmaması için uzak yerlere döktürülmesi gibi tedbirler düşünülmüştür. Ancak kumpanya çalışmalarının her şekilde teftişe muhtaç olduğu ve 15 gün zarfında bu tedbirlere dair iyi sonuçlar görülmediği takdirde toplanıp alacakları kararı kendileri yapmaya mecbur kalacakları beyan edilmiştir.⁴⁰³

Harita 6: 1910-11 yılı taşkın hadiselerinden etkilenen yerleşimler⁴⁰⁴

⁴⁰³ BOA. DH.MUİ. 97 / 11, s.11.

⁴⁰⁴ Muşmal, "Taşkın Hadiseleri", s.262.

Konya Ovası'na çalışmaları devam ederken Beyşehir'de yapılması gerekenlerin yapılmaması sebebiyle oluşan seller, Seydişehir'de Karaviran Gölü'nün bazı mecralarının set edilmesi sebebiyle meydana gelmiştir. Nitekim Karaviran Gölü'nün tek mecrası olan Saray Boğazı'nın bir takım kum çuvallarıyla set edilip biraz aşağısında bulunan Saray Köprüsü menfezleri de tahkim edilerek suyun doğal akışı engellenmiştir.⁴⁰⁵ Sonuçta çok fazla yağın yağmur, alınması gereken önlemlerin alınmamasıyla gölün suyunu taşırması ve bu fazla suların Seydişehir Kazası'na bağlı Taşağıl Köyü'nün 100 hanesi⁴⁰⁶ ile göl civarındaki 31 hanede 150 nüfusu bulunan Gökhöyük Karyesi'nin ev ve arazilerini tamamen istila ve imha etmesine yol açarak ahaliyi yardıma muhtaç bir hale getirmiştir. Her şekilde mesken ve maişetten mahrum kalan ahalinin zorda kaldığı, bu durumda bankadan istikraz da mümkün olmadığı ve nüfusun yardımına iskan ve iâşesine mahallince yetişilemediği beyan edilmiştir. Açlıktan telefata meydana gelmemesi için gerekli tedbirlerin alınması, ahalinin ihtiyaçlarının acilen mahallince karşılanması için Seydişehir ve Beyşehir kaymakamlıklarıyla Ameliyat Komisyonu'ndan seri tebligat gönderilmişti. Seydişehir İdare Meclisi'nden gönderilen diğer bir telgrafnamede, köy ahalisinin aç ve ianeye muhtaç 31 hanede 152 nüfusa günlük yarımşar kıyye ekmek verilmesi, hanelerini su istila edenlerin Bademli Yaylası'na nakledilip yerleştirilmesi ve erkek nüfusunun 65 kadarının su işlerinde çalıştırılması teşebbüsüne şimdiden bir şey yapılamayacağı anlaşılmıştır. Bu ihtiyaç sahiplerine uzun müddet yarımşar kıyye ekmek verilmesinin iane yoluyla temini mümkün olamayacağı için hayatı tehlikede olan ahaliye aynı şekilde ekmek verilmek üzere gereken tahsisata dair Mal Müdürlüğü'ne mezuniyet verilmiştir. Köylerin su altından kurtarılması, bu göl setlerinin açılmasına bağlı olup bu ise sulama çalışmalarını 40-50 bin lira kadar bir zarara uğratacağı tahmin edilmiştir. Hasarın ve asıl ihtiyaçların, gönderilen inceleme heyeti tarafından verilecek rapora göre, daha sonra ayrıca yapılmak üzere şimdilik bu 150 nüfusun hayatı için gereken tahsisatın acilen yapılması için izin istenmiştir. 65 kadar nüfusun da su çalışmalarında kullanılması için komiserliğe tebligat gönderilmiştir.⁴⁰⁷ Böylece Karaviran Gölü'nün taşmasından dolayı zarar gören Gökhöyük Köyü ahalisinden bir kısmı sulama çalışmalarında kullanılarak geçimlerini temin etmişlerdir. Fakat sadece kadınlar, ihtiyarlar ve çocuklardan oluşan 135 kişinin hükümet tarafından iâşeleri sağlanarak, gelecek sene temmuzuna kadar yaklaşık 1 sene boyunca her birine günlük 40'ar para verilmek üzere

⁴⁰⁵ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.13 (14 Ramazan 1330 / 27 Ağustos 1912).

⁴⁰⁶ Gündüz, *Hakem Gazetesi*, s.386.

⁴⁰⁷ BOA. DH.MUI. 96 / 6 (14 Cemaziyelahir 1328 / 23 Haziran 1910).

aylık 4.050 kuruşun tahsisi gerekli görülmüştür. Bu meblağın Maliye muvazenesindeki beklenmedik masraflardan ödenmesi mümkün olacağı Maliye Nezareti'nden bildirilmiştir.⁴⁰⁸

Çalışmaların başından beri, 3 senedir devam eden su meselesinin kesin sonuca bağlanması, Saray Boğazı'nın seddinden doğan zararların tazminiyle beraber gelecek sene aynı felaketin yaşanmaması için gerekli tedbirlerin alınması gerekmiştir. Seydişehir Kazası'nda selden zarar gördüklerini iddia eden bazı ahali tarafından yapılan başvurular üzerine, orada bu konuda inceleme yapılması için bir heyet gönderilmesi Nafia Nezareti'ne yazılmıştır.⁴⁰⁹ Ancak nezarete yapılan müracaata henüz cevap alınamamıştır. Ahali tarafından ise makine başında feryatlarla şikâyet edilmekte olduğundan olumsuz bir durumun meydana gelmemesi için gereğinin acilen yapılması gerektiği, Beyşehir Gölü'nün taşmasına karşı şirketçe alınması gereken fennî tedbirlerin hızlı bir şekilde alınması 5 Haziran 1910'te Nafia Nezareti'ne yazılmıştır.⁴¹⁰ Seydişehir'de su taşkınından zarara uğrayan ahali ile Anadolu Osmanlı Demiryolu Kumpanyası arasında çıkan ihtilafın halli için ayrıca bir fennî heyet gönderilmesine gerek görülmemiştir. Gerekli incelemelerin yapılması ve orada bir fennî heyet oluşturulması için Nafia Müdürü'nün gönderilmesi uygun görülmüştür.⁴¹¹ Böylelikle komisyon, Nafia Müdürü Frankiya Efendi, Ameliyat-ı İskaiye Komiseri Nadir ve yardımcısı Resid, Nafia Mühendis vekili, İdare Meclisi üyelerinden Yenakim, Ziraat Odası Reisi Hacı Hüseyin Efendilerden oluşturulmuştur.⁴¹²

Ancak bir yıl geçmesine rağmen bahsedilen önlemlerin alınmadığı, şikâyetlere bir çözüm olmadığı ve ertesi yıl da aynı sorunun devam ettiği görülmektedir. Nitekim Sulama Projesi'nin devam ettiği 1911 yılında, bölgede şiddetli bir kış yaşanmış ve 60 cm'den fazla kar yağışı görülmüştür.⁴¹³ Sulama Kumpanyası tarafından Beyşehir ve Karaviran göllerinin mecrası set edildiği için suların bir hayli araziye tahrip ettiği bu yıl da haber alınmış ve ahalinin korunması istenmiştir.⁴¹⁴ Beyşehir Gölü'nün kapaklarının seddinden dolayı yükselip akan suyun İçerişehir Mahallesi'nin 1.500 dönümü geçen miktarda arazisini istila etmiştir. Akburun Köyü'nden 2, Tolca ve Kısıtfan köylerinde 3 hanenin yıkıldığı, 25 hanenin de tehlike altında olduğu, Hordu Köyü'nde de aynı hasarın olduğu ve bu durum ahali arasında bir heyecan yarattığı haber alınmıştır. Karaviran Gölü'nün yükselmeye devam etmesinden dolayı su

⁴⁰⁸ BOA. MV. 141 / 57 (11 Cemaziyelahir 1328 / 20 Haziran 1910); BOA. BEO 3767 / 282494 (12 Cemaziyelahir 1328 / 21 Haziran 1910).

⁴⁰⁹ BOA. DH.MUI. 97 / 11, s.13.

⁴¹⁰ BOA. DH.MUI. 97 / 11, s.3.

⁴¹¹ BOA. DH.MUI. 97 / 11, s.7.

⁴¹² Gündüz, *Hakem Gazetesi*, s.387.

⁴¹³ Lawrence, *German Colonialism*, s.123.

⁴¹⁴ BOA. DH.MUI. 143 / 36 (13 Rebiülahir 1329 / 13 Nisan 1911).

istilasına maruz kalan köyler ahalisinin yerleşmesinin ve iâşelerinin temini hususunda ahalinin daha fazla maruziyet ve perişanlık yaşamasına meydan verilmemesi istenmiştir.⁴¹⁵ Beyşehir Kazası'nda birçok bahçe ve ekili arazi su istilasına maruz kaldığı için köylerin ahalisinden bir kısmı da yaylalara sığınmışlardır. Yapılan tetkikat sonucunda bu durumun kumpanya tarafından yapılmakta olan çalışmalarda, şartname ve mukavelename ahkamına uyulmamasından ve kumpanya nezdindeki komiserlerin vazifelerini iyi yapmamalarından ileri geldiği anlaşılmıştır. Bu çalışmaların tarafsız bir fennî heyet marifetiyle incelenerek doğru bir şekilde yapılması ve ahalinin uğradıkları zararın bilirkişiler aracılığıyla tahkik ve takdiriyle zarar ve ziyanlarını tazmin edilmesi istenmişti. Daha sonra gelen telgrafnamede de zarara uğrayıp etkilenen ahalinin uzayan maruziyet ve sefaletlerine, bu yüzden çıktığı anlaşılan heyecanın da uzayıp gitmemesi adına gereken teşebbüs ve işlemlerin hızlı bir şekilde yapılması istenmiştir.⁴¹⁶

Bozkır İdare Meclisi'nden bildirildiğine göre, Bozkır'ın Çiftlik Köyü'nden 67 hanede erkek ve kadın 218 nüfusun iane ve iâşeye muhtaç bir durumda kalmıştır. Bu iane ve iâşeye karşılık bu yılın haziranın başından gelecek senenin temmuzu sonuna ve yeni hasılat elde edinceye kadar her nüfusa 20'şer para ve gümüş mecidî 19 kuruş hesabıyla 13 ay için 42.510 kuruş verilmesi gerektiği hesaplanmıştır. Ayrıca Yalıhöyük Köyü'nde ise kısmen ve tamamen yıkılan 11 hanenin inşa masrafı için 25.570 kuruş, umumun gelip geçmesine mahsus olan fakat yıkılan bir köprü için de 3.000 kuruş, bu köyde arazisini su istila eden 2 hane 3 nüfusun iâşesi için 1 Mayıs 327 tarihinden 15 Ağustos 328 tarihine kadar günlüğü 1'er kuruş hesabıyla 1.416 kuruştan toplam 72.496 kuruşa ihtiyaç olacağı bildirilmiştir.⁴¹⁷

Seydişehir İdare Meclisi'nden bildirildiğine göre, Aşağı Karaviran Köyü'nden 65 erkek 150 kadın toplam 218, Gökhöyük Köyü'nden 67 erkek ve 132 kadın toplam 197, Suberde Köyü'nden 23 erkek 38 kadın toplam 61 nüfusun tarlalarını tamamen su istila etmiştir. Bu sebeple yevmiyeye ihtiyaçları olduğundan 1911'in mayısından gelecek senenin ağustos sonuna kadar günlüğü 1'er kuruş hesabıyla 16 ay için 228.480 kuruşluk iane ve iâşeye muhtaç oldukları hesaplanmıştır.⁴¹⁸ Su baskınından dolayı felakete uğrayan Seydişehir Kazası'na bağlı olan bu üç köyün muhtaç ahalisinin defteri 18 Haziran 1911 tarihinde Vilayet İdare Meclisi'nden mazbata gönderildiği halde verilen çare ianelerinin havalenamesi henüz gönderilmemiştir. Ayrıca bir kısım halkın köylerini su istila etmesi yüzünden dağlara iltica ettikleri ve aç biilaç kaldıkları; fakat mahallince iane tedariki de mümkün olmadığı yine Seydişehir

⁴¹⁵ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.3.

⁴¹⁶ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.1.

⁴¹⁷ BOA. BEO 3913 / 293475, s.5 (14 Recep 1329 / 11 Temmuz 1911).

⁴¹⁸ Burada Aşağı Karaviran ve Gökhöyük karyelerinin nüfus toplamaları arşiv belgesinde olduğu gibi yazılmıştır. Yanlış toplamaların neden kaynaklandığı bilinmemektedir. BOA. BEO 3913 / 293475, s.5.

Kaymakamlığı'ndan bildirilmiştir.⁴¹⁹ Bu ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarının şiddetinin dayanılmaz olduğu ve artık buna bir son verilmesi Vali Arifi tarafından da ifade edilmiştir.⁴²⁰

Doğal akışı engellenen sular, birçok mesken ile ekilebilir ve ekili olmayan araziye istila etmesi sebebiyle Beyşehir İdare Meclisi'nden bildirildiğine göre, kazanın Kısıtfan Köyü'nde 2 ve İçerişehir Mahallesi'nde 3 kişinin yıkılan hanelerinin inşa masrafları için 4.000 kuruş tahsisat gereklidir.⁴²¹ Üç kaza için tahsisatı gerekli bulunan miktarlar toplandığında, Bozkır için 72.496, Seydişehir için 228.480 ve Beyşehir için de 4.000 kuruştan 304.976 kuruş etmektedir. Meydana gelen zarar, yapılan çalışmaların zaruri bir sonucu olduğuna göre beyan edilen 304.976 kuruşun çalışma masrafları arasına kaydedilerek hemen kumpanya tarafından ödettirilmesi; fakat çalışmaların hızlandırılması ve bir daha zararın tekrarına meydan verilmemesi Ticaret ve Nafia Nezareti'ne bildirilmiştir.⁴²² Ancak bu meblağ hakkında nezaretten hiçbir tebligat meydana gelmediği, kumpanya ve komiserlikçe de bu konuda malumat olmadığı beyan edilmiştir. Ahalinin perişan hallerin yüzünden her defasında müracaatta bulunmalarına bakılarak ödemenin hızlandırılması gerektiği ifade edilmiştir.⁴²³ Buna karşılık işin kumpanyaya tebliğ edildiği ve komiserliğe de ayrıca malumat verildiği Ticaret ve Nafia Nezareti'nden bildirilmiştir.⁴²⁴

Bölgeye gönderilen tahkik heyetinin 9 Nisan 1327/22 Nisan 1911 tarihli raporuna göre, Seydişehir Kazası dahilinde bulunan Karaviran Gölü'nün tek mansabı olan Saray Boğazı'nın sulama şirketince set edilmesinden dolayı suların seviyesi bu sene fevkalade yükselerek civarındaki köy ve mezrayı istila etmiş, bazı haneleri yıkıp mahale hasar vermiştir. Durumun tahkikiyle istilanın engellenmesi için şirket komiserliğiyle yapılan haberleşme ve müzakereler sırasında Beyşehir ve Karaviran göllerinin yüz ölçümlerindeki farka göre, aynı miktardaki suyun Karaviran Gölü'nde hasıl edeceği 3,5 cm terfiye karşılık Beyşehir Gölü'nde ancak 1 cm oranında terfi meydana getireceği hesaplanmıştır. Karaviran Gölü'nün taşmasının engellenmesi için Beyşehir Gölü'nün mansabı üzerine yapılmış bent kapaklarının tamamen kapatılması Şirket Müdüriyeti'yle uygun görülmüştür. Bunun üzerine Vilayet İdare Meclisi'yle yapılan müzakereler neticesinde bu konuda heyet tarafından yerlerinde tahkikat ve keşfiyat yapılmış ve neticesinin rapor ile bildirilmesi hakkında karar verilmiştir. Beyşehir ve Seydişehir kazalarının merkezleriyle su istilasına maruz kalan köylerine, aynı şekilde Bozkır Kazası'nın su baskınına

⁴¹⁹ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.19.

⁴²⁰ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.36.

⁴²¹ BOA. BEO 3913 / 293475, s.5.

⁴²² BOA. MV. 154 / 52 (13 Recep 1329 / 10 Temmuz 1911.); BOA. BEO 3913 / 293475, s.3; BOA. DH.İD. 25 / 15, s.15; BOA. DH.İD. 25 / 15, s.23.

⁴²³ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.30.

⁴²⁴ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.38.

maruz kalan Yalıhöyük ve Çiftlik köylerine giderek tek tek yapılan tahkikat neticesinde elde edilen malumat aşağıdaki gibidir:⁴²⁵

Beyşehir Gölü'nün mansabı üzerinde yapılmış 15 gözü olan bent kapaklarının daha önce 12'si ve daha sonra da kalan 3'ü kapatılarak suların doğal mecrasından akışının engellenmesi üzerine gölün seviyesi doğal halinden ziyade yükselerek 8 gün önce 3,20 cm derecesinde bir irtifaya ulaşmıştır. Ancak şartnamenin 1. maddesinin 1. fıkrası gereğince göl sularının akıttırılmadığı zamanlarda taşkınların önlenmesi için gölün kıyısına inşası kararlaştırılan bentler henüz yapılmamış ve mukavelenamenin 12. maddesi ahkamınca inşası kararlaştırılan 1.000 m uzunluğunda büyük set, köprü'nün iki tarafında ancak 50'şer m kadar yapılmıştır. Bunun sonucu olarak gölün seviyesi araziyle birçok yerde hemen aynı seviyeye gelmiş ve hatta bazı yerleri istila etmiştir. İçerişehir'de birçok yer ile kasaba civarında olup köprü başından İskender adlı yere kadar uzayan ve pek verimli ve kıymetli 5-600 dönüm miktarındaki bahçeleri ziraî olarak kullanılamaz bir hale getirdiği görülmüştür. Gölün sahili boyunca Kaya, Uzunburun, Yassıviran, Çiftlik, Subiye(?) Pınarı, Kısıtlan, Kaşaklı, Üskerles, Manastır, Karadiğin, Hoyran, Kurucaova, Kırılı ve Çakerçayı adlı kura ve mevkilerde bulunan 5-6.000 dönüm araziye işgal ettiği, Hordu, Akburun, Ebülvefa ve Budak adlı mahallerden gelen suların seviyesiyle göl seviyesinin eşitliğine göre göle akmasına mani olup etrafa yayılmasına sebep olduğu, bent kapaklarının kapalı bırakılması halinde civar dağlardan henüz erimeye başlayan karların meydana çıkaracağı sularla 3,30 m'ye yakın bir irtifası olduğu anlaşılan gölün seviyesinin daha fazla yükselmesi ve komiserliğin ifadesine nazaran 3,60 metreye ulaşması malum ve muhakkaktır. Bu sebeple meydana gelen hasar ve tadilatın da o oranda arttığı muhakkak olup bu kapakların kapalı bırakılması Karaviran Havzası'nda meydana getireceği faydaya rağmen Beyşehir Kazası ahali hakkında zarara yol açacağı anlaşılmıştır. Kaldı ki, Konya Ovası'na su isalesinin teminine yönelik olan sulama çalışmaları ahali tarafından yapılan ve bazı tahkikata da yardımcı olan ön keşifler gereğince azami derinliği 27 ve ortalama derinliği 8.5 m'ye varan gölün özellikle kurak senelerde çekilen sularından yeteri kadar isale edilebilmek ve şartname gereği sahilinde yapılması gereken bentlerin kullanılabilir bir hale dönüştürülmesini sağlamak ve civarındaki araziye sürekli su istilasından kurtarabilmek üzere öncelikle gölün derinleştirilmesi esasına dayanan ve bu da şartnamede 1.000 m uzunluğunda ve 1,5 m derinliğinde bir kanal kazılması hakkındaki açıkça ispatlı iken şimdiki gölün bentler önündeki seviyesi 3 m ve belki daha fazla yükselmesiyle toplanacak sulardan istifade olunması esası takip edilmiştir. Bu esas dairesinde sulama çalışmalarının ne derecelerde temin

⁴²⁵ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.7-12.

edilebileceğinin takdiri fen erbabına ve sorumlu memurlara aittir. Bu konuda görüş bildirmek ihtisası ve salahiyyete bağlı ise de bu usulün ve gölün 32 saatlik muhitindeki sahillere bentler inşası imkansızlığının doğuracağı açıkça anlaşılan bir mahzuru bulunmaktadır. Bu mahzur Beyşehir Kazası'nın birçok arazisinin çalışmaların tamamlanmasından sonra da özellikle bahar mevsiminde daimi bir su basması tehlikesine maruz bırakacak olmasıdır. Bu mahzurun ortadan kaldırılması için gerekli tedbirler alınmadığı takdirde mevki ahalisi için maruziyet ve sefalete, Hazine için de hayli zarara meydan verilmiş olacaktır. Bentlerle birleştirilmiş köprünün temelleri fennen lazım gelen derinlik ve metaneti yeterli olmayarak altından su sızdığı, Beyşehir Çayı eski mecrası düzenleme ve işaretleme çalışmalarının yüzey ve yanlarındaki tahkim işlerinin sağlam olmadığı, altları toprakla doldurulan setler üzerine döşenmiş çimento tabakasının bozulmaya yüz tutmasıyla ilgili bazı ihbar ve ifadelerin fennen incelenmesiyle ahalide güvensizliğe yol açan şayiaların yalanlanması gerekmektedir.

Seydişehir Kazası'na gelince, kaza merkezinden takdim kılınan 16 Nisan 1911 tarihli telgrafnamede arz olunduğu üzere Beyşehir suyunun arz edilen mahzurlarına rağmen akışının engellenmesiyle beraber menzilin biraz aşağısından akan Sarıöz Çayı'yla etrafındaki ırmakların hayli su akıtmaya devam etmesi ve tek menfezi olan Saray Boğazı'nın kumpanyaca set edilmesinin sonucu olarak Karaviran Gölü'nün seviyesi birçok kişinin şahitliğine göre, emsali görülmemiş bir derecede yükselmiştir. Seydişehir Kasabası'nın 1,5 saat mesafede bulunan Gökhöyük Köyü ve hatta bu gibi taşkın zamanlarında geçit olmak üzere yapılan yüksek bir kaldırım su içinde kaldığından 205 nüfustan ibaret olan sekenesinin bir kısmı civar köylerdeki akrabası yanına, bir kısmı “cerge” tabir olunan yayla köylerine iltica eyledikleri gibi böyle imkanları olmayanlar da akşamları kayıklarla karyelerine geçerek yüksek noktalarındaki hanelerde barındıkları öğrenilmiştir. Kasabaya 2 saat uzak Suberde ve Susuz köylerinin aşağı tarafındaki haneleri su altında kalmakla sakinlerinin yüksek noktalarda bulunan diğer evler ile yaylalara çekilerek barınmaya çalışmaktadır. 1 saat mesafede bulunan Taşağıl Köyü'nün camii şerifi ittisalına varan suyun istilasına maruz kalmasıyla ahalisinin sıkıntı içinde bulunmaktadır. Seydişehir'e 4 saat mesafede bulunan Aşağı Karaviran Köyü'nün bazı hanelerine su girmesinden dolayı sakinlerin hanelerini tahliye edip Orta Karaviran'a çekilmeye başlamışlardır. Seydişehir Kasabası civarında bulunan birçok çiftlik yalnız binalarıyla ağaçları görünecek şekilde su altında kalmış ve gerek köyleri gerek haneleri istiladan henüz korunmuş bulunan Kisecik, Bağra, Kuran, Yukarı ve Orta Karaviran köylerinin binlerce dönüm arazisi sular içinde kalarak ekilen tohumlar mahvolmuştur. Su istilasından korkarak ekemedikleri veyahut ekmeye vakit bulamadıkları tarlalardaki intifa hakları heder olmuştur. Bozkır Kazasına tabi ve Saray Boğazı'na 1 saat mesafede bulunan Yalılıhöyük Köyü'nün 15 hanesi göl sularının

darbe ve tahribatıyla yıkılmış, 13 hanesi de yıkılmaya maruz kalmış ve yakında bulunan Çiftlik Köyü'nün bazı haneleriyle camii şerif içine sular girerek ikamet edilemeyecek ve namaz kılınamayacak durumda olduğundan sakinleri bazı boş odalarla komşu hanelerine yerleştirilmişlerdir. Her iki köyün de 5-6.000 dönüm raddesinde arazisini su bastığı gibi köyleri etrafını saran sular yüzünden hayvanlarının da meraya giriş çıkışında zorluk yaşadıkları da yapılan incelemelerle anlaşılmıştır. heyete göre, vicdanı dağlayan bu felaket halinin ortadan kaldırılmasıyla insanların korunması hükümetin vazifelerinden bulunmuştur.

Günde 4 cm kadar yükselmeyle tahribata devam edeceği muhakkak olan taşkın bir an evvel engellenmesi, gün dönümüne kadar erken yetişen bazı mahsulatın ekilmesi, zararlar bir derece hafifletilmek üzere tarlaların sudan kurtarılması amacıyla göl mansabı açılması için acil tedbirler alınması gerektiği kumpanyaya tebliğ edilmiştir. Bununla beraber felaketzedelerin iâşe, ikamet ve mahalli hükümetleri tarafından temin edilecek vakıflar marifetleriyle zararlarının tazminini uygun görülmüştür. Meydana gelen hasarların tazminine yönelik olarak üzere Saray Boğazı'nın set edilme sebep, şekil ve zamanı hakkında inceleme ile elde edilen malumatın da ayrıca arzı uygun görülmüştür. Şöyle ki; bu boğazın bir başından diğer başına kadar uzayan ve kum yığınları doğal seddin ortalarında iki mecra oluşturmuş ve birinin üzerinde bir de eski köprü bulunmaktadır. Göle gelen fazla sular bu iki mecradan akarken geçen sene her ikisi de kumpanya tarafından kum çuvalları konulup set edilerek suyun akışı engellenmiş ise de tümüyle kapatılmadığından bahar ve yaz mevsimlerinde bir miktar su akmaya devam etmiştir. Bundan dolayı gölün seviyesi bu seneki kadar yükselmemiş ve geçen sene şimdiki kadar arazi istila etmeyip yalnızca Gökhöyük Köyü'yle bazı araziler su altında kalmıştır. Seydişehir Kazası ahalisinin geçen seneki şikâyetlerinin de doğal seddin Karaviran tarafındaki kenarında kumpanya tarafından da kanal şeklinde üçüncü bir mecra açılarak sular akıtılmış ve gölün seviyesi hayli indirilmişti. Suların bu şekilde serbestçe aktığı ve kanalların açık bulunduğunu gören ahali ise ümitvar olarak geçen seneki zararlarına rağmen yine birçok tarlasını ekmiştir. Kışın suların henüz donuk olduğu bir zamanda takriben şubat başlarında kumpanyaya her iki açık kanala birçok kum çuvalı konularak suyun akışı tamamen engellenmiş ve suların artmasıyla göl seviyesinin yükselmesi sonucunda oluşacak tazyike bu setlerin dayanamaması ihtimalinden endişe duyulmuştur. 26 Mart 1911 tarihinde Saray Köprüsü'nün önüne de birçok kum çuvalı konularak ve topraklar yığılarak köprünün gözlerinin de tamamen set edildiği incelemeyle anlaşılmıştır. Aslında martın 24. gecesi esen şiddetli lodostan dolayı oluşan dalgaların etkisiyle doğal sette bulunan kum çuvalları tahrip olmuş, sular şiddetle akmıştır. Doğal set ile köprü arasındaki 1 km'lik mecra doldurularak köprüye ulaşacak, Konya'dan ve Seydişehir'den tedarik edilip alınan 5-6.000 çuval ile köprü çepeçevre sarılmış ve set edilmiştir.

Balıklava'da boğazın akışı kesinlikle engellenmiş olan Karaviran Gölü'nün iki aydan beri akan sularla emsali görülmemiş bir raddede yükseldiği gibi köprünün önünde 3,5 m derinliğinde ikinci bir göl oluşmuş ve neticesi olarak istila meydana gelmiştir. Gerçi sulama komiseri Nadir Beyefendi kumpanya namına verdiği cevapta, bu boğazın bu kadar ehemmiyetle seddi ve suların akışının engellenmesi şubat ortalarında köyleri civarına biraz su akan Dedemoğlu ve Alemdar gibi bazı köy ahalisinin müracaat ve şikâyeti üzerine Ova Köyleri'nin su istilasından muhafazası maksadına dayandığı ifade edilmektedir. Fakat devlet makamından gönderilen tebligat, bu konudaki şikâyetten bahisle bu köylerin sudan muhafazası için ilgililerle görüşülüp Saray Boğazı'nın seddi veyahut Hotamış tarafındaki kanalın kazılması gibi tedbirler alınmasına dairdir. Böyle olduğu halde Karaviran Havzası'ndaki köyler ahalisince aslında hiç açılmadığı iddia edilen boğazın hemen seddine mücadele edilmesi ve şimdi açılması hakkında yapılan teklife karşı ancak 10-15 gün sonra tamamlanması düşünülen ve cüzi miktarda su isalesine medar olacak ufak bir kanal açılıp imalata teşebbüs edilmiştir. Bu şekilde pek çok tereddüt gösterilmesi ve şimdi bu boğazın açılmaması vaktiyle o civar inşaatına memur ve daha sonra kumpanyaca mün'azil olan Ventir(?) namındaki bir Alman mühendisin ağırdan almasından ileri geldiği yolunda bazı ifadelerde bulunması, kumpanyanın boğazı set etmek hususundaki aceleciliği ve kandırması Ova Köyleri'ne hizmetten ziyade saniyede 16 m³ su isale edilmek üzere yapıldığı anlaşılan kanalların hanelinden ileri gelmektedir. Bu takdirde ise Karaviran Gölü'ne her sene terakim edecek ve Beyşehir Gölü'nden iltisak kanalıyla doğrudan doğruya akacak olan suların 16 m³'ten kat kat fazla olacağına göre Karaviran Havzası'nın çalışmalarından sonra da su istilasından kurtulamayacağı anlaşılmaktadır. Buna göre, boğazın bir müddet daha kapalı kalması Karaviran Havzası'ndaki hasarları hayli den hayliye artacak ve suyun bu şekilde bir yerde toplanıp tutulmasıyla oluşacak şiddetli tazyikin köprüyü de tahrip ederek süratle aşağıya doğru akması halinde Konya Ovası'na büyük istila ve tahribat meydana getirecektir. Bu sebepten dolayı boğazın kısmen açılmasıyla Karaviran Gölü'nün seviye artışına mani olacak derecede isale edilecek suyun Çarşamba Çayı'ndan başka Alibey Yaylası Kanalı'ndan ayrılan Ova Ana Kanalı ile Karkın'dan ayrılan Hotamış Kanalı'na dağıtılması mümkün olabilecektir. Bu konuda fennî tedbirlerin acilen alınmasıyla mahzur ve tehlikelerin bir an önce ortadan kaldırılması gerekmektedir.⁴²⁶

1912 yılının temmuz ayı bitmesine rağmen sel felaketinden etkilenen ahaliye bir ödeme yapılmamıştır. Bu nedenle bahsedilen miktarların ödenmesiyle çiftçilerin her gün devam eden taleplerine bir son verilmesi ve eğer bunların ihtiyaçları bir müddet daha ertelenirse bu

⁴²⁶ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.7-12.

konudaki mağduriyet ve sıkıntılar daha çok artacağından hiç olmazsa aç kalan ahaliye ekmek parası olarak bir miktar iane verilmek üzere kafi tahsisatın acilen yapılması gerektiği ifade edilmiştir.⁴²⁷ Sonuç olarak Ameliyat-ı İskaiye Kumpanyası tarafından mukaveleye aykırı inşaatta bulunulmasından dolayı civar arazilerin tamamen su altında kalması, ahaliyi ve dolayısıyla Hazine'yi çok fazla zarara uğratmıştır.⁴²⁸ Bölgeye gönderilen inceleme heyeti tarafından düzenlenen raporda meydana gelen zarar açıkça belirtilmiştir. Sel felaketinde can kaybı meydana gelmemişse de Beyşehir, Seydişehir ve Bozkır'a bağlı 30 kadar köy sular altında kalmış, birçok mesken yıkılmış, ekili arazileri basan su debesiyle tohum tedarikinde sorunlar yaşanmıştır.⁴²⁹ Heyet, hasarın tespiti yanı sıra meydana gelen sel felaketinin sebeplerini de ortaya koymuş; raporunda yazdığı üzere şirketin sebep olduğu etkenlerden dolayı su baskınlarının gerçekleştiğini ve çözüm yollarını tespit etmiştir. Buna göre şirket biriken suları tahliye etmemiş ve alçak yerlere yapması gereken bentleri yapmamıştır. Heyet, şirketin sorumluluğunda olan bu gibi faaliyetleri gerçekleştirmesi gerektiği ifade ederken, bölgeden gelen talepler hükümetin de zor durumda kalan bölge halkına yardım etmesini talep etmiştir.

3.8 Kanallarda Balık Avı Meselesi

Ameliyat-ı İskaiye Şirketi tarafından Beyşehir'den Konya Ovası'na doğru olan çalışmaları doğrultusunda kanallar açmasıyla birlikte bölgede başka bir sorun baş göstermiştir. Şöyle ki, gölden kanallar vasıtasıyla ovaya kadar ulaşan balıklar halk tarafından tutulmaya başlanmıştır. Nitekim tutulan balıkların izinsiz olarak diğer köy, nahiye ve kasabalara taşındığı ve balıkların bozulmuş bir haldeyken ahali tarafından yendiği haber alınmıştır. Bunun umumî sağlığa olan zararı inkar edilemez olduğundan bozulmuş balıkların acilen toprağa gömdürülmesi üzerinde durulmuştur. Bunun üzerine bu cetvellerde tutulacak balıklardan diğer av yerlerinde geçerli olan kanuna uygun şekilde vergi alınması ve tezkire verilmesi için avlanma vergileri usulü çerçevesinde müzayedeye konularak 1.000 kuruşa kadar pey sürülmüştü. Ancak cetvellerde av yapılması sonucunda şirket tarafından açılan setler harap olacağından ve tutulan balıklar bozuk olacakları için genel sağlığa zararlı olacağından dolayı müzayededen vazgeçilmesine karar verilmiştir. Fakat bu cetvellerde köylüler tarafından balık avının günlük yapılması ve sapa bir yer olduğundan oralarda mahsus memur bulunmaması dolayısıyla tutulan balıklar kaçak şekilde civar köy, nahiye ve kasabalara götürülerek kaçak şekilde satılmaktadır.

⁴²⁷ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.48.

⁴²⁸ BOA. DH.İD. 25 / 15, s.42.

⁴²⁹ Muşmal, "Taşkın Hadiseleri", s.245.

Sulama memurları tarafından balık avı engellenmediği, hatta şirketin amele ve memurları tarafından da külliyatlı balık tutturulduğu haber alınmıştır. Ancak avlanmanın sulama cetvellerine zararı olamayacağı ortaya çıkmış ve sıhhiye heyeti de mevsime göre bozulmuş balık kalmadığı, şayet tutulmuş balıklara denk gelinirse usulü çerçevesinde müsaderesiyle imhasının uygun olacağı görüşündedir. Önceki Avlanma Nizamnamesi'ne göre, nerede olursa olsun Osmanlı içerisinde bulunan göl, deniz ve nehirlerden avlanacak balıklardan Düyûn-ı Umûmiyye tarafından vergi alınması gerekmektedir. Buna dayanarak balıklar esasen vergiye tabi Karaviran Gölü'nden akan sulardan tutulmaktadır. Fakat cetvellerde avlanan balıklardan vergi alınması, yeni irade çıkarılmasına bağlıdır. Nitekim bu cetvellerden tutulan balıklar avlanmaya elverişli oldukları durumda vergiye tabi olacak ve bilakis sağlığa zarar veriyor ise bu cetvellerde balık avının engellenmesi gerekecek ve müzayedeye de hacet kalmayacaktır. Şayet bu balıklar arasında bozulmuş olanlar yalnız karaya vuranlar ise onların ahali tarafından toplanıp yenmemesi için gerekli önlemler alınarak bozulmuş balık satanların balıklarının usulen müsaderesi gerekmektedir. Fakat bu esasen müzayedenin yapılmasına mani olamayacağından gereğinin yapılması için mahalline tebliğ edilmesi gereği Dahiliye Nezareti'ne havale edilmiştir. Sonuç olarak Osmanlı Devleti dahilinde bulunan göl, deniz ve nehirlerde her ne şekilde olursa olsun avlanan tüm balıklardan Düyûn-u Umumiye tarafından vergi alınmasına karar verilmiştir. Haberleşme esnasında iltizam müddeti geçtiği için Hazine'ye gelecek bu vergi yok olur ise müsebbiplerinden tazmin edilmesi hususunun da taahhüde alınması kararlaştırılmıştır.⁴³⁰

Beyan edilen balık avlama vergisi, Rumî 321 senesi Mart'ının 1'inden Şubat sonuna kadar⁴³¹ aşağıdaki şartlar üzerine alınacaktır.

1. Madde: Mezkur vergi eskiden olageldiği gibi alınacaktır.
2. Madde: İltizam bedeli hiçbir zaman isteğe bağlı olmayarak tamamen ve nakden Düyûn-u Umumiye-i Osmaniye Varidat-ı Mahsusa İdaresi sandığına ödenecektir.
3. Madde: İltizam bedeli, 4 taksite bölünüp birinci taksiti ve ikinci ve üçüncü ve dördüncü ayları sonunda ödenecektir.
4. Madde: Mültezim, kanun ve nizama mugayir ve bellibaşlı balığın bitmesine veya çoğalmasına sebep olacak bir hal ve hareketlerde bulunur; özellikle vadesi sonunda ödenmesi şart olan taksitleri vakti zamanıyla ödemezse Düyûn-u Umumiye İdaresi tarafından bir dava açılmasına hacet kalmaksızın tüm zarar ve ziyan mültezim

⁴³⁰ BOA. ŞD. 1770 / 8, s.1 ve s.15 (05 Cemaziyelahir 1330 / 22 Mayıs 1912).

⁴³¹ Rumi 1 Mart- 28 Şubat 1321 arası Miladî takvimde 14 Mart 1905- 13 Mart 1906'ya denk gelmekle her iki takvimde de tam 1 yıldır.

tarafından mazeretsiz tamamen ödenecek ve bundan dolayı idare dilediği halde iltizamı fesihle o tarihte kalan iltizam müddetini yıllıkı mültezime ait olmak üzere müzayede ile başkasına ihale edecek veyahut emaneten idare edecektir.

5. Madde: Mültezimin hiçbir sebep ve mecburiyetle işbu taahhüdatı yerine getirmemeye ve taksitleri ertelemeye salahiyeti olmayacaktır.
6. Madde: Her ne sebebe bağlı olursa olsun vadesi geldiğinde ödenmeyen taksitleri faiziyle beraber ödemeye mültezim mecbur olacaktır.
7. Madde: İşbu iltizamın sonuna değin idaresini iyi şekilde yapmaya mültezim mecbur olduğu gibi aksi halde hareket ederse bundan dolayı oluşturacağı hasarın hepsi mültezime ait olacaktır.
8. Madde: Yarım kıyyeden aşağı miktarda bulunan sazan balıklarının avlanması yasak olduğundan diğer balıklar arasında tutulan da derhal tutulduğu suya atılacak ve aksi takdirde Zabıta-i Saydiye Nizamnamesi'nin 25. maddesi gereğince işlem yapılacaktır.⁴³²

Cetvellerden Kısıkyayla ve Çumra etrafına akan sulara civar köyler vesaire tarafından tutulan balıkların müzayedeye konulan balık avı vergisinin ihalesine dair Vilayet İdare Meclisi tarafından verilen karara itiraz edilmiştir.⁴³³ Bunun üzerine Kısıkyayla avlağının müzayedesine muhalefet edilmemesi istenmiştir. Çünkü bir öncesi sene bu avlağın müzayedeye konulmasında 1.000 kuruş talep çıkmışken Vilayet İdare Meclisi'nin kararı üzerine ihale edilememiş ve emaneten idaresinde 574,5 kuruş hasılat alınmıştır.⁴³⁴

Sulama kanallarında ahali tarafından tutulan balıkların vergisinin müzayede ile satışı için Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nce yapılan talepte iki mahzur öngörülmüştür. Bu mahzurlardan biri balıkların bozuk olması sebebiyle umumi sıhhate olan etkisi, diğeri ve başlıcası ise bu verginin resmen müzayede ve ihalesi halinde sulama kanallarına balık avına resmen ruhsat verilmiş olacağıdır. Mültezimin kanalların istediği noktasında balık tutturarak vergi almaya çalışması ne kadar tabii ise bu durumun kanallar dahilindeki müesseseler üzerinde tahribata sebep olması da o kadar tabii görülmüştür. Böyle bir resmî izin altında kanallarda balık avına başlanılacak olursa 1.000.000 lira harcanarak inşa ettirilmiş ve memleketin ziraî ve iktisadî hayatı üzerinde çok önemli etkisi olan ve hem Hazine'ye hem de ahaliye fayda sağlayacak olan sulama cetvelleri tahribata maruz bırakılmış olacaktır. Esasen henüz tamamlanıp hükümete teslim edilmiş sulama cetvellerinde balık avına kumpanya tarafından da

⁴³² BOA. ŞD. 1770 / 8, s.3.

⁴³³ BOA. ŞD. 1770 / 8, s.13.

⁴³⁴ BOA. DH.İD. 148 / 6, s.11 (05 Şaban 1330 / 20 Temmuz 1912).

muvafakat gösterilmemektedir. Aksi takdirde kumpanyanın meydana gelecek tahribattan dolayı hükümetten tazminat talebine veya kanalların harap şekilde teslimine kalkışacağı anlaşılmaktadır. Bu mahzurun Şurayı Devlet mazbatasının mealinde bile zikredilmemiş olmasından dolayı dikkat çekmemiş olduğu düşünülmüştür. Bu mahzurlardan başka balık avı için tesis edilecek geçici veya kalıcı bentler, mecralarda su seviyesinin yükselmesine sebep olacak ve demir tellerden örme kafesler de gerek bizzat ve gerek aralarına girecek olan yaprak, ot vesaire gibi maddelerin etkisiyle suyun akışına engel oluşturacaktır. Ayrıca mecraların ebadı kanalda belirli bir miktar suyun engelsiz akmasına göre hesap edildiğinden, bentler ve demir telli kafesler mecradaki irtifayı ve sürati artırdıklarından hem kanalların hem de suyun taşmasına sebep olacaktır. Bu mecraların dolması ve suyun akacağı alanın küçülmesi, daha sonra da hesaplara göre gereken suyun akamaması ve yan yüzeylerin tahribatı gibi daha birçok mahzura yol açacaktır. Bu gerekçelere dayanarak Sulama Komiserliği'nden bu mecralarda balık avı yasaklanması gerektiği bildirilmiştir. Asıl maksat arazi sulaması olduğundan bu maksadın korunması için cetvellerde avın tamamen yasaklanması, böylelikle müzayedeye hacet kalmayacağı da ifade edilmiştir. Ayrıca karaya vuracak bozuk balıkların ahali tarafından toplanılıp yenmemesi için imhasına gerekli özenin gösterilmesi ve bozuk balık satanların balıklarının usulen müsaderesi gerekli görülmüştür.⁴³⁵

3.9 Bataklık ve Hastalık Sorunları

Bölgede kullanılabilir ve potansiyel olarak verimli arazinin miktarının ve tarımsal faaliyetlerin artırılması için sulamaya ek olarak bazı kurutma ve temizlik faaliyetleri de yapılmıştır. Osmanlı'da nehir ve bataklıkların temizliği yürürlükteki Arazi Kanunnamesi'ne göre, çıkacak taliplere ve şirketlere imtiyaz olarak emaneten veya ihale yoluyla verilirdi. Bir veya birkaç kişi, münferiden veya birlikte bir kaç bin dönüm miktarında araziye temizleyip ekilebilir hale getirirse, bu arazinin tapusunu bedelsiz olarak alma hakkına sahip olurdu.⁴³⁶ Buna dayanarak bazı yerlerde yabancılar tarafından bataklıklar veya göller kurutularak mülkiyet iddiasında bulunulmakta ve bazı kumpanyalar tarafından demiryolları güzergâhında yahut rıhtım, liman vs. yapılan yerlerde fennen gerekli miktardan fazla arazi istimlak edilmektedir. Bunun ise büyük bir sorun olmasına dayanarak nerede olursa olsun göl ve bataklıkların kurutulması için taliplere ruhsat verilmeden önce, İstanbul'dan alınacak talimata göre hareket edilmesi; demiryolu güzergâhlarıyla rıhtım, liman vs. yapılan yerlerde de kumpanyaların mukavele ve şartnamelerde yer alan miktardan fazla arazi istimlakine memurlar

⁴³⁵ BOA. ŞD. 1772 / 10 (16 Muharrem 1331 / 26 Aralık 1912); BOA. DH.İD. 148 / 6, s.19.

⁴³⁶ Yarcı, "Sulama Projesi", s.279.

tarafından meydan verilmemesi konusunda uyarıda bulunulmuştur.⁴³⁷ Bu gibi göllerin temizlenme işleminin, hafif çalışma ile 3 senede tamamlanması mümkün olmadığı takdirde izin istenmesi gerekli olup sonra nezaret tarafından onaylanmaktadır. Hafif çalışma ile 3 senede temizlenmesi mümkün olan göller için de izine gerek olup olmadığı sorulmuş; alınan cevapta yeniden bir karar alınmasına gerek olmadığı gibi 3 senede temizlenmesi mümkün olan ve kurutulması için başkasının arazisinden yer alınması gerekmeyen yerlerin nezarete sormaya gerek olmaksızın mahalli hükümet tarafından, taliplerine ihale ile temizlettirilmesi uygun görülmüştür.⁴³⁸

Bataklıkların kurutulmasındaki esas maksat vilayet sakinlerinin sıhate, Hazine'nin nimete, memleketin servete kavuşmasına yardımcı olmaktır. Ayrıca sağlık konusundan başka bu bataklıklarda ve suların akıtılacağı yerlerde çayırliklar yetiştirilerek binlerce dönüm boş ve susuz arazinin sulanması sağlamak ve kış mevsiminde hayvanlara yiyecek sağlayarak teleften korunmasına ve çoğaltılmasına hizmet etmek gibi dikkate değer pek çok yararı bulunmaktadır. Bataklıkların kurutulmasında öncelikle yabancıların eline arazi geçirilmemesi şartıyla birlikte temizlenip ihya edilecek bataklık ve civarının sahipli ise dönümü dönümüne sahiplerine sorunsuz verilmesi, açılacak cetvellerden dolayı sahipli arazilerden yer alınması gerekirse emlak kaydında yazılı kıymetin iki katının ödenmesi, sahibi çıkacak yerlere bir zarar getirilmemesi, bir göl ve bataklığın suyunun akıtılacağı yerlerde başka bir bataklık veya göl oluşmaması sağlanmalıdır. Ayrıca ahalinin sulanacak arazisinden dolayı müteahhidin onlardan hiçbir şey talep etmeye hakkı olmaması, gölün haricindeki boş arazilerde tasarruf iddiasında bulunmaması, verilecek ruhsatnameye işin derecesine göre bir müddet koyularak o müddet zarfında müteahhidin işin bitirilmesine mecbur tutulması, özürsüz tamamlayamayanların yaptıkları masrafi veya hiçbir zarar ve ziyarı diğer müteahhitten veya hükümetten istemeye yetkinliği olmamasına karar verilmiştir. İşlemleri hızlandırmak için gerekli bazı şartların ilavesiyle bu gibi temizlenip ihya edilecek bataklıklar için Vilayet İdare Meclisi'nde ruhsat verilmesi ve vilayet dahilinde bu gibi göl ve bataklıklar hakkında fennî inceleme yapılması için mütehassıs bir mühendisin istihdamı talep edilmiştir.⁴³⁹

Konya vilayetinde asırlarca süregelen ve yüzbinlerce vatandaşın ölümüne yol açan bataklıkların bulunduğu bilinmektedir.⁴⁴⁰ Nitekim Karaviran ve Beyşehir etrafındaki sazlık ve bazı bataklıklar ile alçaklığı nedeniyle bazı yerlerinde biriken durgun sular yüzünden 30.000

⁴³⁷ BOA. DH.MKT. 1205 / 1, s.9.

⁴³⁸ BOA. DH.MKT. 583 / 33 (22 Cemaziyelahir 1320 / 26 Eylül 1902).

⁴³⁹ BOA. DH.MKT. 1205 / 1, s.11.

⁴⁴⁰ *Bursa Halkevi Dergisi, Cumhuriyetin XV Yılında Konya*, 29 Teşrinievvel 1938, s.64.

kadar olan Seydişehir ve Beyşehir kazalarının ahalisinden büyük kısmı bataklık kaynaklı hastalıklar dolayısıyla kaybedilmiş; sonuçta da nüfusun günden güne azaldığı yapılan teftişler sonucunda anlaşılmıştır. Bunun üzerine her iki kazada köylere mahallî hükümet tarafından akasya ağaçlarının dikilmesi, mevcut hastaların tedavilerinin ücretsiz yapılması ile beraber daimi sağlık hizmetlerinde bulunmak üzere belediye dairesi varidatının müsaade etmemesine binaen yine hükümet tarafından birer seyyar tabibin tayin ve istihdamı hızlı bir çare ve tedbir olarak düşünülmüştür. Bu şekilde kısa zamanda hem Beyşehir nüfusunun atması sağlanacak hem de arazinin gayet verimli olması dolayısıyla umumi serveti bir kat daha artırılmış olacaktır. Bu durumda gerekenin yapılmasına dair Konya vilayeti Sıhhiye Müfettişi tarafından gönderilen telgrafname, genel sağlığın korunması, kaza nüfusunun artırılması ile içtimai ve iktisadî meseleler noktasında önemli bulunmuştur. İnsanı adeta zehirleyen bu gibi hastalıkların sadece sebeplerinin tamamen azaltılmasıyla önü alınabilmektedir. Nitekim bu hastalıklarda en etkili tedavi, öncelikle bataklık ve sazlıklarda suların akışının kolaylaştırılması gibi uygulamalarla hastalık oluşturacak tehlikeli yerlerin ortadan kaldırılmasıdır. Bunun için muktedir bir mühendis gönderilmesi Tıbbiye-i Mülkiye ve Sıhhiye-i Umumiye tarafından ifade edilmiştir.⁴⁴¹

Bataklıkların bu şekilde olumsuz etkileri bilindiğinden mevcut bataklıklar hakkında tetkikat yapılarak yerleri, genişlikleri, yükseklik ve alçaklık dereceleri, sebep oldukları hastalıkların tekrar ve şiddetinin teferruatına dair bilgi edinilmesi ve bu bataklıklardaki durgun suların akıtılması sağlanana kadar bazı koruma tedbirlerine girişilmesi gerekmektedir. Bunun için vilayet sıhha müfettişleri ve Nafia müdürleri ile mühendislerinden hemen birer komisyon oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu komisyon sayesinde istenilen bilgiler hemen elde edilmiş ve vilayetin bir haritası çizilerek bataklık yerlerin mevkisi, durumu, genişliği, civarlarında yerleşim olup olmadığı bu haritada gösterilmiş olacaktır.⁴⁴² Bu haritaların hazırlanması için oluşturulan heyet göreve hazır ise de bu konuda sarfedilecek en az 25.000 kuruş harcırahın ödenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Ticaret ve Nafia Nezareti'nden cevaben gönderilen tezkireye göre, umumi sağlığın korunması noktasında Konya'da bulunan bataklıkların temizlenmesi ve kurutulması gerektiği için bu konuda her zaman bir ödmeden geri durulmadığı; fakat bu bataklıklar temizlenip kurutulana kadar koruma tedbirleri alınması Sıhhiye Dairesi'ne ait vazifelerden olduğu beyan edilmiştir. Bazı mevkilerin haritasının çizilmesi için gezip dolaşacak heyete ait 25.000 kuruş tahmin edilen harcırahın nezaret bütçesinde karşılığı bulunmadığından ödenmesi uygunsuz bulunmuştur.⁴⁴³

⁴⁴¹ BOA. DH.MUI. 36 / 48 (09 Zilkade 1327 / 22 Kasım 1909).

⁴⁴² BOA. DH.MUI. 114 / 44, s.2 (20 Recep 1328 / 28 Temmuz 1910).

⁴⁴³ BOA. DH.MUI. 114 / 44, s.3.

İlaveten vilayet dahilinde çeşitli yerlerde birçok bataklık olduğundan bunların dolaşarak haritasının hazırlanması için hayli zamana ve uzun uzadıya incelemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim vilayette sıhhiye müfettişi ve nafia mühendisi bulunmasına rağmen bunlara verilecek harcırahın vilayet tarafından tedarik edilememesinin yanı sıra nafia mühendislerinin asî görevlerinin dışında meşgul edilmeleri de başka bir tereddüt sebebi olmuştur. Bu işin esas itibarıyla Nafia Nezareti'ne ait olduğu gerekçesiyle Osmanlı Devleti'nde bu gibi bataklıkların kurutulması için harcanacak masraflar için gelecek sene muvazenesine bu tahsisatın eklenmesi Nafia Nezareti'ne bildirilmiştir.⁴⁴⁴

Bataklık ve durgun suların civar yerleşimlerin havasını bozduğu ve bazı hastalıklara yol açtığı bilinmektedir. Sulama çalışmaları devam ederken çevredeki bataklıklar ve durgun sular yüzünden çalışmalarda istihdam edilen amele olumsuz yönde etkilenmiştir. Nitekim Karaviran taraflarında Konya Ameliyat-ı İskaiye Kumpanyası tarafından günlük 500'den 1.000 nefere kadar istihdam edilen amelenin %20'si, Karaviran Gölü ve civarındaki bataklık ve durgun sular yüzünden tesemmüm-ü merzagi (bataklık zehirlenmesi) ve fakrüd-dem amik (kansızlık) hastalıklarına yakalanmıştır. Hastalar, yapılan tedaviye rağmen bir sene ve belki daha fazla bir müddet kendilerini toplamayarak işlerini bırakıp memleketlerine sefil ve hasta bir halde dönmüşlerdir. Bunlar arasında Sivas gibi uzak beldelerin halkından olanlardan bir kısmının dönüş yollarda vefat ettikleri haber alınmıştır. Bunun yanı sıra iş görmeye devam eden amelenin büyük kısmının da çehrelerinin kansız olduğu ve kuvvetsiz oldukları oraları teftiş eden Konya sıhhiye müfettişinin yolladığı telgrafnameden anlaşılmıştır. Bu duruma bir sıhhi çare bulunarak amele sınıfının sağlığını korunması, dolayısıyla da memleketin tesemmüm-ü merzagi (bataklık zehirlenmesi) gibi bir marazdan korunması kumpanyanın dikkatini çekmiştir. Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye ve Sıhhiye-i Umumiye Reisi Besim Ömer, diğer memleketlerde, örneğin İtalya'nın bataklık bölgelerinde çalışan ameleye karşı alınan tedbirlerin tamamının bu bölgede uygulanmasının mecbur tutulması; amelenin sağlık durumuna, geçim ve yerleşimlerine nezaret etmek maksadıyla bir tabip tayini; amelenin sivrisineklerden korunması için araçların tedariki için kumpanya nezdinde teşebbüslerde bulunulması gibi önerilerde bulunmuştur.⁴⁴⁵

Bölgede proje kapsamında yapılan sulama çalışmalarından önce de bataklıklar olduğu ve bunların hastalıklara yol açtığı bilinmekle beraber özellikle sulama ile birlikte bu tür hastalıkların daha da arttığı ifade edilmiştir. Çumra havalisi ile Ova Köyleri'nde kanalların seviyesi bazı noktalarda araziden yüksek olması, tâli kanalların sadece toprağın kazılması ile yapılmış adi arklar olması ve suyun eğimsiz yerlere götürülmesi bataklık ve sazlıkların

⁴⁴⁴ BOA. DH.MUI. 114 / 44, s.4.

⁴⁴⁵ BOA. DH.ID. 49 / 11, s.21.

oluşmasına neden olmuştur. Çarşamba Çayı kenarında oluşan sazlık ve bataklıklar ise sulama yapılmadan önce ahali tarafından temizlenmekte iken sulamanın yapılmaya başlanmasıyla bu temizleme işi son bulmuştur. Dolayısıyla sulama çalışmalarından sonra ahalinin kanal yoluyla su ihtiyacını gidermesi, Çarşamba suyunun yatağının uzun yıllar temizlenmemesine ve etrafında bataklıklar meydana getirmesine neden olmuştur.⁴⁴⁶ Özellikle Konya Ova Köyleri'nde sıtma pek nadir olduğu halde arazi sulanmaya başladıktan sonra umumiyetle köylerde olmak üzere Konya Kasabası'nda bile bu hastalık dikkat çekici oranda artmıştır. Böylece sıtmanın bu kadar çoğalmasının sulamadan kaynaklandığı anlaşılmıştır. Umumî sağlığı şiddetle tehdit eden bu mahzurun ortadan kaldırılması ve sulama sahasının sıhhi şartlarının ıslahı için ne yapılması gerektiğinin incelenmesine karar verilmiştir. Bunun için gerekli keşiflerde bulunmak üzere bir mütehassıs gönderilmesinin çok önemli olduğu belirtilmiştir.⁴⁴⁷ Bu bağlamda Konya Ovası sulama çalışmalarının sonucunda zuhur eden sıhhi mahzurlar hakkında da tetkikatta bulunmak üzere sıtma mücadelesine memur olan Dr. İsmail Hakkı Bey'e talimat verilmiştir.⁴⁴⁸ Mütehassıs Dr. İsmail Hakkı Bey'in hazırladığı 15 Kasım 1917 tarihli rapora göre, Konya Ovası'nın sulanması sebebiyle çıkan malarya hastalığının yok edilmesi için alınması gereken önlemler,

- 1- Sulama İdaresi tarafından fennen yapılması gereken kanalları tamamen yapmak ve mevcut kanallar kurutmak
 - 2- Ahalinin tarlalarında yapmaları gereken küçük kanalları yaptırmak
 - 3- Karaviran Gölü'nde su teraküm ettirmemek ve bunun için Sulama İdaresi'nce yapılması gereken fennî çalışmaları bir an evvel yaptırmak
 - 4- Her taraftaki su birikintilerinin yerine göre boşaltılması veya tertip usulleriyle kurutulması
 - 5- Sulama sahasında ağaçlar yok denecek derecede az olduğundan kafi miktarda ağaç diktirmek
 - 6- Hotamış köylerinde su seviyesinin çok fazla yükselmesine sebep olan Taşağıl'da meydana gelen gölün önünü açarak Ereğli Kazası dahilindeki düdene girdap akıtmak
 - 7- Su seviyeleri 5 m'den yukarıda olan köyleri civardaki yüksek mahallere kaldırmak
- “Bugün o civardaki köylerini 4-5 hatta daha fazla kilometre uzaklarında bulunan yüksek yerlere kaldırılması için hükümetin emir ve desteğini bekleyen çok köy bulunmaktadır.”

⁴⁴⁶ Doktor Nazmi, *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası Konya vilayeti*, (haz. Mehmet Karayaman), Çizgi Kitabevi, Konya 2009, s.22-23.

⁴⁴⁷ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.4-7.

⁴⁴⁸ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.12.

8- Bu sahada tam manasıyla sıtma mücadelesi yapmak veya yeteri kadar kinin yetiştirmek tedbirlerinden ibarettir. ⁴⁴⁹

Dr. İsmail Hakkı Bey'in yaptığı inceleme sonucunda hazırlamış olduğu ve yukarıda özetleri verilmiş maddelerden Nafia Nezareti ile ilgili olan beş madde hakkında nezaretin cevap niteliğindeki açıklamaları aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir.

1- Sulama sahası dahilinde fennen yapılması gereken kanalların tamamen açılması ve mevcutların kurutulması: sulama sahasında açılıp bugün işletilen birinci ve ikinci derecede esas kanalların sulayabildiği sahanın 1/3'ü bile tamamen ekilemediği halde tüm masraflarıyla ilave edilerek veya uzatılarak bir takım kanallar daha vücuda getirilmesi iktisadî kaidesine uygun olamayacağı kuşkusuzdur. Kanalların temizlenmesi hususuna gelince, esasen sulamanın emniyet ve intizamı için yapılması temin edilen çalışmaların ihmali uygun değildir. Ancak bu konuda gerekli teşebbüslerden bir an geri durulmuyorsa da amele yokluğu bu amacın gerçekleşmesine engel olmaktadır. Sulama kanallarının temizliğinin yapılması için sahada ziraatla uğraşan Levazımat-ı Umumiye Ziraat Alayları'nın muaveneti defaatle talep edilmiş; fakat istenen amelenin bu iş için ayrılmasına imkan olmadığı Harbiye Nezareti'nden bildirilmiştir. Bu nedenle izin verildiği oranda ve amelenin mevcudu kadar temizliğin yapılması mecburiyeti ortaya çıkmaktadır.

2- Ahalinin tarlalarında açılması kanunen arazi sahiplerine ait olan ağızlıkların açtırılması konusunda öteden beri makamı ali ile Konya vilayeti nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunulmuştur. Fakat durumun izin vermemesi hasebiyle bu maksat da gerçekleşememiş ve Sulama Komiserliği tarafından vilayet nezdinde icap eden takibattan geri durulmadığı anlaşılmıştır.

3- Karaviran Gölü'nde mümkün olduğu kadar az su bulundurulmasına ve onaylı projeye göre, gereken sulamanın icra ve ikmal ettirilmesine gelince göl, sulama işlerinin bir ihtiyat haznesini oluşturmaktadır. Arazi sulamasının intizam ve emniyet içinde yapılabilmesi Beyşehir Gölü'nde bulunan suyun seviyesine bağlıdır. Ancak kurak mevsimlerde bu su azalarak sulamaya yetemeyecek bir hale geldiği takdirde Karaviran Gölü'nde gösterilen ihtiyat su ile telafi edilmek mecburiyeti ortaya çıkar ki, sulama projesi de bu esasa göre tertip edilmiştir. Bu yüzden Karaviran Gölü'ndeki suyun ihtiyaç zamanında sulamada kullanılabilmesi için seviyenin belirli olan derinlikte tutulması gerekmektedir. İlaveten Karaviran Gölü'nün bütünüyle geniş bir saha üzere kurutulması, hali hazırdaki projeye göre mümkün değildir. Beyşehir Gölü'nün ayağında bulunan bentten itibaren 3,5 m yüksekliğe kadar su seviyesinin

⁴⁴⁹ BOA. DH.UMVM. 73 / 45, s.4.

yükselebilmesi esas kabul edilerek bende ona göre irtifa verilmiştir. Göl seviyesinin yüksekliğini geçmesi halinde Beyşehir Kasabası'yla civarının tamamen su altında kalarak harap olacağı tecrübeyle defaaten sabit olduğundan su seviyesinin daima bu derinliğin altında tutulma mecburiyeti vardır. İşbu mecburiyet dolayısıyla taşkın zamanlarında bendin kapakları açılarak kanalın azami tutacağı derecede su sevk ve isale edilmekte ve bu fazla su mecburen Karaviran Gölü'ne akıtılmaktadır. Karaviran Gölü'ne akıtılmaması halinde Saray'dan itibaren mansaba doğru kanala su ilave eden Sarısu ve Çarşamba sularıyla Beyşehir'in fazla suyunun tamamını hâlihazırdaki kanallar alamayacağı gibi imalat da buna uygun değildir. Bu iki temel nedenden başka Karaviran Gölü'nün bir depo konumunda kullanılması zarureti bulunmaktadır. Aslında gölün tamamen kurumuş bir halde olması ve Beyşehir Gölü'nün de seviyesinin gittikçe azalmış olması nazarı dikkate alınır ve iki sene kuraklığın devamı da kabul edilirse, Beyşehir Gölü yeniden istenen seviyeyi alıncaya kadar sulamadan vazgeçilmek mecburiyeti doğar. Bu ise doğal olarak bu uğurda yapılan masraflar ile tezat oluşturan bir durum olur. Yalnız arada bir zuhur eden kuraklık dolayısıyla kısmen açılıp ekilmek istenen arazinin gölün tekrar yükselmesi dolayısıyla su altında kalarak mahsulü yok etmemesi için mevcut düdenlerin kurutulmasıyla müteharrik kapaklı bir tertibat yapılması fenne uygun gibi görüldüğünden bu hususta tetkikat yaptırılması gerekli bulunmuştur.

4- Sulama dolayısıyla bazı yerlerde çeşitli sebeplerle biriken suların giderilmesi ve izalesi: kısmen doğrudan doğruya kanallardan sızan sulardan veya arazi sahiplerinin tarlalarında suların kullanıldıktan sonra fazlasının tahliye edilememesinden veyahut çalışmalar esnasında teşkil edilen ariyet mahallerinden kaynaklanmaktadır. Bu şekilde biriken sulardan iki evleğinin peyderpey ortadan kaldırılması ve izalesi Sulama İşleri İşletme Kanunu gereği ahaliye ait olacaktır. Bu nedenle mahallî hükümetin bu husustaki himmet ve gayretiyle İşletme İdaresi'nin nezareti altında ahali tarafından kurutulabilmesi mümkün olup diğer ariyet mahallerindeki birikmiş suların izalesi ise Sulama İdaresi vasıtasıyla peyderpey yapılacaktır. Yalnız şurası kayda değerdir ki, Beyşehir ve Karaviran göllerinin eski yatakları ile Çarşamba ve Sarı sularının tuğyanı sebebiyle oluşan bataklıkların büyük kısmı bu tesisat dolayısıyla kurumuş ve mevcut olanlar ise her bir sulama sahasında husulü zaruri olan bataklıklardan oluşmaktadır

5- Taşağıl'da meydana çıkan gölün önü açılarak bir kanal vasıtasıyla Ereğli Kazası dahilindeki düdene akıtılması: harita üzerinde yapılan ilk incelemelere göre, bu suyun girdaba akıtılması için irtifa müsait görünmemektedir. Ayrıca mümkün olsa da yaklaşık 60 km uzunluğunda bir kanal açılmasına ihtiyaç olacağı anlaşılmıştır. Buna göre, bu kanalın açılması, sürekli tamiratının icrası masraflı olduğu kadar külfetli bir iş olacağı için yapımı mümkün

görülememiştir. Ancak münasip vakitte buna dair ayrıca tetkikat yaptırılacağı ifade edilmiştir.⁴⁵⁰ Alınması gereken tedbirlere dair Nafia Nezareti'nin ortaya koyduğu bu gerekçelerden anlaşıldığı üzere, nezaretle ilgili olan tedbirlerin alınması mümkün görülmemiştir.

Sonuç olarak bazı kaynaklarda bataklıkların sulama projesi için açılan kanallar sayesinde kurutulması sonucunda bölgede bataklık kaynaklı hastalıkların azaltıldığı⁴⁵¹ ifade edilse de bu kısmî bir azalma sayılabilir. İnşaat bittikten sonra Beyşehir ve çevresinde bazı bataklıklar çıkan malzemeler ile doldurulmak suretiyle temizlenmiş; fakat proje kapsamında sular altında kalan yerlerde yeni bataklıklar oluşmuştur.⁴⁵² Buna göre bu iyileştirme çabası sıtma sorununu ortadan kaldırmaktan ziyade onu ekonomik açıdan daha az avantajlı yerlere ihraç etmiştir.⁴⁵³ Ayrıca proje kapsamında kurutulması planlanan Karaviran Gölü'nün tam olarak kurutulmaması, gölün bataklık olma özelliğini korumasına ve sulama projesinin tamamlanmasından sonra da hastalık yaymasına yol açmıştır.⁴⁵⁴ Sulama projesinin amaçlarından biri de bataklıkların temizlenerek bölgenin havasının iyileştirilmesi ve böylece bataklık kaynaklı hastalıkların önlenmesi olmasına rağmen, bu amaç gerçekleştirilmediği gibi özellikle sıtmanın daha fazla yayıldığı görülmüştür. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında, 1926 yılından itibaren her yıl kanallar ile durgun sular üzerinde çalışarak sıtma mücadelesine girişmesi, sıtmanın sulama projesi ile yok edilemediğini ispatlar niteliktedir.⁴⁵⁵

⁴⁵⁰ BOA. DH.UMVM. 73 / 45, s.2.

⁴⁵¹ Özönder, "İlk Tren", s.116; Güler, "Bozkır", s.325-326.

⁴⁵² R.I. Money, "The Irrigation of the Konia Plain", *The Geographical Journal, Royal Geographical Society (with IBG)*, C.LIV, S.5, (Kasım 1919), s.302.

⁴⁵³ Lawrence, *German Colonialism*, s.149.

⁴⁵⁴ Kızılkaya - Akay, *Tarımsal Kalkınma*, s.91.

⁴⁵⁵ *Bursa Halkevi Dergisi, Cumhuriyetin XV Yılında Konya*, 29 Teşrinievvel 1938, s.91-94.

DÖRÜNCÜ BÖLÜM

KONYA OVASI SULAMA TESİSİNİN İŞLETİLMESİ

Sulama tesisleri 18 Kasım 1913'te tamamlanmış, masrafı da 18.612.957 frank/ 818.970 Osmanlı lirası olarak hesaplanmıştır.⁴⁵⁶ Sulama çalışmalarının neredeyse tamamlanmasıyla sıra tesisi işletilmesine gelmiştir. Ancak bu konuda daha çalışmalar başlamadan önce bazı sınırlar koyulmuştur. Nitekim teşebbüsün sürdürülmesi, çalışmanın tamamlanmasından sonra işletme işlerinin düzenli şekilde yürütülmesine bağlı bulunmaktadır. Ayrıca sulama çalışmalarını üstlenen şirketin sadece çalışmalarla meşgul olması ve işletme işlerine karıştırılmaması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak Serasker Rıza Paşa, Bahriye Nazırı Hasan Reis, Tophane Müşiri Zeki ve Maarif Nazırı Haşim paşalar, bu işin münakasa ile daha yararlı şartlarla başka bir kumpanyaya ihalesinin mümkün olduğu; fakat işin aldığı duruma bakarak bunun yapılmasının uygun olmadığı görüşündedir. Ayrıca bu gibi inşaatın gerçekleşmesi için aracı olacak erbab-ı fennin bulunduğu ve gerektiğinde bir mütehassısın da alınabileceği ifade edilmiştir. Buna dayanarak bu boyutta bir imalatın yabancılara verilip masraflarının ödenmesinden devlet tarafından yaptırılmasının menfaate daha uygun olacağı bildirilmiştir.⁴⁵⁷ Böylece düzenli yapılması gereken ve şirkete de bırakılmayacak bu işletme işlerinin hangi dairenin gözetimi altında yapılacağını belirlemek gerektiği de daha çalışmaların başlamasından önce ifade edilmiştir.⁴⁵⁸

Şirketin teklifine göre, sulanacak arazinin işletilmesi Hassa Hazinesi'ne ait olacak ve şirketin katiyen müdahalesi olmayacaktır. Çalışmaların devamını ve korunmasını sağlamak için kesin kabul işlemlerinin yapılmasından sonra ilk 5 senede şirket tarafından yapılması gereken tamirat, şirketin yardımıyla Hassa Hazinesi tarafından yapılacaktır.⁴⁵⁹ Buna karşılık çalışmaların tamamlanmasından sonra işletme ve idare hususunda şirket tarafından hiçbir zaman iddia ve talepte bulunulmaması, sulamanın hükümet tarafından işletilmesi ve hükümet işletme muamelesinin daha sonra ihalesine lüzum görüldüğü takdirde devletçe belirlenecek şartlar dairesinde Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi'ne ihalesine 18 Mayıs 1908 tarihinde karar verilmiştir.⁴⁶⁰

1913 yılına gelindiğinde Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi marifetiyle yapımına devam edilen Konya Ovası Sulaması'nın yakın zamanda son bulacak önemli kısmının işletme

⁴⁵⁶ Atam, *Nafia Nezareti*, s.459.

⁴⁵⁷ BOA. Y.A.RES. 151 / 6, s.5.

⁴⁵⁸ BOA. İ.HUS. 158 / 123, s.4.

⁴⁵⁹ BOA. İ.HUS. 158 / 123, s.18.

⁴⁶⁰ BOA. Y.A.HUS. 521 / 86.

muamelatına başlanacağı ve işletme muamelatının intizamı için bir nizamname hazırlandığı, bu sebeple arazi sahiplerinden alınacak sulama ücreti olarak aşara münasip bir miktar zammı Nafia Nezareti'nden bildirilmiştir. Anadolu Şirketi'yle imzalanan mukavelenamenin 8. maddesinde gerektiği zaman bir kısım çalışmaların geçici kabulünün yapılmasında dahi hükümet o kısmı işletme hakkına sahipse de bu şekilde işlettirilmiş kısım katiyen kabul edilmiş sayılacaktır. Yapılan inceleme ve araştırmalara göre sulama çalışmalarının 2/3'si son bulmuş ve ilkbaharda işletme işlemlerine başlanmak üzere tamamlanmış kısımların fennî heyet vasıtasıyla geçici kabul işlemlerinin yapılmasına nezaret tarafından başlanmıştır. Mukavelenamede işletme işlemlerine başlanmış kısmın tüm çalışmaların kesin kabul zamanına kadar muhafaza masrafları hükümete ait olmak üzere şirketin yardımıyla yapılacağı ve tüm çalışmaların kesin kabul tarihinden itibaren 5 sene müddetle korunma masrafları aynı şekilde hükümete ait olmak üzere şirketin yardımıyla yapılacağı açıklanmıştır. Buna göre, bu müddet içinde inşaatın muhafazasını şirkete bırakmak gerektiği ve bu vazifeyi inşaatı üstlenen şirkete bıraktıktan sonra işletme muamelatına ait diğer ikincil işlerin de şirkete bırakılması faydalı görülmüştür. Şöyle ki: ikinci derecedeki bu işler örneğin suların dağıtımı ve düzenlenmesi, inşaatın korunma işleri tam irtibat gerektirdiğinden bunların başka bir idareye bırakılması, sulama çalışmalarında sonuçta iki daire arasında bir takım zorlukların yaşanmasına ve ihtilaf hadiselerine sebep olabileceği öngörülmüştür.

Sulamanın tadilini içeren ikinci mukavelename gereğince inşaatın bazı kısımlarında yalnız ana kanallarının inşasıyla yetinilmiş, daha sonra ikinci ve üçüncü derecede kanallar için gereken çalışmaların yapımı, tecrübe bilgileri, alet ve edevatın mevcudiyeti sebebiyle inşaatı üstlenen ve mukavelename gereği 5 sene için muhafazasının verilmesi gereken şirkete bırakılması tercih edilebilir. Sulama işleri için hükümetin şirkete karşı ödemekle mükellef olduğu 19.500.000 frangın faiz ve resûlmaliyle çalışmaların korunması için her sene sarfı gereken miktar ile işletme işleri için aynı şekilde şirkete ödenmesi gereken paranın sulamadan istifade eden ahaliden alınma şekli, aşar fazlası veya emlak kıymetinin artması, hükümet uhdesinde bulunan arazi kıymetinin farkı ile kapatılması hususları incelemeye muhtaç bulunmuştur. İşletme muamelatı için şirket ile müzakere edilerek gerek çalışmaların muhafazası için sarfı gereken meblağ gerek işletme işleri ile ilgili masraflar için şirketin talep edeceği miktarın belirlenmesi, işletmeden edinilen tecrübeye göre hükümetin itibar hakkı saklı kalmış ve çalışmaların muhafazası için mukavelename gereği belirli olan 5 sene müddetle takyit edilmek şartıyla işletme işinin de bir bedel karşılığında şirkete bırakılması Islahat-ı Maliye

Komisyonu'na onaylanmıştır.⁴⁶¹ Böylece şirkete daimî memur maaşları aylık 721 Osmanlı lirası ve şirketin genel masraflarıyla kârına karşılık yıllık 150.000 frank verilmesiyle beraber imalat ve inşaatın muhafazası ile işletme masrafları olarak da her ay tahakkuk edecek masrafların ödenmesi taahhüt edilmiştir. Her 6 ayda bir defa düzenlenecek inşa masrafları raporları Nafia Nezareti tarafından tasdik edildikten sonra inşaatın kabulüne kadar %5 faiz yürütülmesi şartlardan olmasına ve 6 sene zarfındaki tahakkuk raporlarının içeriğine göre inşaat masraflarının faiziyle 1.000.000 liraya ulaşacağı kabul edilebilir. Yıllık işletme masrafları da 30.000 lira kadar olduğundan, ilk işletme seneleri için hükümetin faiz ve resûlmal imha ve işletme masrafları olarak yıllık 100.000 lira kadar bir masraf çıkacaktır. Çıkacak resûlmal imha edildikçe faiz azalacağından yıllık masraflar da azalacak; ancak ilk seneler hükümetin tesviye edeceği meblağ gayet mühim bir miktara ulaşmaktadır.⁴⁶²

Osmanlı Devleti'nde ilk defa olarak vücuda getirilmeye çalışılmakta olan sulama çalışmalarının ilkinin oluşturması dolayısıyla hem işletme işlemlerinin iyi yapılmasını sağlamak hem de ilerde zarar ve yıkımdan korunması noktasında bir işletme nizamnamesinin varlığı gerekli görülmüştür. Yabancı devletlerde uygulanmakta olan bu gibi nizamnamelerin memleketin iktisadî gereklilik ve ihtiyaçları esas alınarak kabul edilebilir yönlerini uygulamak ve olmayanları mümkün mertebe tadil ve ıslah edilmek üzere nizamname layihasının müstensih sureti takdim edilmiştir.⁴⁶³ Gerek bu çalışmaların gerek daha sonra vücuda getirilecek olan benzer imalatın işletme muamelatında uygulanmak üzere tanzim ve takdim edilen işletme nizamnamesi layihasının Şurayı Devlet'te tetkik ve müzakere edildiği istihbar edilmiştir. Halbuki genel sulama işletmesinde bu nizamnamenin uygulanabilir olabilmesi için üzerinde yapılan incelemelerin tamamlanmasının zaman ihtiyacı bulunmaktadır. Buna karşılık Konya Ovası sulama çalışmalarının işletilmesine başlanacağı ve bunun için bir nizamname olmaması bir takım zorluklara yol açacağından nizamnamenin başlangıçta sadece Konya sulama çalışmalarında uygulanmasına karar verilmiştir.⁴⁶⁴ Öncelikle tamamlanan Konya Ovası Sulaması'na ve daha sonra husule gelecek bu tür imalat ve tesisata ait işletme muamelatında uygulanmak üzere kaleme alınan kanun layihasının içeriği ve Şurayı Devlet'çe yapılan tadilat ve tamirat duruma uygun görünmüş ve geçici olarak uygulamaya konulması ele alınmıştır.⁴⁶⁵

⁴⁶¹ BOA. BEO 4146 / 310889 (13 Rebiülevvel 1331 / 20 Şubat 1913); BOA. MV. 174 / 48 (11 Rebiülevvel 1331 / 18 Şubat 1913).

⁴⁶² BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.4-7.

⁴⁶³ BOA. ŞD. 509 / 29 (15 Safer 1332 / 13 Ocak 1914).

⁴⁶⁴ BOA. BEO 4174 / 313046 (14 Cemaziyelahir 1331 / 21 Mayıs 1913).

⁴⁶⁵ BOA. MV. 233 / 88 (15 Rebiülevvel 1332 / 11 Şubat 1914).

4.1 Geçici İşletme Layihası ve Sulama İşletme Kanunu

Konya Ovası sulama çalışmalarının fennî işletme muamelatının 5 sene müddetle Anadolu Demiryolu Şirketi'ne ihale olunmasından dolayı 1913 senesinin Nafia bütçesine toplam 2.450.573 kuruşun ilavesi hakkında düzenlenen kanun layihasının geçici olarak yürürlüğe konmasına karar verilmiştir.⁴⁶⁶ Buna göre, Nafia'nın 1329 senesi bütçesine ilavesi icap iden meblağa dair geçici kanun layihası maddeleri:

1. Madde: Konya Ovası'nda Anadolu Demiryolu Şirketi marifetiyle tesis edilen ve edilecek olan sulama müesseseleri işletme muamelatının yıllık 1.562.695 kuruş verilmek üzere şirkete 5 sene müddetle ihale edilmesi hususunda Nafia Nezareti'ne salahiyet verilmiştir.
2. Madde: Zikredilen bedeli ihalenin bu seneye ait 7 aylığı olan 911.573 kuruşla işletmeye ilişkin ilk tesisat masrafları olan 1.539.000 ki toplam 2.450.573 kuruşun 1329 senesi Nafia bütçesinin 13. faslının 2. Konya Ovası İrvâ ve İskâ Mesarifi maddesine ilaveten sarfına Mâliye ve Nafia nazırları mezundur.
3. Madde: İşbu kanun yayın tarihinden itibaren uygulamaya konulacaktır.

Bu kanun layihasının geçici olarak uygulamaya konulmasına ve devlet kanunlarına ilavesine 6 Eylül 1913 tarihinde karar verilmiştir.⁴⁶⁷

Nafia Müdürü Sırrı Bey'in hazır olduğu durumda nizamiye layihası incelenerek içeriğinden bu gibi imalat ve tesisat işletme muamelatının iyi yapılmasını temin etmekle beraber gelecekte zarar ve harap olmaktan korunmasını sağlayacağı anlaşılmıştır. Layiha maddeleri içeriği yönüyle kanun mahiyetinde görülmüş ve unvanı kanuna dönüştürülerek bazı maddeler ve fıkrası tekrarlandığından silinmiş, bazı maddeler de ilgisi sebebiyle birleştirilmiş, ceza ile ilgili hükümlerden bahseden maddeler de umumî kanun ahkâmına uygun hale getirilerek diğer maddelerin de ibarece düzeltilmesiyle temiz nüshası 19 Ekim 1913 tarihinde takdim edilmiştir. Zikredilen layiha içeriği esas itibarıyla isabetli görülmüş; madde madde incelenmeye başlanmış ve şahsî mükellefiyeti tarif eden 9. maddesi lüzumsuz görüldüğünden silinmiş; maddelerin adedi ona göre yeniden düzenlenmiş ve bazı maddeler de düzeltilmiştir. Örneğin, 36. maddesinde “Memurların kanun ahkâmını yanlış tatbik etmelerinden doğacak zarar ve ziyan onları tazmin eden daireler veya şirket veya şahıslar tarafından ve kanuna muhalif hareketlerinden doğan tazminat ise kanuna muhalif hareket eden memurlar tarafından verilir.” denilmiş ise de ‘kanunu yanlış tatbik etmek’ ile ‘kanun muhalifi hareketlerde bulunmak’

⁴⁶⁶ BOA. MV. 231 / 277 (30 Ramazan 1331 / 2 Eylül 1913).

⁴⁶⁷ BOA. İrade Dosya Usulü (İ.DUİT) 84 / 53 (04 Şevval 1331 / 6 Eylül 1913); BOA. ML.EEM. 1012 / 9 (24 Ağustos 1329 / 6 Eylül 1913).

fiillerinin esasen ayrılması zor meselelerdir. Bu nedenle sulama işlemlerini üstlenen hükümet, şirket veya şahıslar bunun faydalarına sahip olacağı gibi memur ve müstahdemlerin hareketlerinden doğan zararları da tazmin etmesi doğal görülmüştür. Hükümet, sulama muamelatını bizzat üstlendiği takdirde, bu gibi nafia işleriyle meşgul olan şirket veya şahısların makamına kaim olacağından bu maddenin “İstihdam edilecek memurların kanunu yanlış tatbik etmelerinin veya kanun ahkamına muhalif hareketlerinden doğacak zarar ve ziyan memurlara müracaat hakları olmak üzere onları tayin etmiş daire, şirket veya şahıslar tarafından tazmin olunur.” şeklinde düzeltilmesi uygun görülmüştür.⁴⁶⁸

Bu kanun maddeleri yeniden düzenlendikten sonra burada bahsi geçen 36. madde, Ek 5’te yer alan kanun maddeleri arasında 35. sırada yer almıştır. Meclis-i Umumi’nin toplantısında kanuniyeti teklif edilmek üzere kanun layihasının geçici olarak uygulamaya konulması ve devlet kanunlarına ilavesi 14 Şubat 1914 tarihinde Sultan Mehmed Reşad tarafından kararlaştırılmıştır.⁴⁶⁹ Bunun üzerine Ameliyat-ı İskaiye Geçici İşletme Kanunu, Nafia Nezareti’nden talep edilmiş ve adliye memurlarına dağıtılmak üzere 1500 nüsha gönderilmiştir.⁴⁷⁰ Daha sonra کافی miktarda nüshasının vilayet ve sancaklar ile diğer icap edenlere gönderilmesine karar verilmiştir.⁴⁷¹

4.2 İşletme Mukavelesinin Feshedilmesi

Çalışmaların tamamlanması ve hükümet tarafından kabulünden sonra işletmenin fennî şartlar dairesinde yapılmasına muktedir bir heyet oluşturulmasının mümkün olamaması ve mukavelename gereği hafriyatı yapan Demiryolları Şirketi’nin işletme konusunda üstünlüğe sahip bulunmasından dolayı işletme işlemleri de 6 Eylül 1913 tarihinde 5 sene müddetle bu şirkete ihale edilmiştir.⁴⁷² Ancak Konya Ovası Sulama Tesisatı’nın işletme hakkını alan Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi mukavele gereği yapabileceği hususlar kendisine bildirilmesine rağmen bunları yapmaktan imtina etmiştir. Şirket, sulama işlerinin temini için gerekli amele tedariğindeki imkansızlık ve istenilen fertler ile askerî esirlerin verilmesi hususundaki müracaatları reddetmiştir. Şirketin mukavele gereği yapması imkan dahilinde bulunan bu gibi hususları, kendisine bildirilmesine rağmen yapmaktan imtina etmesi, şirketin

⁴⁶⁸ BOA. İMMS. 178 / 15 (18 Rebiülevvel 1332 / 14 Şubat 1914).

⁴⁶⁹ Ameliyat-ı İskaiye İşletme Kanunu için bkz. Ekler bölümü Ek 5; BOA. DH.UMVM. 122 / 99 (H.00.00.1332 / 1913-14); BOA. A.JDVN.MKL. 57 / 30 (02 Rebiülahir 1332 / 28 Şubat 1914).

⁴⁷⁰ BOA. DH.İD. 87 / 30 (29 Rebiülevvel 1332 / 25 Şubat 1914).

⁴⁷¹ BOA. DH.İD. 87 / 34 (01 Recep 1332 / 26 Mayıs 1914).

⁴⁷² BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.4.

işletme muamelatından istîğnasını⁴⁷³ göstermektedir. Bunun üzerine işletme mukavelenin feshi talep edilmiştir.⁴⁷⁴

Şirket, amele tedarikine ciddi şekilde tevessül etmediği gibi tamiratların yapılması için istihdamı gereken fazla memurlara mukaveleye göre verilen tahsisatın yettiği halde ve memurların tedarik edilmesi şirkete tebliğ edildiği halde bunlara da yanaşmamıştır. Ayrıca şirket tarafından mukavelenamenin 5. maddesine göre, her 6 ayda bir sulama işlemlerine dair rapor verilmesi gerekmesine rağmen 4 sene zarfında yapılan talepler üzerine sadece 332 (1916-17) yılında bir rapor verilmiştir. Bu rapor da mukavelenin amacına uygun olmadığı gibi, şirket raporun tamamlanmasına ait tetkikatı da yapmamıştır. Bu durumlar şirketin işletme muamelatından istîğnasını ve şirketten beklenen istifadenin temin edilemeyeceğini göstermiş; bu nedenle işletme işlemlerinin hükümete intikali uygun görülmüştür. İşletmenin hükümete intikalinin gerçekleşmesi halinde askerî mükellefiyetleri tecil edilmiş olan ve bu işle ünsiyet oluşturmuş memurların eskiden olduğu gibi vazifelerinde kalacakları da ifade edilmiştir. Hatta bu işin sekteye uğramaması için mukavelenamenin feshiyle işletmenin bir müessese halinde hükümetçe yapılması ve devir teslim işlemlerinin mayıs ortasına kadar yapılması Nafia Meclisi tarafından kararlaştırılmıştır. Bundan sonra icabına göre, bir müessese şeklinde hükümetçe idaresi halinde masraflarına ait kısmı için alakası dolayısıyla Maliye Nezareti'nin görüşü istenmiştir. Nezaretten cevaben alınan tezkirede Konya Ovası sulama çalışmaları masrafları olarak 1334 senesi bütçesinde kabul edilmiş olan 45.000 lira tahsisat ile idare edileceği ve ilave tahsisat talep edilmeyeceği taahhüt edildiği takdirde işletme işlerinin hükümet tarafından yapılmasında Hazine'ce bir mahzur görülemediği bildirilmiştir. Buna karşılık sulama tesisatının bir arızaya uğraması sonucunda artı masraflar gerekmesi ihtimaline karşı masrafların daha fazla olabileceği ve tahsisat ile idare işlerinin imkanı da kestirilemeyeceği için Maliye Nezareti tarafından istenen bu taahhüde gidilemeyeceği; ancak masrafların tahsisatı geçmemesine özen gösterileceği ifade edilmiştir. İşletmenin arz edildiği gibi müstakil müessese halinde ve mesul bir muhasip ile hükümet tarafından yürütülmesi için Anadolu Demiryolu Şirketi ile imzalanan işletme mukavelenamesinin feshine izin verilmesi 24 Mart 1918 tarihinde talep edilmiştir.⁴⁷⁵

1913'te Osmanlı Hükümeti adına Bayındırlık Bakanı Osman Nizami ve İstanbul Bayındırlık Müdürü Süleyman Sırrı ile Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi adına Genel Müdür Yardımcısı J. Guenter arasında imzalanan anlaşma ile 5 yıllığına şirkete bırakılan sulama

⁴⁷³ İstiğna: İstemez görünme, nazlanma; Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, s.774.

⁴⁷⁴ BOA. MV. 211 / 153 (21 Cemaziyelahir 1336 / 3 Nisan 1918).

⁴⁷⁵ BOA. BEO 4510 / 338205 (24 Cemaziyehahir 1336 / 6 Nisan 1918).

işletmesi⁴⁷⁶ 15 Mayıs 1918’de hükümete devredilmiştir. Şirket Müdürü Bariola’dan demirbaş, ekipman, proje ve dökümanları, Osmanlı Hükümeti tarafından atanan komisyon teslim almıştır. 1921’de de Süleyman Sırrı’nın görevden alınmasıyla işletmenin Osmanlı Hükümeti ile alakası kesilmiştir.⁴⁷⁷

4.3 Projenin Sonuçları, Yapım ve İşletilmesinde Ortaya Çıkan Bazı İhtiyaç, Talep ve Sorunlar

Konya Ovası Sulama Projesi hayata geçirilmeden önce ovada bulunan 25 köyde yıllık asgari 60.000 ve azami 100.000 dönüm civarında bir arazide ziraat yapılmakta ve şartların uygun olduğu yıllarda 1’e 5, kurak senelerde 1’e 2-3 oranında mahsulat alınmakta iken, projenin uygulandığı dönemlerde ilk yılda 220.867, ikinci yılda 258.858, üçüncü yılda ise 271.791 dönüm miktarında bir arazi ekilmiştir. Böylece arazi kuraklık tehlikesinden kurtarıldığı gibi, ürünlerden elde edilen bolluk ve bereket de üç dört kat artmıştır.⁴⁷⁸ Konya Ovası Sulama Projesi ile 53.000 hektar arazinin sulanmasının sağlanmasıyla arazide verim artırılmış ve böylece sosyal, kültürel, ekonomik anlamda zenginleşme sağlanmıştır.⁴⁷⁹ Nitekim projenin uygulanmasıyla birlikte sulamadan elde edilen gelirler Osmanlı bütçelerine yansıdığı görülmüştür. 1916 bütçesinde Konya Ovası sulama geliri 1.000.000 kuruş iken, bu miktar 1917 ve 1918 bütçelerinde 1.200.000 kuruşa ulaşmıştır.⁴⁸⁰

Konya Ovası sulamasına dair çalışmaların tamamlanarak tesisin işletilmeye başlanmasından sonra bir takım talep, ihtiyaç ve sorunlar gündeme gelmiştir. Bunlar arasında öncelik sulama projesi kapsamında yapılması planlandığı halde yapılmamasından doğan istek ve ihtiyaçlara aittir. Bu sorunlardan birisi ahalinin, projeye dair çalışmaları takdir etmemesidir.

Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi’nce mukavele ve şartnameye göre işletilmeye devam ederken 1917 yılında Konya Ovası İska İşletme Muamelatı’yla tamirata mütemadiye ve ovanın ziraî işleri hakkında tetkikat yapmak üzere Nafia Umumî Dairesi Muavini Asaf Bey Konya’ya gönderilmiştir. Asaf Bey’in tetkik ve teftiş sonuçlarını gösteren raporuna göre, ova esasen buğday ve arpa yetiştirmek için en müsait şartlara sahiptir. Buna ilave olarak suyun da var olmasıyla her türlü mahsul yetiştirilerek kısa zamanda Osmanlı Devleti’nin en mamur ve en parlak bir mıntikasını teşkil etme yeteneğine sahip bulunmaktadır. 1917 yılında ekilen 150.000 dönüm araziden büyük bir kısım sulanmadığı için ahalinin arazinin kıymet ve ehemmiyetini takdir etmemesinin tarlaları için gerekli olan ve Sulama Kanunu gereğince

⁴⁷⁶ Kızılkaya - Akay, *Tarımsal Kalkınma*, s.98.

⁴⁷⁷ Doğan, *Öteki Konya*, s.168.

⁴⁷⁸ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.4-7.

⁴⁷⁹ Özönder, “İlk Tren”, s.116.

⁴⁸⁰ Atam, *Nafia Nezareti*, s.459.

kendileri tarafından açılacak ağızlıkların henüz yapılmamasından ileri geldiği anlaşılmıştır. Fakat çiftçilerin bu gibi hususlarda serbest bırakılması uygun olamayacağı için ağızlıkların işletme mühendislerinin nezareti altında açtırılması şirkete tebliğ edilmiştir. Ancak ilgili ahalinin Mahallî Hükümet tarafından teşvik edilmesi ve ilgililere münasip şekilde telkin ve ihtarda bulunularak ağızlıkların açtırılması gerektiği nezaretten Konya vilayetine bildirilmiştir.⁴⁸¹ Bundan başka Karaviran Gölü'nün sınırlarının belirlenmesi için taştan mamul sütunlar dikilmesi ihtiyacı doğmuştur. Nitekim Karaviran Gölü'nün 1917 yılındaki kurummasının daha 5-6 sene devam edebileceği ve gölün tuğyanıyla sütunların yok olma ihtimali olmadığı yapılan tahkikattan anlaşılmıştır. Bu nedenle ufak bir işaret ile hududun belirlenmesi de mümkün olmasına dayanarak taştan sütunların konulması muamele itibarıyla uygun görülmüştür.⁴⁸²

Çalışmaların son bulmasıyla işletmesine başlanmış ve Konya Ovası'ndan azami istifadenin sağlanması hakkında 1917 yılında Konya vilayetinden kullanım hakları, genel sağlık, bayındırlık, adlî ve idarî hususlar vesaire gibi çeşitli noktalardan tarafsız ayrıntılı malumat ve önemli mütalaaları içeren tahrirat gönderilmiştir. Bu tahriratın içeriğine göre, sulama çalışmalarının yapımı esnasında fennî mamurlar arasına hiçbir ziraat mütehassısı dahil edilmemiş ve kanalların ucuzluğu dikkate alınarak bazı mahaller doldurulmak suretiyle değil sırf hafriyat suretiyle yapılmıştır. Bundan dolayı çalışmalar bittiğinde suların bazı yerlerde pek derinden geçmesi yüzünden saha dahilindeki birçok arazi sulamadan istifade edememiştir. Gerektiğinde bazı mahallerin doldurulmak suretiyle suyun akış hızının dikkate alınmaması ve tahliye kanallarının zararının ortadan kaldırılamaması ise. Konya ile Çumra havalisinin umumî sağlığını tehdit etmeye ve bazı mahallerin mahsulatına da zarar vermeye devam etmiştir. Memurların ileride bu miktar arazi sulandığı halde tahliye kanallarının zararları kalmayacağını iddia etmesine rağmen yağmurlu senelerde Beyşehir Gölü'nün yükselmesinden dolayı fazla suyu almaya yetmeyen Karaviran Gölü'nden artan suların yine tahliye kanallarıyla açık ovaya akıttırılacaktır. Buna göre her sene olmasa bile yine zaman zaman bu mahzurun meydana geleceği öngörülmüştür.

Hükümet tarafından birçok fedakarlıkla sulama imkanına kavuşmuş olan ovadan azami şekilde faydalanılması için sulama mıntıkasının tamamen ekilmesine yönelik bazı tedbirler alınması gerekli görülmüştür. Bu tedbirler aşağıda yer alan maddelerden oluşmaktadır.

1. Kadastro çalışmalarının tamamlanması – Öncelikle sulama mıntıkası dahilinde bulunan arazinin sadece bir kısmı tasarrufu sahih ile tasarruf edilip kalanı boş miri

⁴⁸¹ BOA. DH.İ.UM.EK. 36 / 10.

⁴⁸² BOA. ML.EEM. 1251 / 14 (13 Kanun-ı Evvel 1333 / 13 Aralık 1917).

araziden olmasına rağmen mıntika dahiline müsadif köylerin ahalisi bu boş araziye tecavüz ederek binlerce dönüm üzerinde tasarruf iddia etmektedir. Birçok köylünün üretimi artırmak maksadıyla değil sırf ileride tasarruf iddialarına meşruiyet verebilmek ümidiyle gayet geniş arazi üzerinde pek yüzeysel bir şekilde çift sürdükleri görülmüştür. Sulama ile kıymet kazanmış olan boş araziye gasben tasarrufları altına almak hususunda hemen etkili bir tedbir düşünülmezse daha sonra bu yüzden ahali ile hükümet arasında sonuçsuz tasarruf ihtilafı meydana geleceği öngörülmüştür. Sulama sahası dahilinde yeniden arazi ihyası mahsus bir karar ile men edilmiş; fakat bu yasak pek de yeterli gelmemiştir. Zira yasağa rağmen ahali, rast geldiği boş araziye girerek mülkünü genişletmeye çalışmaktadır. Esasen sulama sahasında eskiden beri tasarrufu sahih ile tasarruf edilen arazinin çoğunun da tapuda kaydı bulunmamaktadır. Kaydı olanların da tapu senetlerinde gösterilmiş olan hudutları dolayısıyla miri araziye tecavüz olduğunun kayıtlar ile ispatının zor olmasına ilave olarak birkaç sene geçtikten sonra şahit vesaire ile ispatı da zorlaşmaktadır. Böylece ahali, fuzulen zapt ettiği boş araziler üzerinde mirînin zararına olacak şekilde bir hak kazanacaklardır. Bundan dolayı sulama ile büyük bir kıymet kazanmış olan bu arazinin tecavüzlerden korunmasını ve araziden aşağıda gösterilecek yollardan biriyle bir an önce azami istifade edilmesini sağlamak amacıyla sulama sahasında daha önce başlanan fakat Umumî Harp dolayısıyla yarım kalan kadastro çalışmalarının bir an evvel tamamlanması gerekmektedir. Çiftçilerin büyük çoğunluğunun sefere katılmaları nedeniyle çiftlerinden uzak olmaları ve haklarını müdafaa imkanlarının olmamasından dolayı harp devam ettiği sürece kadastro yapılması uygun görülmemiştir. Kadastro çalışmalarının tamamlanmasının ertelenmesine yol açan başka bir sebep daha vardır. Şöyle ki, işletme işinin üçüncü senesi olduğu halde Umumî Harp dolayısıyla ziraatın artırılması için hükümetin ahaliye kolaylık göstermesine yönelik olarak ahaliden sulama ücreti adına bir şey alınmamıştır. Fakat kadastro yapılmadıkça sulanan arazinin kullanım ücreti düzene sokulamayacak ve bu yüzden Hazine ayrıca zarara uğrayacaktır. Bu sebeple arazinin kadastrosunu tanzim etmek üzere gönderilen heyetin çalışmalarını başarıyla tamamlaması gereklidir.

2. Muhacir iskanı veya çiftlikler tesisi - Sulama sahasında mevcut nüfusa oranla her çiftçiye 275 ila 300 dönüm arazi düşmektedir. Halbuki orta halli bir çiftçinin yıllık ziraatı 50 dönümü geçememektedir. Bu miktar 100 dönüm kabul edilse bile yine 180.000 küsur dönüm kadar arazi fazla kalmaktadır. Bu fazla araziden istifade

edilmesi, arazinin ya köyler teşkil edilerek muhacirlere tahsisi ya da bedeli uzun müddette alınmak üzere zenginlere veya arazi işletmek üzere teşkil edilecek şirketlere satışı ile mümkündür. Bu durumun sonucunda mahallî nakdî servet arttığından mühim sermayelerle burada birkaç arazi ihya şirketinin tesisi de mümkün ve faydalı görülmüştür.

3. Çumra köyleri ile Ova Köyleri'nin birleştirilerek bir kaza teşkili - Bu köylerin önemli bir kısmı Konya merkezine, birkaçı da Bozkır ve Sultaniye kazalarına bağlıdır. Bunların bir kaza halinde birleştirilmesi durumunda sulama sahasının işleri de tek idare altında toplandığında daha başarıyla gerçekleşecektir. Böylece için bu mıntıkanın imarı daha hızlı yapılacak, inzibat ve nakit de daha kolay şekilde tesis edilecektir.
4. Karaviran Gölü'nün kurutulması - Göl sularının kurak senelerde kısmen çekilmesiyle meydana çıkan arazi, civar köylerin ahalisi tarafından ziraat edilerek harikulade mahsul elde edilmektedir. Bu gölün kurutulmasıyla fevkalade verime sahip binlerce dönüm arazi elde edilecektir. Gölün kurutulması konusu, kumpanya ile imzalanmış olan mukavele ahkâmından olmasına rağmen mukavelenin bu konudaki ahkamı henüz yerine getirilmemiştir. Göl suları neredeyse tamamen kurumuş olduğundan arazisinin fevkalade olan ürün yetiştirme kabiliyetinden istifade edilmesi için kurutma çalışmalarının bir an evvel yapılmasına başlanması gereklidir.

Arz edilen esas tedbirlerden başka:

- a. Arazi sulanması hakkındaki kanun ahkâmının tamamının uygulanmasını sağlamak için Çumra'da bir sulh mahkemesi tesisi
- b. Sulama işleri fennî heyet teşkilatının ileride sulama çalışmalarının doğrudan doğruya hükümet memurları tarafından veyahut Osmanlı tebaasından mürekkep bir şirket tarafından işlettilmesini temin edecek şekilde genişletilmesi ve ıslahı
- c. Arazinin kabiliyetine göre en faydalı mahsulatı ahaliye göstermek için nöbet usulünü ve isuni köprünün kullanım şeklini anlatan bir numune tarlası ihdas ederek ahaliyi aydınlatmak üzere sulama mıntıkasında bir iki ziraat mütehassısı istihdamı
- d. Sulama sahasının umranını müteakip sulama çalışmalarının Ova Köyleri sahasında da yapımına başlanabilmesi için o sahanın keşfine umumi harbin sonunda başlanması gibi fennî meselelerin de dikkate alınması gereklidir.

Ancak sulama sahasındaki ekilebilir araziden hakkıyla istifade edebilmek için önerilen bu tedbirlerin icraata geçirilmesi az çok bir zamana bağlıdır. Özellikle ziraatın hayatî önem

kazandığı bir dönemde istifade edilebilir bir hale dönüştürülmesi için hayli masraf yapılmış olan arazinin boş bırakılması doğru olmayacaktır. Sulama sahasında köylülerin her türlü şahsî tasarruf iddialarının dışında birçok arazi bulunmaktadır. Bu gibi araziden yukarıda bahsedilen yollardan biriyle hemen istifade edilmesine nezaretten acilen müsaade verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca yukarıda işaret edildiği üzere sulama işlerinde bir ziraat mütehasssının istihdam edilmemesinin birçok mahzuru bulunmaktadır. Örneğin, tarlalara salıverilecek suyun miktarının toprağın tabiatına ve ziraatın türüne göre değiştirilmesi gerektiği halde fennî sulama memurları araziye genellikle bir seviye üzere sulamaktadır. Ancak bu bazı ziraî ürünün çürümesi gibi birçok zarara yol açmaktadır. Buna dayanarak sulama işlerinde sulama mühendisleriyle birlikte çalışmak üzere bir ziraat mütehasssının da istihdamı gerekmektedir. İlave olarak sulama çalışmalarının yapılmasından önce Konya Ova Köyleri'nde pek nadir olan sıtmanın arazi sulanmaya başladıktan sonra genellikle köylerde ve hatta Konya Kasabası'nda bile dikkati çekecek derecede çoğaldığı görülmüştür. Sıtmanın bu kadar çoğalmasının sulamadan kaynaklandığı açıktır. Ziraatın artmasından çok daha önemli olan ve umumi sağlığı şiddetle tehdit eden bu hastalığın yok edilmesi ve sulama sahasının sıhhi şartlarının ıslahı için ne gibi yeni imalat ve hafriyatın yapılması gerektiğinin de araştırılması gerekmektedir. Bu konu hakkında gerekli keşiflerde bulunmak üzere şimdiden bir mütehasss gönderilmesi de diğer maruzatın hepsinden önemlidir.

Sonuç olarak sulama sahasında ziraî hayatın gelişimi iki tür tedbirin alınmasına bağlıdır. Bu tedbirlerden ilkinin kadastro çalışmalarının tamamlanması, sulama sahasındaki köylerin idarî ve adlî teşkilatı açısından bir daire haline dönüştürülmesi ve sulama imalatının genişletilmesi gibi icraya konulması az çok bir zamana bağlı olan maddeler oluşturmaktadır. Diğer ise sulama sahasındaki boş arazinin hemen istifadeye konulması, su mühendisleriyle müşterek çalışmak üzere bir ziraat mütehasssının istihdamı, sulamanın umumî sağlığa verdiği zararların ortadan kaldırılması için ne gibi tedbirlerin alınması gerekeceği hakkında keşifler yapmak üzere bir mütehasss gönderilmesi gibi hemen yapılması gereken hususlardan oluşmaktadır. Boş arazinin ihyası için muhacirlerin iskanı veya arazi ihya şirketlerine ve saireye ekim bedeli karşılığında satışı yollarından birinin yapılması gerekmektedir. Bu nedenle nezaret tarafından bu yollardan hangisinin tercih edildiğinin bildirilmesi ve ziraat memuru ile mütehasssın tayin ve istihdamlarına da başlanması talep edilmiştir.⁴⁸³ Ancak memurların ile ziraat mezunlarının çoğu silah altında olduğundan onlar terhis edilmedikçe bölgeye ziraat mütehasssı tayini mümkün

⁴⁸³ BOA. DH.İ.UM.EK. 83 / 17 (25 Zilkade 1335 / 12 Eylül 1917); BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.4-7.

görünmediği Ticaret ve Ziraat nazırı Mustafa tarafından 26 Eylül 1917 tarihinde ifade edilmiştir.⁴⁸⁴

4.3.1 Tesiste İstihdamlar ve İhtiyaçları

Sulama tesisinin işletilmesine başlanmasıyla tesisin kullanımı, korunması vesaire gibi görevlerde çalışmak üzere bir takım memur ve işçiler istihdam edilmiştir. Bu istihdamların sadece Osmanlı tebaasından olmadığı da görülmüştür. Nitekim bunda teşebbüsün yabancılar eliyle yapılmasının yanı sıra örneği olmayan projenin işletilmesinde tecrübeli eleman istihdam edilmesinin amaçlandığı düşünülebilir. Örneğin, Almanya Devleti tebaasından Mösyö Henri Berri Konya’da arazi sulama hizmetinde mühendis olarak istihdam edilmiştir. Hatta vazifesini yaparken bir yivli av tüfeği ile 300 adet fişek taşımaya mecbur olduğunu ifade etmesi üzerine Ceza Kanunu’nun 166. maddesinden anlaşılabileceği gibi istisna bir işlem yapılarak kendisine mahallî zabitanın bilgisi dahilinde bunları taşınabileceğine dair 27 Nisan 1912’de izin verilmiştir.⁴⁸⁵

Sulama işletmesinde, aşağıda yer alan tabloda da görüleceği üzere yabancı devletlerin tebaasından başka Osmanlı tebaasından olan gayrimüslim tebaadan da istihdamlar mevcuttur. Yunan ve sair yabancılarla Ermeni ve Rumlardan oluşan inşaat idaresi müstahdemleri arasında İslam olarak yalnız bir kişi dahil edilmiştir. İzmir Şimendiferler İdaresi’nin Rumları ve Konya Şimendifer İdaresi’nin de Ermenileri istihdam etmesi, bunlar arasında İslam’dan müstahdemlerin olmaması ve devlet Hazinesinden sonuç olarak milletin kesesinden çıkan paranın yabancılar ile Hristiyan unsurlara tahsisine karşılık İslam ahalinin bu istifadeden mahrum bırakılmaları ise dikkat çekici bulunmuştur.⁴⁸⁶ Özellikle Konya sulama işlerinde Tablo 14’te görüldüğü üzere, Yunan tebaadan bir kişi bulunmaktadır. Diğer istihdamlar ise Osmanlı Devleti tebaasından olan gayrimüslimlerden oluşmaktadır. Ancak daha önce de bahsedildiği üzere sulama arazisinde yabancıların ve erbab-ı fesadın iş bahanesiyle bölgeye yerleştirilmelerine kesinlikle karşı çıkılmıştı. Bu nedenle devlete çeşitli itiraz başvuruları dahi yapılmıştır. Bu istihdamların görevleri, görev yerleri ve aylık kaç kuruş alacaklarına dair liste aşağıdaki gibidir.

⁴⁸⁴ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.9.

⁴⁸⁵ BOA. DH.İD. 94 / 60 (20 Cemaziyelevvel 1330 / 7 Mayıs 1912).

⁴⁸⁶ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.99.

Tablo 14: Konya Ovası Ameliyat-ı İskaiye Kumpanyası Konya merkez kazası müstahdemlerinin listesi⁴⁸⁷

İsimler	Tâbiyet	Memuriyet	İkametgah	Lira yüz kuruş hesabıyla maaş
Bazil Metyof	Yunan	Kondüktör	Konya	2.000
Jorj Estelyanos	Osmanî	Ressam	Konya	1.800
Karl Gros	Osmanî	Memur	Konya	1.450
Estradi(?) Kiremitcioğlu	Osmanî	Başçavuş	Konya	1.000
Karabet Abacıyan	Osmanî	Ressam	Konya	1.050
Elber Efkeyan	Osmanî	Memur	Konya	1.100
Şaban Sırrı	Osmanî	Mütercim	Konya	1.000
Simon Arslan	Osmanî	Odacı	Konya	500
Hacı Hristo	Osmanî	Mühendis	Çumra	2.400
Aleko Efendi	Osmanî	Başçavuş	Saray	1.000
Çaço Pavlus	Osmanî	Puantör	Saray	667
Agop Agopyan	Osmanî	Telgrafçı	Çumra	1.000
Posbıyıkyan	Osmanî	Telgrafçı	Çumra	750
Mıgırdıç Güllü?	Osmanî	Telgrafçı	Çumra	950
Antuvan İbric?	Osmanî	Puantör	Çumra	695
İhsan Efendi	Osmanî	Puantör	Çumra	695

Tablo 15: Bazı memurların ücretleri⁴⁸⁸

Defter-i Hakanî memuru	maktuan	4.000
Mühendis Şakir Efendi	maktuan	3.000
Belediye Mühendisi Rizo Efendi	maktuan	2.500
Tapu Katibi	maktuan	1.500
Vergi Başkatibi	maktuan	1.500
Meclis-i İdare azasından bir zat	yevmiye	50
Belediye azasından bir aza	yevmiye	40
Ticaret odasından bir aza	yevmiye	40
Messah	yevmiye	30
Messah	yevmiye	30

⁴⁸⁷ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.98.

⁴⁸⁸ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.12.

Sulama işleri için ihtiyaç duyulan 54 memurun görevleri, ikamet ve çalışma alanları ile aylık ücretleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 16: Gerekli memurların yerleri ve ücretleri⁴⁸⁹

Sıra No:	Adet	Memuriyet	İkametgah ve işletme mahalli	Mülahazat	Aylık ücretler Osmanlı Lirası (adet)
1	1	İşletme müdürü	Çumra istasyonu	İkametgahı idare tarafından tahsis edilecektir	75
2	1	İşletme müdür muavini	Çumra istasyonu	X	55
3	1	Makine mühendisi ve levazimat deposu müdürü	Çumra istasyonu	İkametgahı idare tarafından tahsis edilecektir	30
4	1	Kâtip	Çumra istasyonu	X	22
5	2	Türkçe mütercim	Çumra istasyonu	Herbirine 20 lira	40
6		Yazıcı	Çumra istasyonu	Herbirine 18 lira	36
7	1	Telgraf müdürü	Çumra istasyonu	X	16
8		Ressam	Çumra istasyonu	Herbirine 16 lira	32
9	2	Ameliyat kondüktörü	Çumra istasyonu	Herbirine 25 lira	50
10		İdare hademesi	Çumra istasyonu	X	6

⁴⁸⁹ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.97.

15	1	Telgrafçı	Yomra Köyü'nde	X	12
16	1		Saray Köyü'nde	İkametgahı idare tarafından tahsis edilecektir	10
17	1		Beyşehir'de	İkametgahı idare tarafından tahsis edilecektir	10
18	1	Süvari telgraf amele başı	Saray Köyü ile Konya Telgraf Hattı arasında	X	9
19	1		Beyşehir ile Saray Köyü arasında	X	9
20	2	Savak memuru	Saray ve Postalcık'ta	Herbirine 6 lira	12
21	1		Beyşehir'de	İkametgahı idare tarafından tahsis edilecektir	6
22	1	Sergardiyan	Kisecik'te	İkametgahı idare tarafından tahsis edilecektir	6
23	1		Yayla'da	İkametgahı idare tarafından tahsis edilecektir	6
24	1		Alemdar'da	ikametgahı idare tarafından tahsis edilecektir	6
25	1		Beyşehir ile Yayla arasında	işbu sürveyanların ameliyatın hüsn-i halde muhafazası için maişetlerinde	56
26	4				
27					
28					
29					

30	3	Ameliyat sürveyanı kondüktör muavini	1 numaralı ana	birer amele bölüğü bulunacak ve amele mesarifat-ı tamirat mütemadiyen	42
31			kanalı ile		
32			Karaarslan	mesarının idhal	42
33	3		kanalı arasında	edilecektir.	
34			2		
35			3 numaralı ana		
36	1	Kanal gardiyanı	kanalı ile ova		
37	1		kanalı arasında		
38	1		Karaarslan		7
39	3		Buruktolu?		7
40			Çarıklar		7
41			Çumra Köyü		21
42	1		Alibey Höyüğü		7
43	1		Alanokçu		7
44	1		Çumra	Herbirine 7 lira İşbu kimselerin cümlesi süvaridir.	7
45	1		İstasyonu		7
46	1		Karaman Kırır		7
47	1		Üçhöyük		7
48	1		Karkın		7
49	1		Alandar		7
50	1		Küçükköy		7
51	1		Hayroğlu		7
52	1		Bakırtolu		7
53	1		Dineksaray		7
54	1		Apa		7
			Karaviran		7
					721

Sulama çalışmalarında ve arazide istihdam edilenlere dair bir diğer itiraz konusunu memur ve müstahdemlerin maaşlarındaki dolgunluk oluşturmaktadır. Yukarıda takdim edilen listeden anlaşılacağı üzere bu işletme idaresine tayin edilen müdür, muavin, memur ve gardiyanlardan bir kısmına ikametgah da idare tarafından tahsis edilmek şartıyla dolgun maaşlar verilmiştir. Maaşların aylık toplamı 721 Osmanlı lirası olan memurların yıllık toplam maaş miktarı 8.600 kûsur liraya ulaşmaktadır. Bu yekûna şirkete verilmesi mukavelename gereğinden olan 150.000 frank ilave edildiği takdirde toplam maaş ve masraflar 15.000 lira raddesine varmaktadır. Gelecek sene zarfında dönüm başına 10 kuruş sulama hakkı alınmak şartıyla 200 dönümün ancak sulanmasına gidileceğine göre, tahsil edilecek gelirler bu maaş ve masraflar ile tahsil memurlarının maaş ve masrafları ile kanalların tamiratını ancak karşılayabilir. Listede telgraf müdürüne aylık 16, memurlarına 12, hademeye 6 lira kadar bir meblağ gösterilmiş; fakat vilayetlerde bunun ne kadar fazla konulduğu ortadadır. Yapılan incelemeler sonucunda bu listenin işletme muamelatına kesinlikle hizmeti olmamış ve yapılacak iş olmamasına rağmen vazife var etmişçesine İnşaat Direktörlüğü'nde istihdam edilen Mösyö Waydner adlı zat tarafından düzenlendiği anlaşılmıştır. Bu konuda vilayetin görüşü alınmadığı gibi geçici ve kesin kabul işlemlerini yapmak için Nafia Nezareti'nden bölgeye giden Nafia müdürü ve refikinin görevlendirildikleri vazife hakkında da vilayete bilgi verme gereği bile hissetmeksizin Mösyö Waydner'in listesini ve umumî masraflar adı altında 150.000 frank kadar sarfi meçhul bir mablağı kabul ettiği haber alınmıştır. Buna göre, dönüm başına 20 kuruş sulama hakkı ve işletilmeyen arazinin mutasarrıfların elinden alınması gibi memleketin iktisadi ve içtimai durumuna uymayacak hususları içeren nizamname layihası hazırlanmıştır. Vilayetçe yıllık 20.000 liralık bir gelir için o kadar masraf yapılmasına imkan olamayacağından yarısıyla yapılması maslahata daha uygun bulunmuştur. Buna göre daha sonra hükümet aleyhinde yapılacak şikâyetlere karşı memleketin ruhsal durumunu hiçe sayarak hareket eden Nafia Müdürü'nün mesuliyet altına alınması doğal olsa da bu şekilde muameleye mahal kalmamasının öncelikle dikkate alınması daha uygun olacaktır. Müstahdemlerin Yunan vesair yabancılar ile Ermeni ve Rumlardan oluşmasıyla Hristiyan ahaliye ayrılan istifadeden Müslüman unsurların mahrum bırakılması da dikkat çekmiştir. Telgraf memurları, sınırlarda ve deniz seviyesinden 1.300-1.500 m irtifadaki yerlerde 5-6 lira maaşla görev yapmaktayken muhabere memuriyetine 12 ve hademesine 6 lira maaş verilmesi fazla bulunmuştur. Konya Valisi'nin tahminine göre, kabul edilmiş olan bu maaş ve masrafların yarısıyla işlerin idaresi mümkündür.⁴⁹⁰

⁴⁹⁰ BOA. DH.İD. 49 / 11, s.99.

Nitekim Konya Valisinin bu itirazları Nafia Nazırı tarafından incelendikten sonra vilayetin itiraz ettiği maaş ve 150.000 franklık umumî masraflarda çok görülecek bir taraf olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca dönüm başına 20 kuruş sulama hakkı istifası ve işletilmeyen arazinin mutasarrıfları elinden alınma şekli gibi hususlar Nafia Nezareti'ne ait olan maddelerden değil, sadece Maliye Nezareti'ne ait işlerden olduğu ilave edilmiştir. Namus ve hamiyeti ile ekâbir devlet memurlarından olan Nafia Müdürü Sırrı Beyefendi hakkında vilayetin ima etmek istediği şüpheler de reddedilmiştir. Memurların çoğunluğunun gayrimüslimlerden oluşması zaman açısından ıslahı kolay maddelerden olmasına dayanarak bu meseleye lüzumu kadar itina edileceği ifade edilmiştir.⁴⁹¹ Yabancı unsurların istihdam edilmelerine yapılan itirazlardan sonra İrva ve iska Şirketi'nde müstahdem olan Ermeni memurların yerli oldukları için kalmalarına izin verilmiştir.⁴⁹²

Maliye Nezareti ile Anadolu Demiryolu Şirketi arasında 23 Kasım 1907 tarihinde imzalanan mukavelenamenin 4. maddesinde, çalışmanın nezaretçe bir veya birkaç komiser aracılığıyla muayene ve teftiş ettirilmesi yazılıdır. Mukavelenamenin imzalandığı zamanda bu muayene masraflarına karşılık 20 lira verilmesi uygun görülmüş; fakat meblağın gezi masraflarına yetmemesinden dolayı halis maaşa ek olarak verilmesine karar verilmiştir. Komiserlik görevine ise nezaretin liyakatli ve güvenli mühendislerinden Zühdü Bey tayin edilmiştir. Ancak çalışma bedeli, komiserin tetkik ve tasdik edeceği sitüasyonlar üzerine hesaplanıp yapılacağı ve 250 km büyüklüğündeki çalışmanın sadece bir komiser vasıtasıyla muayene ve teftişi mümkün olamayacağı için komisere iki muavinin eşlik etmesi ve bu muavinler için de aylık 4.000 kuruş maaş tahsisi gerekli görülmüştür.⁴⁹³ Zühdü Bey'e muavin olarak Demiryolları İdaresi mühendislerinden Cevdet Bey ve Anadolu Demiryolu Merkez Komiserliği muavinliğinden ayrılan Reşid Efendi, tayin edilmişlerdir. Cevdet Bey ve Reşid Efendi'ye de Zühdü Bey gibi halis maaşına ek olarak muavinlik hizmet ve masraflarına karşılık 2.000'er kuruş tahsisi uygun bulunmuştur. Bu 4.000 kuruşun Hazine'ce ödenmesi emredilmesine ve Hazine tahsisatı için münhal akçe bulunmamasına dayanarak meblağın irade tarihi olan 1324 Nisanı'nın 3. gününden Şubat'ı sonuna kadar⁴⁹⁴ ulaştığı 43.733 kuruşun aynı senenin muvazenesine ve maliye tahsisatının taşra kısmının maaşat fazlasından 9. maddeye ilave edilmek üzere işlem yapılmasına karar verilmiştir. İnşaat şirketleri nezdindeki komiser ve sair bu gibi memurların vazifeleri sınırlı olmasından dolayı ayrıca iki muavin tayinine mahal

⁴⁹¹ BOA. *DH.İD.* 49 / 11, s.107.

⁴⁹² BOA. *Dahiliye Nezareti Şifre Kalemî (DH.ŞFR.)* 55 / 148 (11 Şevval 1333 / 22 Ağustos 1915).

⁴⁹³ BOA. *İ.TNF.* 18 / 14 (15 Rebiülevvel 1326 / 17 Nisan 1908).

⁴⁹⁴ Rumî 3 Nisan- 28 Şubat 1324 tarihi Miladî 16 Nisan 1908 ile 13 Mart 1909 tarihleri arasına karşılık gelmektedir.

olmadığı ortaya konulmuş ise de bunların o miktar maaş ile istihdamları gönderilen irade gereği kabul edilmiştir.⁴⁹⁵ İnşaat komiseri tayin edilip gönderilmişse de nezaretten henüz harita şartnamesi gönderilmediği gerekçesiyle suyun nerelerden geçeceği, hangi mevkilerin sulanacağı, şartnameye göre vilayet tarafından yapılması gereken işlemlerin nelerden ibaret olacağı meçhul bulunmuştur. Bu nedenle vilayete düşen hususların yerine getirilmesi için gerektiğinde müracaat edilebilecek harita ve şartnameden birer nüshasının hemen gönderilmesi nezarete bildirilmiştir.⁴⁹⁶

Müstemleke arazinin icar bedeline bağlanması için memur tayin edilen Farthı Mustafa Efendi'nin vefat etmesi ve tahsil memurunun otlakıye vergilerini tahsil etmek üzere gönderilmesi sebebiyle mahsulatın zamanı gelip kaldırılmadan önce icara bağlanması için yerlerine diğerlerinin tayini gerekmiştir. Vakıf erbabından Halim Efendizade Ahmed Efendi'nin 600 kuruş ücret ile tayini uygun görülmüş; kitabetine de kura katibi Receb Efendi uygun görülmüştür. Gölden çıkıp kanal boyunca Balçıkhisar Köprüsü'ne kadar olan ekili arazinin icar bedeline bağlanması için bu evrakın mal kalemine gönderilmesine karar verilmiştir.⁴⁹⁷

Konya Ovası İşletme İdaresi mesul muhasibi ve veznedarlığına tayini 4 Haziran 1918 tarihinde sözlü olarak kendisine tebliğ edildiği halde henüz memuriyeti başına gitmek üzere müracaat etmeyen İsmail Zihni Bey'in kefalet hususlarını tesviye ederek 3 gün zarfında Nafia Umumi İdaresi'ne müracaat etmesi 10 Haziran 1918 tarihinde ilan edilmiştir.⁴⁹⁸

1923'te İstanbul gazetelerinde yayımlanan bir ilanda Konya'da sulama çalışmalarında istihdam edilmek üzere bir mühendise ihtiyaç olduğundan taliplerin İktisat Vekâleti'ne müracaatı gerektiği bildirilmişti. Talep edilen bu mühendise ne kadar ücret verileceği, ne kadar bir müddet için istihdam edileceği, sıfat ve mevkisi hakkında bilgi verilmesi Dersaadet Flemenk sefaretlerinden rica edilmiştir.⁴⁹⁹ Bunun üzerine bu istihdam edilecek mühendise iktidarına göre 2.500-3.500 kuruş aylık maaş verileceği, memuriyet yerinin Konya, Çumra, Saray ve Beyşehir olabileceği, bu kişilerin Türkçe konuşmasının zaruri olduğu ve tahsili ile gördüğü vazifelere ait belgeleri ibraz etmesi gerektiği bildirilmiştir.⁵⁰⁰

Konya Ovası Sulama çalışmalarına dair mukavelenamenin 9. maddesinde zabıtalara için barakalar inşa edileceği ifade edilmişti. Nitekim zabıtalara için Beyşehir Gölü'nde barakalar

⁴⁹⁵ BOA. ŞD. 436 / 13 (07 Recep 1326 / 5 Ağustos 1908); BOA. BEO 3296 / 247169 (18 Rebiülevvel 1326 / 20 Nisan 1908).

⁴⁹⁶ BOA. BEO 3366 / 252399 (26 Cemaziyelahir 1326 / 26 Temmuz 1908).

⁴⁹⁷ BOA. ML.EEM. 1115 / 15 (29 Teşrin-i Evvel 1330 / 11 Kasım 1914).

⁴⁹⁸ BOA. A.İDVN.MKL. 65 / 6 (01 Ramazan 1336 / 10 Haziran 1918).

⁴⁹⁹ BOA. Hariciye Nezareti İstanbul Mutasarrıflığı (HR.İM.) 66 / 44, s.1 (24 Ocak 1923).

⁵⁰⁰ BOA. HR.İM. 66 / 44, s.2.

inşası 1916 yılında uygun görülmüştür. Bunun üzerine barakaların ne kadar zamanda kaç kuruş masrafla meydana geleceğinin incelenmesi ve akçenin gelişi beklemeksizin inşaata başlanması Başkumandanlık Vekâleti'nden bildirilmiştir.⁵⁰¹

Sulama tesisinin yapımı ve işletilmesinde ihtiyaç duyulan istihdamlardan başka arazilerin ekilmesi için de işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü sulamayla birlikte ekilebilir arazi miktarının artmasıyla bu arazilerin ekimi ve hasat işleri için gereken işgücü yetersiz kalmıştır. Nitekim ziraî açıdan birinci derecede öneme sahip olan Çumra Ovası'nın ekilebilmesi için 500 nefer çiftçiye ihtiyaç duyulduğu halde şimdiye kadar vilayete gönderilen kişilerden nahiyyeye sadece 200 nefer ayrılabilmiş, diğer yerlerin ise bu ihtiyaçları temin edilememiştir. Vilayete daha önce hasılat için gönderilen 1.500'e yakın kişiden hakkıyla istifade edilmiş ve bunlar gelecek sene ziraatının artırılmasında istihdam edilmek üzere köylere dağıtılmışlardır. Ancak 1916 yılında bu kadar kişi ile geçen seneki kadar ziraat yapılmasının mümkün olmadığı, 2.000 nefere daha şiddetle ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Ziraat mevsimi geldiği için ziraî çalışmalarda istihdam edilmek amacıyla köylere dağıtılmış olanların da başka tarafa nakledileceğinin beyan edilmesi üzerine ziraatı temin için bu kişilerin vilayet içinde bırakılması ve mümkünse 2.000 kişi daha verilmesi Konya vilayeti tarafından talep edilmiştir.⁵⁰²

Anadolu Demiryolu Şirketi'den alınan 8 Ağustos 1917 tarihli mektupta Konya Ovası'nın sulama mıntikasına tabi olup şimdiye kadar hiç sürülmemiş olan bazı kısımların motorlu sabanlar vasıtasıyla sürülmesi Ziraat Nezareti tarafından tasarlandığı, dolayısıyla bu arazinin de sulanması gerekeceği ifade edilmiştir. Ancak amele yokluğundan dolayı kanalların layığıyla temizlenememiş olmasının yanı sıra ilerde bu arazinin tamamen sulanamamasının ihtimaline karşı şimdiden bazı önlemler alınması mecburiyeti doğmuştur. Aslında nezaretin böyle bir teşebbüsü olduğu takdirde kanalların süratle temizlenmesi ve gerekcek mecraların açılması için yeteri kadar amelenin bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Bu sebeplerle kanalların tamirâtı ve diğer hususlar için daha sonra şirketin talebi üzerine 500 nefer amelenin verilmesi Harbiye Nezareti'ne yazılmıştır. Bu amaçla mesele başka nezaretlere de haber verilerek amele hususunun temin edilmesi ve ekilecek arazinin yeriyle miktarının nezaret tarafından kararlaştırılarak belirlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ekilecek bu gibi arazide tedbirlerin alınamaması ve arazinin layığıyla sulanamaması yüzünden fazla mahsulden iâşe tahsiline yönelik hedefe ulaşamayacağı düşünülmüştür.⁵⁰³ Nitekim Karaviran Gölü mıntikasındaki mahsulün fazlasıyla zengin olduğu ve mütehasssısının tahminine göre 40.000

⁵⁰¹ BOA. DH.ŞFR. 64 / 133 (24 Recep 1334 / 27 Mayıs 1916).

⁵⁰² BOA. DH.İ.UM.EK. 23 / 63 (10 Muharrem 1335 / 6 Kasım 1916).

⁵⁰³ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.17.

tona ulaşacağı anlaşılmıştır. Bu hububatın ordu ve ahali iâşesine tahsisi için Karaviran Gölü'nden şimendifere kadar olan nakliye yollarının tamir ve ıslahı gerekmiştir. Bunun için Çumra Saray şosesinin yol otomobillerinin işletilmesine müsait bir hale dönüştürülmesi için bir kaya delici makinenin bu şosede gerekli çalışmalar yapması temin edilmiş ise de seyri seferin muntazam şekilde idamesi için şosenin esaslı şekilde tamiri ve muhafazası gerektiği ifade edilmiştir. Konya İaşe Müfettişliği tarafından 500 kişilik bir ameale taburu talep edilmişti. Ancak tahsis edilecek fertler bulunmadığı gibi bu çalışmaların mülkiyeye aidiyeti dolayısıyla hububat nakliyatında daha sonra zorluk yaşanmasını engellemek için yolun inşası, gereken amelenin tedariki ve şosenin bir an önce tamiri için gerekli yerlere emir verilmiştir.⁵⁰⁴

Sonuç olarak sulama tesisatının işletme hakkını alan Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi mukavele gereği yapabileceği hususlar kendisine bildirilmesine rağmen bunları yapmaktan imtina etmiştir. Şirketin sulama işleri için gerekli ameale tedarikindeki imkansızlık ve istenilen fertler ile askerî esirlerin verilmesi konusundaki müracaatın reddedilmesi üzerine mukavelenin feshi talep edilmiştir.⁵⁰⁵ Şirket, ameale tedarikine ciddi şekilde tevessül etmediği gibi tamiratların yapılması için istihdamı gereken fazla memurlara mukaveleye göre verilen tahsisatın yetmesine rağmen ve memurların tedarik edilmesi tebliğ edildiği halde ona da yanaşmamıştır. Nihayetinde işletme muamelesinin şirketten hükümete intikali uygun görülmüştür.⁵⁰⁶

4.3.2 Taş Barutu ve Fitillik İhtiyacı

Konya Ovası'nın sulanması çalışmalarında kullanılmak üzere elde bulunan nizamnameye uygun olarak 6.000 kıyye taş barutu ile 1.200 kutu fitile ihtiyaç duyulmuştur. Bu hesaba göre ilk seferde 1.000 kıyye taş barutuyla 200 kutu fitilliğin memur mülazım Hasan Efendi'ye teslim edilerek Haydarpaşa Şimendiferi'ne yüklenip gönderileceği 14 Haziran 1908 tarihinde Zabıta Nezareti'ne yazılmıştır.⁵⁰⁷ Ayrıca bu gönderilen bu miktardaki taş barutuyla fitilliğin güzelce korunup lüzum görüldükçe çalışmalara azar azar verilerek harcanmasına ve suiistimaline meydan verilmemesine dikkat edilmesi Konya vilayeti Polis Müdürlüğü'ne yazılmıştır.⁵⁰⁸ Daha sonra 3.000 kıyye taş barutuyla 600 kutu fitilliğin ambarından verilerek memur Yüzbaşı Hakkı Efendi'ye teslim edilip Anadolu Şimendiferine yüklenerak gönderildiği

⁵⁰⁴ BOA. DH.İ.UM.EK. 48 / 29 (10 Zilkade 1336 / 17 Ağustos 1918).

⁵⁰⁵ BOA. MV. 211 / 153.

⁵⁰⁶ BOA. BEO 4510 / 338205.

⁵⁰⁷ BOA. ZB. 51 / 84 (01 Haziran 1324 / 14 Haziran 1908).

⁵⁰⁸ BOA. ZB. 384 / 46 (04 Haziran 1324 / 17 Haziran 1908); BOA. ZB. 51 / 84.

Tophane-i Amire Müşirliği'ne bildirilmiştir.⁵⁰⁹ Bu maddelerin korunmasıyla dikkatli ve az kullanılması konularında kontrollü olunması için özellikle uyarılarda bulunulmuştur.

4.3.3 Posta Sürücülüğü Kurulmasına Dair İhtiyaç

Beyşehir Gölü'nün Konya şehrine isalesinde şehrin memba ve mecra itibariyle merkez alınması için bölgeye mühendisler gelmiştir. Ayrıca hafriyat ve çalışmalara başlanacağı için daha birçok yabancı geleceğinden gerek posta gönderimi ve mektuplaşmalar gerek telgraf muhaberatının artacağı öngörülmüştür. Bu nedenle kumpanya tarafından, Beyşehir'den çıkan suyun akacağı güzergâhı takiben bir telgraf hattı inşa edilerek memurlar yerleştirileceği haber alınmıştır. Bu şekilde posta muhaberatı cereyanının artmasına yardımcı olmak, sadece resmî ve gayriresmî evrak teati edilmek üzere Konya ile Beyşehir arasında bir posta sürücülüğü kurulması ihtiyacı Konya Başmüdüriyeti'nden 1908 yazında bildirilmiştir. Mukavelenamenin 11. maddesine göre, şirketin sadece çalışmaların yapımına ait olan mektup ve çantaların usulüne uygun şekilde posta memurunun kontrolüne tabi olmak şartıyla hiçbir posta ücreti alınmaksızın özel araçlarla nakletmeye izni vardır. Şirket müstahdemlerine ait hususi mektuplar, usule göre posta ücretine tabi olacak ve şirket bu gibi mektupları nakletmek için memlekette geçerli olan posta nizamnamesi ahkamına uygun şekilde hareket edecektir. Bu sürücülüğün kurulması için aylık 250 kuruş tertibi, istenilen vasıfları taşıyan bir memur için aylık 750 ve bir refik için de 300 kuruş maaş tahsisi uygun görülmüştür. Ancak bu miktara karşılık tedariki mümkün olmadığı beyan edilerek meblağın bütçeye ek olarak sarfına izin verilmesi istenmiştir.⁵¹⁰

4.3.4 Tarım Aletlerine Duyulan İhtiyaç

Konya Ovası sulama tesisinin işletilmeye başlanmasıyla birlikte ekilebilir arazi miktarı artmışsa da eldeki işgücü bu miktarda araziyi işlemeyip ürün almaya yetmemiştir. Osmanlı Devleti'nde emek zaten kıt bir faktördü ve tarımsal alandaki işgücü ihtiyacı hasat mevsimi zamanlarda daha da artıyordu.⁵¹¹ Sulama ile bu ihtiyaç, doğal olarak daha artacağı için tarımsal makinelerin yeni yaygınlaşmaya başladığı aynı dönemde bu araziyi daha etkin kullanabilmek adına sulama bölgesinde tarımsal makineleşme bir çare olarak görülmüştür. Nitekim Osmanlı Devleti'nin son döneminde tarımda makineleşmenin, tarımın doğası gereği öncelikle verimli toprakların bulunduğu Ege, Akdeniz ve Trakya Bölgeleri'nde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Öncelikle Ege Bölgesi kıyı şeridi, Anadolu'da yabancılara toprak satışının en yoğun olduğu

⁵⁰⁹ BOA. ZB. 384 / 53 (08 Temmuz 1324 / 21 Temmuz 1908).

⁵¹⁰ BOA. DH.MKT. 1268 / 48, s.2.

⁵¹¹ Güran, *Osmanlı Tarımı*, s.67.

bölgelerden biridir.⁵¹² Ayrıca yöredeki bu ilk makineleşme hareketine yabancı çiftliklerde yapılan özel sulama yöntemleri ile Aydın-İzmir demiryolu da katkı sağlamıştır.⁵¹³ 1860'larda İzmir ve çevresinde yerleşik İngiliz toprak sahipleri modern tarımsal aletler kullanmaya başlamışlardır. Bursa'da 1864 yılında kullanılan saban, tırmık, harman ve orak makinesi gibi tarımsal makineler İzmir'de yabancı toprak sahipleri tarafından 1870'lerde kullanılmaya başlanmıştır. Modern tarım alet ve tekniklerini kullanmakta Anadolu çiftçisine göre daha istekli olan muhacirlerin de kullandıkları makineler İngiliz yapımı saban, mibzer, tırmık, orak ve harman makinesiydi. Nitekim Konya'da demir saban, orak gibi basit aletlerde bile Rumelili göçmenler öncü olmuşlardır.⁵¹⁴

Osmanlı çiftçisi çoğunlukla ağaçtan saban, el orağı, tırpan, çapa ve sürgü gibi ilkel aletler kullanıyordu. Ancak aynı dönemde Osmanlı Devleti'ne göre ileri seviyede sayılabilecek tarıma sahip ülkelerde kullanılan pulluklar, toprak üzerinde karasabandan daha derin işliyor ve daha fazla alanda kullanılabiliyordu.⁵¹⁵ Osmanlı Dönemi'nde önceleri saban, pulluk ve orak makinesi gibi hayvan gücüyle çalıştırılan tarım alet ve makineleri ithal edilirken, 19. yüzyılın sonuna doğru lokomobil, buharlı pulluklar ve harman makineleri ithal edilmiştir.⁵¹⁶ Ancak yeni kullanılmaya başlanan bu pulluklar, karasabanın yerini alamamış; karasaban, döğen ve kağrı ile de tarımsal üretimi artırmak mümkün olmamıştır.⁵¹⁷ 1881-1887 yılları arasında Konya'da valilik görevinde bulunan İngiliz Sait Paşa bölgede yaptığı teftiş gezilerinde halkı özendirmek için onlara makineli tarımdan bahsetmiştir.⁵¹⁸ Valinin ifadesine göre, Viyana'dan kendisinin getirttiği makineler Konya'da tecrübe edilmiştir. Vali, bir sene önce getirilmeye kalkılan makinelerin taşıma için gerekli olan araçların bulunmaması sebebiyle Konya'ya nakledilmesinde çok güçlük çekildiği, çok para harcandığını da ifade etmiştir. Bu tarımsal makineler, bir adet orak makinesi, bir adet iki beygirli harman makinesi, bir kalbur makinesi ve bir mısır değirmeninden oluşmaktadır. Valiye göre, bu makineler çok faydalı olsa da ahalinin bu makinelerin kıymetini takdir edemedikleri için zorla kabul ettirilmesi gerekmektedir.⁵¹⁹

Amerikan, İngiliz, Fransız, Avusturya-Macaristan ve Alman şirketleri, ürettikleri tarım makine ve aletlerini daha etkin bir biçimde pazarlayarak satışa sunmalarında demiryollarının

⁵¹² Mete Cankaya, "Cumhuriyet Dönemi'nde Tarım Alet ve Makineleri Teknolojileri, Demir Çelik Üretim Teknolojileri ve Demir Yolu Teknolojilerine Kısa Bir Bakış", *Dört Öge*, S.3, Nisan 2013, s.141.

⁵¹³ Yıldız - Özbay - Soylu, *Tarımsal Sulama*, s.29.

⁵¹⁴ Murat Baskıcı, "Osmanlı Tarımında Makineleşme: 1870-1914", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.LVIII, S.1, 2003, s.34-35.

⁵¹⁵ Güran, *Osmanlı Tarımı*, s.85.

⁵¹⁶ Cankaya, "Alet ve Makineler", s.142.

⁵¹⁷ Yıldız - Özbay - Soylu, *Tarımsal Sulama*, s.29.

⁵¹⁸ Burhan Çağlar, *İngiliz Said Paşa ve Günlüğü (Jurnal)*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2010, s.67.

⁵¹⁹ Işık, *Sait Paşa*, s.99.

etkisi büyüktür. Daha büyük pazar payı elde edebilmek amacıyla çeşitli kampanyalar geliştiren Avrupalı şirketler tarım aleti satışında kendi aralarında bir rekabete girişmişlerdir. Birçok şirket kredili satış yapmanın yanı sıra basit onarım işlerinden ücret almamış ve kurdukları örnek çiftliklerde, makine alanlara onu nasıl kullanacakları yönünde eğitim de vermişlerdir.⁵²⁰ Konya’da ise 1893’te Amerikalıların ilk acenteyi kurmasını 1895’te İngilizler, 1898’de de Eckers (Alman firması) takip etmiştir. 1898 başında H.F.Eckers Firması’nın müdürünü İç Anadolu’ya geziye yollaması sonucunda firma ile Anadolu Demiryolu Şirketi arasında anlaşma imzalanmış; ancak bundan beklenen sonuç alınamamıştır.⁵²¹ 1902 yılında Demiryolu Kumpanyası, Konya’da ziraat makinelerini sergilemekte öncülük etmiş; halka ucuz ve taksitle makine vermeyi ve Eskişehir’de bulunan atölyelerde bu makinelerin tamirini de üstlenmiştir.⁵²² 1905 yılında Konya’da bulunan Alman konsolosluğu, satışların başarısızlığa uğramasını, Almanya tarafından üretilen Eckers pulluklarının Konya Ovası’nın ince taneli toprağına çok ağır gelmesine, Anadolu Demiryolları Şirketi’nin ticarî başarı sağlamak için gereken kişisel ilişkileri kurmakta yetersiz kalmasına, demiryolunun diğer firmaların ödemeleri hasat zamanına ertelemeleri ve nakit yerine aynî alma olanağı tanımları sebebiyle rekabet edilememesine bağlamıştır. İlave olarak Alman ziraî aletlerin Konya ve çevresinde yaygınlaşmasını sağlamak için yörede sergi salonları kurulmasını ve Konya’daki üreticilere de bu yeni ziraî aletlerin bizzat gösterilmesini önermiştir.⁵²³

Konya vilayetinde ovalardan istifade edebilmek için öncelikle ziraatin ilerlemesini sağlayacak olan alet ve edevatın alınması ve maksada uygun şekilde ekimin ıslahı gerekli görülmüştür. Gerçi o zamanlar yeni ziraî aletlerden olan pulluk ve orak makineleri bölge çiftçileri tarafından takdir edilmiş ve sayıları giderek artmaya başlamıştır. Fakat bu yeni ziraî aletlerin en önemlileri olan saman kıyma tertibatına sahip harman makineleri ve lokomotifler bölgede görülmemiştir. Çünkü çiftçi tarafından bunların ne kadar önemli oldukları bilinmediği gibi pahalı olmaları sebebiyle almaya güçleri de yetmemiştir. Buhar gücüyle hızlı ve kolaylıkla çalışan harman makinelerinin elde olmaması dolayısıyla çiftçinin rüzgar aracılığıyla yaptıkları harman işi de teşrin-i evvel ortasına kadar uzamakta ve ürünler sonbaharın eksik olmayan yağmurlarının oluşturduğu sellere maruz kalmaktadır. Sonuçta harman mahsullerinin çoğunluğu büyük zarara uğradığından çiftçi de istediği verimi alamamaktadır. Hem bu ertelemeyle zaiyata mahal vermemek hem de gösterilecek numune ile oluşturulacak fikir

⁵²⁰ Çolak, “Anadolu Demiryolu Şirketi”, s.92.

⁵²¹ Donald Quataert, *Anadolu’da Osmanlı Reformu ve Tarım 1876-1908*, (çev. Nilay Özok Gündoğan, Azat Zana Gündoğan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.151-152.

⁵²² Öztürk, “Konya Ekonomisi”, s.97.

⁵²³ Quataert, *Tarım*, s.151-152.

yardımla ilerde iki üç köy ahalisinin birleşerek birer makine tadarik edebilmeleri için meyil ve rağbet uyandırmak amacıyla saman aletleriyle beraber birer takımın vilayetin Konya, Karaman, Ereğli ve Aksaray kazalarına mahsus olarak başlangıç olarak 4 takım makinenin Ziraat Bankası tarafından alınması düşünülmüştür. Ancak Ziraat Bankası'ndan istenilen karşılık bankanın bağlı olduğu idare tarafından verilmemiş ve Şurayı Devlet tarafından da izin verilmemesinden dolayı bu konudaki teşebbüsler akim kalmıştır. Bunun üzerine ziraatın geliştirilerek arazinin kullanımının sağlanmasıyla hem devletin faydalanacağı hem de uygun bir ücret karşılığında arazinin çiftçiye işlettirileceği, böylece bankanın bundan zarar değil fayda elde edeceği ifade edilmiştir. Gelecek sene hasadında kullanıma konulmak üzere bu 4 takım makinenin Dersaadet'te Ziraat Bankası İdare-i Umumiyesi Ziraat Nezareti tarafından alınıp çiftçiye kullanımını gösterecek birkaç makinistle beraber buraya gönderilmesi için 16 Ekim 1901 tarihinde izin istenmiştir.⁵²⁴ Bu izin talebi üzerine makinelerin hangi türden olacağı sorulduğunda Orman, Maden ve Ziraat Nezareti'nden cevaben 16 beygir kuvvetinde buhar makinesiyle işleyen ve günlük 350 kilodan 500 kiloya kadar hububat döğen ve saman yapan türünden olacağı cevabı alınmıştır. Bu 4 takım makinenin her biri 650 lira bedel ile bu kazalarda gösterilecek yerlere koyulacak; 3 senede yani her sene harman işlerini müteakip bedellerinin üçte biri verilecektir. Ayrıca makineleri işletmek için gereken makinist, yağcı, ateşçi ve dümenci ile maden kömürü, yağ vesairenin hükümet tarafından tedariki zor olacağından bunlar tedarik edilecek ve makinelerin tamirâtı da yapılacaktır. Harman müddeti olan 3 ay zarfında bu masraflar için hesap edilen 225 lira her sene aynı şekilde harman işlerinin sonunda verilecektir. Her makine için üçte biri olan 216 lira 66 kuruş ile bir senelik işletme masrafı olan 225 lira olmak üzere toplam 441 lira 66 kuruş tutmaktadır. 4 makine için yıllık 1766 lira 64 kuruş üç senede Ziraat Bankası'ndan Osmanlı Bankası'na gönderilecektir.⁵²⁵ Anlaşıldığı üzere makinelerden biri Konya'ya aittir; ancak pahalı ve masraflı olan bu tür makineler taksitle ve banka aracılığıyla temin edilebilmektedir. Sonuçta bir şekilde temin edilebilen makinelerle Ziraat Nezareti, Ankara-Konya yöresinde denemelere başlamıştır. Hükümet ilk olarak tahılı harmanlayarak sap ile samanı ayıran 4 adet motorlu Amerikan makinesi satın alarak bunları Konya vilayetine göndermişse de bu ilk denemeler, makinelerin tahılın büyük kısmını israf edip sapla samanı karıştırması sebebiyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁵²⁶

⁵²⁴ BOA. Y.PRK.UM. 56 / 100 (03 Recep 1319 / 16 Ekim 1901).

⁵²⁵ BOA. İ.TNF. 11 / 10 (12 Safer 1320 / 21 Mayıs 1902).

⁵²⁶ Quataert, *Tarım*, s.155.

1905'e gelindiğinde Konya üreticilerinin %75'i hala ilkel aletlerle kullanmaya devam ediyordu.⁵²⁷ Konya Valisi Tefvik Bey de Konya'da modern ziraî aletlerin beklenen başarıyı gösteremediğini, tüm bu tedbir ve girişimlerin boşa para harcamaktan ibaret olduğunu, köylülerin alışkanlıklarından vazgeçmediği düşünmektedir.⁵²⁸ Tarımsal makinelerin pahalı olmasından dolayı makinelerin ortaklaşa alınması veya kiralanması yollarına gidilmiştir. Konya'da 1907 yılında 96-120 kuruş arasında satılan küçük sabanlar hem ucuz hem de kredi imkanı olmasından dolayı daha fazla rağbet görmüştür. Zaten o dönemde bölgede büyük harman makinelerini almaya gücü yetecek çok az kişi bulunuyordu.⁵²⁹ Bu makinelerin rağbet görmemesinde pahalı olmasının yanı sıra, çalıştırılmasında kullanılacak kömür veya petrolün dışarıdan getirilmesiyle oluşacak maaliyeti de etkili olmuştur.⁵³⁰ Nitekim 1907 tarihli bir arşiv belgesinde, vilayette çiftçinin Ziraat bankaları tarafından desteklenerek ihtiyaçlarının temin edildiği, yeni ziraî alet edevatın genele yayılmaya devam ettiği ve dört beş yerde tecrübe edilen harman makinelerinin de yarar sağlamasıyla bu gibi yeni ziraî alet edevata rağbet başladığı ifade edilmiştir.⁵³¹

Demiryolu vasıtasıyla bölgeyi kendine kaynak gördüğünden burada tarımın da artırılması gerektiğini düşünen Almanlar, sulama projesi nedeniyle, Konya'da 1911'de tarım aletleri satmak üzere Anadolu Sanayi ve Ticaret Şirketi'ni kurmuşlar ve iki üç sene çiftçilere çeşitli kolaylıklar sağlamışlardır.⁵³² Bu dönemde tarımsal tekniklerin yetersizliği ve ilköllüğü, özellikle Demiryolu imtiyazı aldığı İç Anadolu Bölgesi'ni kendisi için bir tahıl ambarı haline getirmek isteyen Almanya'nın bölge üzerindeki hedeflerine ters düştüğünden Anadolu Demiryolu Şirketi vasıtasıyla Almanya'dan tarım aleti ithali için orta büyüklükteki işletmelere kredi sağlamıştır.⁵³³ Konya'ya gelen Alman şirketlerinin çiftçilere vadeli satış kolaylığı sağlayarak verdikleri makineler için tamir atölyeleri de açmalarıyla Alman tarım aletleri bölgede üç yıl gibi kısa bir sürede yaygınlaşmıştır.⁵³⁴ Çoğunlukla karasabanın kullanıldığı Konya'da, hükümetin de teşvikiyle pulluk kullanımı %70 oranında artmıştır. Özellikle 200.000 lira sermaye ile Konya'da kurulan Alat-ı Ziraiye ve Sanayi Şirketi, vilayet dahilinde pulluk, orak makinesi, pülverizatör ve diğer ziraî aletlerin temin edilip satılmasıyla yayılmasını

⁵²⁷ Quataert, *Tarım*, s.152.

⁵²⁸ Emrah Yılmaz, *II. Abdülhamit Döneminde Konya ve Kentin Yapısal Değişimi*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2015, s.44.

⁵²⁹ Baskıcı, "Makineleşme", s.41-43.

⁵³⁰ Quataert, *Tarım*, s.157.

⁵³¹ BOA. DH.MKT. 1205 / 1, s.11.

⁵³² Baskıcı, "Makineleşme", s.38-39.

⁵³³ Çolak, "Anadolu Demiryolu Şirketi", s.92.

⁵³⁴ Atalay, *Millî Bankalar*, s.48; Çolak, "Anadolu Demiryolu Şirketi", s.92.

sağlamıştır.⁵³⁵ Memlekette ekimin artırılması için insan kuvvetinden ziyade makine kuvvetine ihtiyaç olduğu bilindiğinden şirketin kuruluş amacı da makine kuvveti ile çalışmayı ön plana çıkarmak olmuştur.⁵³⁶

Konya’da hasat mevsimi haziranın ortalarında başlayıp eylül ayına ve bazen de ekim ayının ortalarına kadar yaklaşık üç dört ay sürmekteydi. Konya tarım üreticileri de harman makinelerinin kullanımı ürünün kalitesi için oldukça önemli olduğundan makinelerin kullanımının işin ehli kişiler tarafından yapılmasının öneminin farkındaydı. Bu sebeple çiftçiler, Konya Sanayi Mektebi talebelerinden birkaçının hasat mevsiminde bölgeye gelerek harman makinelerinin kullanımını göstermesini talep etmişlerdir.⁵³⁷ Buradan anlaşıldığı üzere, makine ihtiyaçları karşılanırsa bile, makinelerin kullanımı için yardım ve işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. Makine ve işgücü tamamlandığında ise bu sefer yakıt ihtiyaçlarının karşılanması sorunu ortaya çıkmıştır. Nitekim 5 Ekim 1915 tarihli bir arşiv kaydına göre, içinde bulunulan durum münasebetiyle bir kısım çiftçinin askerî vazifeleri başında bulundukları için geçen seneden ziraat yapılamayacağı anlaşılmıştır. Bu nedenle mümkün mertebe fazla yer sürdürülebilmek için vilayet hesabına Adana’dan iki lokomotifli bir saban makinesi satın alınmıştır. Bu makine ile sulama sahasında Ziraat Mektebi’ne ait çiftlik arazisinden 3.000 dönüm miktarında bir yerin sürdürülmesi kararlaştırılmıştır. Ancak 3.000 dönüm araziye yetebilecek miktarda tohum ve makineye lazım olan yakacak için tahsisat bulunmamıştır. O nedenle bu teşebbüsün sonuçsuz kalmaması için Konya vilayetinin bu seneki ziraat bütçesinin 11. faslında yazılı olan ve bu sene sarfı mümkün olmayacağı anlaşılan Seyyar Kiremit Fabrikası inşaatı tertibatından 100.000 kuruşun muvazenei adiyenin 13. faslının 2. maddesinde yazılı Çiftlik Mesarıfı İstihsalıyesi tertibine naklen ilavesine izin verilmiştir.⁵³⁸

Konya vilayetinde tarımsal makinelere ihtiyacı gösteren diğer bir örnekte ise 1915 yılında Saidili Kasabası’nda ekimin geçen yılı geçmesi fakat diğer yerlerde bunun olmaması sebebiyle bu eksiğin telafisi için buharlı makinelere ihtiyaç duyulmuştur. Nitekim İzmit’te Fovler Fabrikası’nın metruk mallar arasında bir pulluk bulunduğu haber alınması üzerine, böyle bir pulluğun var olup olmadığı ve kıymetinin kaç kuruş olduğu İzmit Mutasarrıflığı’na telgrafla sorulmuştur. Bu pulluğun vilayet namına satın alınması gerçekten mümkünse zaten metruk mallardan olduğu için hemen mahallince el konularak Kadınhanı İstasyonu’na sevki konusunda bilgi verilmesi Konya Valisi Semih Rıfat tarafından yazılmıştır.⁵³⁹

⁵³⁵ Altan, *İktisadî Bünye*, s.139; Atalay, *Millî Bankalar*, s.238.

⁵³⁶ Atalay, *Millî Bankalar*, s.238.

⁵³⁷ Yılmaz, *Yapısal Değişim*, s.42

⁵³⁸ BOA. DH.UMVM. 24 / 5, s.1 ve s.5 (19 Zilhicce 1333 / 28 Ekim 1915).

⁵³⁹ BOA. Dahiliye İdare-i Umumiye (DH.İ.UM.) 59 / 1 (11 Safer 1334 / 19 Aralık 1915).

Konya'daki makine ihtiyaçlarını giderme çabaları devam ederken, Konya'da Alat-ı Ziraiye Şirketi'nde bulunan biri iki ve diğeri tek lokomotifli terazili pulluklar ile tohum ekmeye mahsus 5 adet mibzer bulunduğ u haber alınmıştır. Bu makinelerin bedelleri daha sonra hükümet tarafından ödenmek üzere, el konulmak suretiyle alınıp Vilayet İdarei Hususiyesi'ne verilmesi Aralık 1915'te talep edilmiştir.⁵⁴⁰

Tüm çabalara rağmen Konya'da tarımsal makinelere olan ihtiyaç tam manasıyla giderilmiş değildir. Nitekim bölgede bulunan ve tohum ekilmesine mahsus makinelerden azami şekilde istifade edilerek Çumra'nın geniş arazilerinin ekimine çalışılması gerekmiştir. Ancak Çumra ve Sarayönü arazisinde işletilmeye başlanan iki makineden azami oranda istifade edilmek için takibat yapıldığı, fakat bu iki makine ne kadar çok çalıştırılsa da 15-20 gün zarfında sürebileceğ i arazi miktarının 2.000 dönümü geçemeyeceğ i anlaşılmıştır. Ancak bölgede ihtiyacın büyük oranda devam etmesi üzerine yine başka yerlerden alet temin edilmesi yoluna gidilmiştir. Bu amaçla Edirne'de merhum Nazmi Bey Çiftliğ i'yle İstanbul'da Mustafa Paşa Hanı'nda ikamet eden Arabyan Efendi'de mevcut olduğ u haber alınan buharlı pulluk makineleri Konya'ya gönderilirse birkaç bin dönüm daha arazinin ekilebileceğ i düşünülmüştür. İzmir'de Tire'de Dramara(?) Çiftliğ i'nde Mösyö Tak nezdinde Arabyan Efendi'nin 60 beygir kuvvetinde Amerika Moğol Fabrikası'nın 4 pulluğ u ve 1 traktörü bulunduğ u ve günde 18 kıyye benzin yaktığı öğrenilmiştir. Ancak pulluklar ile traktörün daha sonra oraya giden bir heyet tarafından yapılan inceleme sonucunda kırık oldukları anlaşılmıştır. Edirne civarında merhum Nazmi Bey'in varislerinde bulunduğ u bildirilen buharla müteharrik favler sistemli pullukların da varisler tarafından daha sonra Bulgaristan'a nakledildiğ i öğrenilmiştir.⁵⁴¹ Böylece bölgenin ziraî makine ihtiyacı diğ er bölgelerden telafi edileye çalışılsa da beklenen sonuçlar elde edilememiş ve yeni arayışlara gidilmiştir. Yine bu ihtiyaca yönelik olarak 1916 yılında makinelerde kiralama usulüne gidildiğ i görölmektedir. Hususî idareye ait harman makinelerinin işletme masraflarını temin edilebilmek için bu makinelerin icar bedellerine karşılık alınarak vilayetin o seneki hususî muvazenei adiyesine "harman makineleri işletme mesarıfı" olarak 80.000 kuruş tahsis ve ilavesine izin verilmiştir.⁵⁴² Anadolu Demiryolu Şirketi'den alınan 8 Ağustos 1917 tarihli mektuptan Konya Ovası'nın sulama mıntıkasına tabi olduğ u halde hala hiç sürölmemiş araziler olduğ u ve bu kısımların Ziraat Nezareti tarafından motorlu sabanlar vasıtasıyla sürölmesi tasarlandığı anlaşılmaktadır.⁵⁴³

⁵⁴⁰ BOA. DH.İ.UM. 59 / 1.

⁵⁴¹ BOA. DH.İ.UM. 59 / 1, s.6.

⁵⁴² BOA. DH.UMVM. 24 / 11 (13 Safer 1335 / 9 Aralık 1916).

⁵⁴³ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.17.

1918 yazında bu ihtiyaca yönelik çalışmaların devam ettiği görülmektedir. Konya Valisi Muammer Bey ile Ticaret ve Ziraat Nezareti arasında gerçekleşen yazışmalara göre, Karaviran Gölü Suğla'sında o sene suların çekildiği dönemde açığa çıkan 160.000 dönüm arazi ekilerek ürün elde edildiği ve arazi tekrar göl suyu ile dolmadan önce mahsulün kaldırılması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak bu iş için hayvanların ve eldeki imkanların yeterli gelmediğinden ve elde edilen ürünün telef olmaması için harman makinelerine şiddetle ihtiyaç duyulduğundan dolayı Almanya'ya harman makinesi siparişi verilmiştir.⁵⁴⁴

Sonuç olarak Konya'da sulama öncesinde bile var olan tarımsal makine ihtiyacı, sulama projesi ile birlikte daha da artmıştır. Çünkü işlenecek arazi ve ürün miktarı artarken mevcut insan gücü ziraî işleri yapmaya yetmemiştir. Özellikle hasat zamanında ürünlerin kurtarılabilmesi için zaman çok kıymetli olduğundan makineler bu konuda daha verimli bulunmuştur. Tüm çabalara rağmen Konya vilayetinde bu ihtiyaç tam anlamıyla karşılanmış görünmemektedir.

4.3.5 Ziraat Mektepleri Mezunlarının Talebi

Sulama çalışmaları son bulup işletme işlerine başladıktan sonra Selanik ve Halkalı Ziraat mektepleri mezunlarından 13 kişi tarafından, kendilerinin uygulayacakları yeni ziraî usulleri ahalinin de görerek tatbikata girişmelerini temin etmek amacı hakkında 24 Haziran 1913 tarihinde arzuhal verilmiştir. Buna göre, bir bedel ödeyerek münasip taksitlerle 20 sene kullanmak ve bedelleri tamamen alınıncaya kadar arazinin başkasına bırakılamaması şartıyla kendilerinin seçeceği yer ve miktarda her biri adına ayrı ayrı arazi verilmesini ve tohumluk, ziraî aletler, çift hayvanatının da Ziraat Bankaları marifetiyle tedarik ve tevzi edilerek kıymetinin müteselsil kefalet ile aynı şekilde münasip taksitlerle ödenmesini talep etmişlerdir. İlave olarak bedelleri alınıncaya değin alet ve edevatın Ziraat Bankası memur ve müfettişleri tarafından teftiş ve kontrol edilmesi ve bu şekilde arazi ve ziraî alet alanlardan bunları aldıktan itibaren 2 sene süre zarfında ziraat yapmayanların ellerinde bulunan arazi vesairenin geri alınması şartlarını öne sürmüşlerdir. Her biri farklı ziraî ihtisasa sahip olan bu mezunlara yeni ziraî usulleri uygulamaları için uygun arazi verildiği ve bu araziyi ziraat ederek işlettikleri takdirde tecrübe ve tatbikatlarından ahalinin de faydalanacağı umulmuştur. Buna göre, Çifteler Çiftliği ile Konya Ovası'nda Rumeli muhacirlerinin iskanı hakkındaki teşebbüsün fiile geçirilmesi sırasında bu gibi ziraat mektepleri mezunlarına özel olarak yazılı şartlarla arazi

⁵⁴⁴ Değerli, "Suğla Mukataası", s.322.

verilmesi konusunun dikkate alınması gerektiği Dahiliye Nezareti'ne bildirilmiş ve Maliye Nezareti'ne bilgi verilmesi istenmiştir.⁵⁴⁵

Ziraat mezunları, ülkede öncelikle geliştirilecek olan hususlardan ilk ve en önemlisinin ziraî işler olduğu bilincindedir. Onların ifadelerine göre bu amacın gerçekleşmesi için çok çeşitli yollar bulunmaktadır. Fakat en güvenli ve çiftçiler arasında en hızlı yayılacak yol, kendileri gibi ziraat mekteplerinden mazun olanlara belli şartlar dairesinde hükümetçe bedel yardımı yapılmasıyla meydana getirilmesidir. Aslında pek çok vilayette numune çiftlikleri ve ziraat muallimleri olmasına rağmen köy ahalisi yapılan ziraî tavsiyeleri iyi anlamakta ve icraata geçmekte zorlanmaktadır. Bunun aksine mütehasısların bizzat ve fennî bilgiler çerçevesinde yapacakları ziraatın sonuçları, ekicinin dikkatini çekecek ve onların da kazanmalarını sağlayacaktır. Sonuçta da hem çiftçi ziraata mahsus bilim dairesinde korunacak hem de ziraat mezunları memuriyet talebi için hükümete müracaattan kurtulmuş olacaktır. Bu talep gerçekleştiği takdirde, ziraat mezunları ile çiftçilerin faydasının yanı sıra aşar ve vergi vesaire dolayısıyla Beytülmal Hazinesi de faydalanmış; Ziraat Nezareti de fahri olarak çeşitli yerlerde ziraat muallimleri bulundurmuş ve boş duran pek çok arazi de işlenmiş olacaktır. Ayrıntıları daha sonra kararlaştırılmak üzere temel şartlar dairesinde hükümetten talep ettikleri yardımlar ise aşağıdaki 3 maddeden oluşmaktadır.

- 1 – Gerek hükümetin gerek mazunların istifadesini temin etmek şartıyla kendilerinin seçeceği yer ve miktarda her biri adına ayrı ayrı arazinin bedeliyle ihale edilmesi, ihale bedelinin ilk senelerde asgari ve son senelerde azami olarak uygun taksitlerle 20 senede alınması ve bu bedelin tamamı verilene kadar arazinin başkasına bırakılamaması için üzerine kayıt düşülmesi.
- 2 – Tohumluk, ziraî alet ve çift hayvanlarının Ziraat Bankaları marifetiyle tedarik edilmesi, bunların kıymetinin müteselsil kefalet kaidesine uygun olarak seneden seneye münasip taksitler ile ödenmesi ve ödeninceye kadar bu alet ve edevatın Ziraat Bankası memur ve müfettişleri tarafından teftiş ve kontrol edilmesi.
- 3 – Bu şekilde arazi ve ziraî aletler tefviz edenlerden alım tarihlerinden itibaren 2 sene zarfında kullanmayanların ellerinde bulunan arazi vesairenin geri alınması.

Bu hususlara imkan verilmesi konusunda, sulama projesi ile muhacirlere bahşedilen izinler hakkındaki teşebbüs önemli ve güzel bir misal olarak görülmüştür.⁵⁴⁶ Ziraat mekteplerinden mezun olan bu 13 kişinin taleplerinin kabul edilip edilmediği ve sulama arazisinde yeni ziraî usulleri tatbik edecekleri arazilerin kendilerine verilip verilmediği veya verildiyse nerede ne kadar arazi verildiğine dair bir kayda rastlanmamıştır. Ancak bu taleple

⁵⁴⁵ BOA. MV. 178 / 27 (19 Recep 1331 / 24 Haziran 1913).

⁵⁴⁶ BOA. BEO 4187 / 313959 (21 Recep 1331/ 26 Haziran 1913).

aynı yılda gerçekleşen Konya Umumi Meclisi tarafından yapılan toplantıda 750'şer kuruş maaş ile her kazaya ziraî makinelerini kullanarak köylerde en az 10'ar dönüm araziye ekip dikmeleri ve hasat etmeleri için bir ziraat öğretmeni atanması kararı alınmıştır. Meclis bu kararına ilave olarak Konya'da bulunan Numune Tarlası'nın yerine Konya'nın sulanacak bölgesinden 4.000 dönüm arazi satın alınmasını ve burada bir İrva ve İska Ziraat Ameliyat Mektebi kurulmasını planlamıştır.⁵⁴⁷

4.3.6 Muhacir İskanı Çalışmaları

Tarımsal ekonomiye dayalı Osmanlı Devleti'nde nüfusun yoğunluğu tarımsal alanda aktiftir. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin verimli ve ileri teknikler kullanılan Balkan topraklarını ve Mısır'ı kaybetmesi tarım alanında büyük kayıplara yol açmıştır.⁵⁴⁸ Toprak kayıplarının sonucu olarak Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın ortalarından itibaren önemli nüfus göçü ile karşı karşıya kalmıştır.⁵⁴⁹ Nitekim tarım alanlarındaki kayıpların telafisi için kaybedilen topraklardan gelen bu göçmenlerin büyük çoğunluğu da tarımsal üretimde istihdam edilmiştir.⁵⁵⁰ Aynı yüzyılda demiryollarının etkisiyle eskiden işletilmeyen geniş alanların tarıma açılması ve buralara göçmenlerin yerleştirilmesi tarım sektörü açısından önemli bir gelişme olmuştur.⁵⁵¹ Şöyle ki, nüfus yoğunluğu araziye göre oldukça az sayılabilecek Konya Ovası arazisinde nüfusun göçmenler sayesinde 19. yüzyıl ortalarından itibaren arttığı görülmektedir. Çünkü Anadolu'ya akan Balkan nüfusu, özellikle nüfus yoğunluğunun az olduğu yerlere yerleştirilerek yeni tarım alanlarının açılmasına etki etmiştir.⁵⁵² İlk yıllarda muhacirler, yeni kurulan köylere topluca yerleştirilirken, daha sonra devletin bu şekilde toplu yerleştirmelere gücü yetmemesi üzerine muhacirlerin yerleştirilecekleri köy ahalisinin imkanları dahilinde dağıtılarak yerleştirilmişlerdir. Fakat dağıtılmayı kabul etmeyen muhacirlerin toplu yerleşmesine de ahalinin gücü yetmemiş ve ikna edilenler dağıtılmış, ikna edilmeyenler toplu yerleşime tabi tutulmuştur. Sevk edilen muhacirlerin yol masraf ve ihtiyaçları devlet bütçesinden karşılanmış, yerleştirilmelerinden sonra da sıra kendilerine arazi verilmesine gelmiştir.⁵⁵³ Ancak artan nüfusla birlikte tarıma açılacak toprakların bulunamaması, insan ve toprak arasındaki dengenin bozulmasına yol açacaktır.⁵⁵⁴ Bu bağlamda

⁵⁴⁷ Kerim Sarıçelik, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2010, s.227.

⁵⁴⁸ Kızılkaya - Akay, *Tarımsal Kalkınma*, s.5.

⁵⁴⁹ Muammer Gül - Atilla Bayram - Oğuzhan Hakoymaz, *Selçuklu'dan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı*, (ed.Yusuf Küçükdağ), Konya 2003, s.434.

⁵⁵⁰ Rahmi Deniz Özbay, *19. Yüzyılda Osmanlı'da Devletin Emek İstihdamı*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), İstanbul 2003, s.19.

⁵⁵¹ Özbay, *Emek İstihdamı*, s.54.

⁵⁵² Kızılkaya - Akay, *Tarımsal Kalkınma*, s.21.

⁵⁵³ Gül - Bayram - Hakoymaz, *Sosyo-Politik Yapı*, s.436-437.

⁵⁵⁴ Güran, *Osmanlı Tarımı*, s.64.

Konya Ovası'nın sulamasıyla artan tarımsal alanları işletecek önemli bir nüfusun Konya ve çevresine göç etmesi veya iskân ettirilmesi fikri ortaya çıkmıştır. Konya ve çevresine Balkanlardan ortalama beş kişiden oluştuğu tahmin edilen beş bin ailenin yerleştirilmesi devlet tarafından düşünülmüştür.⁵⁵⁵ Nitekim bir bayındırlık girişimi olan sulama projesinin sonuç vermesi de İslam muhacirlerin bir an önce bölgede yerleştirilmesine bağlı bulunmuş ve muhacirler yerleşene kadar sulama ertelenirse gelirler de erteleneceği için bu konuda hızlı olunması gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁵⁶ Çünkü ovada 500 km² alan içinde tarımda çalışabilecek nüfusun 2.200 kadar olduğu ve bunun da ovanın ekilebilir kısmının 1/3'ünü ancak ekmeye yeteceği tahmin edilmiştir. Bu hesaplara sulanan arazinin tamamının işletilmesi ve verim alabilmek için yaklaşık 4.000 ila 5.000 çiftçiye ihtiyaç vardır.⁵⁵⁷

Gerek bataklıkların kurutulmasıyla meydana çıkacak arazinin gerek Konya Ovası'nın sulanması üzerine meydana gelecek yerlerin İslam muhacirlerinin iskanına ayrılması sonucunda, bölgede hem ziraat hem de İslamî nüfus artmış olacaktır. Nitekim çalışmanın başladığı yıllarda yabancı memleketlerden Osmanlı Devleti'ne göç etmeye devam eden İslam ahalisinin memleketin servet ve bayındırlığını artırmasının yanında İslamî nüfusu da artıracığı için asker alımı hususunda büyük fayda sağlayacağı düşünülmüştür.⁵⁵⁸ Ancak bir yazar, Konya'da hükümetin getirdiği 2.000 aileden bazılarının hayırseverler sayesinde hayatta kaldığını, gerisinin açlıktan öldüğünü ve onlardan geriye kalan uzun sıralar halinde sefil kulübe kalıntılarını gördüğünü anlatmıştır.⁵⁵⁹ Bu gibi daha önce gelenlerin iskan ve refahları konusunda birçok zorluk çektikleri bilindiğinden Osmanlı Devleti'ne göç etmek isteyen birçok Müslüman'ın öncelikle bu endişelerinin giderilmesi gerektiği anlaşılmıştır. İlave olarak bataklıkların temizlenmesi ile meydana çıkacak arazinin yabancıların ve erbabı fesadın eline geçmesinden endişe duyulması da bu arazilerde muhacirlerin yerleştirilmesi açısından başka bir etken olmuştur. Böylece hem yabancıların bu arazilere yerleşmemesi hem de muhacirlerin iskan sorunlarının çözülmesi bakımından arazilerin muhacir iskanıyla değerlendirilmesi yolu doğru bulunmuştur.⁵⁶⁰ Böylece Konya'da binlerce dönüm boş arazi işletilirken hem muhacirlerin iskanı hem de açılan bu yeni arazilere gereken işgücü sağlanmış olacaktır.

Ancak bu fikrin varlığından bölge ahalisinin pek hoşlanmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Konya Ovası'nın sulama çalışmalarından sonra Karaviran Gölü'nün çekilmesiyle çıkacak

⁵⁵⁵ Emrah Yılmaz, "Tarımsal Gelişme" s.491.

⁵⁵⁶ BOA. *İ.HUS.* 158 / 123, s.4.

⁵⁵⁷ Lawrence, *German Colonialism*, s.151 ve 253; Money, "Konia Plain", s.303.

⁵⁵⁸ BOA. *İ.HUS.* 158 / 123, s.23.

⁵⁵⁹ Money, "Konia Plain", s.303.

⁵⁶⁰ BOA. *İ.TNF.* 17 / 44 (27 Zilkade 1325 / 1 Ocak 1908).

80.000 dönüm arazinin göle mücavir ve araziye çok muhtaç olan köylerin ahalisine taksimi, fazla kalacak arazinin de misli bedelle taliplerine ihalesi hem Hazine hem de ahalinin menfaatine olacağı düşünülmüştür. Bu düşünceyle 9 Haziran 1909 tarihinde Seydişehir Belediye Reisi ve rüfekaşı, arazinin muhacir iskanı gibi yolla başkasının eline geçmemesi ve suların azaldığı bir zamanda fukara çiftçiler tarafından ekilen araziden alınan hums öşürden kantar ölçüsüyle sadece şeri öşür alınmasını istirham etmiştir.⁵⁶¹

Muhacirlerin Konya'da sulama arazilerine yerleştirilmesi fikri, çalışmaların başlamasıyla ortaya çıkmış; fakat bu süreçte buna dair bir işlem gerçekleştirilmemiştir. Bunda daha çalışmaların bitmemiş olması ve arazilerde nerelerin boş kaldığının bilinmemesi etkili olmuş olabilir. Ayrıca bölgeden arazilere muhacirlerin yerleştirilmesine itirazlar gelmesine rağmen bu fikir varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Nitekim bir telgrafname suretine göre, 1913 yılında Konya sulama çalışmalarının son bulduğu; fakat bundan maddî olarak istifade edilebilmesi için başlamış olan kadastro çalışmalarının tamamlanarak hükümete ve şahıslara ait arazinin belirlenmesi ve bu araziye işlemesi için muhacirlerin bir an evvel yerleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Devamında bazı nüfuzlu kişilerin tesiriyle ertelenmekte olan kadastro işlemlerinin hızlandırılması ve gönderilecek muhacirlerin çiftçi ve çalışkan kimselerden seçilmesi gerekliliği belirtilmiştir.⁵⁶² Sulama sahasına ziraat erbabından muhacirlerin yerleştirilmesine 21 Ocak 1913 tarihinde karar verilmiştir.⁵⁶³

Konya Ovası'ndaki sulama çalışmalarına harcanan meblağ çalışmalardan istifade eden araziye bölündüğünde dönüme 2 lira isabet ettiği hesaplanmıştır. Buna dayanarak orada iskan edilecek ahali, dönüm başına 2 lira verecekleri gibi sulama için hisselerine düşecek meblağ ile sulama masraflarına karşılık Ziraat Bankası'na taksitle ödeyecekleri borçlarından dolayı da yıllık taksit vermeye mecbur olacaklardır. Tüm ödenmesi gereken miktar toplandığında yaklaşık 25 liraya ulaşacaktır. Ancak Rumeli'den perişan ve muhtaç bir halde hicret etmiş olan muhacirlerin bölgeye yerleştirilmesinden sonra bu meblağı ödeyip ödeyemeyecekleri de göz önünde bulundurulması gereken bir mesele olarak görülmüştür. Ayrıca hükümetçe büyük masraflar harcanarak meydana çıkarılan bu arazinin muhacirlere ücretsiz bırakılmasının Hazine'nin düştüğü sıkıntıyla örtüşmediği düşünülmüştür. İlave olarak henüz bölgede gerekli keşifler yapılmadığı için 6 aydan önce bölgeye iskana başlanamayacağı da ifade edilmiştir.⁵⁶⁴ Nitekim öncelikle Konya Ovası'nda sulanacak arazinin sahipli ve sahipsiz kısımlarının ayırt

⁵⁶¹ BOA. *DH.MKT.* 2846 / 82 (27 Cemaziyelevvel 1327 / 16 Haziran 1909).

⁵⁶² BOA. *HR.İD.* 210 / 86 (11 Mart 1913).

⁵⁶³ BOA. *ML.EEM.* 960 / 28 (08 Kanun-ı Sani 1328 / 21 Ocak 1913).

⁵⁶⁴ BOA. *BEO* 4165 / 312339 (14 Cemaziyelevvel 1331 / 21 Nisan 1913); BOA. *BEO* 4163 / 312152 (06 Cemaziyelevvel 1331 / 13 Nisan 1913).

edilmesi ve hükümete ait arazinin kesin şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Bu arazinin belirlenmesi için gönderilen mahsus heyet ile yaptırılacak araştırmaların tamamlanması 6 aylık zamana bağlı olması solayısıyla araziye şimdiden muhacirlerin yerleştirilmesi uygun görülmemiştir. Ayrıca sulama çalışmaları için hükümetin şirkete karşı ödemekle mükellef olduğu 19.500.000 frangın bu araziye dağıtılarak kullanılması kararlaştırıldığından dolayı muhacirlere ücretsiz olarak arazi verilmesi, yerli ahalinin de masraflara iştirak etmek istememesine neden olacağı öngörülmüştür. Bu durumda ise Hazine'nin 1.000.000 lira zarara uğrayacağı; ancak buna halihazırdaki duruma göre izin verilmeyeceği ifade edilmiştir. Daha sonra muhacirlerin talepleri doğrultusunda arazi için kararlaştırılmış bedel karşılığında isteyenlere tercihen arazi verilmesi daha mümkün bulunmuştur.⁵⁶⁵ Bu araziye 19 milyon küsur frangın kullanılmasından dolayı ücretsiz olarak muhacirlere arazi verilmesi uygun bulunmamış ve vilayetin sulama güzergâhından başka diğer kısımlarında muhacirlere elverişli ve çok miktarda arazi bulunduğu Maliye Nezareti'nden bildirilmiştir.⁵⁶⁶

Muhacirlerin yerleştirilmesi için sulama güzergâhının dışı hedef gösterilmesine karşılık yapılan incelemeler sonucunda, bahsedilen arazilerin sınırlılığı ve iskan edilecek muhacir miktarına yetmeyeceği anlaşılmıştır. Bölgeye gönderilmiş olan kadastro heyetinin yaptığı keşif ve tetkikler neticesinde, Konya Ovası'nda sulama yapılan mahalde münazaasız ve ilişikten arı muhacir iskanına tahsis olunabilecek 61.000 dönüm miktarında arazi bulunduğu görülmüştür. Hükümetin şirkete olan borcunun yıllık taksitlerine göre, arazi sahiplerine dağıtılması halinde ortalama hesap olarak her dönüme 20 kuruş kadar bir miktar isabet etmektedir. Bu şekliyle taksitleri muhacirlerin de sıkıntısız verebilecekleri yapılan tetkikat ve hesaplarla belirlenmiştir. Ayrıca arazinin Hazine'ce satışına gidildiği zaman yıllarca imar edilmeden kalacağı; ancak muhacir iskanı halinde bir iki sene zarfında tümüyle imar edilerek Hazine'ye çok fayda ve menfaat sağlayacağı düşünülmüştür. Ovada bazı şartlar dairesinde her biri 200 haneli olmak üzere 8 köy tesis ve inşa edilmesi hakkında hükümet ile Anadolu Demiryolu Şirketi arasında gerçekleşen müzakerelerin neticelenmek üzere olduğu da bildirilmiştir. Buna dayanarak tespit edilen 61.000 dönüm arazinin münasip taksitlerle muhacirlere tahsisi uygun görülmüştür.⁵⁶⁷

Sulanacak arazinin 560.000 dönüm miktarında olmasına göre inşa edilen kanallar vesairenin genel masrafları olan 19.500.000 frangın %5 faizle 30 senede imha edilmek üzere her dönüme yıllık 12 kuruş isabet etmesine ve her dönüm için 8 kuruş kadar sulama ücreti alınacağına göre, her dönüm için toplamda 20 kuruş alınması gerekmektedir. Ancak bu arazi,

⁵⁶⁵ BOA. BEO 4165 / 312339.

⁵⁶⁶ BOA. BEO 4188 / 314056 (25 Recep 1331 / 30 Haziran 1913).

⁵⁶⁷ BOA. BEO 4197 / 314748 (16 Şaban 1331 / 21 Temmuz 1913).

muhacirlere ücretsiz bırakılacak kısımdan olmadığı gibi muhacirlerin ödeyeceği meblağ sadece her dönüm için 20 kuruştan ibaret değildir. Ovada her biri 200 haneli olmak üzere 8 köy tesisi halinde ziraat arazisi, mera ve ormanlık olarak her hane için 100'er dönüm arazi ayrılması lazımdır. Bu duruma göre muhacirlere ayrılacak arazi 160.000 dönüm miktarında olacaktır. Bu arazinin dönümüne bedel olarak en az 2'şer lira takdir edilmiş ve bedellerin sulama ücretine kıyasen 30 sene müddetle ödenmesi kararlaştırılmıştır. Bu durumda her dönüme 6 kuruş ve muhacirlerin inşa edeceği hane ile çift hayvanatı, tohumluk ve saire karşılığı olmak üzere her hane için 100 lira hesap edildiğinde bundan da dönümüne 3 kuruş isabet etmektedir. Toplamda ise her dönüm için toplam 29 kuruş olmasına dayanarak 100'er dönüm hesabıyla her haneden yıllık 2.900 kuruş alınması gerekmektedir. Dönüm başına isabet eden 29 kuruş, yaklaşık bir kile buğday değerine karşılık gelmektedir ki; bu arazide en az 1'e 15 oranında mahsul alınabilmesi beklendiğine göre, bu meblağ muhacirler için bir yük teşkil etmeyeceği umulmuştur. Dolayısıyla gerek inşa masrafları gerek arazi bedelleri vesaire her sene ödenmek üzere, muhacirlerden müteselsil kefalet usulüyle senet alınarak ve borçlarını tamamen ödeyinceye kadar arazilerini elden çıkarmamaları için tapu kayıtlarınca haciz işlemleri yaptırılmak şartıyla arazinin muhacir iskanına tahsisi uygun bulunmuştur.⁵⁶⁸

Şirkete ödenmesi gereken meblağın faiz ve resülmalinin eşit taksitlerle 35 senede imha edilmek üzere karşılık gösterilen varidata mukavelenamenin 13. maddesinin 4. fıkrası gereği kurutma ve sulama yapılacak arazide İslam muhacirlerin iskan ettirileceği yerler ile ayrıca İslam köyleri teşkil olunmak üzere satılacak arazi kıymeti de dahil edilmiştir. Buna dair bir gelişme olmamasına rağmen şirket tarafından bu istikrazın geçen iki taksiti için 1.718.234 frank 70 santimin ödenmesi talep edildiği 24 Şubat 1916 tarihli bir belgeden anlaşılmaktadır.⁵⁶⁹ Nitekim 1917 yılına gelindiğinde sulama tesisi işletmeye başladıktan sonra ziraat miktarı az çok arttı; fakat sulama mıntıkasında mevcut nüfusun miktarının asgari olarak 500.000 dönüm kabul edilen sulama sahasının tamamen hiçbir şekilde ekimine yetmeyeceği görülmüştür. Hâlbuki hükümet tarafından türlü fedakarlıkla sulanmış ovoidan azami şekilde istifade edilmemesi caiz olamayacağı için ziraatın özellikle ilk senelerde artması hükümetin masraflarını azaltması açısından gerekli görülmüştür. Bu bağlamda sulama mıntıkasından azami fayda sağlamak için arasında muhacir iskanı veya çiftlikler tesisi de bulunan bazı tedbirler alınması gerektiği ifade edilmiştir. Buna göre, sulama sahasında mevcut nüfusa oranla her çiftçiye 275 ila 300 dönüm arazi düştüğü; ancak orta halli bir çiftçinin yıllık ziraatı 50 dönümü geçemediği, bu miktar 100 dönüm kabul edilse bile yine 180.000 küsur dönüm kadar fazla arazinin boşta kaldığı hesap

⁵⁶⁸ BOA. BEO 4197 / 314748.

⁵⁶⁹ BOA. ML.EEM. 1184 / 9 (20 Şubat 1331 / 4 Mart 1916).

edilmiştir. Bu fazla araziden istifade edilmesi, arazinin köyler kurulmak suretiyle muhacirlere tahsisi ya da zenginlere veya şirketlere satışı ile mümkün görüldüğü ifade edilmiştir.⁵⁷⁰ Sonuçta sulama çalışmalarının başlamasıyla gündeme gelen muhacir iskanı, çalışmaların bitmesiyle sulama tesisinin işletilmesi sırasında dahi tam manasıyla gerçekleştirilememiş; hatta sulanan arazilerin boş kalmaması için bir çare olarak düşünölmeye devam etmiştir.

4.3.7 Arazi İstimlakı ve Kadastro Çalışmaları

Sulama sahasında devlete ait araziler ile şahısların ellerinde bulunan arazilerin birbirinden ayrılması ve boş arazilerin belirlenmesi gerektiğı birçok defa gündeme getirilmiştir. Bu arazi üzerinde sulama yapılan arazinin ölçölmesi de gerekli olduğundan ve arazinin miktarına göre sulama ücreti alınacağından arazilerin ölçölerek bilgilerinin kaydedilmesi gerekli görölmüştür. Ayrıca bu istimlak çalışmalarına ihtiyaç duyulmasında, arazi üzerinde sorunlar yaşanması, ahalinin devlete ait arazilere girmesi, bir takım arazi talepleri ve muhacirlerin bu mntıkaya yerleştirilme isteğı gibi meselelerin de etkisi bulunmaktadır.

Konya Ovası'nda sulama sahası dahilinde bulunan Saray Bendi ile göl arasında açılan kanal vasıtasıyla kurutulan arazi ile Balıklava ve Çarşamba Çayı boğazlarındaki müstemleke arazinin ekilmesine müsaade olunup olunamayacağı vilayete sorulmuştur. Buna karşılık müstemleke arazinin ekilmesinde mahzurlar olmasına rağmen kurutularak meydana çıkarılan arazinin icar bedeli karşılığında ekilebileceğı ifade edilmiştir. Saray Boğazı'nda ekilebilir olan 375 dönüm arazinin 5.000 kuruş icar bedeliyle ihale edildiğı bildirilmiştir. Halbuki inşaat mukavelenamesi ahkamına göre, bu gibi varidatın inşa masraflarına karşılık olarak kaydı yapılması gereklidir. Bu nedenle hiçbir tereddüde mahal kalmaması için meblağın hangi hesaba kayıt ve mahsup edileceğı Konya Ameliyat İskaiyye Komiserliğı'nden sorulmasına ve meselenin Hazine'ye ait olmasına karar verilmiştir. Saray Boğazı'nda bulunan bu 375 dönüm miktarındaki arazinin icar bedeline dair inşaat mukavelenamesinin 13. maddesinde bir açıklık yok ise de inşa masraflarına karşılık kaydedilen hasılat arasına bu 5.000 kuruşun da kıyasen dahil edilmesi ve bunun icarlar hesabına kaydedilmek üzere defterdarlığa ödenmesi uygun bulunmuştur.⁵⁷¹

Sulama münasebetiyle açılan kanallar kenarında müstemleke arazinin bir kısmının önceki sahipleri tarafından tecavüz edilerek ekildiğı haber alınmıştır. Bunun üzerine Hazine'nin haklarını temin amacıyla icar bedeli takdiri için Beyşehir İdare Meclisi kararıyla bölgeye gönderilen mahsus memura ödenmek üzere 200 kuruşluk harcırah havalenamesi Beyşehir Mal

⁵⁷⁰ BOA. DH.UMVM. 73 / 44, s.4-7.

⁵⁷¹ BOA. ML.EEM. 1123 / 2 (02 Kanun-ı Evvel 1330 / 15 Aralık 1914).

Müdürlüğü'nce talep edilmiştir. Kabul edilen meblağın o yıla ait bütçenin 70. faslının 1. maddesinde geçen emlak harcırah ve yevmiye tertibinden verilmesine karar verilmiştir.⁵⁷²

Konya Ovası sulama sahasında icrası lazım olan kadastro çalışmalarına gelecek sene başında başlanmak üzere şimdiden teşebbüs ve hazırlıkta bulunması Nafia Nezareti'den gönderilen 8 Mayıs 1916 tarihli tezkirede yazılmıştır. Konya Ovası'nda Hazine'nin arazisi sınırlı olduğundan kadastro çalışmalarının yapılması Defter-i Hakanî emanetine ait bulunmuştur.⁵⁷³

Konya sulama sahasında kanalların istiaabından fazla kalan müstemleke arazinin arsa ücret bedeli olarak 331 (1915-16) senesinde gerçekleştirilip Mahalli Emlak İdaresi'nin teşekkülünde bekaya olarak devredilen meblağdan 955 kuruş tahsiliyle 13.813 kuruş 27 Haziran 1916 tarihinde mal sandığına teslim edildiği sonra incelenerek anlaşılmıştır. Bu meblağın bekaya arasından düşülüp silinmesine müsaade istenmiş ve mükerrer tahakkuk ettirilmiş olduğu anlaşılmaya göre kaydın silinmesi zaruri bulunmuştur.⁵⁷⁴

4.3.8 Taş Ocağı Mevkii'nde Şirketle Anlaşmazlık

Konya'da Piresad Evkafı'na bağlı 8 dönümlük Taş Ocağı'nın Konya Ovası'na akıtılacak su yolları için kullanılmak üzere Anadolu Demiryolu Şirketi tarafından istimlakine gerek duyulmuştur. Kumpanya'nın talebi üzerine İstimlak Kararnamesi'nin mahsus maddeleri ahkâmına tevfiğe teşkil edilen komisyon tarafından istimlaki yapılmıştır. Kontrolü vakfa ait olmak şartıyla çıkarılacak taş itibarıyla mevkii için 3.000 kuruş kıymet takdir edilerek bunun İstimlak Komisyonu'na ödenmesine karar verilmiştir.⁵⁷⁵ Ancak takdir edilen 3.000 kuruş istimlak bedelini mütevellî kabul etmediği gibi usulüyle mahkemeye de müracaat etmeyerek taş çıkarılmasına muhalefet etmiş ve çalışmaları ertelemeye sebebiyet vermek istemiştir. Çalışmalar ertelenmemek üzere bu mahalden taş çıkarılması Vilayet İdare Meclisi tarafından onaylanarak komiserliğe tebliğ edilmiştir.⁵⁷⁶ İstimlak heyetinin belirlediği 3.000 kuruş Vilayet İdare Meclisi tarafından da tasdik edilmiştir. Fakat vakfın kontrolü mütevellisine ait olduğu ve takdir edilen kıymetin pek aşağı olduğu gerekçeleriyle vakfın mütevellisi Hacı Fahreddin Efendi tarafından kararın feshi talep edilmiştir.⁵⁷⁷

Mütevellinin şikâyetleri üzerine Konya Ameliyat-ı İskaiye Komiserliği tarafından Taş Ocağı, binalar, memba ve civarına ait gerekli izahatı içeren bir kıta harita hazırlanmış ve şikâyet

⁵⁷² BOA. *ML.EEM.* 1132 / 7 (20 Kanun-ı Sani 1330 / 2 Şubat 1915).

⁵⁷³ BOA. *ML.EEM.* 1194 / 24 (10 Mayıs 1332 / 23 Mayıs 1916).

⁵⁷⁴ BOA. *ML.EEM.* 1324 / 31 (14 Nisan 1336 / 14 Nisan 1920).

⁵⁷⁵ BOA. *ŞD.* 1771 / 3, s.3 (17 Şaban 1331 / 22 Temmuz 1913).

⁵⁷⁶ BOA. *ŞD.* 1771 / 3, s.9.

⁵⁷⁷ BOA. *ŞD.* 1771 / 3, s.6.

konularına cevap verilmiştir. İstimlak haritasından şirket tarafından taş çıkarılması dolayısıyla müstemleke arazi hududu katiyen geçilmediği, şimdiye kadar taş ocağına kullanılan arazinin miktarı sadece 2 dönüm olduğu, yapılan ziraî imalata itibar edilirse 7-800 m³'ten fazla taş çıkarılmadığı ve bundan sonraki imalat için de sadece 150 m³ taşa ihtiyaç olacağı anlaşılmıştır. Mütevellinin, arazinin 30 dönüm olduğu, harita yapıldığı, çiftlik binaları ve su membaı hakkındaki ifadeleri de açıklanmıştır. Şöyle ki, öncelikle müstemlek mahallin harita üzerindeki alanı 19.898 m² olup bunun da 21 dönüm 3 evlek kadar bir alanı oluşturduğu, bu konuda hiçbir harita tanzim edilmemiş olduğu ve her muamelenin nezaretçe onaylı harita üzerine gerçekleştiği ifade edilmiştir. Ayrıca zeminden taş çıkarılmasıyla yeraltından çıkan suların gaip olamayacağı; ancak bahsedilen su membaının daha önce taş çıkarılması dolayısıyla kısmen dolduğu. bu durumun müracaat üzerine şirkete bildirilmesiyle 14 Nisan 1910 tarihinde açılıp temizletilmesiyle membaın o tarihten itibaren asıl akışına devam ettiği ve bunun da müracaatların tekrar etmemesiyle sabit olduğu ilave edilmiştir. Çiftlik binaları konusunda ise açılan ocakların en yakınına 100 m mesafede olduğu, ihracatın bu binalara bir zararı olmadığı, ocaklardan daha önce çiftlik binaları için taş çıkarıldığı, çiftlik binaları önünde 30 m³ çıkarılmış taş bulunduğu görülmüştür. Müteveli tarafından taş ihracatına daha önce de muhalefet edilmiş, şirketçe tarafından da şikâyet ve müracaatta bulunulmuş ve mesele vilayete yazılarak muhalefet kaldırılmıştır. Özetle mütevellinin itiraz layihasında bahsettiği bu hususların gerçeğe tamamen aykırı olduğu ve Taş Ocağı'nın inşaata lazım olduğu ve çalışmaların halledilmesinden sonra bazı tamirat vesaire için de gerekli olduğu ifade edilmiştir.⁵⁷⁸

Nihayetinde şirkete teslim edilecek arazinin durumuna ve emsaline uygun olarak istimlak edileceğine ve Konya Ovası'nın sulanmasına dair mukavelenamenin 5. maddesi gereği olmasına göre bu arazi hakkında da aynı şekilde muamele edilmesi gerekeceği ifade edilmiştir.⁵⁷⁹ Bahsi geçen 17 Şevval 325 tarihli mukavelenamenin 5. maddesi aşağıdaki gibidir:

Tüm toprak ve sanayi imalatı ile yolların açılması, gerekli binaların inşası, taş ve kum ihracı için gereken arazi, devletin maliye arazisinden ise ücretsiz olarak şirkete teslim edileceği gibi kişilerin elinde bulunduğu da Maliye Nezareti usul ve nizamına uygun olarak istimlakla aynı şekilde geçici olarak şirkete teslim edilecek ve geçici olarak işgali gereken arazi de çalışmalar devam ettiği müddete mahsus olmak üzere geçici ve ücretsiz şirkete teslim edilecektir. Yazıldığı üzere gerek daimî gerek geçici şekilde işgal edilecek araziye ilişkin haritalar, çalışmalar ilerledikçe şirket tarafından düzenlenip Ticaret ve Nafia Nezareti'ne takdim edilecek ve takdim tarihinden itibaren 1 ay süre zarfında Ticaret ve Nafia Nezareti'nce

⁵⁷⁸ BOA. ŞD. 1771 / 3, s.8.

⁵⁷⁹ BOA. ŞD. 1771 / 3, s.1.

*incelenerek ya olduğu gibi veya gereken tadilatın yapılmasıyla onaylanarak Maliye Nezareti 'ne gönderilecek ve nezaret tarafından da bu arazi 2 ay süre zarfında şirkete teslim edilecektir. Bazı mücbir sebeplerden dolayı bu arazi yazılı olduğu üzere 3 ay müddet zarfında şirkete teslim edilmediği takdirde çalışma süresi de ertelenen müddet kadar uzatılacak ve şirkete teslim edilmiş olan tüm arazi iş sonunda tamamen hükümete iade edilecektir.*⁵⁸⁰

⁵⁸⁰ BOA. A.}DVN.MKL. 47 / 2; BOA. ŞD. 1771 / 3, s.2.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki en büyük vilayetlerinden biri olan Konya, günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin tahıl ambarı olarak nitelendirilmektedir. Ancak bu ifadenin 20. yüzyıldan sonra ortaya çıkmış olduğu söylenmelidir. Zira uçsuz bucaksız ovalarıyla meşhur Konya vilayeti, Osmanlı döneminde bir tahıl ambarı konumunda değildir. Ulaşım ve nakil vasıtalarının yokluğu, arazinin sulanabilir olmaması gibi nedenlerle vilayet dahilindeki bütün toprakların verimli bir şekilde ekilebildiğini düşündürmemektedir. Arazinin bütünü ekilse dahi üretilen tahılın en yakın limana taşınması çok ciddi bir maliyeti gerektirecektir. Bu nedenle çiftçiler daha ziyade geçimlik düzeyde bir üretimi tercih etmiş olmalılar. Bununla birlikte özellikle 19. yüzyıl boyunca Anadolu'nun genelinde ve dahi Konya vilayetinde yaşanan büyük kuraklıklar, üretimi doğrudan etkilemekte ve hatıraları günümüze kadar gelen kıtlık faciaları yaşanmaktaydı. Üstelik Konya Ovası, kurak mevsimlerde sulanamıyor, yağışlı dönemlerde ise ovanın önemli bir bölümü su altında kalıyordu. Asırlar boyunca ovada bu şekilde yağmura bağlı olarak üretim yapan Konyalı çiftçiler, topraklarında ve hayatlarında bütün bu olayları tecrübe etmişlerdi. Yıllarca yaşadıkları tecrübeler ve arazilerinde yaptıkları gözlemler onları daha verimli bir üretim yapmaya teşvik etmişti. Aslında sulama için hareket noktaları, daha bereketli bir tarım yapmaktan ziyade yaşadıkları kıtlık ve kuraklıkların etkisini aza indirmek üzerine kurulu olmuştur. Bu nedenle topraklarını kurak mevsimlerde kullanamayan ve yağışlı zamanlardan faydalanamayan çiftçiler, arazilerini basan suların ovaya kontrollü bir şekilde akıtılması halinde daha düzenli ve verimli bir ekim yapabileceklerinin, mahsullerinin geleceğinin sadece doğal yağmura bağlı olmadığının ve ürünlerini fazla yağış zamanlarında sellere kaptırmayacaklarının farkına varmışlardır. Bu nedenle Beyşehir Gölü'nden Seydişehir (Karaviran / Suğla) Gölü'ne akan suların orada kaybolmasının önüne geçilerek Konya Ovası'na akıtılmasıyla suyun etkin kullanılması düşünülmüştür. Böylece suların Karaviran Gölü'nün çatlaklarında kaybolan sular Konya Ovası'nı sulayacak ve binlerce dönüm ekilebilecekti. Ayrıca Karaviran'ın Beyşehir Gölü suyuyla beslenememesi sonucunda göl kurutulmuş olacak ve ihtiyaç durumunda suyla buluşacak şekilde bu arazi de ekim için kullanılacaktı.

Suyun ovaya ulaştırılması düşüncesini taşıyan fakat kendisi gerçekleştiremeyecek olan halkın devletten destek beklediği ve bu nedenle birçok defa merkeze arzuhaller gönderdiği görülmektedir. Nitekim bu türden bir girişim için belirli bir tecrübe, bilgi birikimine sahip kişilerin yanı sıra çeşitli maddi güce de ihtiyaç vardır. Fikir hayata geçirilene kadar birçok kez bölgede incelemeler yapılmış; hatta imtiyazlar bile verilmişse de çeşitli imkansızlıklar

sebebiyle her defasında sonuçsuz kalmıştır. Böylece Konya Ovası'nı sulama düşüncesi, ilk başta merkezî idarenin bir projesi olarak değil, halkın ortaya koyup geliştirdiği bir fikir olarak doğduğu anlaşılmaktadır.

Proje bir Alman Şirketi'ne verilmeden önce de ihale edilmiştir. Ulaşılan ilk ihale, başlangıçta bölgede araştırmalarda bulunan Mösyö Rati ve Tahir Bey ile Ali Efendi tarafından alınmış; ancak ihalenin teminat ücretinin verilememesi sebebiyle daha sonra Ali Efendi'ye kalmıştır. Bu ihalenin mukavele ve şartnamesi dahi hazırlanmış olmasına rağmen gerçekleştirilememiş olduğu anlaşılmaktadır. Akıbeti meçhul olan ihaleden sonra bölgeden sulamaya dair taleplerin gelmeye devam etmesi ve Hassa Hazinesi'ne ihale edildiğinin bildirilmesi, Ali Efendi tarafından aldığı ihaleye dair herhangi bir şey yapılmadığını açıkça göstermektedir. Nihayetinde sulama fikrinin gerçekleştirilmesi için atılan bu tür adımlar, gerek imkansızlıklar gerek hesaplama hataları gibi türlü nedenlerle sonuçsuz kalmıştır. Bu nedenle böylesine önemli ve büyük bir adımın gerçekleştirilmiş olması halk hafızasında bazı efsanevî kahramanların türetilmesine neden olmuştur. Kurukafa Mehmed Efendi, bu efsaneyi sembolize eden önemli isimlerdendir.

Osmanlı arşivlerinde Konya Ovası sulaması ile ilgili çok sayıda belge bulunmaktadır. Belge çeşitliliğinin 19. yüzyılın ortalarından itibaren artarak projenin hayata geçirildiği 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam ettiği görülmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki, neredeyse üç çeyrek asır boyunca devletin başkentinde gündem olan projenin hayata geçirilmesi için oldukça uzun bir zaman ciddi bir emek ve önemli oranda maliyet ortaya çıkmıştır. İçinde bulunduğu ekonomik şartlar ve teknik imkansızlıklar nedeniyle büyük maliyet gerektiren projeyi hayata geçirmek isteyen Osmanlı Devleti, topraklarında aldıkları imtiyazlarla rekabet halinde olan Avrupalı Devletlere ihale etmeyi düşünmüştür. Bunlar arasında bulunan Almanya, Osmanlı ülkesinde elde ettiği demiryolu imtiyazlarının önemli bir parçası halinde gördüğü Konya Ovası Sulama Projesi'ni elde etmek hususunda daha iştahlı ve avantajlı bir konumda olmuştur. Zira daha 19. yüzyılın ortalarından itibaren devlet, projeyi gerçekleştirmek için çok sayıda teşebbüsten eli boş dönmüş; hatta bu konuda yabancı müteşebbislerin dahi girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu yönüyle doğu topraklarını ve özellikle Anadolu'yu yakinen tanıyan Anadolu Demiryolu Şirketi, hem Anadolu'daki ticarî menfaatlerini geliştirmek ve sağlamlaştırmak hem de Konya'dan Bağdat'a yapılacak demiryolu projesine bir hinterlant oluşturmak gayesiyle Konya Ovası sulamasıyla yakından ilgilenmiştir. Sulama projesinin hayata geçirilmesi yalnızca Sultan II. Abdülhamid ile II. Wilhelm'in dostluğundan kaynaklı değildir. Zira sözleşmenin imzalandığı dönemlerde sadrazamlık görevi yapan Avlonyalı Ferit Paşa'nın Konya'da 4 yıl kadar valilik yapmış, bölgeyi yakinen tanıyan, çiftçilerin sorunlarını

bilen bir yönetici olarak sulama düşüncesiyle daha valilik yıllarında tanışmış olması da önemli bir fırsat oluşturmıştır. Nihayetinde, yarım asır kadar süren mücadelelerin sonucunda Konyalı ziraatçılerinin düşünceleri, Osmanlı başkentinde karşılık bulmuş ve Konya Ovası'nın sulanması dönemin en büyük müteşebbislerinden olan Almanya'nın önemli bir şirketine ihale edilmiştir. Ülkelerde artan nüfusun ihtiyaçlarıyla birlikte Avrupalı Devletlerin aralarındaki rekabetin de arttığı bu dönemde Almanya Konya Ovası'nın sulanmasına dair ihaleyi alarak bir şekilde varlığını ve giderek güçlendiğini diğer Avrupalı Devletlere ispatlamıştır. Almanya'nın kârı bununla sınırlı kalmamış, bu girişiminin sonucunda Almanya, bir pazar bulmuş ve kendisi tarım ürünlerini alırken Anadolu içlerine özellikle tarımsal alandaki sanayi ürünlerini satma imkanına kavuşmuştur. Ayrıca böyle bir girişim sayesinde Almanya, Osmanlı Devleti ile olumlu ilişkileri pekiştirmiş ve onu savaşta yanına çekmesini sağlayan bir etken daha oluşturmıştu.

Osmanlı belgeleri sulama projesinin sözleşmesi, şartnamesi, mukavelenamesi başta olmak üzere resmi evraklarla ilgili önemli veriler sunmaktadır. Kağıt üstünde tarafların neler istedikleri ve bekledikleri resmî evraklar içerisinde maddeler halinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak bölgede sulama projesi çalışmaları yapılırken çiftçilerin duyduğu heyecana dair bilgilerden yoksunuz. Ancak onların projenin hayata geçirilmesi konusunda isteklerini ısrarla dile getirdikleri dilekçelerinde ifade ettikleri beklentilerini biliyoruz. Zira onlar yalnızca bataklık arazilerinin kurutularak ekim yapabilecekleri sahanın artışı değil; aynı zamanda mevcut arazilerindeki üretim verimliliğinin de artacağına bilincindeydiler. Projenin hayata geçirilmesiyle daha önce hiç kullanılmayan ya da kısa süre ekim yapılabilen 580.000 dönüm arazi artık sulanabilir ve ekilebilir olacaktır. Bununla birlikte ekimi yapılan arazilerde 1'e 5'ten 1'e 15-25'e ulaşmış olacaktır. Diğer taraftan Konya Ovası sulamasının hayata geçirilmesi Batı teknolojisini elinde bulunduran ve kullanan Anadolu Demiryolu Şirketi'nin başta mühendisler olmak üzere çok sayıda teknik personelinin uzun yıllar boyunca bölgede çalışmasına zemin teşkil etmiştir. Bu durum Avrupaî teknik ve yenilikleri yakinen takip eden şirketin bölgede yeni teknoloji uyguladıklarını da göstermektedir. Dolayısıyla yerel ahali ile asgarî düzeyde iletişim kurmuş olsalar dahi sulamaya dair tecrübe ve birikimlerini bu topraklarla paylaştıklarını düşündürmektedir. Bugün gerek Anadolu Demiryolları'nda ve gerek sulama projesi sınırları dahilinde başta prestij yapıları olmak üzere çok sayıda yeni bina yapıldığını, yollar ve nehirler üzerindeki köprülerin sağlamlaştırdığını göstermektedir. İnşaat çalışmalarında teknoloji Almanların kullandığı ve yönettiği alan halindeyken teknik personel dışında burada çalışan kişilerin Anadolu köylüsü olduğuna şüphe yoktur. Hala ahali arasında Almanlardan kalma hikayelerin ve rivayetlerin anlatılıyor olması, bu duruma dair önemli göstergelerdir.

Osmanlı belgelerinde projenin gerçekleştirilmesi sırasında yaşanan aksaklık ve sorunlarla ilgili örnekleri bulmak da mümkündür. Osmanlı Devleti, her ne kadar müttefik olsa da yabancı bir devletin eliyle gerçekleştirilen projenin yapım çalışmaları sırasında devletin menfaatini ve ülkenin bütünlüğünü tehlikeye sokacak hususlardan kaçınmak için yoğun çaba göstermiştir. Çalışmalar sırasında gayrimüslim tebaanın devlet aleyhine faaliyet içinde bulunmasına fırsat verilmemesine dair bazı taleplerde bulunmuş, hatta yabancıların görevlerine son verilmesini dahi talep etmiştir. Bu tür sorunlardan başka, devlet sulama sahasında haksız kazanç elde edilmesine de karşı çıkmıştır. Bu amaçla araziler üzerinde hakkı olmadığı halde hak iddia edenler ve vergiye tabi olması gereken kanallarda izinsiz balık avı yapanlar ile karşılaşmış ve bu sorunlar çözülmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde devlet, bazen de arzilerini çalışmalar sebebiyle kullanamayan ve belli bir bedel alması gerektiği halde alamayan ahali için şirkete uyarılarda da bulunmuş ve usulsüz çalışmalara fırsat oluşmasının önüne geçmeye çalışmıştır. Nitekim bu durumun önlenmemesi halinde, arazilerinin bedellerini alamayan halkın çalışmaları engelleme çabaları, çalışmalarda aksaklık oluşturacağı gerekçesiyle bundan yine Osmanlı Devleti zararlı çıkacaktır. Yaşanan sorunlar arasında bölgede bir de bataklıklar ve onlardan kaynaklanan sıtma hastalığı bulunmaktadır ki proje ile bu sorundan kurtulunacağı düşünülmüştür. Ancak proje yapımı sırasında mevcut bataklıklar kısmen kurutulmuşsa da çalışmalar bazı yerlerde suların birikmesi sonucu yeni bataklıkların oluşmasına yol açmıştır. Sulamaya dair inşa çalışmaları sürerken bir takım teknik hataların yaşanması da halkı tepkilerine yol açmıştır. Bu tepkiler, haritada Konya Ovası yerine Hotamış Ovası'na doğru çalışmaların devam ettirilmesinden kaynaklanmıştır. Israrlı dile getirmeler sonucunda hatadan dönülmüş ve çalışmaların yönü Konya Ovası'na çevrilmiştir.

Osmanlı Devleti için demiryolu ihtiyacının giderilmesiyle artık demiryolunu kullanılabilir hale getirecek yeni icraatlar gerektiği sırada devreye giren proje ile kullanılmayan araziler işletilerek hem gelir getirecek hem de yerleşmeye imkan sağlayacaktı. Aynı dönemde gerçekleşen muhacir iskanları bu arazilerin kullanılmasına imkan sağladığı gibi artık muhacir yerleştirmeye yetmeyen arazileri alternatif bulunması da gerekiyordu. Ayrıca proje için sağlanan kredinin de garantisi yine bu arazilerden alınacağı için açılan arazilerin planlandığı şekilde tam anlamıyla işletilmesi gerekiyordu. Böylece proje ile meydana çıkan ve boş kalan arazilere muhacirlerin yerleştirilmesiyle hem arazi işletilmiş hem de muhacirlere yerleşecek alan bulunmuştur. Sulama projesi ile birlikte yaşanan çeşitli anlaşmazlıklar, mağduriyetler, sorunlar ve saireye rağmen başka bir devletin eliyle de olsa Osmanlı Devleti'nin imkanları ile son döneminde yapılmış ve bugün hala kullanımına devam edilen projenin önemi inkar edilemez.

KAYNAKÇA

1. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA. A.}DVN.MKL. 23 / 12; 47 / 2; 57 / 30; 65 / 6.

BOA. A.}MKT.MHM. 220 / 91; 226 / 27; 226 / 57; 353 / 45; 429 / 73.

BOA. A.}MKT.MVL. 139 / 20; 146 / 84.

BOA. A.}MKT.NZD. 145 / 94; 153 / 91.

BOA. A.}MKT.UM. 141 / 50; 151 / 57; 154 / 83; 185 / 35; 524 / 29; 530 / 1.

BOA. BEO 210 / 15731; 1941 / 145569; 2103 / 157718; 2337 / 175233; 2912 / 218387; 3158 / 236797; 3161 / 237036; 3163 / 237153; 3179 / 238390; 3188 / 239035; 3194 / 239490; 3216 / 241172; 3222 / 241650; 3240 / 242984; 3282 / 246142; 3286 / 246438; 3296 / 247169; 3321 / 249020; 3335 / 250121; 3339 / 250395; 3348 / 251066; 3358 / 251815; 3359 / 251857; 3366 / 252399; 3502 / 262595; 3503 / 262652; 3508 / 263065; 3510 / 263189; 3515 / 263566; 3517 / 263766; 3521 / 264030; 3706 / 277917; 3760 / 281981; 3767 / 282494; 3913 / 293475; 3955 / 296570; 3966 / 297395; 4146 / 310889; 4163 / 312152; 4165 / 312339; 4174 / 313046; 4187 / 313959; 4188 / 314056; 4197 / 314748; 4510 / 338205.

BOA. DH.İD. 6 / 17; 25 / 15; 49 / 11; 87 / 30; 87 / 34; 94 / 60; 148 / 6.

BOA. DH.İ.UM. 59 / 1.

BOA. DH.İ.UM.EK. 23 / 63; 36 / 10; 48 / 29; 83 / 17.

BOA. DH.MKT 583 / 33; 1120 / 23; 1205 / 1; 1249 / 3; 1268 / 48; 1424 / 118; 1426 / 13; 1609 / 111; 2639 / 42; 2660 / 101; 2668 / 36; 2711 / 40; 2732 / 14; 2738 / 101; 2818 / 16; 2825 / 7; 2846 / 82; 2859 / 71; 2882 / 30; 2888 / 84; 2900 / 93.

BOA. DH.MUI. 26 / 5; 36 / 48; 96 / 6; 97 / 11; 114 / 44; 143 / 36.

BOA. DH.ŞFR. 55 / 148; 64 / 133.

BOA. DH.TMIK.S. 27 / 4; 27 / 25; 73 / 9.

BOA. DH.UMVM. 24 / 5; 24 / 11; 73 / 22; 73 / 44; 73 / 45; 122 / 99.

BOA. HR.İD. 210 / 86; 2018 / 31.

BOA. HR.İM. 66 / 44.

BOA. HRT.h. 607; 2251.

BOA. HR.TO. 458 / 33.

BOA. İ.DUIİT 84 / 53.

BOA. İ.HUS. 107 / 11; 145 / 49; 158 / 109; 158 / 123; 159 / 69.

BOA. İ.MMS. 74 / 3353; 76 / 3383; 178 / 15.

BOA. İ.ML. 52 / 11.

BOA. İ.MVL. 293 / 11794.

BOA. İ.TNF. 8 / 12; 11 / 10; 17 / 35; 17 / 44; 17 / 45; 18 / 14; 21 / 7.

BOA. ML.EEM. 568 / 62; 568 / 63; 568 / 64; 568 / 65; 584 / 70; 592 / 33; 659 / 14; 751 / 49; 943 / 16; 960 / 28; 1012 / 9; 1115 / 15; 1123 / 2; 1132 / 7; 1184 / 9; 1194 / 24; 1251 / 14; 1288 / 13; 1324 / 31.

BOA. MV. 73 / 96; 117 / 139; 141 / 57; 154 / 52; 174 / 48; 178 / 27; 211 / 153; 231 / 277; 233 / 88.

BOA. MVL 287 / 63; 722 / 50; 725 / 45; 737 / 68.

BOA. ŞD. 404 / 45; 436 / 13; 509 / 29; 526 / 30; 1229 / 30; 1702 / 34; 1702 / 43; 1770 / 8; 1771 / 3; 1772 / 10.

BOA. Y.A.HUS. 510 / 36; 514 / 75; 521 / 86.

BOA. Y.A.RES. 151 / 6.

BOA. Y.MRZ.d. 14975.

BOA. Y.MTV. 176 / 92; 211 / 89; 298 / 164; 301 / 58.

BOA. Y.PRK.HH. 38 / 2; 38 / 4; 38 / 14; 38 / 16; 39 / 76.

BOA. Y.PRK.TNF. 1 / 32.

BOA. Y.PRK.TŞF. 3 / 85; 8 / 49.

BOA. Y.PRK.UM. 3 / 30; 53 / 37; 56 / 100.

BOA. ZB. 24 / 7; 51 / 84; 384 / 46; 384 / 53.

2. Gazeteler

Anadolu Gazetesi, No.17, 26 Tesrin-i Evvel 1324 (8 Kasım 1908), s.1-2.

Babalık Gazetesi, No.26, 11 Rebiülevvel 1329 (12 Mart 1911), s.1; No.80, 8 Zilkade 1329 (31 Ekim 1911), s.2; No.97, 15 Muharrem 1330 (5 Ocak 1912), s.1.

Konya Gazetesi, No.1906, 3 Safer 1327 (23 Şubat 1909), s.1.

3. Makale ve Kitaplar

Bursa Halkevi Dergisi, *Cumhuriyetin XV Yılında Konya*, 29 Teşrinievvel 1938.

"Konya İrva ve İska Tarihine Ait Mühim Bir Hüküm Sureti", *Konya Halkevi Dergisi*, Şubat-Mart 1938, S.18-19, s.1070-1073.

Konya 1973 İl Yıllığı, (haz. Hanefi Aytekin), Yeni Kitap Basımevi Yayınları, Konya 1973.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

AKAY, Tolga, "20. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin, Tarımsal Kalkınma Hamlesi: Beyşehir ve Karavıran Gölleri'nin Konya Ovası'na Akıtılması Projesi", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller I*, Kayseri 2015, s.456-472.

- ALTAN, Midhat, *Konya'nın İktisadî Bünyesine Bir Bakış*, Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul 1940.
- ALTUNTAŞ, Ali, "Konya-Çumra Ovasının Sulanmasının Tarihçesi ve Kuru Kafa Mehmet Efendi", *I. Uluslararası Çatalhöyük'ten Günümüze Çumra Kongresi Bildiriler*, 15-16 Eylül 2000, Çumra, s.149-160.
- ARABACI, Caner, *Geçmişten Günümüze Konya Ticaret Odası 1882-1999*, Konya 1999.
- ATALAY, Ahmet, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Konya'da Kurulan Millî Şirketler ve Millî Bankalar*, Çizgi Kitabevi, Konya 2011.
- ATAM, Şenay, *Osmanlı Devleti'nde Nafia Nezareti*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020.
- BARDAKOĞLU, Ali, "Ferağ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XII, s.351-354.
- BASKICI, Murat, "Osmanlı Tarımında Makineleşme: 1870-1914", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.LVIII, S.1, 2003, s.29-53.
- BELLİ, Oktay, "Doğu Anadolu Bölgesi'nde Keşfedilen Urartu Barajlarına Toplu Bir Bakış", *Belleten*, Aralık 1996, S.229, C.LX, TTK, Ankara 1997, s.631-680.
- BİLDİRİCİ, Mehmet, "Konya Ovası Sulamasında Bir Öncü Kurukafa Mehmet", *Yeni Konya Kırkambar Gazetesi*, 13.07.1996.
- BİLDİRİCİ, Mehmet, "Hitit Öncesi ve Hititler Dönemi Tarihi Su Yapıları", *Tarihi Su Yapıları Konferansı*, İzmir, 26-27 Haziran 2008, s.21-28.
- BİLDİRİCİ, Mehmet, İ. Öztuğ Bildirici, "Konya ve Çevresinde Çağlar Boyu Tarihi Su Yapıları", *Tarihi Su Yolları Bildirileri*, İstanbul 2008, s.1115-1128.
- BİLDİRİCİ, Mehmet, *Tarihi Su Yapıları Konya Karaman Niğde Aksaray Yalvaç Side Mut Silifke*, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2009.
- BİLDİRİCİ, Mehmet, *Teknik ve Kültürel Değerleriyle Tarihi Sulama, Su Depolama, Taşkın Koruma Tesisleri*, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı DSİ Genel Müdürlüğü, Ankara 2009.
- BİRAND, Şevket A., "İç Anadolu'nun Su İhtiyacı", *Konya Halkevi Dergisi*, 1 Kanun 1942, S.50, s.1-9.
- CANKAYA, Mete, "Cumhuriyet Dönemi'nde Tarım Alet ve Makineleri Teknolojileri, Demir Çelik Üretim Teknolojileri ve Demir Yolu Teknolojilerine Kısa Bir Bakış", *Dört Öge*, S.3, Nisan 2013, s.139-164.
- ÇAĞLAR, Burhan, *İngiliz Said Paşa ve Günlüğü (Jurnal)*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2010.
- ÇOLAK, Fatih, *Almanların Konya ve Çevresindeki Faaliyetleri (19. Yüzyıl Sonu-20. Yüzyıl Başı)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2014.

ÇOLAK, Fatih, “Almanya’nın Konya Konsolosu J.H. Loeytved’in 1907 Yılında Konya Tarımıyla İlgili Yazmış Olduğu Rapor”, *NEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.I, S.1, Haziran 2015, s.69-83.

ÇOLAK, Fatih, “Osmanlı Topraklarında Faaliyet Gösteren Bir Alman Kuruluşu: “Anadolu Demiryolu Şirketi”, *NEÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.II, S.1, Ocak-Haziran 2016, s.81-102.

ÇOLAK, M. Yavuz, “Kurukafa Mehmet Efendi’nin Projeleri”, *Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Haber Sitesi*, https://konya.tarimorman.gov.tr/Haber/178/Kurukafa-Mehmet-Efendinin-Sulama-Projeleri?fbclid=IwAR061rmOM_9pCNj649ws8F0NXIU6CkhpQiJEVAP26QEu1SwC_Igs1Hd7Zg4 (E.T. 24.02.2020).

DEĞERLİ, Ayşe, “Osmanlı Dönemi’nde Suğla Gölü’nü Islah Çalışmaları ve Suğla Mukataası”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Haziran 2014, Yıl 7, S.XVIII, s.319-336.

DEMİR, Abdullah, *Su ve DSİ Tarihi*, DSİ Vakfı, Ankara.

DOĞAN, M. Sabri, *İslam Su Medeniyeti ve Konya Suları*, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya 2004.

DOĞAN, M. Sabri, *İslam Su Tarihi*, KOSKİ, Konya 2012.

DOĞAN, M. Sabri, *Öteki Konya*, Çizgi Kitabevi, Konya 2018.

DOĞAN, M. Sabri, *Öteki Konya*, Çizgi Kitabevi, Konya 2018.

DOKTOR NAZMİ, *Türkiye’nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası Konya vilayeti*, (haz. Mehmet Karayaman), Çizgi Kitabevi, Konya 2009.

DURAN, Remzi, Ali Baş, Ruhi Özcan, “Beyşehir Çevresindeki Köprüler”, *XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, C.I, Eskişehir, 2012, s.309-318.

DURAN, Remzi, Ali Baş, Ruhi Özcan, *Tarihi Konya Köprüleri*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2016.

EKEN, M., "Kurukafa Kimdir?", *Konya Halkevi Dergisi*, II. Kanun 1943, S.51, s.14-16.

ERDOĞAN, Muzaffer, "Çelik Mehmed Paşa", *Konya Halkevi Dergisi*, Haziran 1945, S.80, s.16-20.

ERDOĞRU, M. Akif, “Onaltıncı Yüzyılda Karaman Coğrafyasında Su Kanalları ve Tarımsal Sulama Üzerine”, *Su Medeniyeti Sempozyumu*, Konya 2010, s.228-245.

EREN, Hasan, “Suğla”, *Türkoloji Dergisi*, S.4, Ankara 1972, s.93-96.

ERLER, Mehmet Yavuz, *Ankara ve Konya Vilâyetlerinde Kuraklık ve Kıtık (1845 ve 1874 Yılları)*, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Samsun 1997.

EROĞLU, Veysel, *Asırlık Rüya Konya Ovası Sulama Projesi*, DSİ, Ankara 2013.

- ERTÜRK, Osman, “Dün, Bugün ve Yarın Tarımsal Sulamanın Gelişimi”, *Su Dünyası Dergisi*, S.100, İstanbul, Kasım 2011, s.58-64.
- GÜNDÜZ, Saime, *Hakem Gazetesi'ne Göre II. Meşrutiyet Başlarında Konya*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008.
- GORDELEVSKİ, V.A., "Konya İrva ve İska Tarihine Dair Materyaller", *Konya Halkevi Dergisi*, (çev. Hasan Ortekin), Şubat-Mart 1938, S.18-19, s.1051-1069.
- GÜL, Muammer - Atilla Bayram - Oğuzhan Hakkoymaz, *Selçuklu'dan Günümüze Konya'nın Sosyo-Politik Yapısı*, (ed.Yusuf Küçükdağ), Konya 2003.
- GÜLER, İbrahim, “ XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında ve XX. Yüzyılın Başlarında Bozkır'daki Sulama Faaliyetleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.II, S.1, 2014, s.312-328.
- GÜRAN, Tefik, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998.
- IŞIK, Ali, *Vali İngiliz Sait Paşa'nın Konya Günleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2018.
- KIRMIZI, Abdülhamit, *Avlonyalı Ferit Paşa Bir Ömür Devlet*, İstanbul 2014.
- KIZILKAYA, Oktay - Tolga Akay, *II. Abdülhamid'in Tarımsal Kalkınma Hamlesi (Konya Ovası Sulama Projesi)*, Sonçağ Yayınları, Ankara 2014.
- KÖROĞLU, Hüseyin, “60 Yıl Önce Konya Ovası Sulaması”, *Yeni Meram Kırkambar Gazetesi*, 11.10.1997.
- LAWRENCE, Sean Davis, *"What Do You Suppose This Rain is Worth?": German Colonialism, Political Ecology, and the Founding of Modern Turkey*, (UC Santa Cruz, Doktora Tezi), Haziran 2022.
- MONEY, R.I., “The Irrigation of the Konia Plain”, *The Geographical Journal*, Royal Geographical Society (with IBG), C.LIV, S.5, (Kasım 1919), s.298-303.
- MUŞMAL, Hüseyin, “Konya vilayeti'nin Islahı ve İmarı Hakkında 9 Eylül 1880 Tarihli Bir Lâyiha”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, S.17, Konya 2007, s.119-134.
- MUŞMAL, Hüseyin, “XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910-1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.23, Konya 2008, s.219-262.
- MUŞMAL, Hüseyin, “Konya Ovası Sulama Projesi Fikrinin Ortaya Çıkışı ve Projeye İlgili İlk Çalışmalar”, *JASSS*, S.33, Spring 2015, s.11-28.
- MUŞMAL, Hüseyin - Fatih Uslu - Fatih Çolak, “Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Bazı Alman Seyyahlara Göre Konya”, *Seyahatnamelerde Konya*, (haz. Ahmet Çaycı), Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2016, s.213-265.

- ORTAYLI, İlber, *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981.
- ÖLÇER, Bedri, *Konya Ovası İrva ve İskası (Sulaması)*, Özel Müşavirlik, S.VI.
- ÖNSOY, Rifat, *Türk-Alman İktisadî Münasebetleri (1871-1914)*, Enderun Yayınları, İstanbul 1982.
- ÖNSOY, Rifat, *Türkiye'deki Almanya 1914-1918*, Atlas Yayınları, Ankara 2004.
- ÖZBAY, Rahmi Deniz, *19. Yüzyılda Osmanlıda Devletin Emek İstihdamı*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), İstanbul 2003.
- ÖZÖNDER, Hasan, “Konya’da İlk Tren ve Bunun Sosyo-Ekonomik Boyutları”, *Osmanlı Döneminde Konya*, (ed. Yusuf Küçükdağ), Konya 2003, s.111.120.
- ÖZTÜRK, Beyhan, “Çarşamba Çayı Boğazı’nın (Suğla ve Konya Ovası Arası) Oluşum ve Gelişim Özellikleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S.45, İstanbul 2006, s.1-14.
- ÖZTÜRK, Said, “Osmanlı Döneminde Konya Ekonomisine Dair Tespitler”, *Osmanlı Döneminde Konya*, (ed. Yusuf Küçükdağ), Konya 2003, s.93-110.
- ÖZYÜKSEL, Murat, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Nüfuz Mücadelesi Anadolu ve Bağdat Demiryolları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2013.
- PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2006.
- PEKİN, Faruk - Hayri Fehmi Yılmaz, *Türkiye’nin Kültür Mirası 100 Köprü*, NTV Yayınları, İstanbul 2008.
- SARIÇELİK, Kerim, *Konya’da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2010.
- SEVİN, Veli, “Urartu Bahçeleri”, *Belleten*, Ağustos 2000, S.240, C.LXIV, TTK, Ankara, s.395-405.
- ŞAŞMAZ, Musa, “İngiliz Konsolosu Stewart’ın Konya vilayeti’ne Dair Genel Raporu (1879)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.12, 2002, s.57-97.
- ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kamus-ı Türkî*, (Haz. Paşa Yavuzarslan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.
- ŞENSOY, Fatma, “Suyu Vakfemek, Arşiv Belgelerinden Konya Su Vakıflarını Okumak”, *Su Medeniyeti Sempozyumu*, Konya 2010, s.374-391.
- TAHSİN PAŞA, *Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931.
- TAN, Turgut, “Osmanlı İmparatorluğunun Yabancılar Verilmiş Kamu Hizmeti İmtiyazları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ankara 1967, C.XXII, S.2, s.285-326.

- TURAN, Kemal, "Konya Sulamasının Kahramanı Kuru Kafa", *Konya Halkevi Dergisi*, II. Teşrin 1942, S.49, s.52-54.
- UNUTMAZ, İrfan, *Anadolu'da Antik Dönemden Günümüze Su Mühendisliği Harikaları*, İstanbul 2013.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2012.
- ÜNAL, Süha - Vahap Candan, *Nafia Türkiye'nin İnşa Tarihi*, Ankara 2015.
- ÜREKLİ, Bayram - Alpay Bizbirlik, "Karaman Valisi Çelik Mehmet Paşa'nın Terekesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (SUTAD)*, S.I, Konya 1994, s.175-220.
- ÜZEN, Neşe - Öner Çetin, "Geçmişten Günümüze Su ve Sulama Yönetimi", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.I, S.2, 2012, s.281-290.
- QUATAERT, Donald, *Anadolu'da Osmanlı Reformu ve Tarım 1876-1908*, (çev. Nilay Özok Gündoğan - Azat Zana Gündoğan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.
- YARCI, Güler, "Beyşehir Gölü'nden Su Getirilerek Konya Ovası'nı Sulama Projesi ve Finansmanı", *Su Medeniyeti Sempozyumu*, Konya 2010, s.254-299.
- YAVUZ, Muallim Memduh, *Eşref Oğulları Tarihi Beyşehir Klavuzu*, Babalık Matbaası, Konya 1934.
- YILDIZ, Dursun - Özdemir Özbay - Nüvit Soylu, *Kalkınma İçin Tarımsal Sulama Hukuki-Teknik-Ekonomik-Politik*, 2010.
- YILMAZ, Emrah, *II. Abdülhamit Döneminde Konya ve Kentin Yapısal Değişimi*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2015.
- YILMAZ, Emrah, "Demiryolları ve Tarımsal Gelişme: Konya Ovası Sulama Projesi Örneği", *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır Sempozyumu (6-8 Mayıs 2016)*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Konya 2016, s.471-500.
- YILMAZ, Mehmet, "Konya Havalisinde 1303 (1887) Kıtılığı ve Alınan Bazı Tedbirler", *Yeni İpek Yolu*, Konya 1 Özel Sayı, Konya Ticaret Odası Yayını, 1998, s.135-146.
- YILMAZ, Ömer Faruk, *Osmanlı'nın Konya Ovası Sulama Projesi*, Çamlıca Basım, İstanbul 2010.
- YİĞİT, İlker, "İskândaki Kararsızlık: Doğal Afetler ve Kaybolan Yerleşmeler (XVI-XX. Yüzyıl Manisa-Konya Çevresi Örneği)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, Ankara 2017, s.329-364.
- YÖRÜK, Doğan, "16-17. Yüzyıllarda Konya ve Çevresindeki Su Kaynaklarının Kullanımına Dair Gözlemler", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller*, C.II, Not Yayınları, Kayseri 2015, s.677-690.

EKLER

EK 1: Ali Efendi'ye verilen imtiyaza dair mukavelename⁵⁸¹

Devlet adına Hasan Fehmi Paşa ile devlet tebaasından Ali Efendi arasında kararlaştırılan 31 maddelik mukavelenamenin şartları:

- 1. Madde:** Konya Sancağı dahilinde yer alan Beyşehir Kazası'ndaki gölden Seydişehir Kazası'nda yer alan Karaviran Gölü'ne akan suların cetveller vasıtasıyla Karaviran ve Konya ovalarına akıtılması ve o bölgede bulunan ziraî araziye sulamak için şartlara uygun olarak devlet tarafından Ali Efendi'ye imtiyaz verilmiş; Karaviran göl ve bataklıklarının kaplamış olduğu arazi ile Konya Ovası'nda bulunan bataklıkların batı tarafında bulunan mahallerden 40.000 dönüm miktarında arazinin temizlenmesi hususu ihale olunmuştur.
- 2. Madde:** İmtiyaz süresi ferman tarihinden itibaren 50 senedir.
- 3. Madde:** İmtiyaz sahibi ferman ve mukavele tarihinden itibaren 1 sene müddet zarfında şartnamede beyan olunduğu üzere yapılacak keşiflerde harita ve layihasını tanzim ederek Nafia Nezareti'ne takdim edecektir. Bu harita ve layihayı takdim tarihinden itibaren 3 ay süre zarfında tetkik edilip yolundaysa olduğu gibi, değilse gerekli düzenlemenin yapılmasıyla tasarruf edilecektir.
- 4. Madde:** İmtiyaz sahibi masrafları, hasar ve zararları kendisine ait olmak üzere mukavele tarihinden itibaren 2 senede şartnamede yer alan işe başlamayı ve haritanın onaylandığı tarihten itibaren 3 senede Beyşehir Gölü'nden Konya önünde olacak büyük cetveli tamamlamayı taahhüt eder. Diğer cetvellere gelince bunlar çiftçi ve emlak sahiplerinin ihtiyaçlarına göre yapılacaktır. Çalışmalar, fennî kurallara ve şartname hükümlerine ve onaylanan harita ile layihalara uyularak yapılacaktır. Zorlayıcı sebepler dışında çalışmalara ne kadar ara verilirse tamamlama süresi de o kadar uzatılacak ve zorlayıcı sebeplerin meydana geldiğini derhal mahalli hükümete ve Nafia'ya haber eylemeye imtiyaz sahibi mecbur olacaktır.
- 5. Madde:** Nafia, çalışmalar sırasında yapımını, sonunda kabul olunmadan önce tekrar yapılan çalışmaları, imtiyaz müddeti zarfında idare ve işletme muamelatı ve ameliyatın iyi halde tutulup tutulmadığı özel komiserler ile kontrol ve teftiş edilecektir. Bu kontrol masrafına karşılık imtiyaz sahibi çalışmaya başlamak belirlenen müddetten itibaren

⁵⁸¹ BOA. İ.MMS. 76 / 3383.

imtiyaz müddetinin sonuna kadar aydan aya ödenmek üzere Nafia emrine senelik 360 lira verecektir.

- 6. Madde:** Bu iş, umumî menfaatle alakalı hususlardan olduğundan cetveller yapılması ve bataklıkların temizlenmesi için gerekli olan araziden kişilerin elinde bulunan yerlerin satın alınması hususunda imtiyaz sahibi arazi sahipleri ile uyuşmadığı halde istimlak kanununa göre muamele edilecek ve iş sırasında uygun olarak kullanılması lazım gelen yerler mahallî hükümet marifetiyle imtiyaz sahibi tarafından tazminat verilmek şartıyla geçici olarak kullanılabilecektir. Bu arazi dahilinde boş devlet arazisi bedava terk olunacak ve geçici olarak kullanılması lazım gelen yerlerin de imalat müddetince ücretsiz kullanımına müsaade olunacaktır.
- 7. Madde:** Kanallar ve kollarının ilk inşaatı için gerek devletten ve yabancı memleketten getirilecek olan taş, kereste, demir ve maden kömürü ile makine, edevat vs. gibi levazımat gümrük vergisinden muaf tutulacağı gibi cetvellerin imtiyaz süresi zarfında arazi ve sermayesiyle varidatı için vergi tarh olunmayacak ve bu mukavelenameye bağlı şartname damga vergisinden muaf olacaktır.
- 8. Madde:** İmtiyaz sahibi, kanalların inşasıyla tamiri için lazım gelen kereste, bu konudaki kanunlara uygun olarak devlete ait civar ormanlardan kesilebilecektir.
- 9. Madde:** İşin tamamlanması, imtiyaz sahibi tarafından haber verildiğinde Nafia tarafından bir fen komisyonu tarafından kontrol ile gerekli olduğu halde geçici olarak alınacak ve kabul edilecek ve kabul tarihinden itibaren 1 sene sonra yine bir fen komisyonu tarafından yapılan çalışmalar kontrol edilip fennî usule uygun olduğu ve şartname hükümlerine uyduğu takdirde yazdıkları rapor üzerine Nafia tarafından kesin işlemi yapılacaktır.
- 10. Madde:** İmtiyaz sahibi, kanallar ve kollarının, hareketli ve sabit olan alet ve edevatını imtiyaz müddetinde masrafları kendisine ait olmak üzere tamir edilecek ve korunacaktır. Fakat sulanacak tarlalarda açılacak harkların onarım ve bakım masrafları sahiplerine ait olacaktır. Aksi halde ise şartnamenin 14. maddesine göre işlem yapılacaktır.
- 11. Madde:** İmtiyaz sahibi, yapılan işlerin korunmasıyla ilgili olup mevcut bulunan ve ileride tanzim olunacak olan tüm devlet nizamına uygun hareket etmeye mecburdur. İmtiyaz sahibinden kaynaklanan yapılanların bir kısmı veya tamamı veya sulama işi tatil olduğunda hükümetin masraf, hasar ve zararları imtiyaz sahibine ait olmak üzere geçici olarak sonuç alabilmek için şartnamenin 14. maddesine uygun olarak tedbirler alacaktır.

- 12. Madde:** Bu mukavele ve bağı şartname hükümlerine göre üzerine aldığı imalat ve inşaat masraflarına karşılık imtiyaz sahibi öncelikle cetvellerle sulanacak arazinin sahiplerinden dönüm başına 5-6 cm yüksekliğinde yani yaklaşık 50 m³ miktarında su verilmek ve devletin belirlediği fiyatla alınmak şartıyla son miktarı 4 kuruş alacaktır. İkinci olarak imtiyaz sahibi Beyşehir Irmağı'ndan ve cetvellerde balık avlamak, cetveller boyunda su değirmenleri kurmak, cetveller üzerinde hasar vermemek şartıyla kayık ve mavna gibi nakliye araçları işletme yetkisine sahip olacaktır. Ancak Beyşehir Irmağı'nda ve cetvellerde işleteceği nakliye araçlarının ücretleri konusunda Nafia tarafından belirlenecek tarifelere uygun hareket edecektir. Üçüncü olarak, cetvellerle sulanacak arazi dahilinde devlete ait olan ve sulanarak ziraata uygun hale getirilecek arazi için bir kısmı öşür kanunlarına vesaireye tabi olmak şartıyla imtiyaz müddetinde kullanılıp istifade etmek üzere imtiyaz sahibine ücretsiz iade edilecektir.
- 13. Madde:** Cetveller çevresinde bulunan yerlere imtiyaz sahibinin nakliye araçlarıyla muharebe zamanlarında ve diğer vakitlerde toplu veya tek olarak kara ve deniz askerlerinin, savaş edevat ve levazımının, mahpus, mahkum vs. memurların ve posta çantalarının taşınması hakkında şartnamenin 4. faslında gösterildiği gibi hareket edilecek ve bu askerî taşıma, aynı fasılda beyan olunduğu üzere ücretsiz yapılacaktır.
- 14. Madde:** İmtiyaz sahibi, taahhüt ettiklerinin yapılması için ferman tarihinden itibaren 2 sene zarfında bağı şirket nizamnamesi esasına uygun olarak Osmanlı bir anonim şirket teşkiline izinli ve mecburdur.
- 15. Madde:** İmtiyaz sahibi, taahhüt ettiklerinin yapılması için fermanın çıkarıldığı kendisine bildirildiği tarihten itibaren 1 ay zarfında Osmanlı Bankası'na nakden veya piyasa fiyatıyla esham olarak 1.000 lira kefalet akçesi ödeyecektir. Esham ödediği halde fiyat artışından dolayı ortaya çıkacak noksanı tamamlayacağı banka tarafından taahhüt ettirilecektir. Kefalet akçesi ödedikten sonra ferman kendisine teslim edilecektir. Bu kefalet akçesi, çalışma kesinlikle kabul olduğunda iade edilecek ve 1 ay müddette gerektiği zamana kadar kefalet akçesini ödediği halde uyarıya gerek kalmadan imtiyaz hakkından düşecektir.
- 16. Madde:** Mücbir sebeplerden sayılan bir mani meydana gelmeksizin imtiyaz sahibi muayene müddetinde yapıma başlamadığı, başlayıp tamamlamadığı, çalışmalara ara verdiği veya bu mukaveleden ileri gelen taahhüt ettiği diğer işleri yapmadığı halde imtiyaz haklarından düşecektir. Bu halde şartnamenin 16. maddesinde gösterildiği üzere gerekli tedbirler alınarak çalışmalar, edevat ve levazımat müzayedeye konulacak ve mevcut kefalet akçesi de devlet tarafından zapt edilecektir.

- 17. Madde:** İmtiyaz sahibi, ferman tarihinden itibaren 5 sene içinde Karaviran Gölü'nün ve bataklıklarının hepsi ile Konya Ovası'nda bulunan bataklıkların 40.000 dönüm kadarını masrafları, zarar ve hasarı kendisine ait olmak üzere temizleyecektir. Fakat şurası kesindir ki bu 5 sene içinde sözü edilen bataklıklar temizlenmediği takdirde bu ihale yok hükmünde addolunacak ve temizleme işinin diğer taliplere ihale edilmesi devletin yetkisinde olacaktır.
- 18. Madde:** Temizlenecek arazi içinde bulunan ve kimsenin elinde bulunmayan arazilerin arazi kanununa uygun olarak tasarruf hakkı tapusuz olarak imtiyaz sahibine ait olacaktır.
- 19. Madde:** Kurutulacak mahaller dahilinde bulunan arazide tasarruf hakkı iddia edenler, araştırmaya başladığını da kapsayan ilan tarihinden itibaren 3 ay zarfında mahallî hükümet karşısında kanunen tasarruf haklarını ispat etmeye mecbur olacaklardır. Bu müddet içinde haklarını ispat etmeyenlerin iddiaları yok hükmünde tutulacaktır. Tahkikata başlanacağı tarih bataklıklara civar bulunan köylerde ilan edileceği gibi mahalli gazeteler ile yayınlanacak ve bu gibi iddiaların incelenmesi için belirli olan müddetin sona erdiği de yine o şekilde ilan edilecektir.
- 20. Madde:** Temizlenecek arazi içinde yerleri olduğunu evrak ve geçerli senetler göstererek ispat edenler, ellerinde bulunan arazi için imtiyaz sahibine dönüm başına nakdî bir bedel vermeye mecbur olacaklardır. Bu nakdî bedel miktarı, çalışmanın kesin haritaları üzerine temizleme işinin masrafına nispetle hükümetçe belirlenecek; fakat hiçbir şekilde arazi sahiplerinin verecekleri bedel temizlenen arazi kıymetinin yarısını geçmeyecek ve arazinin temizlenmesinden sonra sahiplerine teslim edileceğinde imtiyaz sahibine verilecektir. Arazi sahipleri nakdî bedeli vermeyip sulardan kurtarılan arazinin yarısını imtiyaz sahibine bırakarak diğer yarısını kullanabileceklerdir.
- 21. Madde:** Temizlenecek arazi birçok kısma bölünerek her bir kısmın işi tamamlandığı imtiyaz sahibi tarafından hükümete haber verildikten sonra hükümetin kabul işlemleri yapılarak, temizlenen yerler dahilindeki devlet arazisi ile kişilerin elinde bulunup 18. madde hükmünce imtiyaz sahibine bırakılacak arazinin arazi kanununa uygun şekilde tapu senetleri, temizleme işi kabul edildikten sonra imtiyaz sahibine verilecektir.
- 22. Madde:** Daha önce sözü edilen bataklıklar dahilinde bulunan arazi, temizlenerek ziraata uygun bir hale dönüştürüldüğü tarihten itibaren 1 sene sonra aşar nizamnamesi gereğince işlem yapılacaktır.
- 23. Madde:** İmtiyaz sahibi, devletin mevcut ve gelecekteki kanun ve düzenlemelerine uygun hareket etmek üzere kendisine ihale olunacak arazi dahilindeki akarsuları bunlardan istifade etmekte olan halkın menfaatine zarar vermemek şartıyla istediği gibi

kullanabilecek; kazılıp açılacak cetveller boyunca suların akışına engel olmamak üzere nizama uygun fabrikalar kurabilecektir. Şöyle ki, fabrika ile cetvellerin harita ve layihalarını Nafia'nın kabul ve onayına sunacaktır.

24. Madde: İmtiyaz süresi bittiğinde imtiyaz sahibi kanallar ile yapıları, sabit alet ve edevat üzerindeki bütün haklarını bedelsiz olarak hükümete nakledecek; kanal ve diğer yapıların hasılatından istifade edecektir. Kanal ve diğer yapılarının devlete teslimi ve edevat ile levazımatın satışı şartnamenin 14. maddesindeki ahkama tabi olacaktır.

25. Madde: İmtiyaz sahibinin memur ve müstahdemleri hükümetin belirlediği ve kabul ettiği kıyafette olacaklardır.

26. Madde: İmtiyaz sahibi, kanunlara uygun hareket etmek şartıyla cetveller civarında araştırıp keşfedeceği madenleri işletebilecek; bağlı olduğu nezarete müracaat ederek kanunlar çerçevesinde cetvellere civar ormanlardan odun, kömür ve kereste kesip işletme gibi işlere yetkisi olacaktır.

27. Madde: Devlet, cetvellerin ve bataklıkların lüzum gördüğü yerlerinde siperler inşa edebilecek ve ortaya çıkan masraflar devlete ait olacaktır.

28. Madde: Çalışmalar sırasında ortaya çıkabilecek asar-ı atika devletçe nizamnameye tabi olacak; fakat imtiyaz sahibi bu konuda dilekçe vermek ve ruhsat almak mecburiyeti yoktur.

29. Madde: İmtiyaz sahibi, devletin lüzum gördüğü yerlerde müfettiş, gümrük, posta ve zabıta memurlarının ikametleri için gerekli odaları ücretsiz olarak yapmaya mecburdur.

30. Madde: İmtiyaz sahibi, yalnızca kendisine bağlı mektup ve çantalarını posta nezaretine vergi vermeksizin kendi nakliye araçlarıyla taşıyacaktır.

31. Madde: Gerek imtiyaz sahibi ve gerek yerine geçecek anonim şirketi, Osmanlı olacağından tabi bu mukavelename ile bağlı şartnamenin hükümlerinin icrasından, yorumlanma ve açıklanmasından dolayı devlet ile imtiyaz sahibi veya şirket arasında veya imtiyaz sahibi ve şirket ile ahali arasında ortaya çıkabilecek her türlü anlaşmazlık ve meseleler işin ait olduğu mahkemelerde görülüp halledilecektir.

EK 2: Ali Efendi'ye verilen imtiyaza dair 4 fasıl 21 maddelik şartname⁵⁸²

1. Fasıl: Layihalar, inşaat, ameliyat, alat ve edevat beyanında

- 1. Madde:** İmtiyaz sahibi, masrafları, zarar ve ziyanı kendisine ait olmak üzere mukavelenamede belirli olan müddetler zarfında Karaviran Gölü'nün ve Konya Ovası bataklıklarının batı tarafında 40.000 dönüm miktarının temizlenmesiyle ziraata uygun bir hale dönüştürülmesini sağlamak için gerekli olan tüm imalat ve inşaatı yapmayı taahhüt eder.
- 2. Madde:** Mukavelenamenin 3. maddesi gereğince imtiyaz sahibi, Nafia'ya sunacağı harita, ilgili yazıları da içerecektir. Şöyle ki,
 - a.** Sulanacak arazi, suların akıtılmasına mahsus kanallar, temizlenecek bataklıklar ile civarının en azından 1/50.000 ölçeğinde bir umumî haritası, bu haritada çalışma yapılacak yerlerde arazinin tüm arızaları aralarında münasip miktarda aralık bırakılarak bir takım eğri çizgiler ile gösterilecek, Beyşehir ve Karaviran gölleri ve Konya bataklıklarından suların taşıdığı zamanda ve sıradan vakitlerde yüksekliği işaret olunacaktır. Kazılıp açılacak kanalların istikametiyle çalışma alanı kırmızı ile gösterilecektir.
 - b.** Kazılacak tüm kanalların ve düzlenecek mecraların uzunluk itibarıyla en azından 1/10.000 ölçeğinde ve yükseklik itibarıyla 1/1.000 ölçeğinde olmak, kilometre hesabıyla mesafeler işaretlenmek, meyiller, düz ve eğri çizgileri bunların yarıçapları, büyük ve küçük köprüler ile bunların giriş çıkışları ve yapılması lazım gelen diğer çalışmalar gösterilmek üzere bir kıta uzunlamasına kesilmiş
 - c.** Tüm kanalların ve düzlenecek mecraların en azından 1/200 ölçeğinde enine kesilmiş, yine bu ölçekte imalat müfredatını gösterir harita
 - d.** Suların şu anki halleri ve yapılacak çalışmaların yapılmasından dolayı hesaplanarak meydana geleceği düşünülen faydalı ve güzel işlere dair malumatı içeren layiha ile tüm yapılması düşünülen ilk ölçümleri ve tahmin edilen masraflarını gösteren harita ve keşifnamesi
- 3. Madde:** İmtiyaz sahibinin onaylanan haritalarına göre münasip tadilatı, devlete arz ve teklif etmeye yetkisi olup bu tadilat hükümet tarafından kabul olunmadıkça yapılmayacaktır.
- 4. Madde:** Yapılacakların başlıcalarını şunlar oluşturmaktadır:

⁵⁸² BOA. İ.MMS. 76 / 3383.

1. Beyşehir Gölü'nden Balıklava Boğazı girişine ulaşan ve saniyede 8-10 m³ su akışına müsait yaklaşık 70 km uzunluğunda ana cetvel
 2. Balıklava Nehri'nin Belkuyu'ya kadar yaklaşık 72 km bölgesel suyolunun ıslah ve düzenleme çalışmaları
 3. Belkuyu'dan Konya önüne ve oradan bataklıklara kadar 80 km uzunluğunda diğer cetvel
 4. Belkuyu'dan Otamış'a ve oradan Konya bataklıklarına ulaşmak üzere ana cetvelden ayrılan 70 km uzunluğunda bir kol cetvel
 5. Beyşehir Gölü'nden çıkıp Seydişehir önünden geçerek Karaviran Gölü'ne ulaşmak üzere yaklaşık 50 km uzunluğunda diğer ana cetvel
 6. İkisi Beyşehir Gölü çıkışında, diğeri Belkuyu Nehri'nde inşa olunacak üç bent
 7. Konya ve Karaviran ovalarına su akıtılarak taksimine mahsus olmak üzere ana cetvellerden ayrılan ikinci derecede kafi miktarda cetveller
 8. Karaviran Gölü ve bataklıkları ile Konya Ovası'nda bulunan bataklıklardan bir kısmının temizleme çalışmaları
5. **Madde:** Kanal ve suyollarının büyüklüğü suların taşıp sulanacak ve temizlenecek araziye veya civar araziye yayılmayarak akabilecek surette düzenlenip belirlenecektir. Kanalların şevleri, yağmurun etkisiyle veya suların akışından dolayı bozulmayacak şekilde dengelenecektir. Adi topraklarda şevlerin kaidesiyle yüksekliği eşit olacak, kayalık yerlerde ise bunların meyilleri yüksekliğine nispetle 1/10 derece olabilecektir. Toprağın yıkılıp çökeceği öngörülen yerlerde kanalların şevleri uygun taşlar döşenerek veya taştan destek duvarları yapılarak sağlamlaştırılıp korunacaktır.
6. **Madde:** İmtiyaz sahibi, lüzum gördüğü halde sulanacak ve temizlenecek araziye su taşkınlarından korumak için kanallar ve aynı civardaki akarsular boyunca setler yapacaktır. Suların fazla yükselmesi ve setlerin sudan etkilenecek zarar görmesi sorununu gidermek için setler ile kanalların kıyısı arasında mesafe bırakılacaktır. Lüzum görüldüğünde bu setler kazıklar ve ağaçlar dikilerek korunacaktır. Daha önce söylendiği gibi setlerin üst yüzeyi toprak basılıp yerleştikten sonra su taşkınlarında suyun ulaşacağı yükseklik derecesi en azından 50 cm kadar yükselecek surette yapılacaktır. Bunların üst yüzeyinde genişliği 2 m'den aşağı olmayacaktır. Fakat bu derece geniş setler, çiftçinin geçmesine hizmet edebileceği halde 4 m'ye ulaşacaktır. Bu setler, meyillerinin yüzeyi kaideleriyle yükseklikleri 2 ile 3 oranında

olacak ve suların etkisiyle bozulması muhtemel olan yerlerine çimen ekilerek veya taş döşenerek veyahut çalı çırpı koyularak korunacaktır.

7. **Madde:** İmtiyaz sahibi, kanalların altından veya üstünden küçük büyük köprüler, suyolları, hendekler yapıp açarak durgun suların akışını sağlayacaktır. Toprak işleri için toprak alınması amacıyla hendekler ve çukurlar açılmasına lüzum görüldüğünde bu hendek ve çukurlar temizlenmesi mümkün olmayan yerlerde açılmayacaktır. Yataklar, yollar ve hendekler vasıtasıyla su akıtmanın mümkün olmadığı çukur yerler, ya ağaç dikilerek veya bentler yapılarak temizlenerek civar arazi ve emlak korunacaktır.
8. **Madde:** İmtiyaz sahibi, suların akışı için yapılacak kanallar ve setlere tesadüf eden yolların küçük ve büyük köprü ve geçitler inşasıyla eskiden olduğu gibi bırakılmasına ve çalışmaların yapılmasından dolayı resmî mektupların hiçbir zaman aksaklığa yol açılmaması için lazım gelen yerlerde masrafları kendisine ait olmak üzere yollar ve geçici köprüler yapılmasına mecbur olacaktır. Bundan başka imtiyaz sahibi temizlenecek arazi ürünlerin naklini kolaylaştırmak için kâfi miktarda yollar ile büyük, küçük, hareketli köprüler ve geçitler yapacaktır.
9. **Madde:** İmtiyaz sahibi, yapılacak çalışmalarda en iyi cinsinden edevat ve levazımat kullanacak; inşaat ve edevatın gayet dayanıklı ve sağlam olması ve uzun zaman devam etmesi için fennî kurallar uygulanarak hareket edilecektir. Köprü, su yolu, tünel gibi sanayi yapılarında ve suyollarının şevlerinde yapılacak destek ve kapaklar gibi tüm sanayi yapıları su kireciyle gayet dayanıklı kargir olarak yapılacaktır. Kereste, yalnız geçici yapılarda, hareketli köprüler ve büyük köprü döşemeleri ile su yolu kapaklarının hareketli olan kısımları gibi küçük inşaatta kullanılacaktır.
10. **Madde:** İmtiyaz sahibi, çalışmalara başlamadan önce masrafları kendisine ait olmak üzere su taşkınlarında su basması muhtemel olan yerlerde bulunan araziye sınırlandıracaktır. Bu arazi sınırlaması, mahalli hükümet tarafından belirlenecek bir komisyonun gözetiminde, ilgililer veya vekilleri önünde yapılacak ve arazi sınırlaması haritasıyla mazbatanın onaylı suretleri imalatın kesin haritalarının takdimi zamanında Nafia'ya sunulacaktır.
11. **Madde:** İmtiyaz sahibi, imtiyaz müddetinde her ne zaman olursa olsun hükümet tarafından meydana gelecek talep üzerine imtiyaz dahilinde olup kişilerin elinde bulunan veya kendisine terk olunan ve satılan araziler hakkında her gün malumat vermeye mecbur olacaktır.

12. Madde: Çalışmaların haritaları, Nafiaca incelenip onaylandığında ve çalışmaların yapılacağı arazi üzerine işaretlerle sınırlandırma belirlendikten sonra mukavelenamenin altıncı maddesinde gösterildiği üzere arazinin satışı ve teslimi işlerine başlanacaktır. Bu araziden üzerinde bina olmayan yerlerin haritası 1/5.000 ölçeğinde, üzerinde bina, bağ veya bahçe olan yerlerin haritası 1/1.000 ölçeğinde düzenlenecektir.

13. Madde: Çalışmalar ve inşaat tamamen bittikten sonra imtiyaz sahibi, meydana gelen masrafı kendisine ait olmak üzere, üzerinde çeşitli çalışmalar yapılan araziye sınırlandırma, resimlendirme ve işaretleme yapacak ve bundan başka yapılmış köprü vs. yapıların ayrıntılı açıklamalı defter ve haritasını hükümet memurlarının gözetiminde olarak düzenleme ile bunların birer onaylı suretini Nafia'ya sunacaktır.

2. Fası: İmalatın iyi halde tutulması beyanında

14. Madde: İmtiyaz sahibi, imtiyaz müddetinin sonuna kadar yapacağı imalat ve inşaatın sorumlu olacağından bir kaza meydana geldiğinde haritaların Nafiaca kabul edilip onaylandığını mazeret gösterir ve başka bir sebep ve bahane öne sürerek hükümetten hiçbir şey talep ve iddia edemeyeceğinden cetveller vs inşaatın sürekli iyi halde tutulmasıyla bataklıkların daima ziraata uygun bir halde bulunmasına lazım olan tüm imalatın yapılacağı gibi icabına göre bu imalat ıslah edilecek ve lüzumuna göre artırılmaya mecbur olacak ve kazaya yol açan tüm sebeplerden korunmaya özen gösterecektir.

İmtiyaz sahibi tarafından bu taahhütlerin yerine getirilmesinde erteleme ve müsamaha meydana geldiği takdirde usul ve nizama göre uyarılacak ve uyarı tarihinden 1 ay geçip de gereğini yapmadığında masrafı imtiyaz sahibine ait olmak üzere imalatın iyi duruma koyulması için hükümet tarafından gerekli tamirat yapılacak ve ortaya çıkacak masraflar, hasılatın alınacak ve yetmezse imtiyaz sahibine tamamlattırılacaktır.

15. Madde: İmtiyaz sahibi her türlü hasılatı açıklayan aydan aya bir defter düzenleyip Nafia'ya takdim edecektir.

3. Fası: İmtiyazın feshi ile imtiyaz müddeti bitiminde yapılacak işlemlere dairdir.

16. Madde: İmtiyaz sahibi, mukavelenamenin 16. maddesinde yer alan sebeplerden dolayı imtiyaz haklarını kaybettiği zaman yapılan imalat, temin edilen edevat ve levazımat, satın alınan araziye bedel belirlenerek müzayedeye konulacak, taliplerden kime verilirse onun aracılığıyla haklarını kaybeden imtiyaz sahibinin taahhütleri yerine getirilecektir. Müzayedeye ile kararlaştırılacak bedelden müzayedeye

masrafları düşüldükten sonra kalanı haklarını kaybeden imtiyaz sahibine verilecektir. İlk müzayededen bir sonuç alınamadığı durumda daha önce belirlenen bedelden uygun miktar düşölerek 6 ay sonra ikinci bir müzayedede daha yapılacak ve bu da sonuçsuz kalırsa müzayedeye konu olan şeyler haklarını kaybeden imtiyaz sahibine hiçbir bedel ödenmeksizin devletin malı olacak ve kefalet akçesi henüz iade edilmemiş ise devlet tarafından alıkonulacaktır.

17. Madde: İmtiyaz süresi dolduğunda imtiyaz sahibi cetveller ile diğer imalat ve inşaatı iyi halde bedelsiz olarak devlete devir ve teslim edecek, inşaat ve tamiratin alet ve edevatı ile her türlü levazımat, kısacası imalata gerekli tüm eşyaya gelince hükümet bunları muhamminlerin belirleyecekleri bedel karşılığında satın alacaktır. Devletin satın alacağı levazımat, kanalların 6 ay işletilmesi için gerekli olan miktarı geçmeyecektir. İmtiyaz süresinin sonunda 5 sene imalat ve inşaatın iyi durumda olduğu incelemeye göre devletçe anlaşılır ise imtiyaz sahibine bir müddet belirlenerek ihtar edilecek ve bu ihtardan sonuç alınmazsa hükümet derhal imtiyaz sahibi hesabına gerekli tamiratyı yapmaya, imalat ve inşaatı iyi duruma getirmeye yetkili olacak ve tamirat masrafları imtiyaz sahibine ait hasılatıtan alınacak, noksan olması durumunda da imtiyaz sahibine tamamlattırılacaktır.

4. Fasıl: Çeşitli ve değişik hususlara dairdir.

18. Madde: Devlet, muharebe zamanında ve diğer vakitlerde tek veya toplu olarak cetveller civarındaki yerlere imtiyaz sahibinin nakliye araçlarıyla kara ve deniz askerleri, jandarma, zaptiye ile kendilerine mahsus yük, ağırlık, hayvanlar ile her türlü mühimmat, savaş malzemeleri, erzak vs askeriye levazımatı göndermek istediğinde imtiyaz sahibi, askerî yöneticiler tarafından yazarak meydana gelecek talep üzerine gerekli olan tüm nakliye araç gereçlerini, askerî sevkiyat ve nakliyata tahsis etmek üzere devletin emrine hazır tutacak ve ihtiyaç anında hükümet sözü edilen nakliye araçlarını tüm edevatı vs ile beraber idaresine alma yetkisine sahip olacaktır.

19. Madde: Hapis ve mahkumlarla beraberindeki memurlar için meydana gelecek talebe göre gereken nakliye araçları mahaller imtiyaz sahibi tarafından ücretsiz belirlenip tahsis edilecektir.

20. Madde: Devlet tarafından imalatın yapılip işletilmesi işlerinin kontrolü ve denetlenmesi için atanan memurlar, gümrük vergisi ve diğer vergilerin tahsiline memur olanlar, telgraf memurları bir yere gittiklerinde imtiyaz sahibinin nakliye araçlarıyla ücretsiz gidip geleceklerdir.

21. Madde: Devletin kurşun ile kapanmış posta çantalarını ve bunları götürüp getirecek memurlarını ücretsiz taşımaya ve bu konuda devletten gelecek talep üzerine lüzumu kadar nakliye aracı tahsis etmeye imtiyaz sahibi mecbur olacaktır.

EK 3: Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi ile yapılan mukavelename

Konya Ovası'nın sulanması hakkında yapılacak çalışmalara dair mukavelename layihasıdır. Hükümet adına Maliye Nazırı Mehmet Ziya Paşa, Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi adına hareket eden şirket genel müdürü Mösyö Edward Huguenin arasında aşağıdaki maddeler kararlaştırılmıştır.⁵⁸³

1. madde: Konya Ovası'nın Beyşehir Gölü, Beyşehir ve Çarşamba çayları suları ile sulanması ve Karaviran Gölü'nün kurutulması sonucunda meydana çıkacak 80.000 dönüm arazinin de bu sularla sulanması için gereken çalışmaların bu mukavelenameye bağlı şartname ile umumi harita ahkâm ve içeriğine uygun olarak Hazine hesabına yapılması hükümet tarafından Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi'ne havale edilmiş ve şirket de o şekilde çalışmaların yapılmasını taahhüt etmiştir.

2. madde: Bu işin önceden Hassa Hazinesi'nce müzakeresi esnasında şirket tarafından gerekli keşifleri yapılmış, mukavelenamenin verilmesinden itibaren son bir ay süre zarfında tüm çalışmaların harita, projeleri ile ayrıntılı planı ikişer nüsha olarak Ticaret ve Nafia Nezareti'ne takdim edilecektir. Bu harita, proje vesairenin takdim tarihinden itibaren 3 ay geçip, şirket reddetmediği takdirde şirket tarafından bu harita ve projelere kabul edilmiş gözüyle bakılarak çalışmalara başlanacaktır. Harita ve projeler nezaretçe düzeltilip bu tadilatın yapılması bir aydan fazla zamana ihtiyaç olduğunda inşa süresi bu tadilatın yapılması ve tamamlanmasıyla incelenip onaylanması için geçecek süre kadar uzatılacaktır.

3. madde: Şirket harita ve projelerin onay tarihinden itibaren 4 ay zarfında çalışmalara başlanmasıyla 6 sene zarfında tamamlanmayı taahhüt eder. Bu 6 senenin ilk senesinin yaz mevsimi çalışma yerlerinin tesisine mahsustur. Karaviran Gölü'nün içindeki çukurlar Beyşehir Gölü'nün fazla sularını içine alacağı anlaşıldığı takdirde Karaviran Gölü'nün temizlenmesi çalışmalarının tamamlanması ve 80.000 dönüm arazinin sulanması çalışma destgahlarının tamamlanmasından itibaren 3 sene zarfında yapılmasıyla arazi ziraata uygun bir hale getirilecektir. Ancak mücbir sebeplerden dolayı çalışmalar ne kadar süre tatil edilirse tamamlanma süresi de o kadar uzatılacak ve şirket mücbir sebeplerin meydana geldiğini derhal yazarak Ticaret ve Nafia Nezareti'ne haber verecektir.

4. madde: Ticaret ve Nafia Nezareti, çalışmalar sırasında ve sonunda, çalışmaların kabul işlemlerinin yapılmasına değin yapılan imalatı bir veya birkaç komiser vasıtasıyla teftiş edecektir. Bu teftiş ve muayene masraflarına karşılık şirket çalışmalara başlamak için belirlenen

⁵⁸³ BOA. A.İDVN.MKL. 47 / 2; BOA. Y.A.RES. 151 / 6, s.20-28.

müddetten itibaren çalışmaların kesin kabulüne değin aydan aya ödenmek üzere yıllık Ticaret ve Nafia Nezareti'nin emrine 250 Osmanlı lirası ödenecektir.

5. madde: Tüm toprak ve sanayi imalatı ile yolların açılması, gerekli binaların inşası, taş ve kum ihracı için gereken arazi, devletin maliye arazisinden ise ücretsiz olarak şirkete teslim edileceği gibi kişilerin elinde bulunduğu da Maliye Nezareti usul ve nizamına uygun olarak istimlakla aynı şekilde geçici olarak şirkete teslim edilecek ve geçici olarak işgali gereken arazi de çalışmalar devam ettiği müddete mahsus olmak üzere geçici ve ücretsiz şirkete teslim edilecektir. Yazıldığı üzere gerek daimî gerek geçici şekilde işgal edilecek araziye ilişkin haritalar, çalışmalar ilerledikçe şirket tarafından düzenlenip Ticaret ve Nafia Nezareti'ne takdim edilecek ve takdim tarihinden itibaren 1 ay süre zarfında Ticaret ve Nafia Nezareti'nce incelenerek ya olduğu gibi veya gereken tadilatın yapılmasıyla onaylanarak Maliye Nezareti'ne gönderilecek ve nezaret tarafından da bu arazi 2 ay süre zarfında şirkete teslim edilecektir. Bazı mücbir sebeplerden dolayı bu arazi yazılı olduğu üzere 3 ay müddet zarfında şirkete teslim edilmediği takdirde çalışma süresi de ertelenen müddet kadar uzatılacak ve şirkete teslim edilmiş olan tüm arazi iş sonunda tamamen hükümete iade edilecektir.

6. madde: Çalışmaların yapılması için gerek memleketten ve gerek yabancı yerlerden alınıp tedarik edilecek tüm edevat ve makinelerle malzeme her türlü dâhilî vergiden, her çeşit gümrük, ithalat ve ihracat vergisinden muaf tutulacak ve bu mukavelenamede mevzubahis olan çalışmaya dair hususlardan şirket damga vergisine tabi olacaktır.

7. madde: Çalışmalar için gerekecek odun ve kereste vergi nizamıyesesi şirket tarafından verilmek üzere Çumra ormanlarından kesilebilecektir. Şöyle ki, lazım olan kereste ve odunun çeşit ve miktarını, hangi ormanlardan kesileceğini içerir düzenlenecek cetveller gereğince şirketten Maliye Nezareti'ne ve bu nezaretten de Orman, Maden ve Ziraat Nezareti'ne yapılacak tebligat üzerine kesim yapılacaktır ve bu hususta verilecek izin, cetvellerin Maliye Nezareti'ne takdim edildiği tarihten itibaren bir ay süre zarfında şirkete tebliğ edilecektir.

8. madde: İşletmeye uygun bir kısım işin tamamlanması şirket tarafından bildirildiğinde, bu kısım Ticaret ve Nafia Nezareti'ne mensup bir fen komisyonu marifetiyle incelenip gerektiği halde kabul edilecek ve bu kabul tarihinden itibaren 1 sene sonra yine bir fen komisyonu marifetiyle tekrar inceleme ile fennî kaidelere ve şartname ahkâmına uygun olduğu durumda bu komisyonun raporu üzerine Ticaret ve Nafia Nezareti tarafından kesin kabul işlemleri yapılacaktır. Bir kısmın kesin kabulünün yapılmasında hükümet dilediği anda o kısmın işletme muamelatına başlayacaktır. Bu şekilde işletme muamelatına başlanan kısmın genel çalışmalarının kesin kabul zamanına kadar muhafazası masrafları hükümete ait olmak üzere şirketin yardımlarının eklenmesiyle yapılacağı gibi genel çalışmanın kesin kabulünün

yapılması tarihinden itibaren 5 sene zarfında korunması aynı şekilde masrafı hükümete ait olmak üzere şirketin yardımıyla yapılacaktır. Gerek olursa bir kısım çalışmanın geçici kabulünün yapılmasında da hükümet yine o kısmı işletmek hakkına sahip ise de ancak bu şekilde işlettirilen kısım katiyen kabul olunmuş addedilecektir. İşbu mukavelenamede belirli olan müddet esnasında her ne zaman Karaviran Gölü temizlenir ve meydana çıkarılan arazi sulanabilir bir hale getirilirse akabinde hükümet tarafından teslim alma işlemi yapılacaktır.

9. madde: Jandarma ve polis memurları gibi zabıta memurlarının ikameti için gereken barakalar şirket tarafından ücretsiz olarak inşa edilecektir.

10 madde: Çalışmaların genel güzergâhında imalatın muntazam şekilde yapılması ve korunmasını temin edecek haberleşmeye ait olmak üzere şirket bir telgraf hattı inşa edecek ve bu hattı katiyen özel görüşmelere kullanamayacaktır. Çalışmaların sonunda şirket diğer imalat gibi bu hattı da tüm ayrıntılarıyla güzel bir halde hükümete terk ve teslim edecektir.

11. madde: Şirket istihdam edeceği memurları, ameleli ve çalışmaların yapımı için lazım olan tüm eşyayı Anadolu Osmanlı ve Bağdat Demiryolları katarlarıyla ücretsiz nakletmek yetkisine sahip olduğu gibi özellikle çalışmaların yapımına ait olan mektupları ve çantaları usulüne uygun posta memurların kontrolüne tabi olmak şartıyla hiçbir posta ücreti vermeksizin hususi vasıtalarla nakletmeye mezdur. Şirket müstahdemlerine ait hususi mektuplar usulüyle posta ücretine tabi olacak ve şirket bu gibi mektupları nakletmek için memlekette geçerli dahili posta nizamnamesi ahkamına uygun muamele edecektir. Sulanacak arazi dâhilinde İslam muhacirleri iskân edilmek üzere hükümet tarafından kura kurulması uygun görüldüğü takdirde oradaki binalara gereken levazım ve edevat ile memur ve ameleli demiryolu şartnamesinde muayyen tarifenin yarı ücretiyle nakletmeyi şirket taahhüt eder.

12. madde: Şirket bu mukavelename gereğince yapacağı çalışmaların bedeli aşağıda beyan edildiği şekilde hesap edilecektir. Şöyle ki, çalışmalara başlandığı tarihten itibaren her 6 ay süre zarfında gerek tamamlanan ve gerek devam eden çalışmaları içermek üzere aşağıdaki fiyat cetveline uygun olarak şirket tarafından geçici bir sitüasyon tanzim edilecektir. Yapım halinde bulunan çalışmaların fiyatı bu çalışmaların tüm masraflarına koyulacak vahidi kıyasiye ve çalışmaların derecesine oranla hesap edilecektir. Arz edilen sitüasyon komiserlik tarafından incelenip uygun ise haliyle onaylanacak ve icabı halinde tadil edildikten sonra şirket tarafından Ticaret ve Nafia Nezareti'ne takdim edilecek ve bu sitüasyon takdim tarihinden itibaren son 1 ay müddet zarfında kabul edilip edilmeyeceği nezaretten şirkete tebliğ edilecek ve olmadığı takdirde bu sitüasyona hükümet tarafından kabul ve tasdik edilmiş gözüyle bakılacaktır. Nezaretin fennî heyetince incelenip tasdik edilen sitüasyonlar tezkere ile Maliye Nezareti'ne tevdi olunarak ve Maliye Nezareti'nce de her sitüasyon Ticaret ve Nafia Nezareti'ne takdim

tarihine nazaran 3 aydan itibaren bu sitüasyon yazılı meblağ için basit faiz usulüyle ve yıllık %5 hesabıyla faiz verilecektir.

Tablo 17: Konya Ovası'nın sulanması ve Karaviran Gölü'nün kurutulmasıyla sulanması için yapılacak çalışmaların tür ve fiyatı

Madde Numarası	Ameliyatın beyanı	frank fiyatı	frank icmali
1	Beyşehir Gölü ameliyatı		
a	Beyşehir Gölü sularını tutmak ve Beyşehir önündeki bent ve yolları tesis etmek için 1.000 m uzunluğunda büyük set	50 (her bir m)	50.000
b	Beyşehir Gölü dahilinde 1.000 m uzunluğunda bir kıta başlangıç kanalının taraklanarak kazılması	200 (her bir m)	200.000
s	Beyşehir önündeki su bendi:	frank	
	Çayın değiştirme mecrasıyla göl sularını tutmak için iki kat batardo inşası, tanzim, tesviye ve tulumba vasıtasıyla suların tahliyesi	190.000	
	Temel inşası ve şevi	150.000	
	Kemerler ve duvarlar inşası	185.000	
	Makine aksamı	60.000	
	Mağaza	15.000	
		600.000	600.000
	Toplam		850.000
2	Beyşehir ve Çarşamba çaylarının ıslah ve tanzimi ve suların mecralarıyla mansaplarının ıslahı, setlerin inşası, tahliye kanalları ve su mehazları istisna olarak bu kısım üzerindeki sanayi çalışmaları		
a	60 km uzunluğunda 10 kıta köprünün tamiratiyle birlikte Beyşehir Çayı Çarşamba çayı 3 kısım üzerine	21.000 Her bir km	1.260.000
	(1) Bir köprünün tamiri ve üç köprünün yeniden inşasıyla 37 km uzunluğunda Çarşamba Çayı'nın ıslahı 2 kıta küçük	28.725 Her bir km	1.062.825

		şelale inşası ve 14 kıta sel mahallerinin savunma çalışmaları		
		(2) Apa Köprüsü'nden şimendifer hattına kadar 53 km uzunluğundaki çayın ıslahı ve bir yeni köprü inşası ve üç kıta köprü tamiriyle bir kıta dâr köprü inşası	16.075	851.975
		(3)Şimendifer hattının kuzeydoğu tarafında 25 km uzunluğundaki kısım üzerinde sanayi imalatı olmaksızın ıslah ve tesviyesi	9.600	240.000
3		Karaviran Havzası etrafında dolaşarak Balıklava Boğazı'ndan geçerek yeniden inşa edilen kanal vasıtasıyla bu çayların birleştirilmesi, setler ve tahliye kanalları inşası ve su mehazları istisna olarak bu kısmın sanayi imalatı		
	a	(1) Üç kıta köprü'nün tamirleri ve üç yerde sellerin engellenmesi için setler inşasıyla beraber Karaviran Havzası etrafına 30 km uzunluğunda kanal inşası	87.000 Her bir km	2.610.000
	b	Dört kıta küçük şelale, on yerde sellerin meni için setler, dört kıta köprü'nün yeniden inşalarıyla beraber Balıkva Ovası'nda 20 km uzunluğunda kanal inşası	56.260	1.125.300
4		Konya Ovası'nda ana cetvel ile ikinci ve üçüncü derecedeki kanallar, tahliye ana kanallarıyla ikinci derece kanalları ve bunların setleri, yollar ve muvasala köprüleri veya yukarıda iki kıta büyük su mehazı, yine bu ovada bentler ve tahliye savakları ve ikinci kanallar için tüm su mehazları, ana kanallarının içlerinde kapılı bentler		
	a	Birinci kısım dâhilinde kuzeybatıda		
		(1)Mecralar 2.500.000 dönüm	14,75 santim Dönüm başı	3.687.500
		(2)Sanayi imalatı 250.000 dönüm	7,25 santim Dönüm başı	1.812.500
	b	ikinci kısım güneydoğuda		
		(1)Küçük cetveller 250.000 dönüm	10,25 santim Dönüm başı	2.562.500
		(2) Sanayi imalatı 250.000 dönüm	6,75 santim	1.687.500

			Dönüm başı	
5		Karaviran Havzası çalışmaları Ana kanal ve ikinci derecede kanallar ve kaçamak mahalline suları sevk edici büyük tahliye kanalıyla kurutma kanalları, onların setleri, yollar, muvasala köprüleri ve ittihat kanalında bir su mehazı ve ikinci derecede kanalların mehazları		17.750.000

(Konya Ovası'nın sulanması hakkındaki mukavelenameye eklenmek üzere gösterilen hususi maddelerin müsveddesidir.)

13. madde: Bütün çalışmaların tamamlanmasıyla geçici kabul işlemlerinin yapılması tarihinden itibaren yukarıdaki maddeler gereğince tahakkuk edecek meblağ yıllık %5 faiz ve 1,1072 resülmal verilmek suretiyle 35 sene zarfında aşağıdaki gibi ödenek ile ödenip bitirilecektir. Şöyle ki,

Öncelikle demiryolları teminatıyla malum çeşitli borçlara ayrılmış olan aşar fazlalarından Düyûn-ı Umûmiyye idaresi vasıtasıyla yıllık 25.000 Osmanlı lirası “işbu 25.000 lira zikredilen aşar fazlalarından Bank-ı Osmanî'nin cari hesap faizi ve şubeler ikramiyesiyle saireye tahsisi 108.000 ve Rumeli Vilayeti masraf açığına tahsis edilen 250.000 lira ve şark şimendiferlerinin nakliye ücretleri karşılığı olan yıllık mürettebat ile bu fazlaların askeriye nezaretine ait kısmı ve işbu mukavelenamenin verilmesi tarihine kadar bazı avanslar vesaire için havale edilmiş olan meblağlar ödendikten sonra kalacak fazladan ödenmesi kararlaştırılmıştır.”

İkinci olarak sulanacak olan arazinin son 5 sene aşar hasılatının ortalamasından fazla kalacak öşür hasılatı “Bu aşar usulüyle müzayede edilerek hasılat Konya Bank-ı Osmanî şubesine bırakılacak ve yıllık taksitlerin tamamlanması için zikredilen 25.000 liraya ek olarak zikredilen şube vasıtasıyla şirkete ödenecektir.”

Üçüncü olarak hükümet tarafından yapılacak sulamadan meydana gelecek ücretlerin sürekli tamirat ile işletme masrafları düşüldükten sonra kalacak safi hasılat

Dördüncü olarak sulanacak arazide İslam muhacirlerinin iskan edileceği mahallerden başka ayrıca İslam karyeleri teşkil edilmek üzere satılacak arazi bedelleri yazıldığı üzere tahakkuk masrafları faiz ve resülmalının ödenip bitirilmesi için hükümet tarafından ödenecek yıllık taksite ayrılacaktır.

14. madde: Önceki maddelerde yazılı ödenek yıllık taksitleri ödemeye yetmediği takdirde hükümet farkını diğer gelirlerden tamamlamayı taahhüt eder.

15. madde: 13. madde gereğince yıllık taksitlerin kabul işlemlerinin yapıldığı tarihten itibaren ödenmesine başlanacak ise de 13. maddede yazılı olduğu üzere hükümet aşar fazlalarından yıllık toptan ödemesi şart olan 25.000 kabul işlemlerinden evvelki senelerde de verilecek olup anlatıldığı üzere kabul tarihine kadar ödenecek meblağ ile bunların ödenme tarihinden itibaren aynı şekilde kabul tarihine kadar %5 hesabıyla toplam faiz ne kadara ulaşırsa bu miktar 12. madde ahkâmına uygun olarak belirlenecek çıkan masraflardan düşülmesiyle kalan meblağ yazıldığı üzere %5 faiz ve 1,1072 resülmal verilmek ödenecektir.

16. madde: 13. maddede yazılı muhassasat toplamı, yıllık taksitlerden fazla bir miktara ulaşır ise fazlası resülmale mahsup olacağı gibi hükümet istediği zamanda diğer taraflardan da sarfiyatın kısmen ve tamamen resülmal ödemesiyle 35 seneden evvel ödeme hesabında bulunacaktır.

Madde numarası	Çalışmaların beyanı	Fiyatı Frank	İcmali Frank
6	Toplam nakil		17.750.000
	(1) Küçük cetvel 80.000	12,25 (dönüm başı)	980.000
	(2) Sanayi imalatı 80.000	6,50 (dönüm başı)	520.000
	Muhtelif İnşaat		
	a Mühendisler ve memurlar için binalar ve küçük mağazalar	Toptan	150.000
	b Mükemmel telgraf hattı tesisi	Toptan	100.000
			19.500.000

İşbu cetvelde dönüm üzerine gösterilen vahidi kıyasî fiyat, Karaviran Gölü'yle Konya Ovası'nın temizlenmesi ve sulanması işinde yapılacak imalat ve hafriyat masraflarının mezkur mahallerin dönüm üzerine olan sathına oranla hesap edilmiştir. Bu mahallerde vücuda getirilecek imalat için verilecek sitüasyonlara ölçülerek belirlenecek dönümden %4 oranında indirim yapılmasıyla %96'sı dahil edilecektir. Tüm çalışmaların tamamlanmasıyla kabul işlemlerinin yapılmasında hükümet ile şirket tarafından tayin edilecek memurlar marifetiyle müştereken ölçümleme yapılarak yazıldığı şekilde belirlenecek ölçümden %4 oranında indirim yapılmak şartıyla yukarıdaki cetvelde yazılı vahidi kıyasi fiyatlarına göre asıl masraf belirlenecektir. Şu kadarki hükümet asıl masraf olarak 19.500.000 frangı son sınır olmak üzere kabul ettiğinden masraflar bu miktarı geçer ise fazlası hükümete ait olacaktır. Asıl masraflar aşağı kalır ise çıkan miktar üzerine ödeme yapılacaktır Bu suretle çıkacak masraf miktarına evvelce verilmiş olan bu sitüasyonlarda yazılı meblağın basit faiz usulüyle ve %5 hesabıyla

olan faizi zam ve ilave edilerek hasıl olacak yekûn hükümetin şirkete borcu olacak masrafı teşkil edecektir.

17. madde: Çalışmaların icrası müddetince gelip geçmenin kesintiye uğramaması için şirket tarafından gereken tüm tedbirler alınacak ve çalışmalar su taşkınlarına meydan vermeyecek bir surette yapılacaktır. Ancak sulama için kullanılacak fazla sular ile tahliye edilen sular Konya Ovası'nın sulanan araziden alçak olan kısımlarına sevk ve isale ettirilecektir.

18. madde: İşbu mukavelename ile bağlı şartname ahkâmının icra veya tefsirinden dolayı gerek hükümet ile şirket ve gerek şirket ile kişiler arasında meydana gelecek tüm anlaşmazlık ve davalar ait olduğu devlet mahkemelerinde görülecektir.

19. madde: Şirket bu mukavelename ile üstlenmiş olduğu taahhütleri başkasına bırakıp vazgeçemeyecektir.

20. madde: Şirket, hükümetin daireleriyle Türkçe olarak haberleşecektir.

Bu mukavelename yazılan fermana uygun olarak iki nüsha olarak düzenlenip Dersaadet'te 23 Kasım 1907'de imzalanmıştır.⁵⁸⁴

⁵⁸⁴ BOA. A.İDVN.MKL. 47 / 2; BOA. Y.A.RES. 151 / 6, s.20-28.

EK 4: Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi ile yapılan şartname

Konya Ovası'nın sulanması hakkında yapılacak çalışmalara mahsus şartnamedir.⁵⁸⁵

Birinci fasıl: Genel hükümler beyanındadır.

İkinci fasıl: Çalışmaların tanıtılması ve açıklanması beyanındadır.

Üçüncü fasıl: İnşa malzemelerinin kabul ve teslimi, nerelerden alınacağı, cins ve çeşidi ve hazırlanması babındadır.

Dördüncü fasıl: Çalışmaların yapım şekli beyanındadır.

Beşinci fasıl: Çalışmaların ilerleme derecesi beyanındadır.

Birinci fasıl: Genel hükümler beyanındadır.

1. madde: Şartnamenin konusu hakkındadır.

Şartnamenin içeriği Konya vilayeti dahilinde Beyşehir Gölü sularının setler ve mecralar yapıp korumaya alınarak suyun Konya Ovası'na sevk ve isalesi, sulamada taksimle gerek bu ovanın sulanması ve gerek Karaviran Havzası'nın gitgide kurutulmasıyla onun da sulanması için yapılması gereken çeşitli inşa çalışmalarına aittir.

Yapılacak çalışmalar şöyledir:

Birincisi: Beyşehir Gölü sularının aktırılmadığı zamanda su baskınlarını engellemek için gölün alçak sahillerine bentler inşası

İkincisi: gölün mahrecine tahminen 1.000 m uzunluğunda bir cetvelin kazılıp açılması

Üçüncüsü: Beyşehir ve Çarşamba çaylarının tahminen 175 km uzunluğunda sulanması gereken tanzim çalışmaları ve bu mecraların sahillerinde gereken noktalara güçlendirme yapılması.

Dördüncüsü: Karaviran Gölü'nün etrafında 29 kilometrelik bir kanal ve Balıklava Boğazı'ndan geçmek üzere 22,250 km'lik diğer bir kanal kazılmasıyla Beyşehir Çayı'nın Çarşamba Çayı'na ulaşması için toplam uzunluğu 51,250 km'den oluşan cetvel inşası.

Beşincisi: yüzeyi 580.000 dönüm olan arazi üzerinde ve Konya Ovası'yla yalnız ikinci derecede cetveller inşası gereken Karaviran Havzası dahilinde sulamaya ve su tahliyesine mahsus birinci, ikinci ve üçüncü derece cetveller inşası.

Altıncısı: suları korumak için Beyşehir'de kargir bir bent, suları ana cetvel dahiline isale veya harice sevk için taştan mamul üç adet ana su mehazı, ikinci ve üçüncü derece cetvellere mahsus “eklüz” tabir edilen kapılı giriş, “kantara” bentleri ve cetvelleri, temizleme ve su taksimine mahsus kapılı bentler, köprüler ve sifonlar vesaire inşası.

⁵⁸⁵ BOA. Y.A.RES. 151 / 6, s.30 vd.; BOA. A.}DVN.MKL. 47 / 2.

Yedincisi: bugün mevcut olan köprülerin yerine geçmek ve yeni vesait-i ihtilatiye sağlamak üzere gerek Beyşehir ve Çarşamba çaylarının ve gerek bu iki çayı birdiğlerine bağlayan cetvelin üzerine demir kirişli ve ağaç döşemeli olan ve kargir ayaklar üzerine konulmak üzere gelip geçenlere mahsus yeniden 11 köprü ile mevcut 14 köprünün açıklıklarına gereken tadilatın yapılması, Çarşamba Çayı üzerinde “betonarme” olarak bir su kemeri inşası, Beyşehir ile Çarşamba çayları üzerinde tadil edilecek köprüler ile mevcut köprülerin yerine inşa edilecek köprülerin genişliği geçecekleri yolların önemiyle benzer olacağı gibi bu köprülerin genişliği hiç olmazsa şimdikine denk olacaktır. Her gün kazanın oluşmasını engellemek için yeniden inşa edilecek köprülerin korkulukları sağlam olacaktır.

Sekizincisi: Suyun akış hızını düzenlemek üzere mecralarda kargir şelaleler inşası.

Dokuzuncusu: Sularla beraber akan çeşitli maddeler yüzünden veya çökme ve yıkılma vesaireden meydana gelebilecek kaza ve zararların önü alınması için ana cetvele akan suların ve özellikle Çarşamba Çayı Boğazı’nın münasip noktalarına gereken koruma çalışmalarının yapılması.

Onuncusu: Sulanacak arazi dahilinde gerek umuma ve gerek işletme muamelatına mahsus olmak üzere ayrıca turuk muvasala ve ihtilatiye köprüleri inşası.

On birincisi: Bekçi kulübeleri, mağazalar, depolar ve memurların ikametina mahsus haneler vesaire inşası sonuçta Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi tarafından verilecek haritalar, tarif ve izahata uygun şekilde sulamaya mahsus yapılacak genel imalat tamam ve noksansız teslim edilecektir.

İkinci fasıl: Çalışmaların tanıtılması ve açıklanması beyanındadır.

2. madde: Beyşehir Gölü çalışmalarına dairdir.

Beyşehir Gölü’nün alçak sahillerinde bulunan yerlere verilecek planlar gereğince suların zayi olmaması için yapılacak bentler, merkez kısmı balçıktan bir satıh ve bunun iki yanında da suların süzülememesi için sağlam malzemeden oluşan iki adet meyilli imlanın inşası. Bu bentlerin şevleri ve özellikle sulara maruz olan eğimli yüzeyleri ağaç ve çayır dikimiyle veya taşlar döşenmesiyle muhafaza olunacaktır. İmlaların kaideleri icap durumuna bakılarak yahut münkesir şeklinde toprak dahilinde kazılacak kademeler veyahut açılacak bir çukur üzerine konulacaktır. İmlaların tek parça olmasına ve bunların tam ve eksiksiz dökülmüş toprak tabakalarından mürekkep bulunmasına özellikle ihtimam ve itina edilecektir.

3. madde: Beyşehir Gölü mahrecinde inşa edilecek cetvel beyanındadır.

Bu cetvelin yapılma amacı sulama mevsiminin sonunda göl suyunun sathını geçici olarak en aşağı dereceye kadar indirmekten ibarettir. Bu cetvel 1.000 m uzunluğunda 60 m genişliğinde ve tahminen 1,50 m derinliğinde bulunacak ve çamur ve kumdan mürekkep olan

gölün dibi taraklanmak suretiyle inşa edilecektir. Hafriyat ve temizlikten çıkacak maddeler işe yarar bulunduğu halde imla çalışmalarında kullanılacak, aksi takdirde uzaklara atılacaktır.

4. madde: Suların tutulması için Beyşehir’de yapılacak bent beyanındadır.

Van adı verilen hareketli kapıları bulunacak olan bendin ihdasında iki maksat olup bu maksattan biri gölün sularının kış mevsiminde Beyşehir Çayı’na akışının engellenmesi ve sulama mevsiminde Konya Ovası’na sevk edilecek suyun düzen altına alınmasından ibarettir. Mezkur bent azami olarak saniyede 30 m³ su sevkine müsait olmak üzere inşa edilecektir. Bu bendin uzunluğu 55 m olacak, 1,50 m açıklığında 15 adet gözü bulunacak ve bu gözleri bir diğerinden tefrik için aralarına 14 uzun ayak yapılacak, bu ayakların üzerine kemerler konulacaktır. Bu gözlerin hareketli kapıları bulunacaktır. Temellerden itibaren 5 m yüksekliğinde bulunacak olan kemerlerin döşemesi tahminen 9 m genişliğinde olacak ve bu döşeme üzerinde bent kapılarının açılıp kapatılmasına mahsus alan konulacağı gibi bu döşeme Beyşehir sahilinden İçerişehir sahiline geçmek üzere bugün mevcut olan köprünün yerine geçit konumunda kullanılacaktır. Sanayi imalatından sayılan bendin temelleri 56 m uzunluğunda ve 14 m genişliğinde ve 1,50 m derinliğinde çimento betondan mamul başlıca bir ızgaranın inşasını gerektirecektir. Bu ızgaranın sağlamlığını temin için gerek suyun akıntı yönüne ve gerek akıntıya karşı olan yönüne mahsus imalat yapılacaktır. İşbu ızgara ön ve arka cihetlerine biri 14 m genişliğinde taşlar üzerine konulacak ve diğeri 20 m genişliğinde betondan imalatla ve küçük kesme taşlar ile tahkim ve takviye edilecektir.

Bendin başlangıç noktasından bitiş noktasına kadar yapılacak sağlamlaştırma çalışmaları beyan edildiği şekilde ızgarayı suların sızmasına ve toprağın aşınmasına karşı koruyacaktır. Gerek temellerin kazılması sırasında ve gerek kargir imalatın yapılması zamanında su basma tehlikesinin bertaraf edilmesi için iki sıra kazık ve direktten ve bunların balçıktan mamul “batardo” denilen bir bent yapılacak ve bunun inşası usule uygun şekilde yapılacaktır. Hafriyattan çıkacak toprak vesairenin kullanıma elverişli bulunduğu şirketçe anlaşılırsa ihraç edilecek bu maddeler bentlerin ve çalışma mahalleri civarında yapılacak yokuş, yol vesairenin inşası için nakliyat hakkında belirli olan hudutlar dahilinde kullanılacaktır.

Setlerin ayakları çimento betondan inşa edileceği gibi bunların suya maruz olan köşeleri, kemerler, duvarlar, seddin yukarı kısmı ve iki başında mevcut olup toprak istinat etmiş ayakları velhasıl diğer dış kısımları planlarda gösterildiği şekilde küçük ve büyük kesme taşlar ile imal olunacaktır. Seddin döşemesi etrafına sütunlar konulup çevrelenecektir. Demirden ve ahşaptan yapılacak olan set kapılarının kolaylıkla açılıp kapanması ve suların zararlarından katiyen korunması için bu kapılar hususi olarak tunçtan yapılmış çarklar, bağlar ve levhalar

vasıtasıyla hareket ettirilecektir. Bu sete demir parmaklıklar koyulacağı gibi memurlara mahsus köprüyü umuma mahsus köprüden ayırt etmek için ayrıca bir parmaklık daha yapılacaktır.

5. madde: Suyu sevk ve isale edecek mecra beyanındadır.

Bu mecra için en evvel yapılacak çalışma, Beyşehir’de inşa edilecek kapılı bentten itibaren 61,500 kilometreye kadarlığı Kilisecik’te bugün mevcut köprünün 7 km berisine kadar Beyşehir Çayı mecrasının düzenlenip genişletilmesinden ibarettir. Mezkur çay mecrası kesitinde saniyede 16 m³ su isalesine müsait olacak şekilde genişletilecek ve bu maksadın hasıl olabilmesi için gerekli temizleme ve hafriyat yapılacaktır. Bu hafriyat ve temizlemeden çıkacak toprak vesaire alçak kıyılarda bentler inşası için kullanılacak ise de bu çalışmaların tümünün şirketten tanzim edilecek planlara, haritalara, maktalara ve işbu şartnamenin içerdiği ahkâmın içeriğine uygun olarak yapılması şarttır. Mezkur mecranın gerektireceği çalışmaların ikinci kısmı 10. maddede mevzubahis olan iltisak cetveli ile Balıklava Boğazı’ndan geçecek cetvelden oluşacaktır. Bu mecrayla ilgili çalışmaların üçüncü kısmı da Balıklava Boğazı’nın sonundan başlayarak Bağdat demiryolunun 300 x 45 kilometresinde bulunan köprünün 300 metre ötesine kadar, yani ikinci cetvele kadar uzayan Çarşamba Çayı’nın yatağını teşkil edecektir. Bu kısmın kesiti azamî olarak safi saniyede 15 m³ hacminde suyun cereyan ve isalesi mümkün olacak surette genişletilecek ve bunun için yapılacak çalışmaların şekli ve yapım tarzı Beyşehir çayı için yapılacak çalışmaların ameliyatın aynı olacaktır.

6. madde: Karaviran Havzası’nın kurutulması ve sulanması beyanındadır.

Beyşehir Gölü’nün suları muhafaza edileceğinden Karaviran Havzası’nı istila eden suların miktarı doğal olarak hayli azalmış olacaktır. Suyun miktarını daha ziyade azaltmak ve yeraltından çıkan suların aktıkları girdaplara kolaylıkla akmasını sağlamak üzere “Arvana” Körfezi’nin doğusunda bulunan kayanın eteğine bir mecra inşa edilecektir.

Yazıldığı gibi kurutulmuş arazinin muhafazası için şirketin planlarına uygun olarak gerekli cetveller inşa olunacaktır. Saniyede 4 m³ hacminde su isalesine müsait şekilde ve sulamaya mahsus olmak üzere yapılacak su mehazı iltisak cetvelinin baş tarafında bulunacaktır. Mezkur mehaz suları eklüz adı verilir kapılı bendi havi, kargir ve betondan mamul sabit bir adet tahliye bendi ile dört gözlü bir su mehazından oluşacaktır.

7. madde: Alibeyoyuk Yaylası’nda kurulacak su mehazı beyanındadır.

Saniyede safi olarak 10 m³ su isale edebilecek bir şube ile Konya Ovası’nın Bağdat Demiryolunun aynı tarafında bulunan kısmı sulayacaktır. Mezkur şubenin başlangıcı Alibeyoyuk Yaylası’nda bulunacak ve lazım olacak suyu bir mehaz vasıtasıyla Çarşamba Çayı’ndan alacaktır. Bu imalat, suyun mecrasına enine konulmuş kapaklı bir muhafaza bendi ile kapılı bir bentten oluşacak ve bu bent aslî sulama cetvelinin başında ve yan tarafında

bulunacaktır. Mezkûr bent kapılı olarak kargir ve çimento betondan yekpare bir tarzda inşa edilecek ve üst kısmı kesme taşlar ile bina edilecektir.

Su mehazının eklüzü eşğinde çeşitli maddelerin birikmesini engellemek için bu bendin yan tarafında iki gözlü kargirdan kapaklı tahliye bendi tesis edilecektir. Yan tarafındaki bende gelince bu bent gerek şekilce ve gerek taksimat ve tertibatınca Beyşehir bendinin aynı olacaktır. Bu bendin toplama kabiliyeti 15 m³ seviyeye denk olmak üzere yapılacak ve 9 kapısı bulunacaktır. Mezkur bendin temelleri, Beyşehir seddinin temelleri gibi betondan inşa olunacak ise de temel ızgarasının inşası esnasında su basmaması ve “batardo” denilen geçici bendin tesisine lüzum kalmaması için nehrin mecrası geçici olarak değiştirilecektir.

8. madde: Postalcık'ta vücuda getirilecek set mehazı beyanındadır.

Konya Ovası'nın Bağdat Demiryolunun sol tarafında bulunan kısmı biri 5 ve diğeri 15 m³ hacminde suda aynı zamanda isale edebilecek iki su mehazıyla sulanacaktır. Sanayi imalatının genel yapısı enine bir vaziyette olmak ve tahliye eklüzleri bulunmak üzere bir set ile Alibeyoyuk Yaylası'nda olduğu gibi aynı tarz ve usulde canibî iki su mehazından oluşacaktır.

9. madde: Sulama yapılacak arazi dahilinde bulunacak sanayi imalatı beyanındadır.

Mezkur imalat aşağıdaki gibidir:

İlk olarak: aslî cetvellerden ikinci derece cetvellere su almak için giriş eklüzleri yani kapaklı bentler.

İkinci olarak: ikinci derece cetvellerden üçüncü derece cetvellere su almak için giriş eklüzleri.

Üçüncü olarak: aslî cetvellerin temizlenmesi için eklüzleri.

Dördüncü olarak: aslî cetvellerin kaidesini indirmeye ihtiyaç olmaksızın su yüzeyinin indirilmesi için su tanzim ve taksim eklüzleri.

Beşinci olarak: cetvellerde bulunacak suları yolların veya su mecralarının ve Bağdat Demiryolu'nun altından geçirmek için sifonlar.

Bu imalatın tümü kargirdan, betondan ve demiryollarından yapılacaktır. Dış yüzeylerin bir kısmıyla köşeler, kademeler, kapıların pervazı ve diğer kısımlar büyük ve küçük boyda kesme taşlar ile yapılacaktır. Temeller, ızgaralar ve diğer tahkim imalatı çimentolu betondan yapılacaktır. İmalatın ön ve arka tarafında bulunacak cetvellerim döşemeleri, şîvlerin köşeleri vesaire kargir olacak ve bu çalışmalar şirketten verilecek planlara göre yapılacaktır. Mezkur eklüzler, gerektiği duruma göre ya bir diğeriyle irtibatı bulunması veya bir diğerinden müstakil veyahut köprüleri bulunması suretiyle inşa edilecektir.

10. madde: Balıklava Boğazı dahilinde inşa edilecek iltisak cetveli beyanındadır.

Mezkur cetvel Karaviran Havzası'nı kısmen dolaşarak Beyşehir ve Çarşamba çaylarını bir diğerine bağlayacaktır. Cetvelin kesiti saniyede 15 m³ su isale edebilmek üzere hesap edilmiştir. Cetvel, 61,500 kilometreden çıkıp dağın eteğini takip ettikten ve Saray köprüsünün altından geçtikten sonra Balıklava Boğazı'na dahil olacak ve daha sonra Bozkır'dan gelen Çarşamba Çayı'na kavuşacaktır. Bu cetvelin uzunluğu tahminen 51,250 km olacak ve hafriyattan çıkacak toprak vesaire bu cetvele ait setlerin inşası için kullanılacaktır. Mezkur toprak vesairenin fazlası, nakliyat hakkında muayyen olan hudutlar dahilinde bertaraf edilecektir. Saray ve Balıklava köprüleri arasında bulunan arazi bataklık olduğundan planlar gereğince buralarda bentler inşası gerekecektir.

11. madde: Sulama cetvelleri beyanındadır.

Mezkur cetveller aşağıdaki gibidir:

Asli cetveller	}	bu cetveller sulamaya mahsustur
İkinci derecede cetveller		
Üçüncü derecede cetveller		
Asli tahliye cetvelleri		
İkinci derecede tahliye cetveli		
Üçüncü derecede tahliye cetveli		

Mezkur cetveller harita ve maktalara uygun olarak Konya Ovası'nda ve Karaviran Havzası'nda tesis ve inşa edilecektir. Ancak Karaviran Gölü'nde üçüncü derece cetveller açılmayacaktır. Bu çalışmalardan çıkan toprak vesaire proje ve planlarda gösterilen bentlerin, yolların, hendeklerin, yokuşların ve tarik döşemelerinin vesairenin inşası için yapılacak nakliyat belirli olan hudutlar dairesinde harcanıp kullanılacaktır. Kullanıma uygun olmayan veya fazla gelen bu toprak vesaireler bertaraf edilecektir. Şevleri muhafaza ve tahkim için gereken duruma nazaran çayır, çit ve harçsız duvarlar kısaca diğer inşalar yapılacaktır.

12. madde: Asli mecra üzerinde inşa edilecek köprüler beyanındadır.

Beyşehir ve Çarşamba çayları mecralarının düzenlenmesi ve genişletilmesi ve Karaviran Havzası etrafında ve Balıklava Boğazında cetveller yapılması yönüyle bugün mevcut olan gelip geçmeye mahsus köprülerin açıklıklarınca tadilat yapılması gerekecektir. Bunlardan başka taşıma ve ulaşımı sürdürmek ve korumak üzere yeniden bazı sanayi imalatı vücuda getirilecektir. Bu konuda yapılacak imalat aşağıdaki gibidir:

1 Beyşehir köprüsü – bu köprü yıkılacak dördüncü maddede zikredilen ve sedde bağlı olan köprü onun yerine kaim olacaktır.

2 Avdancık köprüsü – aynıyla kalacak açıklığın tadili veyahut kısmen tekrar inşası.

3 Avdancık'ın ikinci köprüsü (keza)

4 Pektemir taş köprüsü (keza)

5 Karahisar köprüsü (keza)

6 Bada köprüsü (keza)

7 Evrey köprüsü (keza)

8 Gevrekli köprüsü (keza)

9 Karabulak köprüsü (keza)

10 Kilisecik köprüsü muhafaza edilecek ve iltisak cetvelinin üzerinde mezkur köprü yakınında başka bir köprü inşa edilecektir.

11 İltisak cetveli üzerinde bir köprü inşa edilecektir.

12 İltisak cetveli üzerinde başka bir köprü inşa edilecektir.

13 Saray Köprüsü'nün büyüklüğü ihtiyacı sağlamaya yettiğinden bu köprü muhafaza edilecektir.

14 Balıklava köprüsü

15 Bademli köprüsü

16 Sopran köprüsü

17 Karaca Ardıç köprüsü

18 Bavuk köprüsü

19 Goça köprüsü

20 Belkuyu köprüsü

bu köprüler yeniden inşa edilecektir.

21 Apa Saraycık – aynıyla tutulacak açıklığı tadil ve kısmen tekrar inşa kılınacaktır.

22 Apa köprüsü – genişletilerek yeniden inşa edilecektir.

23 Yıkık köprü – yeniden inşa edilecektir.

24 Dineksaray köprüsü – aynıyla tutulacak ve açıklığı tadil ve kısmen tekrar inşa edilecektir.

25 Balçıkhisar köprüsü – yeniden inşa edilecektir.

26 Alibeyhöyük Yaylası'nda bulunan Yayla Dar köprüsü yeniden inşa edilecektir.

27 Tavşan köprüsü

28 Karaman köprüsü

bu köprüler korunacaktır.

29 Bağdad Demiryolu'nun 300+45 km'sindeki köprü

30 Seyid köprüsü

Mezkur köprülerin tadili veya yeniden inşası şirketten verilecek planlar gereğince yapılacaktır. Eski bir köprünün yıkılmasıyla yerine yeni bir köprünün inşası esnasında gelip geçişin kesilmemesi için geçici bir köprü inşasıyla nakliye ve ulaşım sağlanacaktır. Yeniden

inşa edilecek köprü döşemelerinin eni 3,5 metreden 4,5 metreye kadar olmak üzere genellikle demir kirişlerle ahşap döşemeden oluşup boyuna kirişlerle donanmış olarak iki kısımdan oluşacaktır.

Köprülerin iki ayakları ve kemerlerin konulacağı sütunlar adi kargirdan imal edilecek, sütun köşeleri, dış yüzeyler ve köprünün temel anahtarları yataklar vesaire duruma göre küçük ve büyük kesme taşlardan inşa edilecektir.

Temeller betondan olacak ve haricen taş döküntüleri ile muhafaza olunacaktır.

Suların oluşturacağı aşıntı ve tahribatı engellemek için köprülerin dahil maktaları taşlar ile döşenecektir.

Mevcut köprülerin yıkımından çıkacak kullanıma uygun enkaz mümkün mertebe diğer çalışmalarda kullanılacak ve ücretsiz olarak şirkete mal olacaktır.

Sulamaya mahsus birinci asli cetvel Çarşamba çayının üstünden geçeceğinden Çarşamba Köprüsü'nün civarında bir su kemeri inşa edilecektir. Bu su kemerinin 35 m uzunluğunda ve 9,50 m genişliğinde betondan bir döşemesi olacak ve bu döşeme kargirdan yapılmış dört sütun üzerine konulacaktır. Sulamaya mahsus suyun akışını temin için bu döşemenin üzerine kargirdan veyahut betonarmeden mamul küçük bir kanal inşa edilecektir. Mezkur su kemeri diğer köprüler gibi inşa edilecektir.

13. madde: Mecralarda yapılacak şelaleler beyanındadır.

Şelalelerin tesis maksadı suyun akış hızını azaltmaktan ibarettir. Bu şelaleler akıntıya karşı yapılmış bir set ile suları tutmak üzere seddin kaidesinde yapılmış bir havuzdan oluşacaktır. Bu seddin temelleri etrafı direklerle mahfuz bir yere çimentolu beton dökülerek zeminden yukarı olan kısmı adi kargirdan ve yukarı kısmı ile suyun sert vuruşlarına maruz olan kısımları kesme taştan olacaktır.

Suların akacağı havuz çimentolu betondan mamul olup sıvanmış olacaktır. Bu imalatın ön ve arka cihetlerindeki maktalara bir tabaka balçık veya kum üzerine konulmuş harçlı veya harçsız küçük kesme taşlar tefriş edilecektir. Altı tane şelale inşa edilecek ve bunların beşi su isalesine mahsus cetvelde ve bir tanesi de Karaviran Havzası'nın sulanmasına mahsus asli cetvelde bulunacaktır.

14. madde: Mansapların muhafaza ve müdafaası beyanındadır.

Beyşehir ve Çarşamba çaylarına dökülen ikinci derece sular ile Balıklava Boğazı'na dökülen sular bazı mevsimlerde birçok madde naklederek aslî mecraya ulaşmakta veyahut bunlar sel halini almakta olduğundan bu maddelerin akışının engellenmesiyle bu mahzurun giderilmesi hakkında ikinci derecede olan su yollarına setler, şelaleler vesaire inşa edilecektir.

Yarım daire şeklinde olacak olan mezkûr setler duruma göre ya harçlı veyahut harçsız kargirdan veya büyük ağaç köklerinden tesis ve inşa edilecektir. Bu imalat, şirketin planlarına uygun şekilde yapılacaktır.

15. madde: Sulanmış arazi dahilinde ihtilatiye vasıtaları beyanındadır.

Tedbir imalatına mahsus olan 38. maddede bahsedileceği üzere cetvellerin açılması ve inşasından çıkacak toprak vesaire sulanmış havalide yol inşasında kullanılacaktır. Bu yollardan en çok öneme sahip olanlar ya kırılmış taş veya çakıl taşlarıyla tefriş edilecek ve bu taşların altlarına bazen rıhtım konulacak, bazen de konulmayacaktır.

Cetveller üzerinden geliş geçiş gerek kargir köprüler ile ve gerek suyollarına ve eklüzlere bağlı dar köprüler ve kargirdan veya ahşaptan mamul diğer geçitler ile temin edilecektir.

16. madde: İnşa edilecek binalar beyanındadır.

İşletme muamelatına gerekli bentler ile bilhassa sanayi imalatı civarında bekçi haneleri, mağazalar, depolar ve idarehaneler ve diğer mekanlar inşa edilecektir.

Üçüncü fasıl: İnşa malzemelerinin kabul ve teslimi ile nerelerden alınıp tedarik edileceği, türü, cinsi ve bunların hazırlanma şekli beyanındadır.

17. madde: Bu çalışmalar için gerekli tüm alet, edevat ve kurulacak tüm tesisat beyanındadır.

Hafriyat işlerine, bundan çıkacak toprakların nakline, taşların ihracıyla el arabası ve diğer vasıtalarla nakline mahsus alet ve edevatla vagon, salapurya, sandal, yük arabası, tarak dubası, kazı aletleri, vinç, harçların karılıp hazırlanmasına mahsus aletler, adi demiryolu hatları, dekovil hatları, makineler, tulumbar, kazma ve kürek gibi kazı edevatı, Konya Ovası'nın sulanmasıyla buna bağlı diğer çalışmaların eksiksiz yapılmasına gerekli her nevi hareketli, sabit veya yüzen edevatın tedariki şirkete aittir. İmalatın arazi üzerinde tersimiyle icrasına lazım alet ve edevatın tedariki de şirkete aittir.

18. madde: İnşa malzemeleri ve levazımı beyanındadır.

Gerek iptidaiye maddeleri ve gerek bunların imali için kullanılan malzemenin en ala çeşit ve cinsinden olmaları ve bunların ait olacakları imalat ve inşaata elverişli bulunmaları gereklidir.

19. madde: Harç için lazım olan kum beyanındadır.

Şirketin seçeceği kumluklardan ihraç ve harç imali için kullanılacak kumun çakmak taşı türünden, saf köşeli, toprak ve diğer yabancı maddelerden arınmış olması, elde tutulup dokununca gıcırdaması, icabı halinde büyük veya küçük kalburdan geçirilerek yıkanmış olması lazımdır.

20. madde: Beton için lazım olan çakıl ve kırma taş beyanındadır.

akıl ve kırma taşlardan her biri 6 santim çapında bir daireden geçebilmiş ve bu taşların 2 santim hacminden dört parçalar ile kum ve toprak maddelerinden arınmış bulunmaları lazımdır. akıl ve kırma taşlar betona karıştırılmazdan evvel iyice yıkanması ve bu taşların akmak veya kireç veyahut od taşı nev'inden olması icap eder.

21. madde: Kaldırım ve balast yapımına gereken kırma taşlar beyanındadır.

Yolların ve şoselerin tefrişatı için kullanılacak kırma taşların gayet sert ve donmayan kireç taşı ve od taşı nev'inden olması gereklidir.

22. madde: Umumi taşlar beyanındadır.

Gerekecek her nevi taş, şirketçe seçilen ocak ve yarmalardan ve en sert tabakalardan çıkarılacaktır.

23. madde: İşlenmemiş taşlar beyanındadır.

Taşların ürük yerleri kullanılmadan önce itina ile temizlenecek ve sağlamlığı şüpheli olan veyahut hacmi pek küçük olan taşlar reddedilecektir. Bu taşların sıkleti 40 kg geçmeyecektir. Adi kargir imalatında haricen kullanılacak taşlar en büyük, en güzel ve en sağlam taşlar arasından seçilecek ve bunların boyları 30, eni 45 cm olacaktır.

24. madde: İşlenmiş taşlar beyanındadır.

Bu taşlar ile yapılacak kargir imalat için gerekecek taşlar en sağlam tabakalardan çıkarılacak ve bunların damarlı ve yumuşak olmamasına dikkat edilecektir. Bu taşların dış yüzeyi kalem ile yontulmuş olacak ve taşların yan yüzeyleri dikey, orta yüzeyleri yatay olarak yontulacaktır. Bir sıraya konulacak taşların yüksekliği bir diğerine eşit olacak ve bu yükseklik 25 cm'den aşağı olamayacaktır. Taşların duvar dahilinde bir diğerine bağlı bulunan kısımları dış yüzeyden en azından 15 cm derinliğinde olacaktır. Taş sıralarının duvar dahilinde bulunacak kısımları da ufka paralel bir vaziyette bulunmak üzere konulacaktır. Mail bir vaziyette bulunacak sanayi imalatını oluşturacak taş sıraları da ufka paralel olacak ve binaenaleyh dış yüzey ile bu taş sıraları bir dar açı ve geniş açı oluşturacaktır. Taşların dış yüzeyi bunların nev'i ve cinsine nazaran büyük, orta veyahut ince kalem ile işlenecek ve etrafının 2 cm'lik yeri oyulacaktır.

25. madde: Duvarcı çekici ile işlenecek taşlar beyanındadır.

Duvarcı çekici ile işlenmesi gereken taşların dıştan görünecek köşeleri gayet muntazam bir dik açı oluşturacak ve bir dik şekil tarzında olarak bu taşların yüksekliği 18 santimetreden 30 santimetreye kadar olacaktır.

26. madde: Kesme taşlar beyanındadır.

Bu taşlar ocakların en donmayan, en sert ve sağlam tabakalarından çıkarılacaktır. İşbu taşlar ocaklarda herhangi kaide üzerine konulmuş ise planlara bağlı çizimler gereğince işlendikten sonra da aynı vaziyette bulundukları için o şekilde yontulacaktır. Mezkur taşların harici kısımları duruma göre ince kalem veya ince taş çekici ile işlenecektir. Bu taşların irtibat yerleri ve aşağı yüzeyleri kalın kalemle yontulacak ve iki taş arasında harç konulacak bitişik yer sonunda 1 cm olacaktır.

27. madde: Tuğla beyanındadır.

Gerekecek adi tuğlalar memlekette mevcut veyahut ileride çıkabilecek en iyi tuğla ocaklarından celp ve tedarik edilecektir. Mezkur tuğlaların sert ve muntazam kırılabilmesi, seda çıkarması, pişkin olması, mümkün mertebe az miktar su yutması, donamaması ve kilsî maddelerden azade bulunması, dikdörtgen şekilde olması ve çarpık mahalleri bulunmaması lazımdır. Mezkur tuğlaların uzunluğu 23 cm ve genişliği 11 cm ve sahnı 6 cm olacaktır.

28. madde: Odun maddeleri beyanındadır.

Ağaçların cins ve çeşidi her ne olursa olsun kesim kış mevsiminde icra edilecektir. İnşaatın sağlamlığını temin ve uzun süre muhafaza edilebilmesi için mezkur ağaçlar sağlam ve damarları doğru olması, dondan hâsıl olmuş çatlaklardan arınmış olması, bere ve hastalıklardan muaf bir halde olması, bozukluk, çatlaklık ve mahzurlu düğümlü olmaması, ağaçların kabuk ve dış tabakalarından azade bulunması hususlarına itina edilecektir. İnşaatta kullanılacak çam ağaçlarının reçineli olması lazımdır.

29. madde: Su kireci beyanındadır.

Mezkur kireç şirket tarafından seçilecek en maruf ocak, fırın ve fabrikalardan ve en iyi cinsinden alınacaktır. Bu kireç elekten geçirilmiş olduğu halde sıkıca ağzı kapalı çuvallar içinde teslim edilecek ve bu çuvalların üzerinde fabrikanın markası bulunacaktır. Mezkur kireç çuvallar içinde güzelce kapalı ve su, rutubet, yağmura veyahut diğer hava şartların etkisine karşı muhafaza edilmiş bulunan mağazalara vaz edilecektir.

30. madde: Çimento beyanındadır.

İnşaata gerekecek çimento yavaşça donmak özelliğine sahip bulunan “portland” çeşidinden şirketçe seçilecek en maruf fabrikalardan alınacaktır. Bu çimento, su kireci için yapıldığı gibi aynı ihtimam ve itina ile muhafaza edilecektir.

31. madde: Demir, döküm, tunç ve mekanik aksam beyanındadır.

Dökme demir, tunç, somunlu vidalar için demir, bina direkleri diğer demir maddeler en alasından olacaktır. Çeşitli demirler, makinelerin aksamı ve özellikle manevra icrasına mahsus aletler, şirketçe seçilecek en maruf fabrikalardan tedarik edilecektir. Bu demir maddelerin

Almanya madenciler şirketinin demir ve çelik teslimatı hakkında tertip ettiği talimatta gösterilen şartlara sahip olması lazımdır.

Dördüncü fasıl: Çalışmaların yapım şekli beyanındadır.

32. madde: Güzergâh ve çalışmaların arazi üzerinde haritalandırılması ve toprak tesviyesine ait işaret kazıkları beyanındadır.

Çalışmalar ilerledikçe şirketin memurları tarafından cetvellerin mihverleri arazi üzerinde kazıklar ile gösterilme, haritalandırılma ve tesviye ile tayin olunacaktır.

33. madde: Kanallar ve bentler beyanındadır.

Gerek yeni mecralar tesisi ve gerek mevcut olanların tanzimi ile sulamaya ve gerekli şubelerin meydana getirilmesi için yapılacak hafriyat kesin layiha maktalarına tamamen mutabık olacak, hafriyat ve toprak çalışmaları hakkında olan 37. maddede gösterilen ebadı içeren şartlar dairesinde icra edilecektir. Bu hafriyattan çıkan toprak vesaire, nakliyat hakkında belirlenen hudutlar dairesinde, yapılacak bentler ve şoseler vesairenin inşası için kullanılacaktır. Fazla olan toprak vesaire şirket tarafından seçilecek yerlere atılacak ve belirli olan toprak miktarını ikmal için açılacak çukurların nerelerde bulunacağı şirket tarafından gösterilecektir.

Çalışmalardan çıkan toprak ve hafriyat kullanıldığı takdirde sulama işlerini sekteye uğratmadan ve ne bataklığa ne de durgun suya sebep olmamak üzere çıkarıldıkları yere yakın bir yere atılacaktır. Çalışmaların yapılmasına gerekli toprağın çıkarılmasına mahsus çukurlar, arazinin durumu müsait oldukça suların bu çukurlarda birikmeyeceği şekilde kazılacaktır. Şurası mukarrerdir ki, toprak depoları kurulması ve toprak ihracı için çukurlar açılması hakkında şirkete gerekli olup göstereceği arazi masrafsız olarak maliye nezareti tarafından kendisine verilecektir. Çalışmaların icrasında amele istihdamıyla su ve karada işleyen kazı aletleri gibi mekanik araçlar kullanılacaktır.

34. madde: Tarak dubası vasıtasıyla çalışma yapılması beyanındadır.

Tarak dubasıyla yapılacak çalışmalar, verilecek maktalara uygun olarak yapılacaktır. Bu duba ile çıkarılacak maddeler kullanıma uygun olduğu halde imlaların tesisi için kullanılacak nakliyat hakkında belirli hudutlar dairesinde icra olunacaktır. Kullanıma uygun olmayan fazla malzemeler şirket tarafından seçilecek yerlere atılacaktır.

35. madde: İmalat sınaie beyanındadır.

Sanayi imalatının şekli, tanzim edilecek resimler ile tayin edilecektir.

36. madde: İlk çalışmalar beyanındadır.

İlk çalışmalar ameliyat mahallinde mevcut olup engel teşkil edecek olan bilcümle madde vesairenin kaldırılması ve temizlenmesinden ibarettir. Bunların yıkımından çıkan

kullanıma uygun olabilecek enkaz ve maddeler şirketin malı olacaktır. Arazinin durumuna nazaran şirketçe tanzim olunacak maktalara uygun olarak eğimli arazi üzerinde bulunacak imlaların tahkim ve takviyesi, toprakların güzelce yer ile birleştirilerek kaymaması için kademeler inşa edilecektir.

37. madde: Toprak çalışmaları beyanındadır.

Toprak çalışmaları verilecek maktalara uygun şekilde yapılacaktır. Bu çalışmalardan çıkacak toprak vesaire imlaların, bentlerin, şoselerin inşası için kullanılacak ve nakliyat için belirli olan mesafeler dairesinde muamele yapılacaktır. Arazinin üst tabakasının kaldırılması ve suyun bentlerin dışına akması için imla çalışmalarına başlamadan evvel kaidesi genişliğinde “künt” adı verilen bir kanalın inşa ettirilmesi gereklidir. İmla ve bentler mümkün mertebe bir diğerini takip etmek üzere tabaka tabaka yapılacaktır. Bunların şevleri ve üst yüzeyleri kesin kabul işlemleri zamanında yapılmasında muayyen olan yükseklik ve ebadı muhafaza edebilmeleri için bu imla ve bentlerin önce belirlenecek yükseklikte inşa edilmeleri elzemdir.

Çayırılar, bitkisel maddeler ve tarak dubasının temizlemesinden çıkan çamurlar imlalarda kullanılacaktır. İmlalarda kullanılacak topraklar önce kabartılacak, toprak kümeleri dağıtılarak imlanın yekpare bir kitle halinde olması temin edilecektir. Sanayi imalatı yakınında bulunacak imlalar eşit tabakalardan olarak özel bir ihtimam ve itina ile inşa edilecek ve 50 cm derinliğinde çakıl taşları ile kargir imalattan ayrılacaktır.

Kemerlerin üzerine toprak dökülmeden önce üzeri iyice tokmaklanmış ve el arabalarıyla taşınmış toprak ile örtülecek ve bu ilk tabakanın kalınlığı 1 m olacaktır. Toprak alımı için kazılacak çukurların yeri, genişliği ve derinliği şirket tarafından tayin edilecek ve bunların şev ve kaideleri tanzim olunacaktır. Çeşitli araziler dahilinde yapılacak yarmalara mahsus çalışmaların yapımı sırasında sular birikmeyerek suyun kolay ve daimi bir şekilde akmasının sağlanmasına dikkat ederek yapılacaktır.

Dağlardan akacak suların şoseleri istila edememesi için yarmaların dağ tarafında yekdiğerinden itibaren belirli mesafelerde bulunmak üzere hendekler ve harklar inşa edilecektir. Kalın olan yarmaların maktalarında çıkın(?) peyda eden arızalar ile yerlerinden oynamış olup daha sonra düşmesi muhtemel taşlar döşenecektir.

38. madde: Temeller için yapılacak hafriyat beyanındadır.

Sanayi imalatı ve müdafaa ve muhafaza imalatına mahsus temeller hafriyatı şirket tarafından gösterilecek ebada uygun olarak yapılacaktır. Hafriyat işleri ve icabı halinde toprağı tahkim edip yapılacak tahta perdeleri yerleştirmeye ve su tahliyesine gereken araçlar hazırlanması ve imalatın hemen inşası için gereken malzeme tamamen tedarik edilmedikçe temellerin kazılmasına başlanmayacaktır. Bu kazıdan çıkan toprak vesairenin kullanıma

uygunluğu şirket tarafından uygun görüldüğü halde bu maddelerin nakliyatı hakkında belirli mesafeler dairesinde olarak imlalar, bentler, yollar, hendekler vesairenin inşası kullanılacaktır.

39. madde: “Batardo” adı verilen temel muhafaza setleri ve temel kazıkları beyanındadır.

Kazıkların dikilmesi ve tahta perdelerin birleştirilmesi işin ehemmiyet derecesine nazaran ya el ile veyahut buhar ile hareketli mandallı şahmerdanlar vasıtasıyla yapılacaktır. Tokmağın şekil ölçüsü ve ne kadar irtifadan düşeceği şirket tarafından belirlenecek ve kazık ile tahta perdeler lüzumu kadar dökülecektir.

40. madde: Harçların imali beyanındadır.

Kargir imalatla kullanılacak muhtelif cins harçlar kireçle kumdan ve çimentoyla kumdan mürekkep olacaktır. Bir m³ kum içine koyulacak su kireciyle çimento miktarı çalışmanın türüne göre su kireci için 250 kilo ile 400 kilo ve çimento için 400 lilo ile 700 kilo arasında değişir. Şurası kesindir ki köprü ayakları ile köprü başları, kemerler ve bunlara benzer su sızması istenmeyen imalattan sayılan imalatla kullanılacak harçlarda en az 350 kilogram su kireci bulunacak ve su sızması istenen imalatla ise kullanılacak harcın esas çimento olacaktır. Kireç ile kum toz halindeyken bir diğerine iyice harç edilecek ve çıkan harcın katı, homojen ve binaya tamamıyla kavuşma özelliğine ulaşabilmesi için ne miktarda su lazımsa ondan fazlası ilave edilmeyecektir. Çimento harcı yapımı için geçerli olan kaideler, su kireci harcı yapımı için geçerli kaidenin aynı olacak; fakat bu harç daha ziyade ezilip yoğurularak daha az miktarda suyu içerecektir.

41. madde: Beton beyanındadır.

Beton 2 payı su kireci 3 payı çakıl taşı olarak yapılacaktır. Ehemmiyetli olan imalat için beton harç aşağıda yazılı oranlarda karıştırılacaktır:

Öncelikle su sızmasını katiyen gerektirmeyen imalat veya kısımlar için: 1 payı çimento, 3 payı kum, 7 payı çakıl taşı

İkinci olarak kesinlikle su sızmasını gerektiren imalat veya kısımlar için: 1 payı çimento, 2 payı kum, 5 payı çakıl taşı

Kuru olarak kullanılacak olan beton hazırlanmış olduğu üzere inşaat mahalline kadar nakledilecek ve bu şekilde nakledilecek beton yirmiden otuz santim sahnında olmak üzere tabaka tabaka tefriş edilecek ve harç üste çıkıncaya kadar hafif hafif tokmakla örülecektir. Bir tabakanın tefrişine başlandığında bu tabakanın tamamen tefrişinin sonuna kadar mütemadiyen işlenecektir. Bu tabakalardan biri sağlamlaşmaya başlayınca bunun üzerine yapılacak diğer tabaka ile iyice bağlanabilmesi için katılaştan ilk tabakanın üzerinde bulunacak fazla kireçler güzelce kazınacak ve ondan sonra ikinci tabakanın yapımına başlanacaktır. Su altına yapılacak

temellere gereken beton suyun üst yüzeyinden itibaren akıtılacak ve tesviye olunarak tokmaklanacaktır. Bu beton ağaçtan yapılmış muhkem borular vasıtasıyla akıtılacak ve bu boruların aşağı tarafındaki ağızları beton ile kaplanacak yere konulacaktır.

Beton hazırlandığını müteakip yani içerdiği kireç ve çimento donmaya başlamadan evvel kullanılması lazımdır.

42. madde: İşlenmemiş taş ile yapılacak imalat beyanındadır.

İnşa çalışmalarına başlanılacak zamandan bir saat evvel taşların üzerine su dökülerek ıslattırılacaktır. Taşlar güzelce temizlendikten sonra bol harç üzerine konulacak ve bir diğerine metin bir şekilde sıkıştırılarak aralarında mümkün mertebe az boşluk kalmak üzere çekiç ile tahkim edilecek ise de taşların bir diğerine temas etmemesine itina etmek lazımdır.

Taşların aralıkları harç ile güzelce doldurulacak ve çekiç ile kırılmış taş parçaları koyulacaktır. Çekiç harabatından kırılan taşlar kaldırılarak yerlerine diğerleri konulacaktır. Sonuçta sağlamlaşan kargir imalatın vücuda gelmesini temin edip gerekli tedbirler alınacaktır. Kargir imalatın pek çabuk kurumaması ve cüzice nemli bir halde kalması için imalat yapılırken süzgeçli bir kova ile ara sıra sulanacaktır. Adi kargir imalat kıyıya paralel olarak tahminen 50 santimetre yüksekliğinde tabakalardan oluşacaktır. Gayet kalın olan kargir imalat için mezkur tabakaların yekdiğerine olan irtibatını takviye eylemek üzere lazım gelen yerlere büyük taşlar koyulacaktır. 50 cm ve bundan daha az derinlikte olan kargir imalatın müteşekkil olduğu taş sıralarının boydan birer metre yerlerine ayrıca birer taş konulacak ve bu taşın imalata gömülmüş kısmı duvarın bütün derinliğinde olacaktır. Temellerin alt tabakalarını inşa edilmek için büyük ve yassı taşlar kullanılacaktır. İlk tabaka taş temel çukurunun zeminini örtmüş olan 3 cm derinliğinde harç üzerine konulacağı gibi çukurun civarlarına da harç konularak ondan sonra duvar yapılacaktır. Temellerin ikinci kısmının dış yüzeyi çırpı ile ve kenarları mala ile güzelce düzeltilecek ve kenarlarda duvarların inşası için kullanılmış harcın aynı kullanılacaktır.

Temellerin toprağın üstünde olan kısmının dış yüzeyini teşkil edecek taşların alt yüzleri ve köşeleri çekiç ile güzelce işlenecek ve bu taşlar yekdiğeri üzerine muntazam şekilde koyulabilmesi için üst yüzleri de çekiçle düzeltilerek haricen çırpı ile tanzim olunacaktır. Dış yüzeyi teşkil eden taşlar arka tarafta bulunacak olan duvar taşlarına iyice bağlı bulunacaktır. En büyük taşlar kaideleri ufki olacak olan köşelerin inşasında kullanılacağı gibi köşeler de çekiçle vakitlice işlenerek muntazam bir dik açı oluşturacaktır. Duvar dahiline nüfuz eden ve bir yüzü dışta kalan ve botis tabir olunur taşlar ile döşemelik taşlar belirlenmiş olan sırada konulacak ve mezkur botis taşları adedçe döşemelik taşların yarısına denk olacaktır. Dış yüzeyde destek konumunda taş parçalarının kullanılması katiyen yasak olup iki taş arasında harç konulması için mevcut iltisak yerlerinin derinliği 15 mm'den fazla olamayacaktır. Taşların iltisak peyda

ettikleri yerler yekdiğerini dikey olarak takip etmemeleri veyahut dış yüzeyini çap olarak kesmemeleri için mezkur taşlar yekdiğerini kesercesine koyulup düzenlenmesi gerekir. Kara yönüne bakan taşların dış yüzeyi çırpı ile koyulacak ve bu taşların dış cepheleri çekiç ile işlenerek duvar dahiline ortalama olarak 35 cm kadar geçirilmiş bulunacaktır. Haricî yüzleri düz bir yüzey halinde bulunması için çalışmalar yavaş yavaş ilerledikçe taşların iltisak mahallerine harç yayılacak ve mala ile pervazlanacaktır. Üzerine sıva sürülecek olan kargir imalatın yüzeyleri kolayca sıva tutabilmesi için pervazlanmayacaktır.

43. madde: Duvarcı çekici ile işlenmiş taşlar ile inşa edilecek kargir imalat beyanındadır.

Bu taşlar kullanılmazdan evvel icabı halinde temizlenip su ile yıkanacaktır. Bir sıra üzerinde bulunacak olan taşların derinliği yekdiğerine denk olacak ve tahminen 3 cm derinliğinde bir tabaka harç üzerine ufka paralel olarak konulacaktır. Bu taşlar ağaç tokmakla birleştirilecek ve gerek dikey ve gerek yatay olacak olan iltisak mahallerinin derinliği 15 mm olmasına itina edilecektir. Dış yüzeyinin zaviyeleri muntazam şekilde olarak çırpı ile düzenlenecektir. Bu taşlar ocakta iken herhangi kaide üzerinde konulmuş ise bu taşların inşaatında da hususi olarak aynı kaide üzerine konulması lazımdır. Taşların dikey olan iltisak mahallerine çırpı ve mala ile güzelce harç sürülecek ve fakat içeri nüfuz edebilecek sulu harç kullanılması kesinlikle yasak olacaktır. Bu taşların arka tarafında yapılacak duvar adı taşlar ile inşa edilecektir.

Mezkur taşlar ile yapılacak imalat şöylece düzenlenecektir: Botis tabir edilip duvar içine giren ve bir yüzü dışarıda kalan taşlar ile döşemelik taşların yekdiğerini birbirini izlercesine yan yana konulmak suretiyle inşa edilecektir. Aynı imalatın taş sıraları arasındaki irtifa farkı asla 5 cm'yi geçemeyecek ve yekdiğerini takip eden iki taş sırasının irtifa farkı 2 cm'den noksan olacaktır. Yekdiğerini dikey kesen taşların iltisak mahalleri evvela 15 cm olacak ve bir parça taşın iki parça taşı tümüyle kaplaması ve yahut bir parça taşın iki parçadan fazla taş ile örtülmesi kesinlikle yasaktır. Köşe taşlarının yukarı cihete çıkan kenarların muntazam ve mükemmel düz hatlar oluşturmaları gereklidir.

44. madde: İşlenmiş taşlar ile yapılacak kargir imalat beyanındadır.

Mezkur taşlar için kullanılacak harç elekten geçmiş kum ile imal edilecektir. Duvarcı çekici ile işlenmiş taşlar hakkında yukarıda yazılı kaideler ve şartlar bu işlenmiş taşlar için de aynıyla geçerli olacaktır. Köşe taşlarının yukarıya doğru çıkan kenarları 3 cm derinliğinde oyulacak ve muntazam ve mükemmel düz bir hat teşkil eyleyecektir.

45. madde: Kapak taşı ile yapılacak imalat beyanındadır.

Mezkur kapak taşları bir tabaka harç üzerine konulacak ve bunlar ağaç tokmak vasıtasıyla birleştirilecektir. Bu taşlar mümkün mertebe yekdiğerine temas ettirilecek ve iltisak mahallerine harç sürölüp mala ile pervazlanacaktır.

46. madde: Kesme taştan yapılacak imalat beyanındadır.

Kesme taşlar için kullanılacak harç elekten geçmiş kum ile imal olunacak ve mezkur taşlar ocaklarda hangi kaide üzerinde konulmuş ise inşaat mahallinde de aynı vaziyette bulunmaları gerekecektir. Kesme taşların üzerinde bulunacak çamur, toz, taş parçaları ve diğer maddelerin giderilmesi için taşlar kullanılmadan evvel bol su ile temizlenecektir. Evvelce yapılmış olan inşaatla halel gelmemesi ve taşlarda kırıklık peyda olmaması için bu kesme taşlar vakti geldiğinde yerleştirilecektir. Küçük boyda olan kesme taşlar tahminen 2 cm derinliğinde harç tabakası üzerine konulacak ve bunlar katiyen ve tamamen birleşinceye kadar ağaç tokmak ile vurulacaktır. Büyük boyda olan kesme taşla tahminen 10 mm yüksekte kalmak üzere yumuşak ağaç parçaları üzerine konulacaktır. İki taş arasında oluşacak bu boşluk güzelce işlenmiş harç ile tamamen doldurulacak ve bunlara “fış” tabir olunur büyük dişli demir mismar konulacaktır. Harcın konulmasını müteakip mezkur ağaç parçaları kaldırılacak ve taşların güzelce yerleşmesi için ağaç tokmakla üzerlerine şiddetlice vurulacaktır. Taşların dikey olan iltisak mahallerine de mezkur aletle harç konulacaktır. Gerek dikey ve gerek yatay olan iltisak mahallerinin derinliği 10 mm olacaktır. Kesme taş duvarlarının arka tarafında yapılacak adi kargir imalat işlenmiş taş duvarlarının arka tarafında yapılacak adi kargir imalatın aynı olacaktır.

47. madde: Tuğla ile toprak üstünde yapılacak imalat beyanındadır.

Tuğlalar yüzeyde yapılacak inşaatla kullanılacak ve temellere konulmayacaktır. Tuğlalar kullanıldıkça ıslatılacaktır. Tuğlaların iltisak mahallerinin derinliği 8 ila 10 mm olacaktır. Tuğlalar bol harç üzerine konulacak ve iltisak mahallerinin derinliği azaltmak için konulan tuğlalar güzelce dövülecektir.

48. madde: Kemerlerin kargir imalatı beyanındadır.

Kemerler yekdiğerini izlemek üzere muntazam taş sıraları inşasıyla kaideden çıkıp kemerin yukarısında yekdiğerine birleşmek suretiyle inşa olunacaktır. İnşaatla tuğla kullanıldığı takdirde kemerlerin iç ve mukaar kısmının iltisak mahallerinin derinliği 5 mm’ye indirilebilecektir. Çekiç ile tesviye edilmiş taşlar ile kapanacak olan kemerlerin inşası için mümkün mertebe uzun taşlar kullanılacak ve bu taşlar evvelce belirlenen şekilde hazırlanacaktır. Dış kısımları teşkil edecek taşların arkasında bulunacak kargir imalat aynı zamanda olarak muntazam taş sıralarıyla kemerlerin dış yüzeyine kadar yapılacaktır. Mezkur kargir imalat bu gibi inşaatla elverişli ve ayrıca seçilmiş malzeme ile yapılacaktır. Taşların tümü

metin ve uyumlu şekilde yekdiğerine bağlanacak ve kemerin yarıçapı tarafında dönük olacaktır. Bu taşların iltisak mahalleri hususiyle dış yüzeyinde bulunacak olanlar sert ve mukavemetli taş parçaları ile iyice tahkim ve takviye edilecektir. Bunlara ait olan haritada gösterildiği şekilde kemerin dış kısmını teşkil eden malzemenin üst yüzeyleri mükemmel şekilde tesviye edilecektir.

49. madde: Kemerlerin sıvanması beyanındadır.

Kemerlerin üzeri bir tabaka harç ile örtülecektir. İskeleler tamamen kaldırılıp kemerler güzelce yerleştikten sonra bu kemerler lazım olan harç ile sıvanacaktır. Kemerlerin dış yüzeyinde bulunacak iltisak mahalleri örtülmeyecek ve kargir imalat güzelce temizlenip bol su ile yıkanacaktır. Harcın yüzeyi düzgün olması için tesviye edilecektir. Zuhuru düşünülen yarıklar itina ile tamir edilecektir. Kemerlerin sıvası üzerine her zaman iyi işlenmiş ve kabartılmış toprak döşenecektir.

50. madde: Kargir imalat noksanlarının ıslah ve ikmal ve iltisak mahallerinin inşası beyanındadır.

Kargir imalatta mevcut noksanların tamamlanması inşaata nakledilen kesme taşlarda çıkması muhtemel noksanların tamiri ve dış yüzeyinin inşa zamanında çıkın peyda eden taşların tesviyesiyle doğal haline döndürülmesi ve iltisak mahallerinin arz ve istikametlerinin düzenlenmesi ve kargir imalatın tamamen sona ermesinden sonra bunların temizlenmesi ve terbiyesi gibi çalışmaların yapılmasından ibarettir. İltisak mahallerinin ıslahı demir kama ile yapılacak ve bunun için evvelce tayin olunacağı gibi ya su geçirmez harç ve yahut elekten geçmiş kum ile karıştırılmış çimento harç kullanılacaktır. İltisak mahallerinin 3 cm derinlikte kazınarak harç konulacak mahaller güzelce temizlendikten sonra demir kama ile icap eden harç konulacaktır. İltisak mahalleri demir aletle pervaz edilecek ise de gümüşî bir renkte olması için delk edilmeyecektir. İltisak mahallerinin siyaha boyanması katiyen yasaktır. İltisak mahallerinin mukaar kısmı 1 cm derinlikte olacaktır.

51. madde: Su içinde yapılacak kargir imalat beyanındadır.

Bu imalata seçilmiş ve işlenmemiş en büyük taşlardan yapılacak ve bu taşların her biri en az 100'er cm hacminde olacaktır. Mezkur taşlar mümkün mertebe muntazam şekilde suya atılacak ve "garif" tabir olunur aletle tanzim edilerek en büyük taş parçalarının suyun yüzeyinde bulunmasına dikkat edilecektir. Bu imalat suyun yüzeyinden yukarı ve yahut 40 cm derinlikte yapıldığı takdirde taşlar el ile konulacak ve aralarında boşluk bulunmamasına özen gösterilecektir. Sonuçta gerek suyun harcında bulunacak ve gerek harçsız duvarlara ve taş yığıntılarına temel olacak olan taşların yekdiğerine kavuşmuş metin bir kütle halinde bulunmasına dikkat edilmesi lazımdır.

52. madde: Harçsız kargir imalat beyanındadır.

Harçsız olarak inşa edilecek büyük ve küçük duvarlarda veya muhafaza duvarlarında paralel yüzeyleri çekiç ile işlenmiş taşların kullanılması lazımdır. Bu taşların derinliği en azından 25 cm olacaktır. Mezkur taşlar ile yapılacak imalatın sağlam olması için gerek duvar dahiline nüfuz edecek olan “botis” adlı taşların ve gerek diğer taşların muntazam şekilde konulması ve taşlar iyice birleştirilerek boş kalan yerlerin taş parçaları ile doldurulması ve bunların çekiç ile tahkim olunması gereklidir. Dış yüzeylerin iltisak mahalleri ve taşların kaideleri çekiç ile tesviye edilecektir. Muhafaza duvarlarının iltisak yerleri gayrı muntazam şekilde düzenlenmesi caiz ise de bunların istinat edecekleri mahallere mümkün mertebe muhkem bir şekilde bağlı bulunmaları için taşların yekdiğeri üzerine konulması gereklidir. Bunu temin için mezkur duvarların arka taraflarının iltisak mahallerine taş parçaları ve çakıl konulacak ondan sonra her bir taş çekiç ile güzelce yerleştirilecektir. Bazı yerlerde inşası icap eden harçlı duvarlar bu gibi imalat hakkında yukarıda yazılan usul ve kaidelere tabi olacaktır.

53. madde: Çayır ve çimen dikim çalışmaları beyanındadır.

Ekilecek çayır parçaları her kenar en az 30 cm olarak dörtgen şekilde olacak 10 cm altında bulunacaktır. Bu çayır parçaları kurumadan önce lazım gelen yerlere konulacaktır. Çayır parçaları hemen kullanılmadığı takdirde kökleri yukarı tarafta bulunmak üzere istiflenecek ve kurumaması için sulanacaktır. Şevler üzerine iyice tesviye olunmuş bir tabaka nebatî toprak döşendikten sonra bu dörtgen çayır parçaları düzenli şekilde konulacak ve 30 cm uzunluğunda ağaç çiviler ile tespit ve takviye edilecektir. Bir diğerine mütenazır olmak üzere konulacak çayırlar, yukarıda bulunacak tabakanın derinliği aşağıda bulunan tabakanın derinliğinden aynı irtifada olmak suretiyle tertip edilecektir.

54. madde: Toprakların çökmemesi için yapılacak çitler beyanındadır.

Mezkur çitler uçları sivri 60 cm uzunluğunda ve 5 cm kalınlığında kabuklu kazıklardan mürekkep olacaktır. Yekdiğerinden 60 cm mesafede dikilecek olan kazıkların aralarına söğüt ağacı veya bu gibi çitlerin inşaata müsait metin ağaç dalları konulmasıyla tahkim edilecektir. Mezkur kazıklar tokmak ile dikilecek ve kazıkların başları aradaki dallar hizasına gelinceye kadar toprağa gömülecektir.

55. madde: Magrusat (fidanlıklar) beyanındadır.

Bazı mahallerde şevleri suların etki ve zararlarına karşı korumak için gereken ağaç ve bitkiler uygun mevsimlerde ekilecektir. Bu fidanlıklar şirketin tarif ve talimatları mucibince söğüt, akasya veya sair ağaç fidanları ile vücuda getirilecektir. Tabii çimen bulunmayan yerlerde çayır tohumu ekilerek oluşturulacaktır.

56. madde: Kaldırımlar beyanındadır.

Kaldırım taşlarının uzunluğu ortalama 15-20 ve yüksekliği 15-16 cm kadar olacak ve genellikle dikdörtgen şekilde olacaktır. Bu taşlar 15 cm kalınlığında bir kum tabakası üzerine döşenecek, sağlam ve düz bir yüzeyin vücuda gelmesi için tokmakla güzelce dövülecektir. Kaldırımların kenarları şirketin talimatı gereğince 2 veya 3 cm uzunlukta taşlar ile inşa edilecektir.

57. madde: Yolların kırık taşlar ile döşenmesi beyanındadır.

Kullanılacak taşların gayet sert ve don ile rutubete dayanabilecek cinsten olmaları elzemdir. Şirketçe uygun görülecek yerlere taş döşenmesine temel olmak üzere inşa edilecek rıhtımın yüksekliği en az 15 cm olacaktır. Bu rıhtımları teşkil edecek olan taşların geniş olan kaideleri aşağıda bulunacak ve bunların aralarının mümkün mertebe az boşluk kalmasına itina edilecektir. Rıhtımların kenarları iri taş ile inşa kılınacaktır. Kırma taşların her parçası 5 cm çapında bir daireden kolaylıkla geçebilmek üzere hazırlanabilecektir. Kırma taşlar tedariki için kullanılacak taşların gayet sert olması ve tefrişatın rıhtım üzerine ve yahut rıhtımsız yapılması şirketin reyine bırakılacaktır. İcabı halinde mevcut yolların bazı kısımlarınca tadilat icrasına lüzum görüldüğü takdirde yeniden inşa edilecek kısımların meyilleri ile iniş ve yokuşları tadilat yapılan yolun diğer kısımlarında mevcut meyiller ile iniş ve yokuşlar derecesinde olacaktır.

58. madde: Ahşap inşaat beyanındadır.

Kullanılacak kerestelerin ebadı layihalarda gösterilen ebada tamamen uygun bulunması ve bunlar iyice yıkandıktan sonra dört yüzeyinin bıçkı ile düzeltilmiş olması gereklidir. Mezkur kerestelerin şirket tarafından tanzim edilmiş vergiler uygulanarak kesilmesi ve bu konuda verilecek umumi vergiler ile Avrupa'da geçerli olan fennî kaidelere uygun hareket edilmesi gereklidir. Doğrama geçmelerinin dişi ile erkeği yekdiğerine iyice bağlanmış olmasına ve tüm keresteler iyice kavuşarak aralarında boş yer bulunmamasına özen gösterilmesi gereklidir. Somunlu vidalara mahsus deliklerin çapı bu vidaların çapına denk olacak ve bu vidalar kerestelere sıkıca girmekle beraber çatlatmayacaktır.

59. madde:

İşbu şartnamede ayrı ayrı sayımı ve beyanı pek uzun ve külfetli olacak olan diğer imalat ayrıntıları en iyi cins malzeme kullanımıyla yapılacak ve bunların hazırlanması ve yerlerine yerleştirilmesi fennî kaidelere uygun olarak son derece dikkat ve itina ile yapılarak gerekli sağlamlığa sahip olmaları gerekecektir.

Beşinci fasıl

60. madde: Umumi imalatın adım adım ilerlemesi beyanındadır.

Yapılan imalatın ne kadar ilerlemiş olduğunu içerir bir kıta icmal ile yapılmış çeşitli çalışmaların yapılacak çalışmalara nispeten yüzde kaçının yapıldığını gösterir bir kıta cetvel her 6 ayda bir şirket tarafından düzenlenip verilecektir.

Aslına uygun olarak iki nüsha düzenlenen bu şartname Dersaadet'te 23 Kasım 1907'de (H.17 Şevval 1325 / R.10 Teşrinisani 1323) imzalanmıştır.

EK 5: Ameliyat-ı İskaiye İşletme Kanunu⁵⁸⁶

Fasl-ı Evvel: İnşaatın Tarif ve Tevsimi

1. Madde: Mürur eylediği araziye doğrudan doğruya ırvâ etmeyip bir veya müteaddid yedeklere⁵⁸⁷ su veren mecralara “kanal” namı verilir.

2. Madde: “Yedek” bir kanaldan teşaub eden ilk mecralara ıtlak olunur.

3. Madde: Yedeklerden inşaib eden üçüncü derecedeki mecralara “hark” tesmiye olunur.

4. Madde: Harklardan inşaib ile suyu doğrudan doğruya tarlalara isale eden mecralara “ağızlık” namı verilir.

5. Madde: Arazinin iska ve ırvâsından sonra üzerindeki suyu doğrudan doğruya toplayıp sevk eden mecralara “hendek”, bir veya birkaç hendeğin suyunu isale eyleyen mecralara dahi “savacak”⁵⁸⁸ ve savacakların suyunu cem ederek ırvâ sahası haricinde bir çay veya göle veyahut gayri mezru’ ve münhat araziye ve sazlık ve bataklık gibi mahallere sevk eyleyen mecralara da “ayak” tabir olunur.

6. Madde: Zeminin tecdid-i havası ve kabiliyet-i nüfuziyesinin tezyidi maksadıyla tahtel arza tesis olunan meralara “tefcir mecraları avgın” ıtlak edilir.

7. Madde: Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü maddelerde muharrer mecraların heyet-i mecmuasına “ırvâ şebekesi” ve beşinci ile altıncı maddelerde muharrer aksama da “tahliye şebekesi” namı verilir. Ancak ırvâ tuğyan usulüyle icra idilirse ırvâ şebekesi tahliye şebekesi vazifesini dahi ifa eder.

8. Madde: İskâ olunan arazinin hayat-ı ziraiyesine hadm olmak üzere canib-i hükümetten inşa olunan kanal, yedek, hark, ayak, savacak ve hendekler ve arazinin istila ve tuğyan miyahdan muhafazası için tesis edilip “mahmuz” tesmiye olunan arzanî ve tulanî sedler ve suların tevziine mahsus me’hazlar ve te’mîn-i muvasalat için tesis kılınan yollar ve köprüler ve cereyan-ı miyaha hadim “akedük” ve sifonlar gibi bilumûm imalat-ı sınaiye müessesat-ı umumiyyeden ma’dud olup bunların hüsn-ü muhafazası ve tamirat ve tathiratı taraf-ı hükümetten mansub Ameliyat-ı İskaiyye Memurîn-i Fenniyyesi marifetiyle icra edilecektir.

Tesisî münhasır ashab-ı araziye ait olan “ağızlık” ve tefcir mecralarıyla karye ahalisi ve eşhas saire tarafından vücuda getirilen mecari ve imalat-ı saire müessesat-ı umumiyyeden ma’dud olmayıp bunların mesarîf-ı tesisîye ve tamiriyeleri ashabına racidir.

⁵⁸⁶ BOA. DH.UMVM. 122 / 99 (H.00.00.1332 / 1913-14); BOA. A.}DVN.MKL. 57 / 30 (02 Rebiülahir 1332 / 28 Şubat 1914).

⁵⁸⁷ Yedek: Suyu gediğe (ırmaktan ayrılan kol) vermek için açılan muvakkat kanal. V.A. Gordelevski, "Konya İrva ve İska Tarihine Dair Materyaller", *Konya Halkevi Dergisi*, (çev. Hasan Ortekin), Şubat-Mart 1938, S.18-19, s.1067.

⁵⁸⁸ Savacak: Su kesinti mahalli, ayrılmış mahal. Gordelevski, “İrva ve İska”, s.1067.

Fasl-ı Sanî: Teşebbüsat-ı ve Keyfiyet-i Şahsiye

9. Madde: Kendi arazisi dahilinde ve mücavir arazi kurbunda mecra küşadına mecbur bulunan ashab-ı arazi işbu mecrayı hududdan laakl umk-u mecraya müsavi bir mesafede hafr edebilir. Mesafe-i mezkure mecranın hudud tarafındaki şivinin dıl'-ı fevkanisinden ve imla olunduğu takdirde şiv eteğinden itibaren mesaha edilecek ve şivlerle kenar süddeleri fennen iktiza eden metaneti haiz olacaktır. Hükümet, Ameliyat-ı İskaiye İdaresi'nin talebi üzerine işbu mesafeyi tezyid etmeye salahiyetdardır.

10. Madde: Vaziyet-i topografiye ve tabiiye dolayısıyla mürtefi arazi sularının münhat araziden geçirilmesine mecburiyet görüldüğü takdirde münhat arazi sahibi miyah mezkurenin icrasına mani olamayacağı gibi mürtefi arazi sahibi de bu icradan münhat arazi sahibine gelebilecek mazarratı izale ve tazmin etmeye mecburdur.

11. Madde: Ameliyat-ı İskaiye İdaresi'nin tasdikine iktiran eden irva veya tahliye mecrasının kendi arazisi dahilinden müruruna sahib-i imtiyaz tarafından mümanaat edilmeyecektir.

12. Madde: Mecari ve imalat-ı sairenin sakatlanmasından ve suver-i saireden dolayı hasıl olan zarar ve ziyana izale ve tazmin etmeye müteşebbisler mecburdur. Ancak hükümetin bu gibi müteşebbislere imtiyaz ve ruhsat vermesi zamanını müstelzem olmaz.

13. Madde: Her ne suretle olursa olsun bir mecranın seddine sebep verip de civar araziye zarar iras edenler o mecranın tamirat ve tathirat mesarufı ile iras ettikleri zarar ve ziyanı tazmine mecburdur.

14. Madde: Açılmak istenilen hususi bir “hark” veya “yedek”in müessesat-ı umumiyyeden olan mecariye ilhakı veya oralardan imrarı Ameliyat-ı İskaiye İdaresi'nin tasvibine binaen mahalli hükümetten müsaade istihsaline ve bu güzergâhın icra edilecek ameliyat için en muvafık güzergâh olduğunun anlaşılmasına mevkuftur. Bu halde mecra-yı umuminin mesaruf-ı inşaiye ve tamiriyesiyle mütenasip bir meblağ talebine mecra-yı umumi sahibi haiz-ı salahiyettir.

15. Madde: Hususi mecralar küşad etmek isteyenler müessesat-ı irvaiyeden gayri imalatı kat' etmeye mecbur olursa imalat-ı mezkureye müteallik kavanin ve nizamat ve talimata tebaiyet edeceklerdir.

16. Madde: Hakk-ı mecra ya daimi veyahut muvakkat olarak şerait-i atiyeye tevfikana taleb ve istihsal olunabilir şöyle ki:

Hakk-ı mecraya müsteniden işgal edilecek arazinin bedeliyle mecranın araziden imrarı suretiyle arazinin taksime uğramasından naşi hâsıl olacak zarar ve ziyanın hakk-ı mecrayı istihsal edenler tarafından ameliyat ve hafriyata mübaşeretten evvel tediye ve tazmini mecburidir.

Hakk-ı mecra dokuz seneden d n bir zaman için talep ve istihsal olunduğu takdirde b l daki tazminatın yalnız nısfı tediye olunur. Muvakkat hakk-ı mecra istihsal edenler mezkûr dokuz senenin inkızasından mukaddem daimi hakk-ı mecra istihsaline tazminat-ı nakdiyenin nısf-ı diğeriyle işbu nısfın hakk-ı mecranın istihsali tarihinden itibaren faiz-i nizamisinin tediyesi kayd-ı şartıyla haiz-i salahiyettir.

 u kadar ki dokuz senenin inkızasından sonra muvakkat hakk-ı m rurun daimiye irca'ı gayri caizdir.

17. Madde: Hükümetin veya başkasının arazisi dahilinde bir mecraya sahip olanlar su sarfiyatını mecranın derece-i istiabından fazla tezyid edemezler. Su sarfiyatını tezyide ihtiyaç mess ettiği ve mecranın kabiliyet-i istiabiyesi bulunmadığı takdirde tadil-i mecra caizdir. Mecra tadil edildiği takdirde tadil için lazım gelen arazi kıymetinin ve bundan dolayı vukuu bulacak zarar ve ziyanın tazmini lazımdır.

18. Madde: Müessesat-ı umumiyyeden olan bir mecra üzerindeki köprüden su geçirmek isteyenler bundan mütevellid zarar ve ziyanı tazmine mecburdurlar.

19. Madde: Bir mehaaz k  adına müsaade talep edenler mehaazın şeklini ve sarfiyatını hükümete tayin ettirecek ve daima bu şekli muhafaza eyleyecektir. Hükümet işbu mehaaza mahsus olan sudan bir mikdarını menafi-i umumiye namına istimal edebilir ve bundan dolayı mehaaz sahibi hakkında terettüb edecek zarar ve ziyanı tazmin ile m lzem olmaz.

20. Madde: Umur-u iskaide istimal olunan mecar-i umumiyedeki suyun ahar suretle istimaline müsaade i'tası umur-u iskaidenin ihlal edilmemesine mütevakkıftır.

21. Madde: Ameliyat-ı iskaiden gayri hususat hakkında icrası talep olunacak imalata ameliyat-ı iskaieye bir g na mahzur olmadığı Ameliyat-ı  skaiye  daresi'nden ledessual anlaşıldıktan sonra müsaade olunacak ve hususat-ı mühimme hakkında Nafia Nezareti'ne i 'ar-ı keyfiyet edilecektir.

Fasl-ı Salis:   letme Muamelatı

22. Madde: Ameliyat-ı iskaidenin muamelat-ı umumiyesi Nafia Nezareti'nde Nafia Müdüriyeti'ne merbut ve lüzumu kadar memurdan mürekkep ve icap eden yerlerde müteşekkil birer Ameliyat-ı  skaiye M d riyetleri marifetiyle idare edilecek ve m d riyetlerin vezaif-i umumiyesi ve arazinin suret-i irva ve iskası ve varidat ve mesarifatının ahz ve icrası ayrıca bir talimatla tayin olunacaktır.

23. Madde: Esbab-ı m cbireden m nbais ahvalin icabatı yahut lüzum görülen tadilat ve tamiratın ve mecralarda suların tanzimi için muktezi tedabirin icrası veya bir mecrada tesviye-i lazıme yapılması gibi sebeplere müstenid olarak bir mecra suyunun tatil veya tatil edilmesinden dolayı hiç kimsenin hükümetten tazminat talebine hakkı olamaz. Ancak esbab-ı

mücbire müstesna olmak üzere tathirat ve tamirat mevsim-i iska ve irvanın gayri mevsimlerde yapılacağı gibi tathirat ve tamirata başlanmazdan mukaddem alakadar olan karye heyet-i ihtibariyesine de ihbar-ı keyfiyet edilecektir.

24. Madde: Teahhürü mahzurdan salim bulunmayan tathirat ve tamiratın icrası için amele tedariki kabil olamadığı takdirde mezkur mecra hangi karye hududu dahilinde ise o karye ahalisi yevmiyeleri rayiç-i mahalli üzere canib-i hükümetten tediye edilmek şartıyla amele sevk ve i'zamına mecburdurlar.

25. Madde: İska ve irva-yı araziye mania husulünde yahut tereşşühat ve zaiyat-ı miyahiyeden veya mezruata iras-ı zarar edecek esbabdan dolayı bir mecranın sed ve tatili veya mevkiinin tebdili iktiza ederse iska ve irva müdürünün mütalaatı üzerine Nafia Nezareti'nce icabının icrasına müsaade olunur.

26. Madde: Mecari-i muhtelif ve imalat-ı sınaiyenin esaslı bir surette tebdil ve tağyiri Nafia Nezareti'nin mezuniyetine mütevakıftır. Ancak bir mecradan diğerine su vermek için yapılan müteharrik mehaz ve kama döşemeleri gibi aksam-ı cüziyede fennin icabatına göre derhal ifası muktezi tevsiat ve tadilat ve tahtel zeminde bulunan tamirat ve ıslahat netice-i keyfiyetten nezarete malumat verilmek şartıyla İska ve İrva Müdüriyeti'nin tensibiyle yapılabilir.

27. Madde: Dahlinden mürur eden mecranın tathir edilmemesinden veya tarafeyn seddelerinin hal-i intizamda bulunmamasından dolayı hasara ve istila-yı miyaha uğrayan arazi ashabı, keyfiyeti mensub oldukları şube mühendisine ihbar ettikleri halde mühendis esbab-ı mania-i fenniye yoksa bilaifate-i vakt icra-yı icabına tevessül ve badehu keyfiyetten müdüriyeti haberdar eder. Şube mühendisi icabını icra etmediği takdirde alakadaran İska ve İrva Müdüriyeti'ne müracaat edecek ve müdüriyet keyfiyeti bittetik muktezasını tayin ve icra edecektir.

28. Madde: Bir mecranın tamir ve tathiri o mecrayı küşad edenlere veyahut ondan müstefid olanlara aittir. Bu babda müdüriyetten vukuu bulacak ihtara tabiiyet mecburidir. Alakadaran veya erbab-ı istifade tamirat ve tathirat-ı mukteziyeyi icra edecek kadar kesretli olmaz veya ahval-i maliyeleri müsait bulunmazsa mesarîf vakıa alakadarlardan mahsul zamanı tahsil edilmek şartıyla hükümetçe tamirat-ı lazıme icra edilir.

29. Madde: Ağızlıklar ashab-ı arazi tarafından yapılır ve mevsime ve nev'-i mezruata ve icabat-ı saireye göre tebdil ve tadil edilebilir. Sahipli araziden mürur eden ağızlıkların inşası ashab-ı arazinin muvakkatine mütevakıf değildir. Ancak mezruatın bu sebeple hasarzedede olmamasına dikkat ve itina olunacak ve ağızlıkların güzergâhı hakkında tahaddüs edecek ihtilafat şube mühendisi tarafından halledilecektir.

30. Madde: İnşaat için işgal olunacak arazinin bedel-i icarıyla işgalden mütevellid zararı ve istimlak olunacak arazinin dahi İstimlak Kanunu'na tevfikan bedeli mutasarrıfına verilecektir. Ancak istimlak edilen arazinin orada ihdas edilen mecranın adem-i lüzumu takdirinde hükümetçe bilmüzayede eşhasa tefvizi veyahut ücret ve müddet-i münasibe ile zer'ine müsaade olunması caizdir. Araziyi zer' etmek isteyenler baistida İska ve İrva Müdüriyeti'ne müracaat edecek ve müdüriyetçe bir mahzur görülmediği takdirde bir kıt'a ruhsatname itasıyla ziraate müsaade edilecektir ve zerra müddet-i icarenin hitamında araziyi kamilen tahliye etmekle mükelleftir. Taliplerin taaddüdü halinde en nafi şerait dermeyan eden tercih olunur. Bu gibi arazide hakk-ı tapu yoktur.

31. Madde: İstimlak olunan araziye ve mecari-i umumiyenin dahiline ve şiv seddelerine İrva ve İska Müdüriyeti'nin müsaadesi olmaksızın ahali tarafından eşcar garsı memnudur. Buralarda evvelce mevcut olan ağaçlardan istifade etmek hükümete aittir. Efrad tarafından yapılan mecralarda ağaç gars olunabilmesi şube mühendisinin müsaadesine manuttur. Efrada ait mecralarda bulunan eşcar cereyan-ı miyahı işkal ile ahara iras-ı zarar ettiği takdirde sahipleri kal' etmeye mecburdurlar. Bu babda vukuu bulan ihtara tevfik-i hareket olunmadığı takdirde İska ve İrva Müdüriyeti'nden istihsal edeceği müsaade üzerine şube mühendisi tarafından bu gibi ağaçlar sökülecek ve eşcar-ı maktu'a bedelinden ücret-i kal'-i badelistifa fazlası ashabına iade olunacaktır.

Fasl-ı Rabi: Mücazat

32. Madde: Su sarfiyatının tezyid ve tenkisi maksadı olmaksızın köprü ve bent ve mecra vesaire üzerindeki alat ve edevatı takrik edenler ve mecrada köprü ve geçit ve sifon yapanlar, Mecralar üzerinde hükümet veya efrad tarafından inşa edilmiş olan mehazlarda tebdilat icra edenler,

Bilaruhsat mecralar ile seddelerde ve arazi-i müstemlekedeki ziraat eyleyenler ve memurîn-i mahsusası tarafından vukuu bulan emr ve tenbihe muhalefet eyleyenler,

Sed ve mecralar dahiline meyt veya laşe ilka ve defn edenler,

Memurîn-i mahsusasının müsaadesini istihsal etmeksizin bir mecra haricden su sevk eyleyenler,

Bir mecranın veya sair mahallin hafr ve tathiriyle husule gelen toprak vesaireyi mecarinin şiv ve seddelerine vaz' edenler,

Hariçten gelen suları mecra-yı tabiisine ve tarlaların iskasından fazla kalan suları tahliye mecralarına sevk etmeyip de mecari-i saireye sevk ederek bunların çamur ve kum ile dolmasına sebep olanlar,

Mecra dahilinde kuyular hafr edenler,

Mecra dahilinde her ne suretle olursa olsun balık saydgahı tesis edenler efal-i mezkureden tahaddüs edecek zarar ve ziyânı tazmininden maada yirmi dört saatten bir bir haftaya kadar habs ile mücazat olunurlar.

33. Madde: Müsaade-i mahsusa istihsal etmeksizin bir bent inşası veya taş yığını veyahut mevani-i saire ihdasıyla mecraları sed eyleyenler,

Su sarfiyatının tezyit ve tenkisi maksadıyla mehaz ve sedlerin kapılarını açan ya kapayanlar ya köprü ve bent ve mehazlarda bulunan alat ve edevatı ve mecra üzerindeki bendin müteharrik aksamını tahrik edenler,

Mecraların bendine ve süddesine veya mehazına su çarhı (naure, tulumba, sakıye vesaire) gibi suyu terfi ve tevkif edici alet vaz' eyleyenler,

Bilamüsaade mecraların tarafeyn-i süddelerinde fethe(?) ve mehaz küşad edenler ile süddeler üzerine tarik ihdas eyleyenler tahakkuk edecek zarar ve ziyânın tazmininden maada yirmi dört saatten bir aya kadar habs veya buna bedel zarar ve ziyânın nihayet rub'una kadar ve herhalde yarım Osmanlı altınından dîn olmamak üzere ceza-yı nakdî ile mücazat olunurlar.

34. Madde: İnşaatın her nev'i aksamını kasden tahrib edenler,

İmalat-ı sınaîyeye müteallik kabil nakl alat ve edevat ve aksamını ahz ve sirkat edenler,

Memurîn ve müstahdemîne fiilen muhalefet ederek bir mecra ya su isale veya mecradaki suyu kat' edenler tahakkuk edecek zarar ve ziyânın tazmininden maada bir haftadan altı maha kadar habs veya buna bedel zarar ve ziyânın nihayet nısfına kadar ve herhalde beş altından dîn olmamak üzere ceza-yı nakdî ile mücazat olunurlar.

35. Madde: Memurînin ahkam-ı kanuniyeyi yanlış tatbik etmelerinden veya ahkam-ı kanuniyeye muhalif hareketlerinden mütevellid edecek zarar ve ziyânın o memurlara hakk-ı müracaatları olmak üzere onları tayin eden devair veya şirket veya eşhas tarafından tazmin olunur.

36. Madde: İşbu kanunda münderiç mücazat ve tazminat davası muhakim-i sulhiye bulunan mahallerde muhakim sulhiye ve bulunmayan ibtidaiyede ru'yet olunur.

37. Madde: Taraf-ı hükümetten mensup İska ve İrva Müdürleriyle muavinlerinin ve şube mühendisleriyle muavinlerinin ve müfettişlerinin ve kondüktörlerle keza muavinlerinin işbu kanunda muharrer ceraim hakkında tanzim edecekleri zabt varakaları hilafı sabit oluncaya kadar mühakimce mamulünbih add olunacaktır. İşbu memruların memuriyetlerine hîn-i tayinlerinde hasbelvazife tanzim edecekleri zabt varakalarında her ne sebep olursa olsun hakikate muhalif ifadatta bulunmayacaklarına dair tahlif olunurlar.

38. Madde: Umur-ı iskaiye bir müteşebbis veya şirkete ihale edildiği halde şirket veya müteşebbis tarafından tayin edilecek İska ve İrva Müdürleriyle muavinlerinin ve mühendislerle

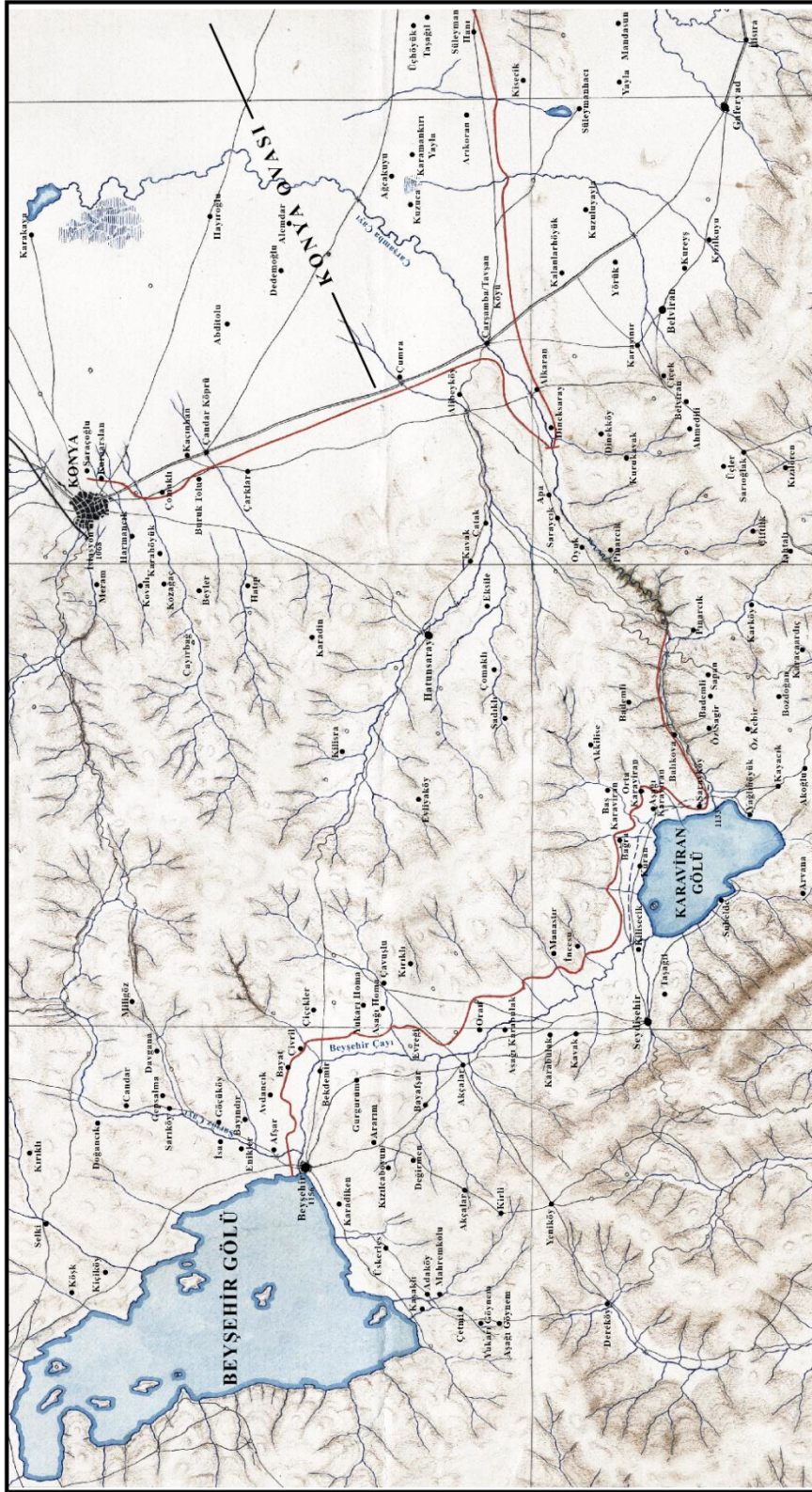
muavinlerinin ve müfettişler ve kondüktörlerle muavinlerinin memuriyetleri taraf-ı hükümetten müsaddak ve kendileri muhalif bulunmak şartıyla bunların dahi tanzim edecekleri zabt varakaları hilafı sabir oluncaya kadar muteber add olunacaktır.

39. Madde: İşbu kanunun icra-yı ahkamına Dahiliye, Adliye ve Nafia nazırları mamurdur.

Harita 7: Konya Ovası'nın sulanması ile Karaviran Gölü ve havalisinin temizlenmesini gösterir

harita⁵⁸⁹

⁵⁸⁹ Harita 7'da yer alan kırmızı hat, Beyşehir Gölü'nden çıkan suyun takip edeceği istikameti göstermektedir. Yeniden boyutlandırılmış ve Latin harflerine çevrilmiş olan haritanın orijinali için bkz. BOA. HRT.h. 2251.